

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hale Nur SEVAL

KADIN KONUKEVİNDE KALAN KADINLARIN ANLATILARINDA ATAERKİLLİK
VE ERKEKLİK İMGESİ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Hale Nur SEVAL

KADIN KONUKEVİNDE KALAN KADINLARIN ANLATILARINDA ATAERKİLLİK
VE ERKEKLİK İMGESİ

Danışman

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Bu tez SYL-2018-3697 Proje numarasıyla Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Koordinasyon Birimi tarafından desteklenmiştir.

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Hale Nur SEVAL'in bu çalışması, jürimiz tarafından Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Emine UÇAR İLBUĞA (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Gönül DEMEZ (İmza)

Üye : Dr. Öğr.Üyesi Meral TİMURTURKAN (İmza)

Tez Başlığı: Kadın Konuğinde Kalan Kadınların Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi
--

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 28/06/2019

Mezuniyet Tarihi : 01/08/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Kadın Konuğinde Kalan Kadınların Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

(İmza)
Hale Nur SEVAL

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Hale Nur SEVAL
Öğrenci Numarası	20165246007
Enstitü Ana Bilim Dalı	Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Ana Bilim Dalı
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans ( ) Doktora ( ) Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Gönül DEMEZ
Tez Başlığı	Kadın Konuğinde Kalan Kadınların Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi
Turnitin Ödev Numarası	1154579258

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 180 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 24/07/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 6,

alıntılar dahil % 8'dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

( ) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımca yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

24.07.2019

Prof. Dr. Gönül DEMEZ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ.....	iv
TABLOLAR LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	ix
TEŞEKKÜR.....	xi
ÖNSÖZ.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER VE ALAN DEĞERLENDİRMESİ

1.1. Araştırmanın Sorunsalı.....	6
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Araştırmanın Tanımları.....	8
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Cinsiyet.....	11
2.2. Erkek/Erkeklik Kavramları.....	14
2.2.1. Hegemonik Erkeklik.....	16
2.3. Ataerkillik.....	19
2.4. Erkeklik ve Kadına Yönelik Şiddet.....	24
2.4.1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddet.....	29
2.4.2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet.....	30
2.5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele.....	31
2.5.1. Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler.....	31
2.5.2. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Konukları.....	35

2.5.2.1. Kadın Konukevlerinin Tarihiçesi	35
2.5.2.2. Türkiye’de Kadın Konukevlerinin Durumu	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN ARAŞTIRMALARINDAN ERKEKLİK TARTIŞMALARINA TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARI

3.1. Feminizmin Tarihsel Arka Planı	39
3.2. Feminizm ve Erkeklik Çalışmaları	44

DÖRÜDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMALAR

4.1. Örneklem Seçimi	53
4.2. Veri Toplama Aracı	54
4.3. Sınırlılıklar	55
4.4. Araştırmacının Rolü.....	56
4.5. Bilgi Toplama ve Yorumlama Süreci	56
4.6. Görüşme Yapılan Kadınlara İlişkin Bilgiler	58
4.6.1. Yaşanılan Bölge	59
4.6.2. Yaş Dağılımları	59
4.6.3. Eğitim Durumu.....	60
4.6.4. Medeni Durum	60
4.6.5. Kadınların Çalışma Durumu	61
4.6.6. Kadınların Öznelliklerine İlişkin Tanımlamalar	62
4.7. Çocukluk Yaşantılarında Erkeklik İmgesinin Oluşumu	67
4.7.1. Aile ve Yakın Çevre ile İlişkilerde Erkeklik İmgesi	67
4.7.1.1. Ağabey ve Geniş Ailedeki Erkek İmgesi	68
4.7.1.2. Evdeki Erkek İmgesi: Baba ile ilişkiler	70
4.7.1.3. Anne ile “Mecburi” İletişime Sessiz Kalan Baba.....	74
4.7.1.4. Aldatan Baba	76
4.7.1.5. Anne-Baba İlişkisi	78
4.7.1.6. Evdeki İşbölümü.....	81
4.7.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Erkeklik İmgesi	82
4.7.2.2. Okul Yaşamı	83
4.7.2.3. Evdeki Erkek Kardeş İle Eşit İmkânlara Sahip Olmama	87

4.7.2.4. Erkek Çocuğun Daha Değerli Olduğuna İlişkin Geliştirilen Kalıp Yargılar....	89
4.8. Yetişkinlikte Tanımlanan Erkeklik İmgesi	91
4.8.1. Evlilik Yaşamında Gelişen Erkeklik İmgesi	91
4.8.1.1. Evlilikten Beklentiler.....	91
4.8.1.2. Eş Tanımı.....	94
4.8.1.3. Ev İçindeki Görev Paylaşımı.....	97
4.8.1.4. Evlilik ve Sadakat.....	99
4.8.1.5. Aile İlişkilerinin Evliliğe Olumsuz Yansımaları.....	103
4.8.1.6. Ataerkilliğin Yeniden Üretimi.....	105
4.8.1.7. Bedenin Kontrolü	107
4.8.1.8. Cinsel Şiddet.....	108
4.8.1.9. Ekonomik Durum	110
4.8.1.10. Sosyal Ortam	114
4.8.1.11. Kuşaklararası Şiddet Aktarımı.....	117
4.9. Erkeklik İmgesinin Sürdürülmesi	119
4.9.1. Gündelik Yaşam Pratikleri Çerçevesinde Sürdürülen Erkeklik.....	119
4.9.1.1. Erkeklik Tanımları.....	119
4.9.1.2. Kadınlık Tanımları	124
4.9.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	126
4.9.1.4. Çocukların Yetiştirilme Şekli	131
4.9.1.5. Geçmiş Yaşantılara İlişkin Pişmanlıklar	133
4.9.1.6. Kadın Konukevi Süreci	135
SONUÇ	139
KAYNAKÇA.....	144
EK 1- GÖRÜŞÜLEN KADINLARA İLİŞKİN BİLGİLER.....	156
EK 2- YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU	159
EK 3- BAKANLIK ONAYI.....	161
EK 4- ETİK KURUL İZİNİ	163
ÖZGEÇMİŞ	165

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Kendilik Tanımlamaları	63
Şekil 4.2. Kadınların Baba Tanımlamaları.....	70

TABLolar LİSTESİ

Tablo 4.1. Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğünden Hizmet Alan Kadın ve Çocuk Sayıları	54
Tablo 4.2. Görüşme Yapılan Kadınların Yaşadığı Bölgeler	59
Tablo 4.3. Görüşme Yapılan Kadınların Yaş Grupları Dağılımı	60
Tablo 4.4. Görüşme Yapılan Kadınların Evlenme Biçimleri	60
Tablo 4.5. Görüşme Yapılan Kadınların Meslekleri	61
Tablo 4.6. Görüşme Yapılan Kadınların Eğitim Düzeyi ve Çalışma Durumu.....	62
Tablo 4.7. Anne Rolü Temasının Kodlamaları	63
Tablo 4.8. Toplumsal Cinsiyet Rolü Temasının Kodlamaları.....	64
Tablo 4.9. Kişilik Özellikleri Temasının Kodlamaları.....	65
Tablo 4.10. Eş Rolü Temasının Kodlamaları	67

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
Akt.	Aktaran
BM	Birleşmiş Milletler
CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi)
FRA	The European Union Agency for Fundamental Rights (Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı)
G	Görüşmeci
KSGM	Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü
SHÇEK	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
ŞÖNİM	Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
Vb.	Ve benzeri
Vd.	Ve diğerleri
yy.	Yüzyıl
WAVE	Women Against Violence Engagement
WHO	World Health Organization

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğünden hizmet alan 37 kadın örneğinde, ataerkil bir toplum düzeninde erkeklik imgesinin nasıl oluştuğu, geliştirildiği ve sürdürüldüğüne ilişkin temaların feminist bakış açısı ile incelenmesidir.

Niteliksel araştırma deseninin kullanıldığı bu çalışmada, Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden şiddete maruz kalma veya barınma ihtiyacı nedenleriyle hizmet alan 37 kadın ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşmede açık uçlu soru formu aracılığıyla alınan bilgiler, kuramsal çerçevede değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonuçlarına göre kadınların erkeklik imgeleri, üç ana başlıkta değerlendirilmiştir: Çocuklukta aile ve yakın çevre ile yaşantılarda oluşturulması; yetişkinliklerinde evlilik yaşantılarıyla meşrulaştırılması; bu imgelerin sıradanlaşan gündelik yaşam pratikleriyle sürdürülmesi.

Çocukluk yaşantılarında erkeklik imgesinin inşasında aile içi ilişkiler, ailedeki rol modeller, ailedeki erkek bireyler ile iletişim şekilleri ve eğitim olanaklarına erişim gibi hususların önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususlar çerçevesinde, çocukluk yaşantılarında erkeklik imgesi; toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında şekillenerek, şiddet, güç ve iktidar ekseninde kurulmaktadır.

Çocukluk yaşantılarında inşa edilen erkeklik imgesinin yetişkinlik yaşantılarında meşrulaştırıldığı saptanmıştır. Bu meşrulaştırma evresinin ise evlilik yaşamı içerisindeki (eş ile ilişkiler, ekonomik durum, sosyal yaşam, aile ilişkilerinin evliliğe yansımaları, evlilik dışı ilişkiler, cinsel şiddet, erkeğin kadın bedeni üzerindeki kontrolü ve kuşaklararası şiddet aktarımı, ataerkilliğin yeniden üretimi vs.) ilişki örüntüleriyle ortaya çıktığı görülmüştür. Erkeklik imgesinin meşrulaştırılması süreçlerinde de aynı çocukluk yaşantılarında olduğu gibi şiddete vurgu yapılması, şiddet, güç, iktidar olgularının ataerkilliğin yeniden üretiminde etkili olduğunu göstermiştir.

Çocukluk yaşantılarında inşa edilip ve evlilik yaşantılarında meşrulaştırılan erkeklik imgesinin sürdürülmesi, gündelik yaşam pratikleriyle mümkün kılınmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların konuyla ilgili gündelik yaşam pratiklerinin de erkeklik ve kadınlık tanımlamaları, toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin söylemleri, çocuklarını yetiştirme şekilleri,

geçmiş yaşantılara ilişkin pişmanlıklar ve kadın konukevi süreci ile ilgili temalar etrafında şekillendiği görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Erkeklik imgesi, hegemonik erkeklik, ataerkillik, kadın konukevi, kadına yönelik aile içi şiddet.

SUMMARY

**PATRIARCHY AND MASCULINITY IMAGE IN NARRATIVES OF WOMEN
WHO RECEIVED SERVICE FROM WOMEN'S GUEST-HOUSE**

The aim of this study is to examine the themes of the masculinity image in a patriarchal society, from the feminist point of view, in the case of the 37 women who received service from the Burdur Women's Guest-house.

Qualitative research method was used in this research and in-depth interviews were conducted with 37 women, who received service from the Burdur Women's Guest-house due to exposure to violence or need for shelter. Information received through open-ended questionnaire in interviews have been interpreted in the theoretical framework.

According to the results of the study, the masculinity images of women were evaluated under three main headings: creating the images in childhood years, with family and immediate environment; legitimizing the images in adulthood years, with their marriages; continuation of the images through everyday life practices.

As regards the construction of the image of masculinity in childhood, it is understood that issues such as family relations -role models in family, communication with male individuals in the family- and access to education opportunities are important. Within the framework of these issues, the masculinity image in childhood is shaped in the context of gender roles, and is built on the axis of violence, strength and power.

It has been found that the constructed image of masculinity during childhood experiences is legitimized in adult life. It has been observed that the phase of legitimation is revealed by the relationship patterns within the marriage life (spousal relations, economic status, social life, family relations, the effects of marriage on marriage, extramarital relations, sexual violence, the control of men on the female body and the transfer of intergenerational violence, reproduction of patriarchy, etc.). In the process of legitimizing the image of masculinity, the emphasis on violence, same as in the childhood experiences, showed that violence/power/strength concepts are effective in the reproduction of patriarchy.

The continuation of the image of masculinity, which was constructed in childhood experiences and legitimized in marriage experiences, is made possible by everyday life practices. It was observed that the daily life practices of the women participating in the

research were shaped around the definitions of masculinity and femininity, their discourse on gender equality, their way of raising their children, regrets about past experiences and the themes of women's guesthouse process.

Keywords: Masculinity image, hegemonic masculinity, patriarchy, women's guest-house, domestic violence against women.

TEŞEKKÜR

Öncelikle çalışmamın en başından itibaren desteğini benden esirgemeyen, bana daima yol gösteren, ufkumu açan ve gelişmemi sağlayan değerli tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Gönül DEMEZ'e; hayatımda, bilimden, disiplinden ve çalışmaktan vazgeçmemeyi öğrettiği için canım babam Hüseyin TUNÇAY'a; desteği ile kendimi güvende hissettirdiği, bana inancı ile cesaretlendirdiği için şefkatli annem Seyyare TUNÇAY'a; ilk oyun arkadaşım, hayattaki ilk rol modelim, kararlılığı ve çalışma azmi ile bana ışık tutan, sevgi dolu ablam Hilal Ahsen TUNÇAY'a; akademik bakış açısı ile beni her aşamada destekleyen, umutsuzluğa kapıldığımda beni yüreklendiren hayat arkadaşım, biricik eşim Hasan Fatih SEVAL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmanın gerçekleştirilmesi için maddi imkân sağlayan Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'ne teşekkür ederim.

Hale Nur SEVAL

Burdur, 2019

ÖNSÖZ

Toplum tarafından inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinin var olma mekanizmaları, kadınlık ve erkeklik adı altında gündelik yaşamın her anında gün yüzüne çıkmakta, toplum tarafından onaylanarak süreğen hale getirilmektedir. Bu sürecin anlaşılması amacıyla bu çalışma, kadın konukevi hizmeti alan kadınların, erkekliğe yükledikleri anlamların, aile ve yakın çevreleri aracılığıyla oluşumu, yetişkinlikte eş veya beraberlik yaşanan erkekler ile yaşantılar sonucunda meşrulaştırılması ve gündelik yaşam pratikleri içerisinde sıradanlaşarak egemen erkeklik konumlarını devam ettirmesi üzerine tartışmaları içermektedir.

Egemen erkeklik değerleri arasında kabul edilen erkek şiddetinin en önemli yansımaları kadınlara karşı olmaktadır. Dolayısıyla şiddete maruz kalan kadınları, ataerkil toplum içerisinde koruma vazifesini üstlenen sosyal hizmet politikaları, kadın konukevi gibi kuruluşlar, şiddet ile mücadele stratejilerinin göstergeleri konumundadır. Bu kuruluşlarda kalan kadınların erkekliğe bakış açılarının anlaşılması, erkekler tarafından kurulan güç ve iktidarın, dolayısıyla eril tahakkümün nasıl inşa edildiği hususunda bir farkındalık oluşturmakta; böylelikle mevcut sorunların çözümüne ilişkin daha yapıcı fikirlerin üretilmesi açısından bir dayanak noktası oluşturmaktadır.

Hale Nur SEVAL

Burdur, 2019

GİRİŞ

Toplumsal cinsiyetin oluşumu, kültürel ve toplumsal birçok etken çerçevesinde değişmektedir. Bu değişim, kadın ve erkeğin davranışlarını, iletişim şekillerini, rollerini dolayısıyla yaşamının tümüne etkileyen bir yapıdadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, aile, evlilik vb. yaşamsal olaylarla öğrenilmekte; bunların aktarılma biçimleri de farklı bağlamlarda kendisini göstermektedir. Bunun yanı sıra zaman zaman gerçek yaşama davranış şeklinde aktarılamayan ancak yaşam içerisinde imge haline getirilen; birtakım erkeklik ve kadınlık tanımlamaları mevcuttur. Bu tanımlamaların oluşum süreci şiddet, hegemonya, iktidar biçimleri ile yönünü bulabilmektedir.

Toplumsal cinsiyetin bu imgesel çerçevesinin başlangıç noktasını, Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi¹ Müdürlüğü'nde 2015-2017 yılları arasında çalışılan süreç oluşturmuştur. Bu süre zarfında konukevine gelen kadınlar ile birçok görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler, kadınların kuruluşa² geliş aşamasından başlayıp, kuruluştan ayrılma aşamasına kadar devam etmektedir. Görüşmelerin içeriğini; kadınların geçmiş yaşam öyküleri, kuruluş içerisinde diğer kadınlarla etkileşimleri ve gelecekte yapmak istedikleri, planları, hayalleri oluşturmaktaydı. Bu bağlamda kadınların bu anlatılarında ve anlatılarını aktarma biçimlerinde benzerlikler olduğu; bu benzerliklerin daha çok erkekler ile ilişkilerde ortaya çıktığı gözlenmişti. Dolayısıyla, kadınların birbirine benzer sorunları olmakta, bu sorunlar, erkeklik konularında yoğunlaşmakla birlikte çocukluk yaşantısı, evlenme süreçleri, evlilik yaşamı, şiddet öyküleri, çocukları yetiştirme şekilleri temaları etrafında şekillenmekte idi. Bunun yanı sıra kadınlar bu sorunlara benzer şekillerde çözüm bulmaktaydı. Bu bağlamda araştırma süreci, tüm bu sorunsal ekseninde, kadınların anlatılarında erkeklik tanımlarının ve imgelerinin; çocukluk öğretileri, ardından yaşam deneyimleri ve bunları aktarım şekillerinin nasıl olduğuna dair merak ile başlamıştır.

Araştırma, bu merak çerçevesinde, kadın konukevinden hizmet alan farklı (ekonomik durum, yaş, medeni durum, eğitim durumu) kategorilerden kadınların, erkeklik rollerine ilişkin tanımlamalarının nasıl oluştuğuna ilişkin sorunsala dayanmaktadır. Bu bağlamda araştırmada, kadınların anlatılarındaki ataerkil ilişki örüntüleri ve yaşam öykülerindeki erkeklik imgelerini ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

---

¹ Konukevi, literatürde, sığınak, sığınma evi isimleri ile kullanılabilir. Ancak Aile, Çalışma ve Sosyal
² Kuruluş; Bakanlığın hizmet, görev ve sorumluluk alanına giren ana hizmetleri yürütmek üzere, bağlı taşra teşkilatları içerisinde kurulan birimler olarak tanımlanır. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın taşra teşkilatı yapılanmasındaki İl Müdürlüklerine bağlı olmak üzere Kadın Konukevi Müdürlüğü, "kuruluş" adı altında hizmet vermektedir. Dolayısıyla kadın konukevi, çalışmada zaman zaman bu isimle anılacaktır.

Bu amaç ekseninde araştırmada, kadınların anlatılarındaki erkeklik imgelerinin çocukluk yaşantılarında nasıl olduğu, kurgulandığı, yetişkinlikte nasıl meşrulaştığı ve evlilik yaşamı ile yeni anlamlar kazanarak nasıl sürdürüldüğü tartişılmıştır. Bu tartişmanın yapılabilmesi için, erkeklik imgesinin oluşumunda etken rol oynayan kadınların demografik özellikleri, bu özelliklere göre erkeklik tanımlamalarının değişikliğe uğrayıp uğramadığı, ataerkilliğin inşa süreçlerinin oluşumu, erkekliğin kurgulanmasında ailedeki şiddet deneyiminin rolü üzerinde sorulara cevap aranmıştır. Erkeklik imgesinin meşrulaştığı yaşamsal dönem olarak yetişkinlik dönemi ise kadınların anlatılarından hareketle evlilik yaşamı üzerinden tartişılmıştır. Bu dönemin anlatılarını çizen çerçevede ise kadınların, eş ile ilişkileri, erkeklik ve şiddet ilişkisi, erkekliğin meşrulaştırılma sürecinde güç, iktidar kavramlarının anlamı, erkeğin iktidarını pekiştiren mekanizmalar, kadınların kullandığı strateji ve pazarlıklar ele alınmıştır. Çocukluk yaşantıları ile kurulan erkekliğin, evlilik yaşantısı; eş ile ilişkiler bağlamında meşrulaştırılmasının ardından sürdürülmesi; erkeklik imgesinin gelecek nesillere aktarımı, yeniden üretim stratejileri, yeniden anlam kazanması sürecinde rol oynayan etmenler, ataerkilliğin devam ettirilmesine yönelik sorular üzerinden ele alınarak tartişılmıştır.

Tarihsel süreçte, her alana dair bilginin erkekler tarafından üretilmesi ve aktarılması; Berktaş'ın da belirttiği gibi, tarihin öznesinin erkek olmasına yol açmıştır (2015: 20). Ancak toplumsal olayların gelişim serüveninde cinsiyetler olarak var olan kadın ve erkek, başroldedir. Dolayısıyla kadınlar, bu ikincilleştirilme durumunda hangi düşüncelelere sahip olmakta? Kadınların kimliklerini oluşturma süreçlerinde, yaşantılarındaki erkeklik kurguları nasıl işliyor? Bu erkeklik imgeleri, nasıl bir devamlılık seyri göstermektedir? Bu soruların cevaplarının tartişılması da tarihsel bilginin tarafsızlığını sağlayabilecektir. Bunu gerçekleştirebilmeye ışık sunan feminist bakış açısı ise, erkekliğe ilişkin bilginin elde edilmesinde kadınların deneyim ve yaşantılarına derinlemesine bakılmasını içermektedir. Dolayısıyla araştırma, kadınların güçlenmesine katkı sağlayan, kadınların “bilen özenler” (Kümbetoğlu, 2017: 53) olarak yer aldığı alan yazına katkı sunmaktadır.

Kadınların, birincil veri kaynağı olması, toplumda eşitsizliklerin var olduğuna dair farkındalığı da artırmaktadır. Shulamith Firestone'un da belirttiği gibi toplumdaki en büyük farklılık sınıflar arası değil cinsiyetler arasında olmakta; toplumsal cinsiyet eşitsizliği ataerkil toplumlar tarafından oluşturulmaktadır (1993). Toplumsal cinsiyet düzeninde eşitsizlikler; ev, iş, sosyal yaşam alanlarının her birisinde göz önündedir. Buna dair kadınların, yalnızca cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmaları, ekonomik özgürlüklerinden mahrum

birakılmaları, erkeğin tahakkümü ile değersizleşmeleri de ataerkil toplumsal yapının sonucu olarak görülebilir.

Erkeklik, toplum içerisinde yeniden üretilen, kendini gerçekleştirmesi gereken bir kimliktir. Bu anlamda erkeklik, toplumdaki diğer bireyler tarafından gözetlenir; kaybedilmemesi için sürekli pekiştirilmesi gerekmektedir. Böylesine zorlu bir süreçte erkekliğin oluşumu, toplumsal cinsiyet düzenindeki değişimlerden etkilenmekte, toplumun beklentileri ölçüsünde atfettiği değer ve tutumlar ekseninde şekillenmektedir. Dolayısıyla erkeklik imgesi; birçok boyutu içinde barındıran toplumsal cinsiyet ilişkilerini, bunun yanı sıra kadınlığa ilişkin tanımlamaları da içermektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınlığa dair sorgulamalar uzunca bir süredir devam etmekte olup erkeklik, daha geç tarihlere tanıklık eden araştırmalara konu olmuştur. Toplum içerisinde erkekliğin anlamı sürekli sorgulanan, değişen ve yeniden anlam kazanan bir yapıya sahip olmuştur. Bu bağlamda erkekliğin oluşumu ve devam ettirilmesi aşamalarında rol oynayan mekanizmalar toplumsal olarak değişim göstermektedir. Mesela, ataerkil toplumlarda erkeğin kamusal yaşamda görünürlüğü, ev içerisinde ise karar vericiliği baskın olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra güç ve iktidar konumlarında da erkeğin başat rolü, kadının tabi olma konumu ile sonuçlanmaktadır. Bu durumlarda erkeğin bu imgesinin neden ve nasıl ortaya çıktığını, kadınların bakış açısı üzerinden konu eden bu araştırmada; kadınların bu erkeklik imgesinin oluşum sürecindeki yerini anlayabilmek amaçlanmıştır.

Literatürde bu soruların bu bağlamda tartışıldığı bir çalışma bulunmamakla birlikte kadın konukevinde kalan kadınların konu edildiği çalışmalara bakıldığında; kuruluş hizmeti alan kadınların psikolojik durumları, kurumdan aldıkları hizmetlerin verimliliği, kurum sonrasında aldıkları destek hizmetlerinin önemi, konukevi sonrası deneyimleri üzerine odaklanılmıştır (Maybek, 2017; Taşdemir-Afşar, 2018; Aydın, 2018). Literatürde yapılan çalışmalardan farklı olarak bu çalışma, kadın konukevinden hizmet alan kadınların anlatılarında erkekliğe dair tanımlamalarını araştırma konusu etmektedir.

Erkeklik imgesinin konu edildiği bu çalışma kadın konukevinde gerçekleştirilmiştir. Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden hizmet alan kadınların kuruluş hizmeti için başvurmalarının temel gerekçelerinden birisi babasından, eşinden veya beraberlik yaşadığı erkekler tarafından şiddete maruz kalmalarıdır. Bunun yanı sıra ekonomik problemler, barınma ihtiyacı gibi sorunlar nedeniyle de kuruluş hizmetine başvurmaktadırlar. Dolayısıyla ataerkil toplum içerisinde yaşayan kadınların yaşamlarını ve erkekliğe ilişkin tanımlamalarını konukevinden hizmet alma süreci içerisinde anlaşılması, erkekliğe dair söylemleri, bu konuda ortak ve ayrışan noktalarını anlamak önem arz etmektedir. Bu bağlamda, kadınların yaşamsal

süreçlerinde etkili olan kararları vermelerinde erkeklik imgelerinin etkili olduğu görülmektedir. Bu durum konukevine gelme sürecinde ortaya çıkmakla birlikte çocukluktan bu yana ataerkil ilişkilerde devam eden sistemin bir ürünüdür. Dolayısıyla konukevine geliş kadınların, erkeğin şiddetine bir direnişi olarak görülebilir. Kadının bu noktada ne düşündüğünü anlamak, ataerkilliğin toplumsal yapının hangi konularında ortaya çıkabildiğini anlamak için önemli referanslar sunmaktadır.

Sosyal hizmet modeli olan kadın konukevleri, yapısı itibariyle kadının ve çocuklarının şiddetten korunduğu bir yerdir. Bu yönüyle, aile içinde kadına yönelik şiddet, kadının üzerinde tahakkümün varlığının sonucudur. Connell'in de belirttiği gibi, toplumsal cinsiyetin birçok alanda gün yüzüne çıkması, bazı ilişki boyutlarda basit bir sistematığın kurulmasına sebep olmuştur. Bu yapısal gerçeklik, erkeklerin kadınlar üzerindeki küresel egemenliğine dayanır. Bu noktada gerçekliğin devamı ve kadınların boyun eğdirilmesi için özel stratejileri içeren hegemonik erkeklik kavramı gündeme gelir. Hegemonik erkeklik, erkekliğin kültürel tanım ve kabullerle güçlü olması ile ilişkilidir (2016: 267-268).

Hegemonik erkekliğin bir sonucu olan kadına yönelik aile içi şiddetin, üretilmesinde ve devamlılık göstermesinde kadınların üstlendikleri rollerin ve buna bağlı erkeklik imgelerinin güç, iktidar özelinde anlaşılmasını gerekli kılmaktadır. Bu çalışmada, bu yönüyle kadınların, ataerkil sistemde ayakta durabilmeleri için erkekliğe dair sıkıntı yaşadıkları özellikleri içselleştirme yöntemlerinin, kullandıkları söylemler ve yaşantıları bağlamında ele alınmaktadır. Bu kadınların, erkeğin gücüne, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin varlığına yükledikleri anlamları üreten/oluşturan, meşrulaştıran ve sürdüren pratiklerin ortaya konması ile mümkün olabilmektedir.

Tüm bu nedenlerle, çalışmanın birinci bölümünü oluşturan alan değerlendirmesinde, araştırmanın amacı, sorunsalı, önemi, tanımları ve yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir. Çalışmanın sorunsal çerçevesi, buna dayanan amaçları ve araştırma soruları ve nitel araştırma yöntemi konusunda bilgi verilmiştir. Saha araştırmasına ilişkin değerlendirmeler de bu bölümde aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünü oluşturan kavramsal çerçevede kadınların erkeklik imgesi meselesini tartışabilmeye ışık tutacak literatür bilgileri derlenerek bir çerçeve çizilmiştir. Toplumsal cinsiyet, erkeklik kavramları, hegemonik erkeklik, ataerkillik kavramları ele alınarak açıklanmıştır. Erkeklik, kuruluştan hizmet alan kadınların şiddete maruz kalmaları nedeniyle kadına yönelik aile içi şiddet bağlamında ele alınmıştır. Ardından kadına yönelik şiddetin, Türkiye'deki ve dünyadaki mevcut durumu, bu husustaki mücadele mekanizmaları ve bu bağlamdaki yer alan kadın konukevleri detaylı bir biçimde açıklanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde; araştırmanın bulgularını tartışmada çerçeveyi oluşturan kuramsal alan anlatılmıştır. Bu çerçeve; toplumsal cinsiyet çalışmaları, kadın araştırmaları ve erkeklik tartışmaları bağlamında ele alınırken; feminizm ve feminizmin erkeklik çalışmaları ile ilişkisi özelinde irdelenmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde; yapılan saha araştırmasına ilişkin örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplandığı yer, araştırmacının rolü, bilginin toplanma ve yorumlama süreci hakkındaki bilgiler aktarılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda veriler, kadınların cevaplarının analiz edilmesi ile ortaya çıkan temalardan anlamlandırılarak başlık haline getirilmiş ve feminist bakış açısı ile yorumlanarak tartışılmıştır. Çalışma, sonuç bölümü ile tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BİLGİLER ve ALAN DEĞERLENDİRMESİ

1.1. Araştırmanın Sorunsalı

Kadınların toplumsal konumları, ataerkillik ve erkeklığe ilişkin tanımlamaları çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Erkeklığın sosyal inşa sürecinde de güç, iktidar, şiddet kavramları ön plana çıkmakta, kadınların ikincilleştirilmesi ile bu özellikler gündeme gelmektedir. Bu bağlamda, şiddete maruz kalmış kadınların, erkeklığe ilişkin anlatıları ve söylemleri önem arz etmektedir.

Erkeklik kurgusunun, çocukluk çağlarında aile yaşantısı ile oluşmaya başladığı bilinmektedir. Bu dönemdeki baba rolündeki bireyin, “erkek özellikleri”ni gösterme biçimleri, yaşantı tarzı, iktidarı kullanma biçimi, sosyal ilişkileri, eş rolünde karısı ile iletişiminin gözlenmesi ile erkeklik tanımlamaları öğrenilmeye başlanmaktadır. Erkek ve kız kardeşlere karşı ebeveyn tutumları, okul yaşantılarında karşılaşılan zorluklar, cinsiyet ayrımcılıkları gibi yaşantılar erkeklığın inşa süreçlerinde yapı taşı görevindedir. Bu öğrenme süreci, kadınların kendilik tanımlamaları, eş seçimleri, çocuk yetiştirme biçimlerine kadar geniş bir perspektifteki alanlarda erkeklik algılarını etkilemektedir.

Ailedeki erkek rolü, sert ve otoriter olduğunda, erkek çocuklarının bu özellikleri örnek olarak hegemonik erkeklığe dönüştürmesi daha kolay olabilmektedir. Burada kadınların rolünün ne olduğu, çocuk yetiştirmede gelecek nesillere erkeklığın aktarılmasında hangi noktada yer aldıkları önemlidir. Bu husustaki diğer önemli bağlam da eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabildiği bağlamlardır. Ancak aile tutumları nedeniyle kız çocukları eğitimden uzak kalabilmekte dolayısıyla ayrımcılık nedeniyle mağduriyet yaşamakta; erkekler kamusal alana ilk adımlarını atarken, kız çocukları özel alanda hapsolmektedir.

Ev içerisindeki erkeklığın kurulumunda; iktidar sahibi olma, ekonomik gücü elinde tutma, şiddet uygulama, hegemonya kurma gibi ögeler önemli göstergelerdir. Erkeklığın güç ve iktidar ekseninde gündeme gelmesi, onun korunmaya muhtaç olduğu gerçeğini de zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla güç ve iktidar erkekler tarafından şiddet uygulanarak elde tutulmaya çalışılır. Bu durum, kadınların şiddete maruz kalmasının ardındaki nedenlerin sorgulanmasını ve kadınların bu konu hakkındaki yaşam öykülerinin anlaşılmasını önemli hale getirmektedir.

Yetişkinlik döneminde, çocuklukta öğrenilen erkeklik yapılarının bir devamlılığı olarak erkeklerin güçlü, sorumluluk sahibi olması, evine ve çocuklarına sahip çıkması

görülmektedir. Evlilik yaşantılarında, ataerkil aile yapısı, erkeğin iktidarının onaylanması, aile reisi olarak kabul edilmesi, kadının ise ev içi işbölümündeki tüm sorumlulukları üstlenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, erkeğin cinsellik, ekonomik sıkıntılar, sosyal yaşamın kısıtlanması gibi konularda iktidarını kurmak için kadına yönelik şiddeti kullandığı görülmektedir.

Kadına yönelik şiddetin nedenlerinin ortaya çıkması için, bu konudaki devlet mekanizmalarının şiddetle mücahale konusundaki işlerliğinin biçimlerinin ve sonuçlarının sorgulanması gerekmektedir. Kadına yönelik şiddetin, eril şiddet uygulayan sistemler aracılığıyla pekişmesinin önüne geçilebilmesi dolayısıyla kadınların ev dışındaki alanda da ikincil mağduriyet yaşamamaları için gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir.

Cinsellik, erkeğin gücünü temsil ettiği alanlar arasındadır. Aldatma gibi konuların gündeme gelmesi ise erkeğin konumunda bir değişiklik oluşturmazken, kadınların toplumsal konumunun değişmesine, kadınlar ve erkekler tarafından, kadınlığa ilişkin sorgulamaların yapılmasına sebep olmaktadır. Araştırmada, kadınların cinselliğe bakış açıları ve aldatma durumlarına yükledikleri anlamlar, çocukluk yaşantılarında ebeveynleri arasındaki ve yetişkinlikte kendi ilişkilerinde yaşadıkları aldatma olayları özelinde ele alınacaktır. Buradan hareketle kadınlık ve erkekliğin konumlarının değişmesinde önemli rol oynayan mekanizmalar incelenecektir.

Kadınların ataerkil toplum içerisinde, erkekliğe dair attettikleri değerlerin ne olduğunun anlaşılmasının yanı sıra kadınların bu erkeklik algılarını nasıl ve hangi sistemler aracılığıyla devam ettirdikleri de önemlidir. Bu işleyen sistematüğün, sıradanlaşması ve gündelik pratikler halinde gündelik yaşam içerisinde etkilerinin var olması, kadınların ikincilleştirilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durumun ortaya çıkarılması ve kadınların bakış açısından bu sisteme bakılabilmesi, ataerkil ilişkileri anlamaya katkı sunacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, kadın konukevinden hizmet alan kadınların yaşam öykülerine dair anlatılarından hareketle ataerkilliğin kadınların yaşamındaki izlerini anlamak, erkeklik imgelerine ilişkin şiddet, güç, iktidar, tahakküm bağlamlarını ortaya çıkarmaktır.

Araştırmanın amacı şu sorularla ifade edilmiştir:

1. Şiddete maruz kalmış olan ve kadın konukevi hizmeti alan kadınların demografik özellikleri (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim vb.) nelerdir?
2. Demografik özelliklere göre erkekliğin inşa süreci değişikliğe uğramakta mıdır?
3. Kadın konukevinden hizmet alan kadınların, erkekliğe ilişkin tanımlamaları nelerdir?

4. Ataerkilliğin sosyal inşa süreçlerinde kadının rolü nedir?
5. Kadınların erkeklik kurguları, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde şiddet ekseninde nasıl oluşmaktadır?
6. Kadınların, çocukluk ve yetişkinlik dönemlerinde aile yaşantıları, sosyal çevreleriyle olan etkileşimleri, erkeklik algılarını nasıl biçimlendirmektedir?
7. Şiddete maruz kalan kadınlarda erkekliğin kurucu öğeleri nelerdir? İş, güç, başarı, şiddet, sorumluluk, aile kadınlar için ne anlama geliyor? Bu konumu oluşturan ve pekiştiren temel mekanizmalar neler?
8. Şiddet-erkeklik ilişkisi aile içerisinde nasıl konumlanmaktadır?
9. Kadınların erkeklik tanımlamaları ve ataerkilliğe ilişkin bakış açıları gelecek nesillere nasıl aktarılmaktadır?
10. Kadınların aile ve yakın çevre ilişkileri çerçevesindeki erkeklik algılarının biçimlenme süreçleri ve bu süreçlerde sosyal, kültürel ve ekonomik olarak erkek iktidarının kurulmasında rol oynayan etmenler nelerdir?
11. Erkek iktidarının meşrulaşma süreçlerinin bireylerde içselleştirilme ve pekiştirilme biçimleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Kadınların toplum dışına itilmesi, ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının engellenmesi ataerkil bir yapının sonucudur. Bu noktada, ataerkil toplumsal yapı içerisinde erkekliğin yeniden üretiminin anlaşılması ve kadınların, erkeğin iktidarına ilişkin meşrulaştırma stratejilerinin tanımlanması bu sürecin değişmesi için adım olacaktır.

1.4. Araştırmanın Tanımları

Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet: Ailedeki erkek bireyler tarafından cinsiyet temelli olarak kadınlara uygulanan fiziksel, sözel, ekonomik, cinsel, psikolojik şiddeti ifade etmektedir.

Kadın Konukevi Müdürlüğü: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı fiziksel, cinsel, ekonomik, sözel şiddete maruz kalmış veya şiddete maruz kalma riski bulunan kadınların, çocuklarıyla birlikte barınmanın yanı sıra psikososyal ve ekonomik olarak hizmet aldıkları yatılı kuruluşlardır.

Kadın Konukevinden Hizmet Alan Kadın: Yaşamının herhangi bir evresinde şiddete maruz kalmış veya şiddete maruz kalma riski bulunan, bu nedenle belirli bir süre (altı ay)

çerçevesinde Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden barınma hizmeti alan kadınları tanımlamaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın yöntemi, katılımcıların deneyimlerinin ve onlara yakın olmanın olabildiğince önemsendiği bir çerçevede, ele alınan konuların, kodların ve temaların, onların bakış açısı ile tümevarımsal bir biçimde oluşturulmasına dayanmaktadır (Creswell, 2017: 42).

Araştırma sürecinde araştırmacı tarafından sorulan sorular ve kuram çerçevesinde amaçlanan sonuçlar nedeniyle “feminist araştırma pratiği” (Kelly, 1988) diğer araştırma biçimlerinden ayırt edilebilmektedir. Bu araştırma pratiğinde ideal yaklaşım araştırmacının öznel katılımının olmasıdır. Tüm bunları göz önüne alındığında; feminist araştırmacılar kadınların yaşamlarında neler olup bittiğini ortaya çıkaran araştırma yapmakla ilgilenmenin yanında, kadınların yaşamlarını tam olarak anlayabilmek için erkeklerin ne düşündüklerini ve yaşadıklarını da anlaşılması ve bilinmesi gerekmektedir. Tarihsel bağlamda kadınların erkek olmadıkları için düşüncelerinin önemsenmediği ve düşüncelerine ilgi gösterilmediği bilinen bir gerçekliktir (Letherby, 2003: 5-6). Ancak erkeklige ilişkin ve erilleşmiş bilginin anlaşılması için kadınların deneyimlerinin anlaşılması önemlidir.

Toplumların kültürü ve bakış açısı, kadınların ve başkalarının sessizliğine karşın baskın konumda bulunan erkekler tarafından üretilmektedir. Böylece bağımlı konumda olanlara karşı küçümsenme ve eşitlik eylemlerine karşı çıkma durumu normalleşir. Erkek düşüncesindeki ataerkil varsayımların, en azından kadınların (ve dışlanmış diğer kişilerin) dünyadaki deneyimlerinin sistematik olarak yanlış beyan edilmesine yol açtığını söylemek mümkündür (Letherby, 2003: 28). Bu noktada kadınların deneyimlerinin araştırılması, erkeklerin ataerkil sistem içerisindeki konumlarının ve erkeklige ilişkin temaların yeniden üretim mekanizmalarının anlaşılması için önemlidir.

Feminist bakış açısı, kadınların yaşamlarındaki gerçekliğe dayanan kadınların dışlanması, eril gerçeğin ve yöntemin tanımına bir meydan okuma sağlamaktadır. Kadınlar tarafından yapılan araştırmalar, birçok kadının yaşamı ve bilgiyi erkeklerden farklı şekillerde tecrübe ettiğini ve bu şekillerin geçerli bilgi yollarının eril -erkek idealleri tarafından öznel, rasyonel- “diğer” olarak konumlandırıldığını göstermektedir (Letherby, 2003: 48). Bu doğrultuda kadınlık ve erkeklığın farklı deneyimlendiği ve bu deneyimlerin yorumlarının farklı biçimlerde olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmada kadınların bakış açılarından erkeklık tanımlamaları esas alınmıştır.

Araştırmanın amacı sosyal dünyanın başrol oyuncularını olan insanların dünyalarına ilişkin algılarını yorumlamak ve o bağlamdaki insanların algıları konusunda etkileşimde bulunarak konuşmaktır. Dolayısıyla yorumlamacı yaklaşım³ kullanılan araştırmada, daha çok keşfedici bir biçimde, derinlemesine görüşmeler ile bilgiler elde edilmiştir (Glesne, 2015: 11).

1.6. Saha Gözlemleri

Araştırma sahasında, görüşmeler sırasında kadınların, araştırmacının cinsiyetinin kadın olması nedeniyle rahatlıkla kendilerini ifade ettikleri, evlilikleri ile ilgili özel konuları dahi aktardıkları gözlenmiştir.

Araştırma sahasının, uzun süre iş ortamı olarak bulunulan bir bağlam olması nedeniyle zaman zaman objektifliğin yitirildiği, kadınların bakış açısından bakılarak araştırmacı rolünün arka planda kaldığı durumlar meydana gelmiştir. Kadınların anlatıları sırasında araştırmacı rolünde duygusal stresin ortaya çıktığı, bu noktada kadınların da araştırmacıyı merakla izlediği, incelediği, özel yaşamını merak ettiği durumlar olmuştur.

Görüşmelerde, kadınların kullandığı dil dikkatlice dinlenerek, onların kültürel öğretilerindeki terimler, temalar ve söylemler seçilerek cümle içerisinde kullanılmış, böylece kadınların görüşmede kendilerini güvende hissetmelerine yardımcı olunmuştur.

---

³ Yorumlamacı yaklaşım, literatürde yorumlayıcı sosyal bilim olarak da yer almaktadır. Yorumlayıcı yaklaşım, çoğunlukla nitel araştırma yöntemi olarak adlandırılır. Bu yöntem, insanların kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğunu ve devam ettirdiğine dair genel anlayışa varmak için onları doğal yaşam ortamlarındaki anlamlı eylemlerinin gözlemlenmesi ile sistematik analizini içermektedir (Neuman, 2006: 131).

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Cinsiyet

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasındaki ilk ayrım, “biyoloji kaderdir” savına itiraz etmek için kullanılmıştır (Butler, 2016: 50). 1972 yılında Ann Oakley, “cinsiyet (sex)” kavramının biyolojik olarak erkek-kadın ayırımını belirlerken; “toplumsal cinsiyet (gender)” kavramının erkeklik ve kadınlık arasında buna paralel ve toplumsal bakımdan eşit olamayan bölünmeye işaret etmekte olduğunu söylemiştir (Marshall, 1999: 98). Delphy (1993: 3), toplumsal cinsiyet terimini “içerik (content)” olarak ele alırken; cinsiyetin onu kapsayıcı (container) bir terim olduğunu belirtir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kültürel olarak değişiklik gösterebilir ancak cinsiyet doğanın bir parçası olduğu için değişmez. Benzer şekilde, Türkçe kullanımında da cinsiyet terimi bazen toplumsal cinsiyet teriminin anlamını kapsayacak biçimde kullanılabilir (Dökmen, 2014: 18).

Rubin (1975: 159), toplumsal cinsiyetin, “biyolojik ve toplumsal cinsiyet sistemi” içerisinde yer aldığını ayrıca toplumun cinsellik ihtiyaçlarının düzenleyen bu sistemin, akrabalık, cinsellik ve üreme ilişkilerini düzenlediğini vurgular. Scott, (1986: 1056) toplumsal cinsiyetin, cinsler arasındaki sosyal ilişkileri tayin etmek için kullanıldığını söyler. Başka bir anlatımla, toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklardan ziyade toplumsal bir kategori olarak ele alınmaktadır. Bunun aksine Connell (2016: 208), toplumsal cinsiyetin, eril ve dişil üremeye bağlı olarak ortaya çıkan bir tür pratik olduğunu belirtir. Toplumsal cinsiyet, toplumsal pratik sayılan diğer alanlar ile bağlantı sağlamaktadır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, nesne olmaktan ziyade bir süreci ifade eder.

Biyolojik ve toplumsal cinsiyet tartışmaları bağlamında Butler (2016: 50-51), kadın ve erkek bedenleri ile doğduğu ve sonradan toplumsal cinsiyet kimliklerinin edinildiği görüşüne karşı çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyetin inşa edilmişliğinin, cinsiyetten tümüyle bağımsız olarak ortaya konulabildiğini yani erkek ve erilin, erkek bedenini işaret edebildiği gibi kadın bedenini de işaret edebildiği; aynı şekilde kadın ve dişil olanın da, dişi bedeni işaret ettiği gibi erkek bedenini de işaret edebildiğini belirtmektedir.

Yuval-Davis, (2005: 28) biyolojik ve toplumsal cinsiyetin ayrı ayrı söylem tarzları olarak incelenmesi gerektiğini belirtirken, söylem tarzının, toplumsal özne gruplarının sahip oldukları cinsel, biyolojik ve kültürel farklılıkların konumlanması ile belirlendiğini vurgular.

Sancar (2016: 15), kadın ve erkeklerin “biyolojik cins” ile doğrudan ilişkili olmayan toplumsal ilişkiler ve alanlarda eril ve dişil olarak cinsiyetlendirilmiş toplumsallıklar oluşturduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet, toplumsal ve kültürel olarak inşa edilen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı, bireysel cinsiyet farklılıklarının ötesinde toplumsal ilişkileri ifade etmekle birlikte bu ilişkileri ortaya çıkaran grupları, grupların özelliklerini, kültürel-ideolojik sembolleri ve bunların temsil şekillerini kapsayacak kadar genişdir (Acar-Savran, 2013: 235).

İnsanlık tarihinin en başından itibaren erkekler, biyolojik farklılıklarını üstünlük olarak ortaya koyarken, kadınlar öteki varlık olarak konumlanmıştır (Beauvoir, 1971: 90). Genellikle kadınlar doğa, erkekler ise kültür ile özdeşleştirilmektedir. Kadınlar, fizyolojik bedeni ve işlevleri (doğum yapma) dolayısıyla psişik bir yapı (psychic structure) kazandıklarından doğaya daha yakın olarak görülür. Ve bu yakınlık kadınların, ev içerisine hapsolması sonucu toplumsal bağların sınırlılıkları şeklinde görülür. Erkekler ise kültürel akıl yürütme ve eylemlerinin doğal sahipleridir. Bunun sonucunda kadınlar ev içerisine sınırlandırılarak çocuk büyütme, yemek pişirme ile meşgul olurlar. İnsanlar, yaratıcılıklarını ve kültürel öğelerini doğadan üstün olarak tanımlandıklarından, doğa ile özdeş olan kadınlar daha aşağı bir sembolik konuma sahiptir (Ortner, 1974: 74-77). Toplumdaki tüm pratikler en başta biyolojik gerçeklik, eril ve dişil ikiliğine indirgenebilir. Erkekler, kamusal, dış tarafta yer alırken; kadınlar, alçak ve evsel işler tarafındadır (Bourdieu, 2016: 45). Dolayısıyla, cinsler arası biyolojik farklılık, toplumsal olarak inşa edilen farklılığın temel nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Bourdieu, 2016: 23). Bu farklılıklar, insanın doğumundan ölümüne dek cinsiyet rolleri aracılığıyla toplumda görünür hale gelirler.

Bebekler, cinsiyetlerini öğrenme aşamasında bütünüyle bilinçsizdir. Kız ya da erkek olarak kendilerini tanımlamaları, çevrelerinden aldıkları bir dizi sözel olmayan ipuçları ile gerçekleşir. Giyinme tarzları, saç stilleri, kullanılan kozmetik malzemeleri çocuklara öğrenme süreçlerinde görsel işaretler sağlar (Giddens, 2012: 209). Öte yandan erken dönemdeki dil ve sözel eylemler de kız ve erkek olmayı öğrenmek aynı zamanda diğerinin de erkek ya da kız olduğunu anlayabilmek için bir süreç başlatır (Eckert and McConnell-Ginet 2003: 8). Tüm toplumsallaşma süreçleri ile erkeklerin rollerine genellikle daha fazla değer yüklenirken, ödülleri de daha büyük olur. Bunun aksine neredeyse tüm kültürlerde çocuk yetiştirme, ev işlerine ilişkin sorumluluklar kadına aittir; erkeklerin görevi ise eve ekmek getirmek, ailenin huzurunu sağlamaktır. Cinsler arasındaki bu eşitsiz bir şekilde hüküm süren iş bölümü, güç, saygınlık ve maddi olanaklar bakımından dengesizlik konumları ortaya çıkarır (Giddens, 2012: 514). Bu dengesiz konumlar nedeniyle kadınların karşı çıkarak mücadele etmek

zorunda kaldığı birçok sorun, kadın ve erkek rolleri konusunda toplumun, dinler ve kültürlerin aracılığıyla oluşturduğu kalıp yargılar, ön kabuller ile ilişkilidir. Dolayısıyla kadınlık ve erkeklik kalıpları, toplumun yıllar boyunca oluşturduğu geleneklerin ürünü olmakla beraber bir parçasını da temsil etmektedir (Berktaş, 2012: 16).

Toplumsal cinsiyet rolü, toplumun tanımlayarak bireylerden yerine getirmesini istediği, cinsiyetine “uygun” ve “uygun olmayan” olarak ayırt ettiği bir tür beklentidir (Dökmen, 2014: 29). Rollerin kazanılmasıyla ilgili, Connell (2016: 85-86), cinsiyet rolü teorisine göre, cinsiyet rollerinin, toplumsal cinsiyet uyarlamalarının farklı şekilleri olduğunu; ana temasının ise kadın veya erkek olmanın anlamı ile belirlenmiş genel bir rolün hayata geçirilmesi şeklinde tanımlar. Dolayısıyla “kadın rolü” ve “erkek rolü” olmak üzere iki cinsiyet rolü üzerinde durur. Toplumsal ilişkilerin yerleşmesi süreci ise, “rollerin öğrenilmesi”, “toplumsallaşma” veya “içselleştirme” aracılığıyla gerçekleşir. Başka bir anlatımla, kadın karakteri kadın rolünü, erkek karakteri de erkek rolünü toplumsallaşma ile üretir. Sosyal öğrenme kuramcısı olan Bandura, toplumsal cinsiyet rollerinin, sosyal öğrenme sisteminde başkalarının davranışlarının gözlenmesi ya da doğrudan deneyimleme yoluyla öğrenildiğini belirtir. Buna göre, kadın ve erkek rollerinin öğrenme sürecinde deneyimlenen davranışlardan ödül ile sonuçlananların devam olasılığı artarken, ceza ile sonuçlananlar ortadan kalkar (1971: 3).

İşlevselci bakış açısına göre, Parsons, cinsiyet rollerini ve aile yapısını beraber ele alarak, dışavurumsal-araçsal (expressive-instrumental) roller arasında ayırım yapmıştır (Parsons ve Bales, 1955: 22). Parsons’ın aile analizine göre, kadınların çocuklara baktıkları, güvenliklerini sağlayarak duygusal destek oldukları dışavurumsal rolleri üstlenmeleri aile kurumunun verimli işlemesi için gereklidir. Öte yandan, erkeklerin araçsal roller üstlenerek eve ekmek getirme görevleri mevcuttur. Dolayısıyla kadınların dışavurumsal eğilimleri erkeklerin sakinleşmesi, rahatlarının sağlanması konularında işlerlik sağlamalıdır. Sonuçta, aile içerisindeki dayanışma, cinsler arasındaki biyolojik ayrıma dayalı bu iş bölümünün sayesinde gerçekleşecektir (Giddens, 2012: 515). Parsons, bu teorisinde cinsiyet ilişkilerinde gerilim ve güç süreçlerini kaydetmekte başarısız olmaktadır. Bununla birlikte temel olarak toplumun farklı alt sistemlerinin bir sonucu olarak birçok "rol çeşitliliği" biçimini kabul eder. Örneğin, aile ve ekonomi arasındaki ilişki cinsiyet rolündeki değişimin kaynağıdır. Cinsiyet analizindeki altta yatan yapısal fikir, ilişki değil her zaman farklılaşmadır. Dolayısıyla onun varsayımı, iki cinsiyet rolü arasındaki bağlantının güç değil, birbirini tamamlayıcılık olduğu yönündedir (Carrigan vd., 1985: 556). Parsons’ın belirttiği aile içerisindeki bu rol paylaşımının içselleştirilme biçimini ise psikanalitik bakış açısına göre odipal kriz aracılığıyla

ortaya çıkan erkeklik ve kadınlık üretimi açıklığa kavuşturmaktadır (Carrigan vd., 1985: 555). Dolayısıyla bu kriz döneminde erkeklik kavramının nasıl ortaya çıktığı, ne ifade ettiği önem arz etmektedir.

2.2. Erkek/Erkeklik Kavramları

Feminizmin erken dönem düşünürleri, kadınların birbirine benzer şekillerde ortak bir “ezilme” yaşadığını ve farklı kadınlık deneyimlerinin yarattığı bu bağlamları anlamak gereği, erkeklik çalışmalarının ortaya çıkmasına sebep olacak bir gelişme olmuştur. Dolayısıyla farklı erkeklikler ve eril iktidar konumları konularında tartışmalar başlamıştır (Sancar, 2016: 25). Bir başka deyişle, entelektüel birikim ve literatürün etkisiyle kayda değer bir sosyal hareket niteliği kazanan feminist hareketin etkisiyle ortaya çıkan tartışmalar, 1980’lerden beri tartışılmayan, adeta tabulaştırılan “erkeklik” çalışmalarının ve tartışmalarının zeminini hazırlamıştır (Demez, 2005). Bu tartışmalarda, çoğul erkeklik tanımlarının varlığının yanı sıra erkek/erkeklik kavramlarının, insan bedeninin ve davranışlarının çeşitli yönlerini tanımlamak için kullanılabileceği böylelikle tek ve genel geçer bir erkeklik tanımının yapılamayacağı vurgulanmıştır (Cornwall ve Lindisfarne, 2005: 10).

Teori ve pratikte erkeklerin feminist eleştirileri, eşcinsel eleştiriler ve erkeklik eleştirileri hem erkeklere hem de erkeklığe açıklık kazandırmaya katkıda bulunmakla beraber paradoksal olarak erkeklerin ve erkekliklerin yapısını bozmuştur. Feminizmin erkeklerin ve erkeklerin feminizme olan tepkileri üzerindeki etkisi genellikle ilk başta kişisel ve özeldir; zamanla bu durum kamusal ortamlarda (örgütlerde, iş dünyasında, sendikalarda, siyasi partilerde) feminist inisiyatiflere cevap vermek zorunda kaldıkları için değişime uğramıştır. Benzer şekilde, erkeklerin olumlu profeminist tepkileri daha çok görünür hale gelmiştir. Kamu alanlarında erkeklere yönelik eleştirel çalışmalar, politik olmanın yanı sıra akademik bir konu olarak giderek daha fazla tanınmıştır (Hearn, 2006: 13). 1980’lerden itibaren ivme kazanan erkeklik çalışmaları, erkeklerin kendilerine bakmaları ile feminizmin bir ürünü hem de ona tepki olarak ortaya çıkarak, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinde uzun yıllardır varsayılanın aksine erkeklerin avantajlı taraf değil, kadınlar gibi sistemin mağduru olabileceklerini dillendirmeye başladılar (Atay, 2004: 14).

19. yüzyılın sonları, erkekliklerin inşasında büyük ve önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde, erkeklik toplumsal cinsiyet ilişkilerinde var olan bir sorunsal olarak "toplumsal cinsiyet rolüyle" tanımlanmıştır. Bir başka anlatımla erkeklik, ilişkisel bir yapı olarak değişen toplumsal ve ekonomik koşullar ile kadınların toplumdaki değişen konumlarına bağlı olarak yeniden değerlendirilerek tanımlanmıştır. Bu bağlamda bir grup

erkek, geleneksel cinsiyet farklılıklarına geri dönüşü önerirken; diğerleri erkekliğin yeniden canlandırılması için destek aramakta, erkekliğin dönüşümünün kadın hareketinden ilham aldığını kabul etmektedir (Kimmel, 1987a: 153). Öte yandan, kadın hareketinden önce bile erkeklerin toplumsal rolleri, kadınların statüsünde meydana gelen değişikliklere bir tepki veya uyum olarak ele alınarak, erkekliğin doğası ve erkek davranışlarının değişimi konusunda çalışmalar yapılmıştır (Hacker, 1957: 227).

Akademik cinsiyet rolü araştırmaları, esas olarak ailede kadınlar hakkında olsa da, "erkek rolüne" kolayca genişletilmiştir. 1970'lerde birkaç farklı yönden, erkekliğin eleştirisi ve analizleri ortaya çıkmıştır (Carrigan vd., 1985: 551). Bu bağlamda erkeklik ve iktidar ilişkisini ele alan Pleck ve Sawyer (1974: 95), iş dünyası ve politik pozisyonların etkisiyle erkeğin özgüveninin arttığını böylece erkekliğin güç ve iktidar ile ölçüldüğünü öne sürerek eleştirel bir bakış sunmuştur. Benzer şekilde Atay, (2004: 14) erkekliğin, kadın kimliğinden farklı olarak iktidar pratiği olarak kurumlaştığını, bu erkeklik pratiğinin ise doğal olarak değil kültürel bir biçimde ortaya çıktığını ve kültüre göre değişiklik gösterdiğini vurgular.

Post-yapısalcı yaklaşıma göre, toplumsal cinsiyete dayalı deneyimler, örneğin, işyerinde, ailede ve sporda cinsiyete dayalı uygulamalar, cinsiyetlendirilmiş konuları üreten söylemlerin etkileriyle öznel ve belirli erkeklikleri oluşturur. Erkeklerin cinsiyet bilinci, cinsiyet kimlikleriyle olan etik ilişkileri, kültürel ya da normal toplumsal cinsiyet davranışı hakkında normatif idealler üreten John Scott'ın ifadesiyle "söylem yoluyla kurulan özneler" halinde kültürel olarak oluşturulmaktadır (Ashe, 2007: 87). Söylemsel psikoloji, erkekliği, ortaya çıkacak bir öz olarak değil, belirli kültürel bağlamlarda diğer kimlik biçimleriyle aktif olarak geliştirilen ve müzakere edilen değişken uygulama kümeleri olarak ele alır. Bu tür uygulamalar birçok farklı biçime sahiptir ve çok çeşitli aktiviteleri içerir. Örneğin; kıyafet ve moda seçimleri, boş zaman uğraşları, iş yerlerinde toplumsal cinsiyete dayalı hiyerarşileri ve benzerlerinin ideal fizikleri ile eşleştirmek için vücutların disipline edilmesi gibi. Dolayısıyla bu günlük uygulamalar söylemsel kalıplar (discursive patterns) yoluyla hayata geçirilir (Wetherell ve Edley, 2014: 355).

Kadın ve erkek olmanın anlamını açıklarken, Matthews (1978: 3-4), kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin doğası ve belirli bir toplumdaki bu ilişkilerin spesifik düzenlenmesi olarak toplumsal cinsiyet düzeni kavramını kullanır. Buna ek olarak, toplumsal cinsiyet düzeninin evrensel ancak içeriğinin sosyolojik ve tarihsel olarak değişken olduğunu belirtir. Yani, erkekler ve kadınlar arasındaki özgül ilişkiler ve bir erkek ya da kadın olmanın anlamları, toplumlar ve zaman içinde aynı toplum arasında farklılık gösterir. Sonuçta, toplumsal cinsiyet düzeni, belirli bir toplumda "kadınlık" ve "erkekliklerin" anlamını

oluşturan ilişkilerin yapısıdır. Buradan hareketle, toplumsal cinsiyet düzenini, kadınlarla erkekler arasında ve erkeklik, kadınlık tanımları arasında tarihsel bir biçimde kurulmuş iktidar ilişkileri olarak tanımlayan Connell (2016: 153), erkekliğin ise bu düzen içerisinde kadınlığa karşı tanımlandığını ve iktidar örüntülerini sürdüren bir toplumsal yapılanma olduğunu belirtir (Kandiyoti, 2015: 200). Toplumsal cinsiyet ilişkilerine yansımalarını ve bu kadın erkek eşitsizliğin içselleştirilmesi durumunu hegemonik erkeklik ile açıklamak mümkün olabilmektedir.

2.2.1. Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik kavramındaki “hegemonya” terimi, Gramsci, (1971) tarafından, İtalya’daki sınıf ilişkilerini analiz etmek için kullanmıştır. Gramsci’ye göre bu kavram, iktidar ilişkilerinin ötesinde, özel yaşam ile ekonomik ve politik egemenliği güçlendiren kültürel süreçlerin yapılanmasını etkileyen toplumsal üstünlük olarak tanımlanmıştır (Connell, 1977: 206; Connell, 2016: 269). Buradan hareketle, Connell’in hegemonya anlayışı, Gramsci’nin formülasyonuna dayanır. Hegemonik ideolojiler güçlü grupların çıkarlarını korur, meşrulaştırır ve doğallaştırır. Hegemonya otomatik olarak gerçekleşmez; yarışma ve sürekli mücadele içerir. Dolayısıyla hegemonik erkeklik, Connell’in savunduğu gibi, kadınların itaatine merkezi bir biçimde bağlıdır. Bu sadece kadın faaliyetlerini değil, aynı zamanda kadınsı erkeklik gibi alternatif erkeklik biçimlerini de marjinalize eden ve versiyonları olan bir eril olma yoludur. Bunun dışında tutulan eşcinsel erkeklerin faaliyetleri ise acımasız bir şekilde bastırılarak “diğer” olarak adlandırılır (Wetherell ve Edley, 1999: 336).

1970’lerin başlarında, antropologlar tarafından, kadın ve erkek arasındaki ilişkiler hakkındaki çeşitli varsayımların, beklentilerin ve bu ilişkilerin daha geniş bir toplumu anlamadaki önemi ortaya konulmaya başlandı (Moore, 1995: 1-2). Gilmore, farklı kültürlerdeki insanların insanlığı nasıl kavradığı ve deneyimlediğine dair kültürler arası bir araştırma yaparak, herhangi bir toplumda yetişkin bir erkek olmanın onaylanmış yollarını anlamaya çalışır. Bu bağlamda herhangi bir ortamda tek bir “erkek olmanın” tek bir yolu olduğunu varsayar. Gilmore’un odak noktası, hegemonik erkekliğin versiyonları üzerindedir ve pozitivist görüş ile erkeklerin doğal, aracı olmadan kategori olarak toplumda var olduğunu vurgular (Cornwall ve Lindisfarne, 2005: 27).

Hegemonik erkeklik kavramı ilk olarak Kessler vd. tarafından 1982 yılında yapılan, Avustralya liselerindeki sosyal eşitsizliklerin saha çalışmasından elde edilen raporlarda önerilmiştir. Avustralya işgücü politikasındaki erkeklerin rolüne ilişkin tartışmasında Connell, (1982) toplumsal cinsiyet ve sınıf arasındaki ilişkiyi ele alarak, cinsiyet kategorilerinin sürekli

olarak yapım aşamasında olduğunu ve çeşitli pratikler arasındaki hareketli ilişkiyi vurgular (Connell ve Messerschmidt, 2005: 830). Sonuç olarak cinsiyetler arasında çoklu hiyerarşilerin ampirik kanıtlarını sağlayarak hegemonik erkeklik kavramının çerçevesini genişletmiştir.

Hegemonik erkeklik kavramı, Carrigan vd., (1985) tarafından 1980'lerde üç temel kaynaktan gelen fikirlerin bir araya gelmesi olarak kullanıldı: Kadınların siyasal deneyimi ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisi üzerine araştırmalar; eşcinsel erkeklerin politik deneyimi ve baskının kuramsallaştırılması; okullar ve işyerleri gibi yerelerde erkek ve erkekler ile ampirik araştırmalar (Connell, 2002: 90) gibi.

Hegemonik erkekliğin tanımı; birçok çalışmada görüldüğü gibi, kadınların boyun eğdirilmesi için spesifik bir strateji içerir ve hegemonik erkeklik, kültürel olarak idealize edilmiş bir form, kişisel ve genel bir proje veya erkeklik konusunda sağduyu göstergesi olabilmektedir (Donaldson, 1993: 645). Erken literatürde erkek cinsiyet rolünün en iyi şekilde görülen ve tanımlanan hegemonik erkeklik için Connell, "kültürel olarak idealize edilmiş eril karakter biçimi" olduğunu ancak "her zamanki erkeklik biçimi" olarak ifade edilemeyeceğini belirtir (Donaldson, 1993: 647). Dolayısıyla toplumsal olarak bakıldığında, hegemonik erkeklik, yalnızca kadınlarla ilgili değil, aynı zamanda ataerkil düzenin parçası olan ikincil konumdaki erkeklik biçimleri ile inşa edilmektedir (Connell, 2016: 268; Carrigan vd., 1985: 590).

Hegemonik erkeklik, erkeklik kitaplarındaki özlerin hesaplarından çok daha karmaşıktır. Daha ziyade, temel mesele belirli erkek gruplarının iktidar ve zenginlik pozisyonlarında nasıl yaşadıkları ve onların egemenliklerini oluşturan toplumsal ilişkileri nasıl meşrulaştırdıkları ve yeniden ürettikleri sorusudur. Bunun sonucunda, kültürel olarak yüceltilmiş erkeklik biçimi olarak hegemonik modelin, sadece az sayıdaki erkeğin gerçek karakterlerini temsil ettiği ortaya çıkar (Carrigan vd., 1985: 592). Bir başka deyişle, hegemonik erkeklik kavramı, güç (power) ve güçsüzlük (powerlessness) ilişkilerinin nasıl cinsiyetlendirildiğini ve belirli bir ortamda erkekliğin nasıl atfedileceğini veya nasıl empoze edildiğini anlamak için kullanılmaktadır (Cornwall ve Lindisfarne, 2005: 20). Toplumda ataerkilliğin meşruiyetinin sağlanmasında etken rol oynayan koşullar değişim gösterdiğinde hegemonik kılınan erkekliğin özellikleri de değişim göstermektedir. Dolayısıyla toplumda iktidar sahibi olan ve kabul gören erkekliğin temsili hegemonik erkeklik, toplumlarda değişiklik göstermekle birlikte en temelde idealize edilen bir kavram özelliğini taşır (Topçu, 2018: 59)

Hegemonik erkeklik kavramı çeşitli disiplinlerde kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, eğitim alanında beden eğitimi öğretmenleri gibi gruplar arasında öğretmen stratejilerini ve

öğretmen kimliklerini anlamak için kullanılmıştır. Fiziksel üstünlük, rekabet, saldırganlık, gurur ve cinsiyetçi tutumların hepsinin erkek beden eğitimi öğretmeninin temel özellikleri olarak kabul edildiği yönünde tartışmalar yapılmıştır (Skelton, 1993: 298). Kavram ayrıca kriminolojide de etkili olmuştur. Bu bağlamda erkekliklerin sosyal inşası, dikkatli bir kriminolojik inceleme altına girmiştir. Suçun toplumsal cinsiyet açısından kavramsallaştırılması durumunda, erkek ve erkeklikler hakkında Batı endüstrileşmiş toplumlarında cinsiyetli suç oranını anlama konusunda derinlemesine tartışmaların önemli olduğu vurgulanmıştır (Messerschmidt, 1997: 2). Ayrıca hegemonik erkeklik, İsviçre'de tecavüz, Avustralya'da cinayet, futbolda holigan kimliği, İngiltere'de beyaz yakalı suç ve ABD' de saldırgan ırkçı şiddet gibi özel suçlarla ilgili çalışmalarda da kullanıldı (Newburn ve Stanko, 1994). Dolayısıyla hegemonik erkeklik kavramı, erkeklikler ve çeşitli suçlar arasındaki ilişkiyi kurmada yardımcı olmuştur.

Hegemonik erkeklik kavramı, daha önce de belirtildiği gibi, belirli bir tarihsel ortamda kültürel olarak idealize edilmiş erkeklik olduğu kadar kadınlık biçimleriyle de ilgilidir. Hegemonik erkeklik ne tarih ne de kültür ötesidir, fakat toplumdan topluma ve belirli bir toplumda zaman içerisinde değişebilir. Belirli bir zaman ve mekânda, hegemonik erkeklik kültürel olarak onurlandırılır ve kitle iletişim araçları gibi sembolik düzeyde övünür (örneğin, sınıf, ırk, cinsel tercihleri gibi) (Connell 1987: 183-185; 2005: 77). Buradan hareketle medya araştırmacıları tarafından kitle iletişim araçlarında görüntülerin çeşitliliğini ve seçiciliğini anlamlandırmaya yardımcı olduğu için hegemonya kavramı ile farklı erkekliklerin kültürel temsilleri arasındaki ilişkileri haritalamaya başlanmıştır (Hanke, 1992: 187). Medyada yer alan erkek spor deneyimlerinin hegemonik erkeklik ile ilişkisi, ana akım medya kapsamının, hegemonik erkeklik normlarını koruyan kültürel söylemleri pekiştirerek, kadınları ve ikincil erkekleri suçlayarak ve damgalayarak, bu paradoksu koruduğunu göstererek gerçekleştirilmektedir (Dworkin ve Wachs, 200: 52).

Hegemonik erkeklik, erkeklerin ve kadınların günlük hayatlarını toplumdaki belirli konumlarını ve diğer kadın ve erkeklerle nasıl ilişkilendiklerini farklı şekilde araştırmaya izin verir. Her ne kadar erkekler ve kadınlar, konuşma, kıyafet, fiziksel görünüş, faaliyetler ve başkalarıyla olan ilişkiler aracılığıyla hegemonik/vurgulanmış toplumsal cinsiyet söyleminin yönlerini ifade etmeye çalışsalar da, erkeklik ve kadınlıktaki bu toplumsal işaretler, kişinin eylemlerinin özel bağlamı ile ilişkilendirilir ve kendi kendini düzenler. Dolayısıyla erkeklik ve kadınlık, her bir bağlamda yeniden müzakere edilen bir toplumsal yapı olan, özgün koşulları ve ilişkileri yansıtan, “kültürel tanım ve kabullere” (Connell, 1987: 186) dayanır.

Başka bir deyişle, sosyal aktörler vasıtasıyla kadın ve erkek, davranışlarını düzenler ve belirli bağlamlarda özel seçimler yaparlar (Messerschmidt, 1997: 12).

2.3. Ataerkillik

Ataerkillik, babanın akrabalık grubu üzerindeki gücü anlamında, feministlerin terimleri kullanmadan önce sosyal kuramda geliştirilmiş ve antropologlar tarafından kullanılmıştır. Ancak 1970'lerin başlarında, terimin kullanımı, yeni dalga feminist söyleminde politik öneme sahip olduğu için dönüştürüldü. Ataerkillik kavramı, hem erkeklerin kadın üzerindeki iktidarını tanımlamak hem de zorlamak için geliştirilmiş olduğundan, ataerkillik teorileri, örtülü veya açık bir şekilde, erkeklerin sosyal, ideolojik, cinsel, politik ve ekonomik hâkimiyetinin yaratılmasını ve sürdürülmesini açıklayan teorilerdir (Ramazanoğlu, 1989: 33). Ataerkillik (patriarka) kavramı, babanın egemenliğini; yaşlı erkeklerin genç erkekler, babaların kızları, kocaların eşleri üzerindeki egemenliği ifade eder (Ehrenreich, 1995: 284). Tam anlamıyla baba ya da babaların kurallarına işaret eder (Hearn, 2006: 35).

Ataerkillik terimi ile erkek egemenliğinin genel terimlerle açıklanabileceği varsayımı, feministlerin, kadınlara karşı tek bir üst düzey erkek iktidar kaynağı aramasına neden olmuştur. Ataerkilliğin tarih dışı görünümü, 1970'lerin Amerikan radikal feminizminin en karakteristik özelliğidir, buna rağmen Amerika'da ve başka yerlerde ataerkilliğin varyasyonları ve nitelikli versiyonları vardır. Bunun bir sonucu olarak, ataerkillik, biyolojik indirgeme ile erkek ve kadın olmanın doğuştan gelen özleri hakkındaki düşünceler üzerindeki görüşleri çeşitlendirir. Bu noktada ataerkilliğin toplumsal olarak inşa edildiği ama yine de evrensel olarak ele alınması gerekliliği sorunu ile biyolojik determinizm aracılığıyla açıklanması kaçınılmaz olmaktadır. Ataerkillik sadece erkeklerin kadın üzerindeki gücünü etiketlemez, aynı zamanda erkeklerin neden bu güce sahip olduklarına ve bunu nasıl sürdürdüklerine dair açıklamalara da ihtiyaç duyar. Ataerkilliğin kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin evrensel bir özelliği olduğu düşünüldüğünde, kadınların biyolojik cinsiyetleri ortak olduğu için, ataerkillik temel bir erkeksi doğadan hareketle temellenmiştir (Ramazanoğlu, 1989: 34-35).

Kandiyoti'ye (2015: 121) göre ataerkillik ilk kez radikal feministler tarafından erkek egemenliğinin hemen hemen bütün biçim ve örneklerine uygulanmış; neredeyse zaman-dışı bir olgu olduğu için tezahürleri her mekânda görülebilir olmuştur. Yeniden tanımlamalara rağmen, ataerkillik, maddi temelleri cinsiyetler arası iş bölümüne dayanan bir kavramdır. Bunun yanı sıra kavram, üretim tarzları ve biçimleri, işgücünün cinsiyetlere göre paylaşımı, yaş ve toplumsal cinsiyet hiyerarşilerinin karşılıklı etkileşimlerine verilen önemin ifadesidir.

Böylelikle, toplumsal cinsiyetin psikodinamikleri ve kültürel yapıları sabit bir durumu nitelemez, dolayısıyla, maddi temellere dayanan toplumsal ilişkileri niteleyen ataerkillik kavramı da değişken bir yapıdadır (Kandiyoti, 2015: 122). Öte yandan ataerkillik, erkeklerin baskın, kadınların ezildiği ve kullanıldığı pratik ve sosyal yapıların -biyolojik determinizmi açıkça reddederek- oluşturduğu bir sistemdir (Walby, 1990: 20). Bir başka deyişle ataerkil sistem tarihsel bir yapıdadır ve bir başlangıcı vardır (Lerner, 1986: 6). Yaklaşık iki bin beş yüz yılı tamamlayan bir süreçte kadın ve erkek tarafından oluşturulan tarihsel bir oluşumdur. Neolitik dönemdeki tarımın gelişmesi, “kadın alışverişi”ni türetmiştir. Bu durumun nedenleri; evlilik ittifakları ile sürekli savaşların önlenbilmesi ve daha fazla kadına sahip toplumların daha fazla çocuk doğurabilmeleridir. Avcı/toplayıcı toplumların ekonomik ihtiyaçlarının aksine, tarım toplumlarında, üretimi artırmak ve fazla biriktirmek için çocukların emeği kullanılmıştır (Lerner, 1986: 212).

Ataerkillik ve kapitalizm, ataerkil üretim tarzı ile kadınların baskısı arasındaki ilişkiye ve kapitalist ataerkil sisteme genişletilerek, feminist girişimler ile ele alınmıştır. Bütün bu girişimler, genel olarak kapitalizm ve ataerkillik arasındaki ilişkileri belirleme konusunda ortak problemlerle karşı karşıya kalmıştır. Ataerkil aile/ev sistemi, ataerkil bir devlet, ataerkil ideoloji tarafından eğitimin egemenliği, vb. durumlarda kapitalizm ve ataerkillik iç içe geçmiş bir yol izlemiştir (Ramazanoğlu, 1989: 36). Delphy, çağdaş endüstriyel toplumdaki erkekler aracılığıyla oluşan ve kadınların boyun eğme sistemi olarak tanımlanan ataerkilliğin lehine evrensel olduğu düşüncesini reddeder. Bu sistem, Delphy'nin ev içi üretim tarzını (domestic mode of production) temel alan bir ekonomik temele sahiptir. O'na göre; tüm üretim tarzlarında olduğu gibi, ev içi üretim de malzemelerin tüketim biçimiyle ilgilidir. Kapitalist üretim tarzında, egemen sınıfın bireylerini ayıran tüketim biçimini tanımlamak güç olmakla birlikte, tüketimin ücrete aracılık ettiği baskın olanları biçimlendirirken, ev içi üretim çok farklıdır. Burada tüketim birincil öneme sahiptir ve ayrımcılık yapma gücüne sahiptir, çünkü ev içi üretim tarzında sömürülenlere ödeme yapılmaz ancak bu üretim devam ettirilir (1984: 17-18). Her üretim biçimi de bir dolaşım biçimidir. Evsel üretim tarzına özgü dolaşım tarzı, kalıtım yoluyla babadan kalan mirasların iletilmesidir. Tarım kültürlerinde eşleri veya erkek kardeşlerinden miras almayan kadınlar bulunmaktadır. Dolayısıyla ev içindeki bu durum, ataerkil üretim ilişkileriyle doğrudan ilgilidir (Delphy 1984: 19). Barrett ve McIntosh'a göre, aile üretim tarzı, kadın emeğinin erkekler tarafından ödenmesiyle gerçekleşen ve tarımsal ekonomide, kadınların daha sonra piyasaya doğrudan değişim için eşleri tarafından el konan malları üretmeleridir. Endüstri bağlamında ise, bu ödenek toplamdan ziyade kısmi olmakla birlikte, kadınların ücretsiz erkek ve çocuk yetiştirme çalışmalarında ve erkeklerin

kontrolünde olan ücretli işlere katılımları üzerinde görülebilir. Buradan hareketle Delphy, kadınların baskılanmasının ideolojik bir temeli olmadığını; erkeklerin ve kadınların farklı konumlarda bulunduğu maddi üretim ilişkilerinin, kapitalist üretim ilişkilerinden teorik ve pratik olarak farklı olduğunu savunur (1979: 96).

Hartmann'a göre (1979: 15), kapitalizmin ve ataerkilliğin, her birinin kendi maddi temeline sahip baskı biçimi vardır; ataerkilliğin maddi temeli, erkeklerin kadın işgücü üzerindeki kontrolüdür. Kapitalizmde kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin bir sistemi olarak ataerkillik vardır ve kapitalist toplumlarda ataerkil ve sermaye arasında güçlü bir ortaklık vardır. Erkeklerin ve kapitalistlerin, özellikle kadınların işgücü ile ilgili olarak, çoğunlukla çatışan çıkarları vardır. McDonough ve Harrison, (2013: 11) ataerkilliğin tarihsel bir kavram olarak görülmesi gerektiğini savunurken, genel olarak "ataerkil ilişkiler formlarını üretim dominantından alır" diyerek farklı bir görüş öne sürmüştür. Kapitalist üretim etkileşimlerinde, ataerkilliğin sınıf yapıları üzerinden görünür olduğunu, böylece toplumsal anlamda üreme ilişkilerinin kadınların boyun eğdirilmesi ile açıklanabildiğini, farklı sınıf konumlarında yaşayan kadınlar için bu durumun kaçınılmaz olduğunu belirtmiştir. Bu noktada, Kandiyoti (2015: 126), farklı sınıf, etnik ve kast kökenlerin verili olarak bulunduğu herhangi bir toplumda, kadınların, hayat stratejilerini içinde yaşadıkları sistem nedeniyle oluşan bir dizi somut zorunluluk ile kurduklarını; sonuçta bu düzenin, "ataerkil pazarlık" adı verilen iki cinsiyetin de rıza göstererek uzlaştığı ancak tartışmaya, yeniden tanımlamaya açık cinsiyet ilişkilerini düzenleyen kurallar dizisi olduğunu ortaya koyar. Kandiyoti'ye (1988: 275) göre, bu ataerkil pazarlık, kadınların toplumsal cinsiyete dayalı öznelliğini şekillendirmede ve farklı bağlamlarda toplumsal cinsiyet ideolojisinin doğasını belirleme konusunda güçlü bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda, baskı karşısında kadınların aktif ya da pasif direniş biçimlerinin potansiyelini ve ortaya konma şekillerini etkilerler. Buna ilaveten, ataerkil pazarlıklar zamansız ya da değişmez varlıklar değildir; fakat yeni mücadele alanlarını ve cinsiyetler arasındaki ilişkilerin yeniden müzakere edilmesini sağlayan tarihsel dönüşümlere karşı duyarlıdır. Genel olarak ataerkil pazarlıklar, erkek egemen sistemler içerisindeki kadınların hayata uyum mekanizmalarını, kadınların özelliklerini ve buna bağlı toplumsal cinsiyet ideolojilerini anlamının yolunu gösterirler.

Freud, kadın psikolojisini, toplumsal ve biyolojik düalizm çerçevesinde incelemek yerine ataerkillik analizi ile ele almıştır. Freud, ataerkil ilişkiler bağlamında kadına ait olmayan ve alternatif (ikinci cinsiyet) psikolojinin bir açıklamasını yapar. İnsani olmayan biseksüel psikolojik bir eğilim ile cinsiyetli (erkek ya da kadın) bir sosyal varlık olabilmenin yollarını arar. Freud, insanlık tarihinin yeniden inşasının belirleyici özelliğinin, ilkel babanın

tarih öncesi dönemdeki cinayeti olduğunu şöyle anlatır: Hayal edilen bir sosyal öncesi çağda, babanın klanın tüm kadınları üzerindeki gücü ve hakları vardır; kendi başına zayıf ama birlikte güçlü olan oğullardan oluşan bir kardeş grup, babalarını haklarını almak için öldürürler. Totemde, babanın öldürülmesi ve kadınların hakkının sahiplenilmesi suçtur. Kardeşler öldürdükleri baba ile özdeşleşir ve suçu içselleştirirler. Böylelikle baba ölümden hayattayken olduğundan çok daha güçlü hale gelir; dolayısıyla bu durum insanlık tarihinin kurulduğu ölüm olarak nitelenir. Ölü, sembolik baba, sadece adını aktaran gerçek yaşayan herhangi bir babadan çok daha önemlidir. Ölümcül babanın bu sembolik işareti ile erkek ve kız çocuklarının Oidipus kompleksi içindeki kültürel yerleri belirginleşmiştir (Mitchell, 2000: 403).

Firestone'na göre Freud, erkek çocuklarını önceleyerek açıkladığı Oidipus Kompleksini, ataerkil toplum içerisinde bulunan çekirdek ailede yetişen, normal bireylerde görülen bir kompleks olarak görür. Erkeklerin daha az egemen oldukları toplumlarda Oedipus Kompleksinin etkilerinin azaldığını gösteren bazı kanıtlar vardır. Bu bağlamda ataerkilliğin zayıflaması birçok anlamda kültürel değişimlere yol açmaktadır. Bu değişimlerin nedeni, ataerkil düzendeki zayıflığa bağlıdır. Oedipus Kompleksi'nin böylesine belirgin bir biçimde ortaya çıktığı ataerkil çekirdek aileye yakından bakıldığında; ekmek parasını erkek kazanır; ailenin diğer bireyleri bu sebepten ona bağımlıdırlar. Erkek, ev işleri, cinsel ilişki ve çocuk doğurma hizmetlerine karşılık karısına bakar. Kadının doğurduğu çocuklar, erkeğe bağımlıdırlar. Çocuklara bakmak, onları eğitmek, içinde yaşadıkları toplumda ait oldukları sınıf içerisinde yerlerini alacak bir biçimde “kalıp” içerisine almak babanın görevidir. Bunlara karşılık baba, çocuklarından çoğu zaman adının ve mülkünün, sürdürülmesini bekler. Dolayısıyla babanın çocukları üzerinde tam hakkı vardır, büyüdükleri zaman ruhsal kalıplanma işlemi tamamlanır ve çocuklar da artık babanın yaptıklarını tekrarlamaya hazır hale gelirler (1993: 57-59). Benzer biçimde Lerner'e (1986: 212) göre, ataerkilliğin temel kurallarını ve değerlerinin ifade bulduğu ve sürekli üretildiği yer ataerkil ailedir. Ancak bu yapı farklı zamanlarda ve mekânlarda değişim gösterip esneyebilmektedir. Hem çok eşliliğe hem de tek eşliliğe dayanan bütün biçimlerde, kadınlar dezavantajları olan bir çift cinsel standart sisteminin parçasıdırlar. Modern sanayi devletlerinde, aile içindeki mülkiyet ilişkileri, babanın mutlak güce sahip olduğu koşullardan daha eşitlikçi bir biçimde gelişir; ancak aile içindeki ekonomik ve cinsel güç ilişkileri zorunlu olarak değişmez. Bazı durumlarda, cinsel ilişkiler daha eşitlikçi, ekonomik ilişkiler ise ataerkil kalır; diğer durumlarda model tam tersine çevrilir. Bununla birlikte, her halükârda, aile içindeki bu değişiklikler, kamusal alanda, kamu kurumlarında ve hükümetlerde temel erkek egemenliğini değiştirmemektedir (Lerner,

1986: 216-217). Bu bağlamda kamusal alanda olduğu kadar özel alanda da erkeklerin kadınlar üzerinde egemenliğinin sorgulanması, kadın ve erkek arasındaki ilişki mekanizmalarının genel açıklamasının ötesine geçilmesi önem arz etmektedir.

Walby (1990: 24), ataerkilliği türlerine ayırarak, özel ve kamu olmak üzere iki başlıkta inceler. Özel (private) ataerkinin, kadınların baskılandığı ana yer olarak hane halkı üretimine dayandığını belirtir. Kamu ataerkilliği ise, temel olarak istihdam ve devlet gibi kamuya ait alanlara dayanır. Özel ataerkillikte, kadın emeğinin kamulaştırılması öncelikli olarak hane içindeki bireysel patrikler tarafından gerçekleştirilirken, kamusal alanda daha kolektif bir esasa dayanır. Özel ataerkillikte, ataerki strateji dışlayıcıdır, kamuda ise ayrışmacı ve ikincildir. Brown'a (1981: 239) göre ise, işgücü ve aile, kamu ve özel ataerkillik kavramlarının belirli unsurlarıdır. Özel ataerki, geleneksel bir ailede bulunan erkek ve kadınlar arasındaki bireysel ilişkileri, bireysel kocanın bireysel karısı, günlük üreme emeği ve emeğinin ürünü olan çocuklar üzerinde kontrol sahibi olduğu bireysel ilişkileri içerir. Fakat ataerki sadece bir aile sisteminden ibaret değildir. Aile ilişkisini içeren ve tanımlayan bir sosyal sistemdir. Sosyal sistemde, toplumsal-ekonomi, siyaset, din ve buna benzer olguların kontrolünün sağlanması gibi ataerkilliğin kamusal yönleri vardır: Topluca erkekler tarafından bu kontrolün sağlanması, kolektif bir anlama gelmekle birlikte, bireysel erkeklerin haklarını ve imtiyazlarını korumak için gerçekleştirilmektedir. Erkeğin karısının günlük emeği üzerindeki aile merkezli kontrolü, erkekler aracılığıyla işlerin, hukukun, mülkün, bilginin vb. kamusal merkezli tekelleşmesiyle desteklenir.

Radikal feministler için ataerki, erkeğin üstün güç ve ekonomik ayrıcalığa sahip olduğu cinsel bir güç sistemi olarak tanımlanır. Ataerki, toplumun erkek hiyerarşik düzenidir. Geçmişte patriarkanın yasal-kurumsal tabanı daha açık olsa da, bugün iktidarın temel ilişkileri bozulmadan kalmaktadır. Ataerki sistem, evlilik ve aile aracılığıyla, cinsel iş bölümü ve toplumla korunur. Dolayısıyla, ekonomi ya da tarih yerine biyolojide kök salmıştır. Ataerkinin kökleri kadın üreme organlarında bulunur ve erkek kuvveti, erkek kontrolü yoluyla yönetilir, kadının bu güç hiyerarşisindeki konumu, ekonomik sınıf yapısı açısından değil, toplumun ataerki örgütü açısından tanımlanır. Bu analiz yoluyla radikal feministler, kişisel (personal) ve halk/kamu (public) arasında dikotomi kurar. Kişisel olarak cinsiyet de politik hale gelir ve kadınlar toplumun cinsel politikadan dolayı baskı pozisyonlarını paylaşırlar. Toplumun, cinsel bölünme yoluyla yapılandırılması, kadınların faaliyetlerini, çalışmalarını, isteklerini sınırlar (Eisenstein, 1979: 17). Sonuçta ataerkillikle bağlantılı olarak cinsiyet, politik sonuçları olan bir durum kategorisidir ifadesi kullanılabilir (Millett, 2000: 24). Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki güç ilişkileri, hem kamuda hem de aile, hane ve cinsel

ilişkilerin var olduğu özel alanda mevcuttur. Buradan hareketle ataerkillik fikri, kadınların, kişisel deneyimlerini diğer kadınlarla paylaştıkları genel bir cinsel siyasetin parçası olarak erkekler tarafından ikincilleştirilmesinin ve baskı altına alınmasının daha görünür ve gayri meşru olmasını sağlamıştır (Ramazanoğlu, 1989: 34).

2.4. Erkeklik ve Kadına Yönelik Şiddet

Şiddetin tanımı tartışmalı olmakla beraber şiddete karşı çıkma sürecini ifade eder. Bu süreç farklı kültürel ve tarihsel bağlamlarda farklı ve düzensiz olarak gerçekleşir. Buna göre, şiddet tanımının ele alınmasında geniş bir perspektif gereklidir. Şiddet, farklı durumlarda birçok farklı anlama gelebilir, farklı sosyal eylem ve sosyal ilişkiyi ifade edebilir. Şiddet bazen “kötüye kullanımı” içermek ya da dışlamak, “fiziksel şiddet” ya da sadece belirli formlarını ifade etmek için kullanılır (Hearn, 1998: 15). Bununla birlikte şiddet yaşamın içerisinde vardır; gündelik yaşantılar, iş ve ev işleri, cinsellik, evlilik, boş zaman, dinlenmek ve televizyon izlemek gibi her türlü durum içerisinde görülebilir. Bununla birlikte Hearn, şiddetin hem kişilerarası hem de yapısal olduğunu, kişilerarası şiddet kavramının tanımlanabilir bir durumda bir kişiden diğerine doğrudan şiddeti ifade ederken, yapısal şiddet teriminin birkaç farklı anlamının bulunduğunu belirtir. Evdeki kadına yönelik erkek şiddetinin toplumsal örüntüleri, bireysel ve kişilerarası şiddetin yapısal modelini temsil eder. Yine Hearn’a göre; devlet gibi sosyal kurumların şiddet eylemleri ve etkileri kurumsal şiddet olarak adlandırılmaktadır. Kıtılık gibi dünya ölçeğinde olanlar da dâhil olmak üzere toplumsal eşitsizlikler, uluslararası ve topluluklar arası şiddet ve savaşın şiddet etkisi, sosyal ilişkilerin tarihsel olarak şiddete maruz kaldığı kurumların sosyal yapısal ilişkileri (örneğin, babalık veya kapitalizmin sosyal ilişkileri) yapısal şiddeti belirtmektedir. Sonuç olarak biçimlerinin değişmekte olduğunu söylemekle beraber tüm olası tanımların, erkeklerin kadınlara şiddetiyle ve erkeklere atfedilen ihlaller ile ilgili olduğunu vurgular (1998: 16).

Şiddet çalışmaları, erkeklerin uyguladığı şiddetin yalnızca kadınlara değil, erkeklere de zarar verdiğini belirlemektedir. Şiddet, kadınların erkekler tarafından maruz kaldıkları durumun somut örneğini teşkil ederken, erkeklerin yaşadığı şiddeti, erkekliklerin erkeğe verdiği zararın bir göstergesi olarak ele almak gereklidir (Hacısofuoğlu ve Bulgu, 2015: 117).

Erkeklikler ile ilgili çalışmalar, sosyal yapılar çerçevesinde, iktidar ilişkilerinin yalnızca toplumsal cinsiyet düzenini değil, erkekler arası hiyerarşinin tanımlanması yolunda önemli adımlara yol açmaktadır (Pyke, 1996: 527; Hearn, 2006: 103). Çoklu erkekliklerin varlığını kabul etmenin yanı sıra bu biçimlerin aralarındaki ilişkileri tanımak da önemlidir. Connell, erkekliğin temel kalıplarını hegemonik, tabi kılınan, işbirlikçi ve marjinalleştirilen

olarak tanımlamıştır, onların ötesinde erkeklikler, çeşitli ve değişen bir manzara oluştururlar. Bu geniş konfigürasyonlar arasındaki ilişkiler, tabi olan kadınlar ve daha az baskın erkeklikler ile bir toplumsal cinsiyetin yeniden üretimine yönelen kültürel dinamik oluşturur (Young ve White, 2000: 110-111). Dolayısıyla erkekliği hayata geçirmenin erkekler için olumsuz sonuçlar doğurabildiği ortaya çıkmıştır.

Şiddetin ortaya çıkmasındaki bileşenler genellikle “doğa (nature)” ya da “doğal (natural)” olarak adlandırılarak yapılmıştır. Örneğin, erkekler, doğal olarak saldırgan görülebilir ve şiddet, erkeklerle doğal olarak ilişkili olarak düşünülebilir. Doğa, bu tür şiddetin gerekçelerini açıklayabilir. Bu doğa ve doğala ilişkin açıklamalar, sıklıkla biyolojinin ideolojileri tarafından desteklenerek hem gündelik hem de profesyonel şiddet söylemlerinde sıklıkla karşımıza çıkar (Hearn, 1998: 17).

Şiddetin biyolojik temellerinin olduğu konusunda araştırmalar yapılmıştır (Fausto-Sterling, 1985: 5; Haupt ve Rovere, 1984). Bu araştırmalara göre; erkeklerin şiddeti konusundaki en büyük sorun biyolojik kökleridir. Bu noktada söz konusu tartışmalara göre; özellikle erkeklerin veya genel olarak insanların, diğer insanlara karşı şiddet eylemlerine biyolojik olarak yatkın (örneğin, genetik veya hormonal olarak) olup olmadığını bilmek önemlidir. Bu konuda feminizm; cinsiyetler arasındaki kesin biyolojik farklılıklar olduğunu ve toplumun cinsiyetin toplumsal boyutlarını kazanmış insanlar inşa etmesi için bir alt tabaka oluşturduğunu belirtir. Gerçekten de feminizm kadınların sesini duyurmanın yanı sıra, eril ile erkekliği ayırt etmeye çalışmaktadır. Erkeklikle ilgili özelliklerin birçoğu güç, cesaret, akılcılık, akıl, cinsel arzu vb. olabilmekle beraber bu özelliklerin eril normda çarpıtılması ve diğer özelliklerin (kadınlık ile ilişkili) dışlanması baskıcı ve yıkıcıdır. Buna bağlı olarak, bilinçli olarak deneyimlenmemiş olsa bile, erkekliğin bu durum içerisinde kendilerini tanımlamaları, tüm erkekler için zor bir süreçtir (Kaufman, 1987: 2-3).

Radikal feministler arasında şiddetin kullanımıyla ilgili iki argüman göze çarpmaktadır: Birinci argümana göre; erkeklerin şiddet kapasitelerinin fazla olması, ataerkilliğin kökeni ve doğası ile ilgilidir. İkinci olarak, şiddetin erkeklerin egemenliklerini sürdürmek için kullandıkları bir kontrol yöntemi olduğu argümanı vardır (Martinez, 2011: 149). Susan Brownmiller (1993: 16), sadece şiddet içeren erkek saldırganlığının psikolojik olarak doğuştan değil, aynı zamanda erkek anatomisine dayandığını ileri sürer. Bunun tersine, kadın, mağdur ve güçsüz olarak görünmektedir. Anatominin inkâr edilemez inşası nedeniyle insan erkeğin doğal bir yırtıcı olduğunu ve kadının onun doğal avı olduğunu belirtmektedir. Susan Brownmiller, erkeklerin üstün fiziksel gücü nedeniyle, şiddet içerikli hareket etmeleri için farklı bir kapasiteye sahip olduğuna inanır. Bu üstün fiziksel güç, ataerkil toplumsal

yapının kökenini açıklar. Brownmiller, cinsiyetler arasındaki anatomik farkın, erkeklerin üstün fiziksel gücüne yol açtığını, kadınların yakalanması ve şiddete maruz kalmalarına neden olduğunu, böylece ataerkilliğin yükselişini açıkladığını iddia etmektedir (Brownmiller'denakt. Martinez, 2011: 149). Benzer biçimde Mitchell de kadınların zayıf fiziksel güçlerinin tarihsel olarak şiddete başvurma konusundaki yetersiz kapasiteleriyle ilişkili olduğuna inanmaktadır. Yani sonuç olarak, ataerkilliğin kökenleri, erkeklerin savaşıma kapasiteleri ile açıklanabilir (Mitchell, 1971: 103).

Toplumsal cinsiyet ve iktidar yapıları arasındaki ilişkiyi açıklarken; ailenin tarihsel biçimde sosyal bir kurum olduğu gerçeğinden hareketle Dobash ve Dobash, kadınlara karşı şiddetin, sistematik bir tahakküm biçimi ve kadınların erkekler tarafından toplumsal kontrolü olduğunu, erkeklerin potansiyel olarak kadınları alt etmek için kullandığı güçlü bir araç olduğunu belirtir. Bir sınıf olarak erkeklerin, şiddetten korktukları için kadınların hayatlarını kısıtladığını, dolayısıyla kadınların bağımlılığının güçlendiğini ve tüm erkeklerin otorite ve kontrol uygulamalarının arttığını vurgular. Toplumsal düzeyde egemenlik gerçeği, bireysel düzeyde kadın istismarına neden olan ve bunu sürdüren en önemli faktördür. Başka bir deyişle, ataerkilliğin varlığı ve ataerkil kurumlar, eşin saldırısına katkıda bulunan başlıca unsurdur. Ataerkilliğin onların hakkı olduğuna inanan erkekler, eşlerine “normal” şiddet uyguladıklarını düşünür; evliliğin, eşleri üzerinde sınırsız bir kontrol sağladığına ve bu şiddetin kurulmasının kabul edilebilir bir yolu olduğuna ilişkin algıları mevcuttur (Dobash ve Dobash'danakt. Dutton, 1994: 168).

Şiddetin cinsiyetler tarafından kullanımı konusundaki farklılığı, sosyalleşme sürecine ve teknolojik ilerlemelerdeki değişikliklere vurgu yapan feministler de vardır. Onlara göre, bu durum farklı sosyalizasyonlarla, yani kültürle açıklanabilir ve teknolojinin mevcut gelişimi göz önüne alındığında azaltılabilir. Aslında, Griffin 'in işaret ettiği gibi, tüm kültürler kadını ve erkeksi kimliği aynı şekilde inşa etmez. Batı kültürü erkeklerin saldırganlığını ve kadının pasif olmasını beklemektedir fakat bu her kültür için geçerli değildir. Millet'tin bakış açısına göre, ataerkil toplumlarda erkeklerin güç kullanımı yaygındır. Kadınlar fiziksel şiddeti kullanmazlar, bunun nedeni fiziksel kapasitelerinin düşük olması (örneğin silah kullanabilmeleri) değil, kadınların şiddete başvurmak için sosyalleştirilmeleri ya da eğitilmemiş olmalarıdır (Martinez, 2011: 150).

Kaufman (1987: 2), erkeklerin uyguladığı şiddeti, şiddet üçgeni çerçevesinde kavramsallaştırmıştır. Erkeklerin şiddet üçlüsünün köşelerini, kadınlara karşı erkeklerin şiddeti, diğer erkeklere karşı şiddet ve erkeğin kendisine karşı şiddeti olarak belirtir. Şiddetin duygusal olarak tatmin edici bir faaliyete dönüşmesi erkeklerde ve kadınlarda farklı şekillerde

gerçekleşir. Erkekliğin inşası “fazla saldırganlık”ın (surplus aggressiveness) oluşmasını beraberinde getirir. Dolayısıyla bu şiddet üçlüsünün içeriği, sosyal, ekonomik ve politik hayatın birçok yönünün işleyişinde şiddeti kurumsallaştırmaktır. Üçlünün üç köşesi birbirini güçlendirir. İlk köşe olan kadına yönelik şiddetin anlaşılması, üçlünün diğer iki köşesinin iyi değerlendirilmesi ile mümkündür. Köşelerin birbirleriyle ilişkilerinin analiz edilmesiyle şiddetin toplumsal düzeyde beslenme zeminlerinin ortaya çıkması kolaylaşmaktadır.

Kaufman, kadına yönelik erkek şiddetini tanımlarken, çoğu yetişkinin hayatında en yaygın doğrudan kişisel şiddet türü olduğunu vurgular. Kadın, erkek saldırganlığının, cinsel taciz, tecavüz, ensest gibi, şiddetin türlerinden kaçmaktadır. Bu durum göreceli erkek ve kadın arasındaki güç farklılıklarının en açık ifadesidir. Göreceli sosyal, ekonomik ve politik gücün bu şekilde ifade edilebilmesi, büyük ölçüde fiziksel güçteki farklılıklar ve insanlığın ilk zamanlarından bu yana yaşam boyu eğitim (ya da eğitim eksikliği) nedeniyle meydana gelmektedir. Saldırganlık bir faaliyet olarak erkek cinsiyet tanımının bir parçasıdır ve vücutta daima var olan bir faaliyet tanımı içindeki olasılıklardan biridir (1987: 8). Erkeklerin diğer erkeklere şiddeti, davranış düzeyinde, toplumda görünür durumdadır. Savaşmak ergenlerin ve bazı yetişkin erkeklerin ritüelleştirilmiş gösterileri, hapisanelerde tecavüz ve eşcinsellere veya ırkçı azınlıklara yapılan saldırılar gibi bazı formlar, bu şiddetin doğrudan ifadeleridir. Bu şiddetin türleri, ekonomik nedenlerle birlikte iş, akademik, politik arenada da rekabetin ifadesi olabilmektedir. Kaufman, çoğu erkeğin hayatlarında şiddetin varlığını hissettiğini, bunun nedeninin otoriter, kaba ve acımasız babaların varlığı olduğunu belirtir. Ayrıca erkeklerin çoğunun genç yaşlarda şiddete maruz kaldığını dolayısıyla baş etme becerisi olarak savaşmayı, çatışmadan nasıl kurtulabileceklerini öğrendiklerini söyler. Ancak bu erken şiddet deneyimleri, yoğun bir kaygıya neden olmuş ve çözülmesi gereken büyük bir enerji harcanmasını gerektirmiştir. Bu kaygı, erkeklerde her zaman şiddetin oluşturduğu korkuyu kristalize etmiştir (1987: 9-10). Kaufman, bir erkeğin kendisine karşı şiddeti, erkeksi egonun yapısı ile açıklar. Baskı ve fazla saldırganlık ile bir ego oluşumu aynı zamanda içselleştirilmiş şiddetin güvencesiz yapısının inşasıdır. Sürekli bilinçli/bilinçdışı engelleme ile erkeklerin pasiflikle (korku, acı, üzüntü, utanç) ilişkilendirdiği tüm duygularını reddetmesi, kendilerine karşı sürekli bir şiddet eylemi içerisinde olduklarını ifade eder (1987: 12).

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, küresel bir olgudur. Bu şiddet; tecavüz veya cinsel saldırıya ek olarak, yakın eşten şiddet, cinsel taciz, insan ticareti, zorla fuhuş, emeğin sömürülmesi, kadın ve kızların borç yükü, cinsiyete dayalı kürtaj, fahişelere (prostitutes) karşı fiziksel ve cinsel şiddet, kadın intiharları, erkek çocuklarına göre kız çocuklarının kasıtlı ihmali ve savaşta tecavüz ile görülebilir (Watts ve Zimmerman, 2002: 1232-1233).

Feministler, şiddet dâhil olmak üzere kadınların karşı karşıya kaldığı sorunların çoğunun, politika düzeyinde eylem gerektiren sosyal, kültürel ve politik güçlerden kaynaklandığına inanmaktadır. Bu inanç, feminist düşüncede “kişisel olan politiktir” söylemiyle sembolik hale gelir. Bu yönelim, kadına yönelik şiddetin ortak sorunu için özel çözümler üretme girişimlerinin sorgulanmasına neden olmuştur. Feminist model ayrıca kadınların güçlenmesini, örgütlenmesini, kararlarını kendisinin vermesini destekler (McPhail vd., 2007: 818).

Kadına karşı şiddet, yalnızca cinsiyet eşitsizliğinin bir tezahürü değil, aynı zamanda bu eşitsiz güç dengesini sürdürmeye de hizmet etmektedir. Bazı durumlarda ise şiddet, bilinçli olarak itaat için kullanılan bir mekanizmadır. Yakın partnerler arasındaki şiddet genellikle bir erkeğin konumunu hanede veya ilişkide lider olarak göstermek ve uygulamak için kullanıldığı söylenebilir. Diğer şiddet biçimlerinde kadınların boyun eğmesi, şiddet uygulayanın açık motivasyonu olmayabilir, ancak yine de erkeğin eylemlerinin bir sonucudur. Kadınların çoğu, saldırıya ya da tecavüze uğrama korkusu nedeniyle kadın davranışlarının kabul edilen normlarına sık sık karşı çıkmazlar. Dolayısıyla kadınların eşit olmayan statüleri, şiddete karşı savunmasızlıklarını yaratmaya yardımcı olur ve bu da onlara karşı işlenen şiddeti devam ettirir (Watts ve Zimmerman, 2002: 1232).

Şiddet tipolojisinde, şiddeti gerçekleştiren kişilerin özelliklerine göre üç kategoriye ayrılabilir: Kişinin kendisine karşı şiddet, kişilerarası şiddet ve kolektif şiddet. Bir kişinin kendisine yönelttiği şiddet; başka bir birey ya da küçük bir grup birey tarafından uygulanan şiddet ile devletler, örgütlü siyasi gruplar, milis grupları ve terör örgütleri gibi daha büyük grupların uyguladığı şiddetten farklılaşmaktadır (World Health Organization, 2002: 6). Şiddet, insana fiziksel ve ruhsal olarak zarar veren, güç ve baskı ile gerçekleştirilen bireysel ve toplu hareketleri tanımlarken; kadına yönelik şiddet, ev içinde ve sosyal yaşamda fiziksel, psikolojik, ekonomik, cinsel olarak tüm cinsiyete dayalı eylemleri kapsamaktadır (Sallan Gül, 2013a: 17). Birleşmiş Milletler’ in tanımına göre, kadına yönelik şiddet, hem kamusal hem de özel yaşamda tehdit etme, özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma ve zorlama da dâhil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu olan veya olma ihtimali bulunan cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi anlamına gelir (Birleşmiş Milletler, 1993).

Bourdieu (2016: 50), doğrudan şiddet içermeyen, kurumlar, yasalar ve normlar aracılığıyla ifade edilen şiddeti, “sembolik” olarak tanımlar. Ayrıca sembolik şiddetin, eril tahakkümün nasıl meşrulaştığına ilişkin cevapları işaret ettiğini belirtir.

2.4.1. Dünyada Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, kadınların insan hakları ihlali olarak büyük bir toplumsal problem olarak yaygınlığını ve varlığını sürdürmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2013 verilerine göre; dünya genelinde kadınların % 35'i, yakın eşin/partnerin fiziksel ve/veya cinsel şiddetine veya partneri olmayan kişinin cinsel şiddetine maruz kalmıştır; kadınların neredeyse üçte biri (% 30), eşleri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar. Küresel olarak, tüm kadın cinayetlerinin % 38'i yakın kişiler tarafından gerçekleştirilmiş, kadınların % 7'si partnerinden başka biri tarafından cinsel saldırıya uğramıştır (WHO, 2013: 2). Birleşmiş Milletler tarafından gerçekleştirilen Asya ve Pasifik'te Çok Ülkeli Erkekler ve Şiddet Üzerine Araştırma sonucunda, görüşülen 8.000'den fazla erkeğin neredeyse yarısının kadın bir partnere karşı fiziksel ve/veya cinsel şiddete başvurduğu ve bu tür şiddet olaylarını bildiren erkeklerin % 26 ile % 80 oranı aralığında değiştiği tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen altı ülkede, partnerine fiziksel veya cinsel şiddet uyguladıklarını bildiren erkeklerin çoğunluğu, (yüzde 65 ila 85 arasında) bu türden şiddeti bir kereden fazla gerçekleştirmiştir (Fulu vd., 2013: 28-30).

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde de kadına yönelik şiddet yaygın bir sorun halinde var olmaktadır. AB Temel Haklar Ajansı (FRA) tarafından 28 AB üyesi ülkede, 2014 yılında, 42.000 kadın ile yüz yüze gerçekleştirilen araştırma sonuçları bu durumu belgeler niteliktedir (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014: 167). Araştırma sonuçlarına göre:

Üç kadından biri (% 33) 15 yaşından beri fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Son 12 ay içinde ise kadınların yaklaşık % 8'i fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınların % 14'ü aile içi şiddet olayını polise bildirmiş, % 13'ü ise diğer şiddet olaylarını polise bildirmiştir.

Bir önceki eşi/partner tarafından şiddete maruz kalan ve bu ilişki sırasında gebe kalan kadınların %42'si hamilelik sırasında eşleri/partnerleri tarafından şiddete maruz kalmıştır. Buna karşılık, % 20'si mevcut eşleri tarafından hamileyken şiddete maruz kalmıştır.

Genel olarak kadınların %43'ü, yakın birisi (eş, partner) tarafından psikolojik olarak kötüye giden davranışların yanı sıra diğer istismar biçimlerini de içeren bir tür psikolojik şiddet yaşadı.

Kadınların yaklaşık %5'i mevcut ilişkilerinde ekonomik şiddet yaşamışken, %13'ü geçmiş ilişkilerde bir çeşit ekonomik şiddet yaşamıştır. Buna, aile maliyesi üzerinde bağımsız kararlar almasını veya ev dışında çalışmasını engelleyen kişiler de dâhildir.

Kadınların% 18'i, 15 yaşından beri ısrarlı takip yaşadığını ifade etmiştir.

2.4.2. Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet

Türkiye’de kadına yönelik şiddet, 1980’li yıllar sonrasında gelişmeye başlayan kadın hareketi ile gündeme gelmeye başlarken; 1990’lı yıllarda ise devletin gündemi içerisinde yer almıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 34). Bu konu üzerinde, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu tarafından yapılan alan araştırmasında, evlilikte çiftler arasında yaşanan tartışma sonucunda, kadınların %29.59’u eşlerinin kendisine fiziksel şiddet uyguladığını, erkeklerin ise %34.04’ü eşlerine fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir (1995: 137). Altınay ve Arat’ın yürütmüş olduğu araştırma da kadınların aile içerisinde farklı sebeplerden eşleri tarafından şiddet maruz kaldığını göstermiştir. Araştırma sonuçlarına göre;

- Her üç kadından biri, eşleri tarafından fiziksel şiddete maruz kaldığını söylemektedir. Ayrıca bu kadınların yarısı, bu durumu kimseye söylemediklerini belirtmektedir.
- Eğitim düzeylerine göre, yükseköğrenim mezunu altı erkekten biri eşine fiziksel şiddet uygulamaktadır.
- Kadınların, evlerine, eşlerinden daha çok gelir getirmesi, şiddete maruz kalma riskini en az iki kat artırmaktadır.
- Eğitim düzeyi arttıkça, fiziksel şiddete maruz kaldığını belirten kadın sayısı azalmaktadır. Okuma yazma bilmeyenlerin arasında en az bir kez fiziksel şiddet gördüğünü belirten kadınların oranı % 43 iken, yüksek öğrenim mezunu kadınların oranı % 12’dir (2008: 196).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009 yılında yaptığı araştırmada, kadına yönelik aile içi şiddetin yaygınlığını vurgulayarak; kadınların yalnızca eşleri ve birlikte oldukları erkeklerden değil, yakın çevrelerindeki kişiler tarafından da fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldıklarını raporlamıştır. Kadınların on beş yaşından önce yaşadığı fiziksel şiddetin % 75’inin kendi ailelerindeki bireyler tarafından gerçekleştirildiği görülürken, on beş yaşından önce cinsel şiddet yaşayan kadınların yarısı, bunun tanımadıkları bireyler tarafından gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Araştırmanın bir diğer sonucu, Türkiye’de evlenmiş olan ya da herhangi bir birlikteliği bulunan kadınların % 39’unun, yaşamlarında en az bir kere eşleri veya partnerleri tarafından fiziksel şiddete maruz kalmalarıdır. Bu kadınların % 46’sı ise, fizikse şiddetin, vurma, tekmeleme, boğazını sıkma gibi ileri düzey biçimlerini yaşamıştır (2009: 185).

Tüm bu sonuçlar değerlendirildiğinde yaygın olarak ortaya çıkan kadına yönelik şiddet, aile içerisindeki bir sorundan ziyade toplumsal düzeyde ele alınması gereken bir problem haline gelmiştir. Bu değerlendirmenin yapılmasında Kandemirci ve Kağnıcı,

toplumsal ve kültürel çerçeve içerisinde yetişen kadınlara ait, maruz kalınan şiddete ilişkin inançların, Türkiye'nin aile yapısının ve ailedeki toplumsal cinsiyet rollerinin ortaya çıkarılmasındaki önemini belirtmiştir. Bu bağlamda, kültürel öğretiler ile ailenin kutsallığı ve sarsılmaz bütünlüğünün korunması için tüm zorluklara maruz kalınmasına rağmen aile kurumunun sürdürülmesi gerekmektedir (2014: 5). Diğer bir taraftan bu güçlü öğretilerin yansımaları, kadınların şiddete maruz kalma olasılığının artmasında rol oynamakta, birtakım yasal düzenlemelerin gerekliliğine de işaret etmektedir.

2.5. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele

Kadına yönelik şiddetin sıklığı ve yaygınlığı nedeniyle yasal çerçevede birtakım düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ve kadınların haklarına ilişkin getirilen yasal zorunluluklar, kadınların aile içerisinde ve kamusal alanda insan haklarına yaraşır biçimde yaşamalarına olanak sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bu bölümde, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda ulusal ve uluslararası düzenlemeler hakkında genel bilgi verilmektedir.

2.5.1. Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler

Kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası düzenlemelere bakıldığında, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'ndeki düzenlemeler ön plana çıkmaktadır. Buna göre; herkesin, ırk, cinsiyet, dil, din vb. herhangi bir ayırım gözetmeksizin beyanname ile ilan olunan tüm haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabilir olduğu belirtilmiştir (m.2). 1975 yılında BM tarafından "Kadın On Yılı" ilan edilmiş ve 1995 yılında Çin/ Pekin'de gerçekleştirilen Dördüncü Dünya Kadın Konferansı sonucunda, kadın hakları ile ilgili önemli bütün sorun alanlarını ön plana çıkaran belge niteliğini taşıyan Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu kabul edilmiştir. Pekin Deklarasyonu, hükümetleri, kadın erkek eşitliğinin sağlanması, kadının güçlenmesi ve toplumsal cinsiyet bakış açısının politikalarda yer alması konularında yükümlü kılarken; Eylem Platformu ise kadınların, özel ve kamusal alana katılımı yolunda önündeki engellerin kaldırılması amacıyla on iki önemli alanda (kadın ve eğitim, kadın ve yoksulluk, kadın ve sağlık, kadın ve ekonomi, kadına yönelik şiddet, silahlı çatışmalarda kadın, karar alma süreçlerinde kadın, kadının ilerlemesinde kurumsal mekanizmalar, kadının insan hakları, kadın ve medya, kadın ve çevre, kız çocukları) çeşitli stratejileri ortaya koymaktadır. Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Türkiye tarafından çekince konulmadan kabul edilmiştir. 1981 yılında yürürlüğe giren, BM'nin temel insan hakları

sözleşmeleri arasında yer alan ve kadın hakları konusunda uluslararası standartları belirleyen ilk sözleşme Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against (CEDAW)'ın ana hedefi, toplumsal yaşamın tüm alanlarında, kadın erkek eşitliğini sağlamak için kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine dayalı kalıp yargıları ortadan kaldırmaktır. Sözleşme, taraf ülkelerde kadınlara yönelik ayrımcılığı engellemek amacını taşıyan tek yasal ve bağlayıcı uluslararası doküman özelliğini taşır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 27-28).

Kadına yönelik şiddetle mücadele, ülke olarak imzalanan uluslararası sözleşmelerin yanı sıra Birleşmiş Milletler kararları ile devletlerin sorumluluklarından en önemlileri olarak belirlenmiştir. 1989 yılında, BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi aldığı 12 sayılı Genel Tavsiyesi ile devletleri kadına yönelik şiddetle mücadele etmeye davet ederek bu konuda sayısal verilere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir. 1992 yılında ise Komite'nin 19 sayılı Genel Tavsiyesi ise kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklerden faydalanabilmelerini engelleyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti, bir ayrımcılık türü olarak tanımlamıştır. Dolayısıyla BM Genel Kurulu tarafından 1993 yılında yayınlanan Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Bildirgesi'nin temeli bu şekilde ortaya çıkmıştır (Altınay ve Arat, 2008: 11). Bildirge, devletlerin herhangi bir gelenek ya da dini düşünceye başvurmadan kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik yükümlülüklerini yerine getirmesini belirtmektedir. Sonuç olarak bu beyan, bağlayıcı bir güç olmamakla birlikte önemli bir uluslararası yasallık taşımaktadır (Merry, 2006: 76).

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, İstanbul Sözleşmesi olarak anılmakla birlikte, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış ve 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye dâhil olmak üzere Avrupa Konseyi üyesi 20 ülke tarafından da onaylanmıştır. Sözleşmenin Avrupa'da ilk olma özelliği ise, kadınlara ve özellikle kız çocuklarına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti temel almasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra Sözleşme, hukuki veya biyolojik ailevi bağlarının varlığına bakılmaksızın kadınlara yönelik, ev içi şiddet (örneğin eski veya mevcut eşler, evlilik dışı birliktelik yaşanan kişiler, birlikte ikamet edilen aile üyeleri, akrabalar ya da başkaları tarafından uygulanan şiddet) dâhil olmak üzere her türlü şiddet ile mücadele edilmesine için standartları sunan ve bu hususta Avrupa ülkelerini hukuki olarak bağlayan ilk belge olma özelliği ile önem taşımaktadır (Bakırcı, 2015: 133-134).

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM), kadın sorunları alanında ulusal mekanizma olarak görev ve sorumluluklarını, kurulduğu 1990 yılından itibaren farklı yasal

statüler⁴ ile yürütmektedir. KSGM, 2011 yılında çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlanmıştır. Kadına yönelik şiddet ile mücadelede, şiddeti meydana getiren ve pekiştiren olumsuz tutum ve davranışların ortadan kaldırılması amacıyla kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konularda farkındalık oluşturabilmeyi amaçlayan KSGM, çeşitli bakanlıklar ile iş birliği yaparak eğitim programları gerçekleştirmektedir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 36)

Kadına yönelik şiddetle mücadelede ulusal düzenlemelere bakıldığında, ilk olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasınının 41 inci maddesine; “Aile Türk toplumunun temelidir” ibaresinden sonra “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” hükmü eklenerek, kadın ve erkek eşitliğinin her alanda uygulanmasının önü açılmıştır. 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile yasal düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Kanunda, evlilik birliğinde kadın ve erkeğe eşit haklar tanınarak, eşlerin müşterek çocukları üzerindeki velayet hakkını birlikte kullanmalarına ilişkin hüküm yer almıştır. Bunun yanı sıra iş veya meslek seçiminde bireysel karar verme yolunu açmak için, herhangi bir rejim belirlenmediği takdirde kadının emeğini korumayı hedefleyen “edinilmiş mallara katılma rejimi” getirilmiştir. Kadın ve erkek eşitliğinin sağlanması, kadınların ve çocukların cinsel ve bedensel haklarının yasal çerçevede korunabilmesi için birçok değişiklik içeren Türk Ceza Kanunu, 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir. Kanunda, kadının mağdur olduğu birçok suçun, topluma karşı işlenen suçlar kapsamından çıkartılıp, kişilere karşı işlenen suçlar kapsamına alınarak cezaları ağırlaştırılmıştır. Bir diğer değişiklik ise, “töre” cinayetleri faillerinin Kanunda öngörülen en ağır ceza olan ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılması yönündeki hükmün getirilmesidir. 2014 yılında, Kanunda yer alan cinsel suçlar yeniden değerlendirilerek kapsamı genişletilmiş, cinsel saldırı suçu için öngörülen cezalar ağırlaştırılmıştır. Aynı yıl içerisinde, ayrımcılığa ilişkin 122 inci madde “nefret ve ayrımcılık” başlığı tekrar düzenlenerek; “dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle” bir kişinin, kamuya ait mal ve hizmetlerden yararlanmasının ya da ekonomik bir nedenle faaliyette bulunmasının engellenmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağına hükmedilmiştir. Bir

⁴ Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı adıyla 1990 yılında Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuş, aynı yıl içerisinde Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü adıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, 1991 yılında sonra tekrar Başbakanlığa bağlanmıştır. 1993 yılında Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı birimleri arasında yer almıştır. 2002 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına, 2003 yılında Başbakanlığa bağlanmıştır. 6 Kasım 2004 tarihinde ise 5251 sayılı Genel Müdürlük teşkilat yasası kabul edilmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 36).

diğer ulusal düzenleme olarak 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun⁵, 1998 yılında yürürlüğe girmiştir. (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 25).

14.01.1998 tarihinde kabul edilen 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 5636 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik neticesinde, aile içi şiddet uygulayan kişilere karşı uygulanacak tedbirlerin sadece kusurlu eşleri değil, aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireyleri ile aynı çatı altında yaşamayan, mahkemece ayrılık kararı verilen aile bireylerini veya ayrılık nedeni ile ayrı konutlarda bulunan bireyler ile evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireylerini ve çocukları kapsamaktadır (Sallan Gül, 2013a: 78). Bunun yanı sıra 4 Temmuz 2006 tarihinde, 2006/17 sayılı “Çocuk ve Kadınlara Yönelik Şiddet Hareketleri ile Töre ve Namus Cinayetlerinin Önlenmesi için Alınacak Tedbirler” konulu Başbakanlık Genelgesi yürürlüğe girmiştir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 24).

İstanbul Sözleşmesi'nin 2011 yılında imzalanmasının ardından söz konusu Sözleşme ile uyumlu olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde, ilgili tüm kurum ve kuruluşların da katkıları ile 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun⁶ hazırlanmış ve 20 Mart 2012 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında 5393 sayılı Belediye Kanunu yürürlüğe girmiştir. Kanun'da büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açabilecekleri belirtilmiştir. 2012 yılında, aynı madde metninde, büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için konukevleri açmak zorunda olduklarına ilişkin düzenleme yapılmıştır (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 25).

Şiddet mağduru olarak kadın konukevine ihtiyaç duyan çocuklara ve kadınlara verilecek hizmetlerle ilgili düzenlemeler, 24.05.1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda (m.3/7) yer almakla beraber, 12 Temmuz 1998 tarih ve 23400 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na Bağlı Kadın Konukevleri Yönetmeliği'nde fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddete uğramış olan kadınların psikososyal ve ekonomik problemlerinin ortadan kaldırılması sürecinde varsa çocuklarıyla birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşları olarak tanımlanmıştır. SHÇEK'in Özel Hukuk Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılan Kadın Konukevleri Yönetmeliği'nde benzer düzenleme yer almaktadır (Tortamış, 2009: 70).

⁵ 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, 17 Ocak 1998 tarihli, 23233 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır.

⁶ 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 20/3/2012 tarihli ve 28239 sayılı Resmi Gazete yayımı ile yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra “6284 sayılı Kanun” olarak anılacaktır.

2.5.2. Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Kadın Konukevleri

Kadın Konukevleri, 6284 sayılı Kanun kapsamında şiddet mağduru kadınlara barınma hizmeti sunan yatılı kuruluşlardır. Bu bölümde, kurumsal yapılanma bakımından kadınların güçlenmesinde önemli bir rolü bulunan bu kuruluşlara ilişkin tarihsel süreç ve Türkiye'deki mevcut durum konuları ele alınacaktır.

2.5.2.1. Kadın Konukevlerinin Tarihçesi

Kadın Konukevleri, şiddete maruz kalmış kadınların, şiddetten uzak ve güvende kalabilmelerini sağlayan, yaşadıkları sıkıntılara çözüm bulunması için geçici olarak barındıkları yerlerdir. Kadınların güçlenmeleri için ihtiyaç duydukları, fiziksel, psikolojik, hukuki ve sosyal ihtiyaçlarının tümüne ilişkin hizmetler konukevlerinde sunulmaktadır (Sallan Gül, 2013a: 41). Konukevleri (sığınma evi veya sığınak), hem çocuklu hem de çocuksuz kadınlar için doğrudan ev içerisinde veya dışında tehdit altında buldukları ortamlardan uzaklaştıran nitelikli danışmanlık ve pratik destek sunan kadınlar için geçici bir barınma anlamına gelir. Güvenlik sağlamak için, bir barınak, gerçekçi bir mesafe süresi çerçevesinde ve günün her saatinde erişilebilen, şiddet içeren bir durumun acil tehlikesine cevap veren kriz hizmetlerini içermektedir. Sığınma evleri veya güvenli evler, kadınların evde tehlikeli bir durumdan uzak durmalarını ve aile içindeki şiddetin önlenmesi için temel teşkil etmelerini sağlar. Bununla birlikte sığınma evleri, ayrımcılık yapılmadan ve özellikle de göçmen kadınlar olmak üzere tüm kadınlara yönelik hizmetlerin sunulmasını sağlamak ve kültürel açıdan hassasiyet göstererek çevirmen hizmetlerinin var olması da önem arz etmektedir (Council of Europe, 2006: 31).

1960'lardan bu yana feministler aile içi şiddeti yerel, ulusal ve uluslararası hükümetlerin gündemleri üzerinde büyük bir kamusal sorun haline dönüştürme yolunda uğraşmışlardır (Sallan Gül, 2013b: 109). Feministler ve kadın örgütleri aile içi şiddete karşı başarılı bir şekilde harekete geçmeye başlamış ve onların çabaları, zorunlu tutuklama mevzuatı, sivil koruma emirleri ve uzmanlaşmış aile içi şiddet mahkemeleri ile sonuçlanmıştır (Mirchandani, 2006: 782-783). Devam eden kadın hareketleri, 1970'li yıllarda da dünyaya güç kattı ve kadına yönelik şiddet ile mücadelede inisiyatif olarak, kadın iş birliği merkezleri, kadın sığınma evleri ve acil durum yardım hatları açılmasına öncülük ettiler. Bu gelişmeler, hükümetlerin kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet ile mücadele sürecinde yer almaları üzerindeki baskıyı artırdı ve kurumsallaşma süreci hızlandı. Özellikle en önemli kurumsal mekanizmalardan olan kadın sığınma evleri, şiddete maruz kalmış kadınların korunmasında geçici barınma ve destek hizmetleri sağlaması özelinde kritik bir rol oynamaya başladı

(Council of Europe, 2006: 21, 31). Norveç, kadın sığınma evleri kurulmasına öncülük etti ve 1968'de bu ülkede ilk sığınak açıldı (Sallan Gül, 2013a: 48). Kadın ve çocuklara yönelik erkek şiddeti Avrupa'da 1970'lerin, Doğu Avrupa'da ise 1990'ların başlarına kadar tabu olarak kalmıştır ve kadınlar için ilk sığınak 1972'de Londra'da açılmıştır (WAVE, 2007: 11). İlk sığınaklar 1970'lerde kurulurken, çoğu Avrupa ülkesinde yasama temelleri yıllar sonraya kadar devam etmemiştir. Ancak kadına yönelik şiddetin ardında yatan tabu, devletin şiddete karşı harekete geçeceği ölçüde değişmiş, barınaklar tarafından yürütülen faaliyetler, bazı Avrupa devletlerinde değişiklik oluşturmuştur (WAVE, 2000: 10). 1970'lerin başlarında Amerika Birleşik Devletleri'nde diğer Batı ülkelerinde kadınların yaşam deneyimlerini tartışmaları ve kadınların kişisel, yasal ve toplumsal engellerini tespit edilmesine ilişkin tartışmalar devam etti. Tecavüz krizi merkezleri, şiddet mağduru kadınlar için barınaklar, suç ve adalet örgütleri, sağlık merkezleri ve psikiyatri bakım merkezleri gibi birçok mekanizma, şiddeti önlemeye yönelik çabaların bir parçası halindedir ve şiddet mağdurları bu yapılanmalardan faydalanmaktadır (Kilpatrick, 2004: 1227).

2.5.2.2. Türkiye'de Kadın Konukevlerinin Durumu

Türkiye'de 1990'larda, şiddete karşı mücadele, AB'ye katılım sürecini ve Türkiye'deki kadın hareketini daha kurumsallaştırmıştır. Dolayısıyla kadın örgütleri, AB'ye katılım müzakerelerini etkin bir şekilde kullanarak erkek egemen devlet yapısını ve zihniyetini değiştirmede güçlü bir rol oynamıştır. Bunun sonucunda dayanışma ve aile içi şiddete karşı mücadele için ilk kadın merkezi, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı tarafından 1990 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Bu gelişmeler neticesinde, devlet bünyesinde ilk kadın konukevi 1990 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu⁷ tarafından oluşturulmuştur (Sallan Gül, 2013b: 111).

Kadın konukevleri ve 6284 sayılı Kanun kapsamında kurulan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM)⁸ de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet vermektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 35). Bunun yanı sıra kadınların

⁷ T.C. Başbakanlık Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, 08.06.2011 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname) ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı adını, 2018 yılında ise Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almıştır.

⁸ Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM): Koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde kullanılması ile şiddetin önlenmesine yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik ve izleme hizmetlerinin verildiği, tercihen kadın olmak üzere yeterli ve gerekli personelin bulunduğu, çalışmalarını yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkezler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. 17 Mart 2016 tarihli ve 29656 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik.

güçlenmesi için yerel yönetimlerin de kurumsal yapılanmaları bulunmaktadır. Bunlara belediyelerin cinsiyet eşitliği birimleri, meclis ihtisas komisyonları, belediyelere bağlı kadın konukevleri, kadın danışma merkezleri örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca kadınların güçlenmesi amacıyla belediyeler tarafından meslek edindirme kursları da yürütülmektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2018: 38).

Ülkemizde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı 110 kadın konukevi; İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne bağlı 1 kadın konukevi; sivil toplum kuruluşlarına bağlı 1 ve yerel yönetimlere bağlı 32 olmak üzere toplam 144 konukevi, 3454 kapasite ile hizmet vermektedir (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2017: 70).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KADIN ARAŞTIRMALARINDAN ERKEKLİK TARTIŞMALARINA TOPLUMSAL CİNSİYET ÇALIŞMALARI

Ataerkil sistem, kadınların, uzun yıllar boyunca temel haklar, eğitim, sosyal yaşam, sağlık hizmetleri gibi olanaklardan yararlanamamalarının en temel nedeni olarak varlığını sürdürmüştür. Erkek egemenliğinin bir uzantısı olan bu sistem içerisinde kadınların bağımsız bir birey olarak varlığının kabul görmemesi, kadınların hak arayışlarını başlatan bir süreci hazırlamıştır. Bu baskıdan kurtulma ve kadın olma kimliğini kazanma çalışmaları, kadınları güçlendiren bir tarihsel sürece tanıklık etmiştir. Böylece kadınların hak mücadeleleri, “Kadın Çalışmaları” ile disiplinler arası araştırma alanı olarak akademide yer almaya başlamıştır.

Kadın çalışmalarına ilişkin araştırmalar artarken, sosyal bilimler içerisinde kuramsal ve metodolojik tartışmalar toplumsal cinsiyet kavramsal çerçevesini genişletmiştir. Araştırmaların bu kapsamda artmasıyla birlikte, nihai olarak bu alana feminist bakış açısının bir ürünü olarak toplumsal cinsiyet çalışmaları adı eklenmiştir.

Feminist çalışmalar artık kadın çalışmaları adı altında bir disiplin haline gelirken, bu disiplin, tek boyutlu olarak kadınların, cinsiyet temelli ayrımcılık yaşamaları, sosyal ve iktidar yapılarında ikincil konumları gibi sorunların anlaşılmasında yeterli olmamaktadır. Dolayısıyla bu iktidar ilişkilerinde erkeklik deneyimleri önem kazanmaktadır. Bu nedenle feminist perspektif içerisinde oluşan “erkeklik çalışmaları”, kadın çalışmalarına benzer şekilde odağına toplumsal cinsiyet farklılıklarını yerleştirmiştir. Erkeklik çalışmaları, erkekliğin sınırları, erkeklik ilişkileri, egemen erkeklik değerleri ve toplumsal iktidar mekanizmalarında erkeklik deneyimleri gibi konuların derinlemesine incelenmesini sağlayan bir tartışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde kadın çalışmaları ve erkeklik çalışmalarına ilişkin literatür oldukça geniş bir perspektif ve araştırma alanı sunmakta, konu farklı boyutları ile ele alınmaktadır. Ancak alan yazındaki teorilere, konunun dağılmaması açısından araştırmanın odağı olan, kadına yönelik şiddet, kadın konuklevlerinin durumu, erkeklik ve şiddet bağlamı, ataerkil toplumsal ilişkiler çerçevesinde değinilecektir. Buradan hareketle, araştırmanın bu bölümünde feminizmin tarihsel süreci, feminizm ve erkeklik çalışmaları ele alınacaktır.

3.1. Feminizmin Tarihsel Arka Planı

Feminizm kelimesi, Latince kadın anlamına gelen “femine” sözcüğünden türemiştir. Fransızca’da 1837 yılından sonra “feme” yani kadın sözcüğünden türeyerek; İngilizce’de ise 1890’lı yıllardan sonra Womanism (kadıncılık) adını alarak kullanılmaya başlanmıştır. Feminizmin, kadınların haklarını ve toplumdaki rolünü genişletmeyi amaçlayan bir doktrin olarak ortaya çıkışı ise 18. yüzyıl sonlarına denk gelmektedir (Sevim, 2005: 7). Hooks (2000: 1), feminizmi, cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürüyü ve baskıyı sona erdiren bir hareket olarak tanımlamaktadır. Buradan hareketle, cinsiyetçiliğin bir probleme işaret ettiği, cinsiyet kavramının, cinslerin biyolojik/doğal özelliklerine indirgenmesinin yetersiz olduğu, cinsiyetin toplumsal özellikleriyle kavramlaştırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Feminist düşünürler kadın kavramının, ‘birey’ kavramına indirgenerek incelenmesinin uygun olmayacağını, kadın ve erkeği ayrı bir birey olarak ele almanın, toplumsal cinsiyet farklılıklarını açığa çıkarmaktan öte gizleyeceğini öne sürmüşlerdir. Böylece, kadın-erkek veya kadın toplum temelinde çözümlenmenin yolu açılarak (Ecevit, 2011: 11) cinsiyetlerin eşitliğine ilişkin tartışmalar da başlamıştır.

Mitchell, eşitlik kavramını, burjuva devriminin sloganı olarak doğduğunu, yasalar önünde soyut kavramları ifade eden ve sınıfsal çatışmalarını önleyen bir kavram olduğunu belirtir. Feminizm de eşitlik kavramı ile benzer biçimde 18. yüzyılın Aydınlanma Çağı’nda ve sonrasında Fransız Devrimi’nde gündeme gelmeye başlamıştır. Feminizm, 17. yüzyıl İngiltere’inde, kendilerini yeni toplum içerisinde farklı öğretisi ve değerlerin varlığı nedeniyle aidiyet hissetmeyen kadınların görüş ve talepleri ile doğmuştur. Bu devir, feodalizmin biterek kapitalizmin başlaması sonucunda toplum içerisindeki sosyolojik değişimler nedeniyle meydana gelen orta sınıf kadınlarının mücadelesi olarak tarihe geçmiştir (1991: 31-33).

Ataerkillik, erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliği olarak tanımlanabilmektedir. Ancak ataerkil sistem, doğrudan ve yalnızca erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğe işaret etmemektedir. Ataerkillik aynı zamanda erkeklerin kadınlar üzerinde egemenliklerini yeniden kurabilmeleri için tüm kurumsal ve ideolojik (hukuk, siyaset, bilim, tıp, kültür, eğitim vb.) olanakların tümünün açık veya örtük bir biçimde kullanıldığı bir sistemdir (Michel, 1993: 6-7). Feminist hareket ataerkillik ile mücadele etmeyi amaçlasa da, bu mücadele dönemseller değişikliğe uğramıştır. Bu nedenle feminist hareket kuşaklar açısından ele alınmaktadır.

17. yüzyıldaki temel siyasi ve felsefi tartışmalar neredeyse yalnızca erkekler tarafından gerçekleştirilirken, Mary Astell (1666-1731) gibi kadınlar da istisna olarak bu tartışmalarda yer almaktaydı. Erken dönem feministlerinden sayılan Astell’in kadınlar hakkındaki yazılarında, kadın ve erkeklerin eşit derecede akılcı olduklarına dair temel liberal feminist

inancın klasik bir erken ifadesini üretmek için kullanılan felsefe ve bilgiye ulaşmak mümkünüdür (Bryson, 2003: 9). Astell, devlet ve ev otoritesi (husband/king) arasındaki paralelligi kabul etmenin, bir kadının kocasına itaat etmesi ile bir konu hakkında otoriteye itaat etmesinin aynı sonuca çıkacağına vurguladı. Bir kadının evlendiğinde, “yaşam için bir hükümdar” seçtiğini ve bu nedenle onun yetkisinde yaşadığını bu durumun da “kölelik” olduğunu belirtmiştir (Bryson, 2003: 10; Mitchell, 1991: 33-34).

Feminizme ivme kazandıran çalışmalar; (Mary Wollstonecraft, Condorcet ve Fransız Devrimi) kadın hakları açısından önemlidir ve bu çalışmalar ile birlikte feminizm dönüşüme uğramış ve yükselişe geçmiştir. Bu dönemde savunulan düşünce, kadınların üzerinde var olan baskının zararlı olduğunu savunmaktaydı (Mitchell, 1991: 39). Fransız Devrimi'nin toplumsal cinsiyete özgü vatandaşlık tanımına karşı çıkan bazı muhalif sesleri protesto edilmiştir. En belirgin olanı Condorcet'in, 1790 yılında yayınlanan eseri *Essai sur l'admission au citit de cité* (kadınların vatandaşlık haklarının kabulüne dair bir yazı), kadınların haklarını medeni ve siyasi eşitlik haklarının insan hakları dâhilinde olması gerektiğine ilişkindir. Condorcet, kadın ve erkek bütün insanlara uygulanan doğal hakların olduğunu ve doğada tüm insanların eşit olduğunu belirterek, ya insan ırkının hiçbirinin gerçek hakka sahip olmadığını, ya da hepsinin aynı haklara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır (McMillan, 2000: 16).

Feminizmin ilk dalgası, 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarını kapsamaktadır. Bu dönemde, kadınlara oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarının tanınması temel mücadele alanı olarak ortaya çıkmaktadır (Kolay, 2015: 6). 1791 yılında Olympe de Gouges tarafından *Des Droits de la femme* (Kadın Hakları) isimli broşür yayınlanmış ve kadın haklarından ilk kez söz edilmiştir. De Gouges daha sonrasında fikirlerinden dolayı giyotinle idam edilmiştir. 1792 yılında Mary Wollstonecraft tarafından yazılan *A Vindication of the Rights of Women* (Kadın Hakları Savunusu) isimli eser, feminizm tarihindeki ilk önemli metin olarak anılmaktadır. Wollstonecraft, Aydınlanma Çağı'nın en temel fikri olan insanların herhangi bir hükümet tarafından ihlal edilemez doğal haklarının olduğu öğretisi temelinde, kadınların bu metinlerin dışında yer almasının tiranlık olduğunu belirtir (Donovan, 2013: 21-22). Doğal haklar doktrinine sadık olan feminist kuramcılar, kadınların da erkekler ile aynı haklara sahip olmaları gerektiğini savunurlar. Bu düşünceyi sağlamlaştıran girişim, 19-20 Temmuz 1848 yılında Elisabeth Cady Stanton tarafından yazılan *Declaration of Sentiments* (Duygusal Bildirisi)'dir (Donovan, 2013: 29). Stanton, cinslerin aynılığına vurgu yaparak iki cinsin eşit haklara sahip olması gerekliliğini belirtir. Temel liberal argümanı, kadınların bireysel olarak kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için haklarının olması gerekliliğidir. Böylelikle hakları olan kadınların, evine ve çocuklarına bakabileceğini vurgular. Bunu sağlayacak

mekanizmanın hükümet olduğunu ve kadın bireylerin haklarını sağlama gücünün bulunduğunu belirtir (Donovan, 2013: 48-50).

Wollstonecraft, kadınların eğitim, istihdam, mülkiyet ve medeni hukukun korunmasında bağımsız bir hakka sahip olduklarını savunmuştur. Bu, kadınların ekonomik zorunluluk nedeniyle evlenmeye zorlanmamasını ve kadın haklarının tamamen eşlerinin iyi niyetine veya insafına bağlı olmadığını garantilemek için gerekli olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle kadınların, bağımsız rasyonel seçimler yapmak için yasal haklara ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir (Bryson, 2003: 17). Dolayısıyla birinci dalga feminizmin en çok üzerinde durduğu nokta, ataerkil yapıya karşı direnmek, cinsel devrim denilen hareketin, toplumsal rol ve statü alanlarına etkide bulunabilecek büyük değişimleri meydana getirecek anlayışlara temel atabilmektir (Millett, 2000: 63).

Feminizm, 19. yüzyılın ortalarında İngiltere’de feminist düşüncüyü tartışan John Stuart Mill’in yazısına odaklanmıştı (Bryson, 2003: 42). John Stuart Mill de kadınların eşit haklara sahip olması gerekliliğini ve bunu elde etmenin örgütlenmiş bir siyasal hareket ile gerçekleşeceğini savunan feministlerdendi (Mitchell, 1991: 42). Mill, “The Subjection of Women” isimli makalesinde, kadınların birçok yönden erkeklerden daha düşük görüldüğünü ancak bunun sosyal baskı ve hatalı eğitimin bir sonucu olduğunu, kadınların bazı yönlerinin zorla baskılandığını veya doğal olmayan bir biçimde uyarıldığını ve bu nedenle yapay olduğunu belirtti. Bu nedenle, kadınlara erkeklerle aynı imkânların verilmesi gerektiğini, böylelikle onların gerçek yeteneklerinin ortaya çıkabileceğini ve toplumun tüm üyelerinin yeteneklerinden tam olarak yararlanabileceğini savunmuştur. Mill’e göre, kadınlara karşı yasal ayrımcılığın prensipte yanlıştır; özellikle kadınların evlilikteki yasal kimliklerinin kaldırılarak eğitim ve istihdama serbestçe erişebilmeleri, hem oy kullanmaları hem de siyasi görevde bulunmalarının sağlanması önem arz etmektedir (Bryson, 2003: 46). Birinci dalga feminizmin genel itibarıyla akla olan inancı, kadın ve erkeğin ruh ve akıl olarak eşit olduğunu, eleştirel düşünme için eğitimin önemini, her bireyin ayrı ayrı hareket eden varlıklar olduğunu ve kadınların oy hakkının bulunduğu ilişkine ilişkin temel düşünce yapılarını ortaya çıkarmıştır.

İkinci feminist dalga Batı’da 1960’lı yılların sonlarında ivme kazanmıştır. Kadınlar, yasalarla sağlanmış eşit koşullara rağmen, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahip olduklarını, bunun da ataerkil sistemin bir ürünü olduğunu düşünmeye başlamışlardır. Bu durum, Simone de Beauvoir’ın “Kadın doğulmaz, kadın olunur” sözleri ile sloganlaşmıştır. Simone de Beauvoir’ın, kadınlık durumlarının sosyolojik, psikolojik ve felsefi alt yapısını incelediği, “İkinci Cins” adlı kitabı, feminist literatürün temel eserlerinden birisi olmuştur

(Kolay, 2015:8). De Beauvoir, kadınların her zaman erkeklerle ilgili olarak 'öteki' olarak görüldükleri için kendilerine ait açık bir kimlikleri olmadığını belirtmiştir. Kadınlara verilen rol ve özelliklerin toplumsal olarak inşa edildiğini vurgulayarak bir kadının kaderinin toplum tarafından empoze edildiği bu nedenle kadın olunduğu sonucuna varmıştır (Beauvoir, 1953: 315).

Bu dönemde feminizm, belli bir grup kadını temsil etmekten öte tüm kadınları temsil etmekteydi. Dolayısıyla bu durum siyasal, sosyal ve kültürel farklılıkları olan kadınların birbirlerini tanımalarına da olanak sağlamaktaydı. Kadınlar, yasaklanmış ve baskı altına alınan özellikle cinsellik ve kadını ilgilendiren tüm konuların politikasını yapma eğilimindeydiler. Farklı algılara sahip ancak ortak kaygıları bulunan kadın gruplarının varlığı, “bilinç yükseltme (consciousness-raising- CR)” durumunu ortaya çıkarmıştır. 1968 sonrasında ise bilinç yükseltme ile farklı algılara sahip kadınlar, cinsiyet rolleri ve toplumsal alana ilişkin farkındalıklarını artırarak “kız kardeşlik” geleneğini ortaya çıkarmıştır (Taş, 2016: 170). Bununla birlikte İngiltere’de sınıf politikası etkisiyle birçok feminist sendika ve işçi hareketi bağ kurmaya başladı. Kadınlar “kız kardeşlik gücü” sloganları ile farklılıkları aşarak ortak özelliklere sahip uluslararası bir hareketin parçası olduklarını hissediyorlardı (Hannam, 2007: 141).

1960'ların sonlarında ve 1970'lerin başında kadınlar grup halinde daha güçlü hissetmeye başlamış ve bilinç yükseltme adı verilen bir teknik kullanmışlardır. Bilinç yükseltme kadınları sadece deneyimlerini paylaşmak ve destek sağlamak için değil, aynı zamanda kişisel koşulların, rollerin ve tutumların siyasal ve sosyal yapılardan etkilenme biçimlerini analiz etmek için küçük gruplar halinde kadınların bir araya gelmesini içermektedir. Bu sayede bilinç yükseltme kadınların, kurtuluş hareketinde ayrımcılığa ve yanlış düşünceye karşı ortak harekete geçmelerini sağlamıştır (Freedman, 2014: 1). Bilinç yükseltme, kadınların durumunun çağdaş radikal feminist analizinin şekillendiği ve paylaşıldığı bir süreçtir. Bilinç yükseltme grupları, feminist yöntem ve uygulamalarıyla birlikte bir analiz yöntemi, örgütlenme şekli, uygulama şekli ve politik müdahale tekniği olarak feminist gelişiminin merkezinde olan bir araç olarak görülmüştür. Politik teori ve pratikte bir gelişme olarak bu grupların karakteristik yapısı, etik süreçleri ve sosyal değişimleri, feminist teorinin önemli katkıları ile gerçekleşmiştir (MacKinnon, 1989: 84).

Bu dönemde bir diğer önemli feminist yazar The Feminine Mystique (1963) adlı eseriyle, Betty Friedan’dır. Friedan, kitabında kadınlık durumunu, “adı olmayan sorun” olarak tanımlamıştır. Ona göre zengin orta sınıf ailelerde yaşayan kadınlar da pek çok sınırlama yaşamaktaydı ve bu kadınların sorunları, mutlu Amerika hayalinin tam ortasından meydana

gelmişti. Her kadının kendisine bir benlik ve dolayısıyla özgürlük kazandıracak şeyin sadece kendisi olabileceğini anlaması gerektiğini vurgulayan Friedan, eski öğretilere saplanıp kalarak yeni bir katkıda bulunamama ve feminizmi ileriye taşıyamama kaygısı taşımaktaydı (Hannam, 2007: 137).

1950'lerin ve 1960'ların sonları, o zamana kadar süregelen mükemmel eş ve anne döneminin değişmesine, kadınların hayatlarının gerçekleriyle karşı karşıya kalmasına tanıklık etmiştir. Genç kadınlar, yükseköğrenimdeki genişlemenin sunduğu fırsatlardan yararlandıkça, yurttaşlığın sınırladığı geleceği kabul etmek için annelerinden daha az gönüllü olmuşlardır. Aynı zamanda evli kadınlar işgücüne daha fazla sayıda girmeye başlamış, kapsamlı kamuoyu tartışmalarına neden olan yarı zamanlı ve düşük ücretli işlerde kümelenmişlerdi. İşyerinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle ilgili yapılan araştırmaların çoğu yasalarla sonuçlanmıştır. Örneğin, Norveç'te, 1958'de eşit ücret ilkesi benimsenmiş ve evli çiftler için yeni bir vergi sistemi getirilmiştir. Kadana'da 1966'da, kadın örgütlerinin bir kısmı hükümete karşı kadınlar üzerinde bir Kraliyet Komisyonu tayininde baskı yapmak için bir araya gelmiştir; Fransa'da ise ev dışında kalan kadınların çalışmaları hakkındaki kamuoyu tartışmaları 1965'teki evlilik yasası reformuna katkıda bulunmuştur (Hannam, 2007: 137).

Üçüncü feminist dalga, feminist hareketin farklı bir noktaya dönüştüğü, kimlik ve farklılıkların bir arada bulunabildiği post-modern dönemi kapsamaktadır. Farklılıkların dile getirilmesini önceleyerek kadın olmanın, cinsiyet rolünün yanı sıra bir kimlik olarak tanımlanması gerektiğini vurgulamıştır. Kadın kimliği erkek kimliğinin aksine iktidardan ve baskı kurma eğilimden uzaktadır. Bu yönüyle kadın kimliğine ilişkin farklılıkların dile getirilmesi ve yaşatılması öncelik taşımaktadır (Baştürk-Akca ve Tönel, 2011: 17).

Postfeminizm, çelişkilerle dolu bir kavram olmakla beraber yirminci yüzyılın sonlarında popüler gazetecilik ve medyadan feminist analizlere, postmodern teorilere ve neo-liberal söylemlere kadar bir dizi kültürel, akademik ve politik bağlamda ortaya çıkmıştır (Genz ve Brabon, 2009: 1). Popüler postfeminizmin kavramsal repertuarı, feminist akademik topluluk içinde postfeminizmin çerçevenme biçimi, özellikle de 1990'larda feminizm anlayışının üzerine postmodernizm, postyapısalcılık ve post-sömürgecilik konularında yazılanlar için yararlı bir ayırım sağlamıştır. Bu perspektiften anlaşıldığı gibi postfeminizm, feminizmin içindeki eşitlik etrafındaki tartışmalardan, farklılık etrafındaki tartışmalara odaklanmaya yönelik kavramsal kayma ile ilgilidir. Temelde feminizmin apolitikleşmesi değil, feminizmin kavramsal ve teorik gündemindeki politik bir değişimdir. Postfeminizm değişim için diğer sosyal hareketlerle olan ilişkisinin sonucunda, önceki feminist politik ve teorik kavram ve stratejilerle eleştirel bir ilişki içindedir. Bu nedenle ataerkil ve emperyalist

çerçevelere meydan okuyabilen dinamik bir hareketi temsil eder. Postfeminizm, feminizmin uygulanmasına dair geniş tabanlı, çoğulcu bir anlayışı ifade ederek, kadın hakları açısından, eşit fırsatlara odaklanmıştır. Bunu çağdaş medya kanallarını kullanarak ortaya koymaktadır (Brooks, 1997: 4).

İkinci dalga feminizmin etkisiyle, yeni feminizmin ortaya çıkmasına neden olan bazı etmenler mevcuttur. Bunlar, “baskı”, “ataerkillik” ve “kadınlar” gibi kavramlar sorunu, feminizmin sınıf, ırk ve etnik kökenle kesişerek, feminizmin modernizm/postmodernizm, modernizm/postmodernite ikilemi içindeki yeri ile çerçevenmektedir. Etmenlerden birisi, feminizmin kendi içinde var olan etkidir. Bu etki ikinci dalga feminizmde büyük ölçüde beyaz, orta sınıf kadınları kapsayan bir feminizmi reddeden ırkçı ve etnosentrik varsayımlara yapılan eleştirilerin politik etkisidir. Bir diğer etmen ise birinci ve ikinci dalganın feminist teorileri içinde yeterince ifade edilmeyen cinsel farklılık sorunudur. Fransız feminist yapıbozucu çalışmaları, cinsel farklılık ve kimlik konularında psikanalitik teori alanına yönelik ilginin artmasına sebep olmuştur. Son olarak yeni dönem feminizmi, postmodernizm, postyapısalcılık ve post-sömürgecilikle gibi dönemde var olan akımlar ile kesişmiştir ve böylelikle daha önceki dönem feminizmlerinden farklı olarak geniş bir yol izlemeye başlamıştır (Brooks, 1997: 8)

Tiefer, postmodern ve feminist yaklaşımların kombinasyonunun, kadınların cinselliği hakkındaki güncel bilgileri araştırmak için güçlü bir bakış açısı sağladığını belirtir. Bu açıdan bakıldığında, cinsellik, politik, ekonomik ve tarihi güçlerden etkilenen sosyo-kültürel bir süreçle oluşturulan cinsel inanç, tutum ve davranışlarla karmaşık ve akışkan olarak kabul edilir. Schneider ve Gould'a göre feminist bakış açısı, kadınların deneyimlerini ve düşüncelerini dikkatin merkezine koyuyor ve kadınların cinselliğini, güç ve fırsattaki cinsiyet eşitsizlikleri tarafından çarpıtılmış, bastırılmış, sömürülmüş olarak ele almaktadır (Baber, 2002: 146).

3.2. Feminizm ve Erkeklik Çalışmaları

Erkeklerin çalışmaları 1960'ların sonlarında ve 1970'lerde kısmen Amerikan feminizminin ikinci dalgasına tepki olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Vietnam Savaşı üzerinde oluşan hayal kırıklığı, ataerkil iktidar yapılarının sorgulanmasına yol açmıştır. Bunun sonucunda geleneksel erkek rolleri konusunda II. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş tarafından teşvik edilen erkeklere ilişkin davranış beklentileri etkilenmeye başlamıştır. Erkeklik araştırmalarının öncü çalışmaları arasında, Joseph Pleck'in “The Myth of Masculinity” (1981) eseri ve Peter Filene'nin “Him/Her/Self Sex Roles in Modern America”

(1986) isimli eseri yer almaktadır (Kidder, 2003: 304). Bu dönem itibariyle erkeklik ve erkekliğe yüklenen anlamlar konusunda tartışmalar ve sorgulamalar başlamıştır.

Erkeklik Çalışmaları, otuz yıllık feminist teorinin, erkekliklerin inşasıyla ilgili görüşlerini incelemektedir. Genel olarak, bu alan literatüründe iki bölüm üzerinde durulmaktadır. Birisi, feminist teori ve erkeklik çalışmaları arasındaki teorik, pedagojik, politik ve entelektüel bağlantıları inceleyen çalışmalardır. Bu çalışmalar feminist teoriyi, erkekliği; cinsiyet ilişkilerinin, hiyerarşinin, eşitsizliğin ve gücün önemli bir boyutu olarak ele alarak tartışırlar. Bu konudaki diğer çalışmalar ise feminist teoriyi, erkekliğin bazı yönlerini keşfetmek için; yani, feminist teori çerçevesinde erkeklik araştırmalarını konu edinirler. Bu gibi denemeler, feminist teoriyi “erkekler” ve erkeklik araştırmalarını da “feminizm” ile yapanlara karşı koymaya çalıştığı yolları göstermektedir. Kendini kanıtlamamasına rağmen, erkeklik çalışmaları, feminist çalışmalar ile birlikte karmaşık ve sürekli değişen bir ilişki içinde önemli bir gelişme olduğunu göstermektedir (Kimmel, 2002: x).

Feminizmin 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında yükselmesi, Amerika Birleşik Devletleri'nde Amerikan erkekleri arasında çeşitli tepkiler doğurmuş ve geleneksel cinsiyet tanımlarını oluşturan anlamlara itiraz ettiği için erkeklik krizine yol açmıştır. Erkeklerin tepkileri, genel olarak geleneksel yapılandırmalara karşı bir geri çekilme, değişen erkekliğin kuvvetli bir şekilde ortaya konması için yeni kurumsal alanlara ve erkeklerin feminist iddialara destek vermesini içeriyordu. Kimmel, toplumsal örgütlenmedeki yapısal değişimlerin, özellikle işin organizasyonu, bireylerin içinde buldukları sosyal ve coğrafi alan ve politik değişimlerle toplumsal cinsiyet ilişkilerinin değiştiğini belirtmiştir. Bu değişimler, özellikle evlilikteki kadın ve erkekler arasındaki ilişki ve ailedeki ilişkilerde mikro yapısal ilişkileri etkilemiştir. Bununla birlikte erkeklerin geleneksel cinsiyet ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesi ve erkeklik krizinin yapısal kökenlerini oluşturan bu makro ve mikro yapısal değişimlerden sonra ortaya çıkan kadınlığa ilişkin yeni tanımlamaları ortaya çıkarmıştır (Kimmel, 1987b: 262).

Macnamara, feminizmin erkeklik ve erkek kimliği ile ilgili çalışmalara etkisini üç başlıkta ele almaktadır. İlki, kadınları olduğu kadar erkekleri de tartışmak için kullanılan dili ve sözcük bilgisinin oluşumunu sağlamasıdır. İkinci etkisi, feminizm öncelikli olarak kadınların rollerini ve kimliklerini belirlemeye odaklanmış olsa bile, ataerkillik bağlamında kadınların toplumdaki rollerinin yeniden tanımlaması için erkeklerin kimliklerinin ve rollerinin tartışılmasını içermesidir. Üçüncüsü ise, feminizmin, erkek ve erkek kimliği üzerinde spesifik yaklaşımların ortaya çıkmasına etki etmiş olmasıdır (2006: 21). Dolayısıyla

feminizm, erkeklik çalışmalarının kavramsal, epistemolojik ve yöntemsel olarak akademik çerçevesini çizmede önemli bir role sahiptir.

Kimmel, erkeklerin feminizme karşı tutumlarını, üç ideolojik kategoride ele almaktadır. İlk olarak anti-feministler, doğal yasalara ve dini teorilere dayanarak kadınların özel alanlarında olmaları gerektiğini ve kadınların kamusal alandan uzakta olmalarını böylece özel-kamusal alanların ayrımını desteklemişlerdir. Bir diğer grup, kadınların kamusal alana katılımlarıyla daha az ilgilenerek kadınların özel alan üzerindeki kontrolünü engellemeye çalışmış ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerine uygun alanlarda sosyalleşebilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Son olarak pro-feministler, toplumsal cinsiyet krizinin çözümünün feminist sosyal yeniden yapılanma modelini benimsemiştir. Profeministler, özellikle kadınların oy hakları, kadınlar ve erkekler için cinsel özerklik taleplerini desteklemişlerdir (Kimmel, 1987b: 262).

Feminist kuramın yarım asırdan fazla bir süredir iddia ettiği gibi toplumsal cinsiyetin kadınların kimlikleri için temel oluşturduğu ön kabulü ile toplumsal cinsiyet, hem bireysel hem de kolektif olarak erkeklerin ve erkek çocuklarının kimlikleri için önemli bir unsurdur. Erkeklerin ve erkek çocuklarının kimliklerinin cinsiyetlerine göre nasıl şekillendiği ve cinsiyetleri hakkındaki algıları sosyal öneme sahiptir. Dolayısıyla erkeklik çalışmaları bu alanların incelenmesi sağlayan geniş bir bakış açısı sunmaktadır (Macnamara, 2006: 7).

Görüldüğü gibi feminizm birçok alanı etkileyen bir yaklaşımdır. Erkeklik çalışmalarına etkisi olduğu gibi, feminizm; sosyal, politik düzeyde gelişmeler aracılığıyla kadınların güçlenmesine öncülük etmektedir. Hamel, feminist bakış açısının, erkek faileri tutuklama gibi cinsiyete yönelik uygulamalar ile şiddet mağduru kadınlara yönelik kadın sığınma evleri vb. sosyal hizmet politikalarının oluşmasına yön vermiş olduğunu belirtmektedir (2007: 38).

Bir önceki bölümde belirtildiği üzere ikinci dalga feminizm, 1960'lı ve 1970'li yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bu dönemin temel argümanlarından birisi de ataerki dayanağı ile oluşan yapılarla ilişkindir. Özellikle, ataerki sistem içerisinde, ailenin yapısı, ailede üretilen/yeniden üretilen toplumsal cinsiyet rollerine ve cinsiyete dayalı iş bölümü hakkındaki argümanlar güçlüdür (Yarar, 2015: 15). Bu konuların benzer boyutları erkeklik çalışmalarında ele alınarak tartışılmaktadır.

Hearn'a göre, farklı erkeklik deneyimlerinin sorgulandığı feminist ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının bir alt alan olan erkekler ve erkeklikler üzerine eleştirel çalışmaların, Eleştirel Erkekler ve Erkeklikler İncelemeleri (EEEİ) (Critical Studies on Men and Masculinities) olarak genişletilerek adlandırılması gerekmektedir (Hearn ve Hein, 2015: 2).

Bu çalışmalar, genel olarak erkekler ve erkeklikler üzerine tarihsel, kültürel, ilişkiyel konuları içeren araştırmalardır (Hearn ve Hein, 2015: 10). Eleştirel erkeklik çalışmalarının gelişim seyri de çeşitli dönemler içerisinde gerçekleşmiştir. Birinci dalga, cinsiyet rolü teorisinin baskın olduğu, erkeklerin kontrol ve gücü elinde bulundurmaları dolayısıyla ezilen erkekliklerin olduğunu savunan bir dönemdir (Baştürk-Akca ve Tönel, 2011: 24). Mevcut erkeklik değerlerine uyum sağlamak zorunda kalan erkeklerin de bu durumdan olumsuz etkilendikleri vurgulanmaktadır. Connell, cinsiyet rolü teorisinin, sabit bir biyolojik temel ve işlenebilen toplumsal yapı birlikteliğinden oluştuğunu; “kadın rolü” ve “erkek rolü”nün kişisel eylem ve yapı ilişkiselliğini ortaya koyduğunu belirtir (2016: 88). Ancak sonrasında erkeklik çalışmalarının tek cinsiyet modeli olarak yürütülemeyeceği farklı kadınlık ve erkeklik deneyimlerinin anlaşılması gerekliliği ön plana çıkmıştır.

İkinci dalga erkeklik çalışmalarında, toplumsal cinsiyet rollerinin ilişkiselliği (Messerschmidt, 2018: 51) önem kazanırken, kadınlık ve erkeklik biçimlerinin karşılıklı ilişkisi, yapısal bir gerçeklik kurarak kadını ve erkeği bu egemen gerçeklik çerçevesine alır. Cinsiyet rollerine ilişkin yapılan çalışmalarda güç, akli özellikler, çatışmalara karşı direnmek, şiddet uygulamak, başarılı olmak, rekabet etmek erkeklere atfedilen özellikler; pasiflik, duygusallık, barışçıl, anlayış sahibi ve şefkatli olmak kadınlara atfedilen özellikler olarak ele alınmaktaydı (Sancar, 2016: 29). Ancak bu tartışmalar, Connell’ in sadece kadınlara ilişkin değil erkeklik sorunları hakkında geliştirdiği hegemonya kavramı etrafında şekillenmiştir (Connell, 2016: 267-268). Erkeklik, biyolojik zorunluklar neticesinde şekillenmiş kültürel oluşumdan ziyade toplumsal bağlamlarda iktidar örüntüleri ile farklılaşan bir tarzda sosyal inşalar olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla farklı erkekliklerin varlığının kabulü ile işçi, işsiz, çalışan, beyaz, heteroseksüel vb. rollerdeki erkeklerin güç ekseninde ötekileştirilme nedenlerinin anlaşılması sağlamaktadır (Sancar, 2016: 29). Üçüncü dalga erkeklik çalışmalarının sınırlarını belirlemede güçlükler yaşanmaktadır. Feminizmde de olduğu gibi, disiplinler arası çizgileri belirlemek erkeklik çalışmalarında da zor olabilmektedir. Bu alanda sosyal bilimcilerin, kültürel ve medya çalışmalarının artması konunun kapsamını genişletmiştir. Bununla birlikte, ortak olan tema; temsilin önemi, çağdaş ve bazı tarihsel bağlamlarda erkeklik ve erkek kimliklerdeki değişim ve süreklilik sorularıdır (Edwards, 2006: 2).

Erkeklik çalışmaları, yapısalcı ve postyapısalcı yaklaşımlar çerçevesinde uygulanmaktadır. Yapısalcı yaklaşım, merkezine toplumsal yapıyı alarak, toplumsal olanın sadece bu yapı ile açıklanabileceği varsayımını vurgulamaktadır. Holter, “yapısal cinsiyet eşitsizliği” olarak adlandırdığı yaklaşım ile ataerkilliğe ve toplumsal yapılara işaret

etmektedir. Ataerkil yapının kilit bağlarının bulunulduğunu, ataerkilliğin etkisinin, tecavüz ya da şiddet gibi devam eden sosyal sorunları gibi oldukça görünür olduğu alanlarda, toplumun geneline toplumsal, kültürel sebepleri ve etkilerini anlatmanın kolay olmadığını belirtir. Ataerkil ilişkiler yeniden üretim sistemi içerisinde varlığını korumakta, bu ilişki örüntüsünden hem bireysel hem de toplumsal düzeyde erkekler de kadınlar kadar etkilenmektedir. Toplumda kadınların baskılanması, erkeklerin daha ön planda ve güçlü olmaları ataerkil yapının bir sonucudur. Sosyal hiyerarşinin başındaki erkekler, amaçlarına ulaşmak için çoğunlukla cinsiyetten bağımsız yollar olarak ekonomik ve politik yolları kullanabilirler. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ekonomik güç ekseninde oluşabilmektedir (2005: 19-20).

Post yapısalcı yaklaşım ise, sosyal, dil, kültür, pratik, öznellik ve toplumun kendisini ve geleneksel doğasını ön plana çıkarmıştır. Bu unsurların günlük yaşamda nasıl oluştuğu ve yaşandığı, toplumda iktidarın çok biçimli ve çok yönlülüğünün nasıl olduğunu ele almaktadır. Özellikle, konunun dilinin, anlam ve güç sistemleri aracılığıyla nasıl üretildiğine odaklanılmıştır (Best ve Kellner, 1991: 24). Erkeklik çalışmaları, yapısalcı ve postyapısalcı yaklaşımları birleştirerek toplumsal yapıyı ve bireyi birbiri ile iletişim halinde ele almaktadır. Ataerkillik gibi yapılar, özneler yoluyla değerlendirilerek, öznelerin deneyimlerinin yapıyı etkileyebileceğini vurgulamaktadır (Öztürk, 2014: 72).

DÖRÜDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE TARTIŞMALAR

Araştırmanın kategorileri üç ayrı bölümde ele alınmıştır. İlk olarak görüşülen kadınların erkeklığe dair ilk tanımlamalarının oluştuğu aile yaşamına ilişkin cevaplar, çocukluk yaşantılarında erkeklik imgesinin oluşumu başlığında tartışılmıştır. Bireylerin çocukluğunda örnek aldıkları kişinin, gelişim sürecinde rol model olarak seçeceği kişi ile benzer düşünce, tutum ve davranış gösterebileceği (Çelik, 2015: 128) bilinmektedir. Dolayısıyla görüşülen kişilerin ilk sosyalizasyon sürecindeki aile yaşantılarını, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesindeki erkeklik imgesini tanımlamak önemlidir. Yetişkinlikte tanımlanan erkeklik ise evlilik yaşamı ve erkeklerle ilişkiler bağlamında tartışılmıştır. Kadınlar, toplumsallaşma süreçlerinde kimi zaman farkında olmadan da olsa (toplumsal baskılar nedeniyle tahakküm altında olma, ötekileştirilme, ekonomik ve kültürel baskılar ve yaptırımlar gibi nedenlerle) erkeklerin tahakkümünü onaylar ve rıza ile içselleştirerek uyum gösterirler. Bu süreçte kadınlar, erkeklığın toplumda yeniden üretilmesine yeterince karşı koyamadıkları için erkeklığın kurulmasının aracı olabilmektedirler (Bourdieu, 2016: 52). Bu bölümde kadınların eril tahakkümü onayladıkları ve karşı çıktıkları durumlara ilişkin örnekler, evlilik ve eş ile ilişkiler temalarında ele alınmıştır. Son kategori ise erkeklik imgesinin sürdürülmesidir. Doğumdan itibaren çocukların bakımı ve eğitilmesi kadınlardan beklenir. Kadınlar ayrıca heteroseksist bir şekilde erkeklığı tanımlayan, erkeklığın kadınlıkla ters düşen yanlarını aktaran bir konumu temsil edebilirler (Sancar, 2014: 57). Dolayısıyla gündelik yaşam pratiklerinde kadınların kendi çocukluk yaşantılarında oluşturduğu, yetişkinlikte de deneyimleriyle meşrulaştırdığı erkeklik imgelerini, kadınlıkla ters düşen veya benzeşen yanları ile nasıl devam ettirdikleri ve aktardıkları bu kategori altında tartışılmıştır.

Araştırma verileri, NVivo 12 Plus⁹ yazılım programı ile analiz edilmiştir. Nitel veri analiz programı aracılığıyla belgelerin düzenlenmesi ve özetlenmesi, temaların ve kodların oluşturulması, onların birbirleri ile ilişkisinin analizi, katılımcıların demografik özelliklerinin listelenmesi ve bu özelliklere göre temaların kategorize edilmesi, görsel şemalar oluşturma ve haritalama aşamaları gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan niteliksel araştırma yöntemi, en geniş anlamıyla tanımlayıcı veriler üreten araştırmalara yani insanların kendi yazılı veya sözlü ifadelerine ve gözlemlenebilir davranışlarına işaret eder (Taylor vd., 2016: 7). Nitel araştırmanın iki önemli

⁹ NVivo Plus 12, bir nitel veri analiz programıdır.

özelliği vardır: İlki, araştırmacı, çalışmanın içinde aktif olarak rol alır, ikincisi ise araştırmanın amacı, sosyal dünyanın bazı yönlerini öğrenmektir. Bu özelliklerin her ikisi de araştırmacıyı bir alıcıdan ziyade bilginin kurucusu olarak gören bir öğrenme görüşünün bir parçası olarak konumlandırılır. Bu açıdan bakıldığında, toplanan veriler, gerçeğin kendisi değil, gerçeğin temsilidir. Veriler daha sonra analiz ve yorum yoluyla bilgiye dönüştürülür. Bilgilerin toplanmasında araştırmacının aktif bir rolü vardır (Rossman ve Rallis, 2012: 5).

Nitel araştırmaların çoğu ilişkiseldir, bu veriler araştırmacı ile katılımcılar arasındaki birebir etkileşimler kullanılarak toplanır (Tracy, 2013: 6). Buradan hareketle araştırmada, örneklemin yaşam öyküleri derinlemesine görüşmeler yapılarak keşfedilmeye çalışılmış bu nedenle nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırma soruları çerçevesinde temel argümanın ortaya çıkarılması için izah etmek ve bağlamında dinlemenin önemli olduğu ön kabulü ile yapılan araştırmada, farklılıkları da görebilmek önem arz etmektedir. Taylor vd., insanların sürekli olarak farklı durumlar içinde hareket ettikçe onları yorumladıklarını ve tanımlamalar oluşturduklarını belirtir. Yani faaliyetler, sosyal ortamlar ve toplum tarafından yeniden inşa edilen bir süreci temsil eder. Farklı insanların farklı söylemleri ve davranışları olabilmektedir. Bunun nedenlerinden biri, insanların farklı deneyimlere farklı sosyal anlamlar yüklemiş olmalarıdır. Örneğin, bir okul kafeteryasında bir pencere kıran öğrenci örneği incelenirse; müdür, durumu bir davranış kontrolü sorunu olarak tanımlayabilir iken danışman, aile sorunu olarak, temizlik personeli temizlenmesi gerek bir durum ve okul hemşiresi, potansiyel bir sağlık sorunu olarak görebilir. Pencereyi kıran öğrenci ise onu sorun olarak görmeyebilir. Örnekte olduğu gibi araştırmalarda da katılımcıların herhangi birinin ırkı, cinsiyeti, sınıfı ve sosyal olarak içinde yaşadığı bağlam, olayları ve yaşantıları yorumlama şeklini ve tanımlamalarını etkileyebilmektedir (2016: 13). Dolayısıyla farklı sosyal yaşantılara sahip bireyler ile yapılan derinlemesine görüşmeler, araştırma konusunun farklı boyutlarını ele alma olanağı sunmaktadır.

Araştırmanın örneklemini, Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden hizmet almakta olan kadınlar oluşturmaktadır. Kuruluş, gizlilik esasına dayalı olarak çalıştığı için kadınların can güvenliğinin sağlanarak araştırmaya katılım göstermelerine özen gösterilmiştir. Kuruluş bünyesinde hizmet alan kadınların Türkiye'nin farklı bölgelerinden gelmiş olmaları örneklem seçiminde önemli bir göstergedir.

Araştırma için öncelikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'ndan ve Akdeniz Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan gerekli izinler alınmış sonrasında Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi

Müdürlüğü'nden hizmet almakta olan on beş kadın ile pilot uygulama yapılmıştır. Bu uygulama öncesinde alanyazın taranmış ve araştırma soruları oluşturulmuştur. Ancak yapılan ön görüşmeler neticesinde demografik bilgiler kısmına eşin ailesinin bilgileri eklenmiş, kadınların çoğunluğunun herhangi bir işte çalışmamış olduğu gözlemlendiğinden bu bölümdeki soruların daraltılması yoluna gidilmiştir. Yarı yapılandırılmış form kullanılarak yapılan görüşmelerde kadınların çoğu yaşamlarını çok rahat anlatırken bazıları ise kısa cevaplar vererek detaya inmemeyi tercih etmiştir. Görüşmeler, ortalama kırk beş dakika sürmüştür. Görüşmenin sonunda katılımcılar, dertleşme fırsatı bulmalarının psikolojik yansımalarını, “çok iyi geldi, çok rahatladım, beni dinlediğiniz için teşekkür ederim” gibi ifadelerle vurgulamıştır. Bazı kadınların ise kaygılarını dile getirdikleri, bazı sorulara cevap arayışında oldukları ve araştırmacı aracılığıyla bunların ilgililere iletileceği yönündeki algılarının olduğu görülmüştür. Görüşme yapılan kadınların, kuruluştan ne zaman çıkacağı, çocuklarını görüp görmeyeceği, eşe karşı boşanma davası açma talebi, telefon ile görüşmek isteği gibi kuruluş süreci hakkındaki soruları ile de karşı karşıya kalınmıştır.

Veri toplama süreci iki aşamadan oluşmuştur. Birincisi, belirlenen örnekleme pilot çalışmanın yapılması ikincisi ise araştırma sorularının oluşturulmasıdır. Veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Form içerisinde, gözlem ve literatür taramasının ardından oluşturulan sorularda birkaç değişikliğe gidilmiş, görüşme sırasında tekrara düşmemek adına zaman zaman araştırma sorularında azaltmalar gerçekleştirilmiştir. Soru formunun ilk bölümü demografik bilgileri içermektedir. Bu bölümde, pilot uygulama öncesinde sadece görüşme yapılan kadınların bilgilerini öğrenmeye yönelik sorular var iken, sonrasında kadınların eşlerini tanımlamak amacıyla onlara ilişkin sorular da eklenmiştir. İkinci bölümde, erkeklik tanımlamasının oluşmaya başladığı çocukluk ve ergenlik dönemlerini kapsayacak biçimde aile yaşantısı, yetişme ve büyüme sürecini tanımlamak amacıyla, anne baba meslekleri, eğitim durumları, kardeşlere ilişkin sorular, çocukluk yaşamının nerede geçtiği, bakım verenin kim olduğu, şiddet öyküsünün var olup olmadığı gibi sorular yer almaktadır. Görüşme yapılan kadınların çoğunun ilkökul mezunu olması nedeniyle, okul yaşamlarını hatırlamada ve anlatmakta sıkıntı yaşadıkları gözlenmiştir. Bu nedenle okul yaşamı soruları, okul, dersler, arkadaşlıklar ve öğretmenler konusundaki düşünceler, okulda ayrımcılık yaşanıp yaşanmadığı şeklinde iken, okula ilişkin algı ve ayrımcılık konusuna ilişkin sorular olarak kısaltılarak sorulmuştur.

Üçüncü bölümde, erkekliğin evlilik yaşamı ve erkekler ile yaşanan ilişkiler sonucunda şiddetin meşruiyet kazanması konusunu derinlemesine öğrenmek amacıyla, evlilik yaşamı, iyi evliliğin tanımı, evlilikte erkeğin rol ve sorumlulukları, ev yaşantısı, eş ile ilişkiler

konularında derinlemesine sorular yer almaktadır. Bu bölümde erkeklik tanımlamaları ve algıları, ataerkil sistem ve erkekliğin yeniden üretilmesinin sorgulandığı iş yaşamı ile ilgili sorular söz konusudur. Genel olarak kadınların çoğunluğunun herhangi bir işte çalışmıyor/çalışmamış olması nedeniyle bu bölüm soruları da kısaltılarak sorulmuştur. Erkeklik algısının sürdürülmesine ilişkin sorular, dördüncü bölümde, kadınlık ve erkekliğin anlamı, kadınların statüsü, kadınların güçlü olma koşulları, çocukları yetiştirme şekli, geleceğe ilişkin beklentiler, hayaller ve kadın konukevi sürecinde ne yaşadıkları konusunda belirlenmiştir. Pilot görüşmelerde, bu bölümde, kadınların anlatılarında erkeklik imgelerinin sürdürülmesine dair bilgilerin alınabilmesi için, kitle iletişim araçlarında rol model olarak gözdedikleri, beğendikleri, oyuncu, yazar, gazeteci vb. kişilerin olup olmadığı sorulmuştur. Ancak kadınların çoğunluğunun bu konuda “bilmiyorum, aklıma gelmiyor, yok” gibi cevaplar verdiği gözlenmiş olup, soru formundan bu sorular çıkarılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular, kadınların demografik bilgileri ile başlayıp, erkekliğe ilişkin bakış açılarının tespit edilmesine yönelik yaşam deneyimlerini kapsayacak biçimde detaylandırılarak devam etmiştir. Kadınların şiddet deneyimlerini anlamak için şiddet görüp görmedikleri sorusu çoğu zaman direkt sorulmadan, kadınların anlatılarının arasından seçilerek analiz edilmiştir.

Araştırma sorularının eksiksiz biçimde görüşmeciye sorulamadığı durumlar olmakla birlikte, görüşmenin gidişatına göre sıralama değişikliği yapılarak, akışın bozulmamasına özen gösterilmiştir. Bazı kadınların demografik bilgileri alınmadan, evlilikleri, eşleri ile ilgili problemleri veya kuruluşa gelme süreçlerini aktarmaya başladıkları gözlenmiştir. Bu durumlarda önce kadınların anlatıları dinlenmiş ardından soruların, uygun zaman beklenerek sorulmasına özen gösterilmiştir.

Nitel araştırmalarda amaç derinlemesine keşif olduğu için verinin tekrarlanmaya başlaması ve yeni bilgilerin ortaya çıkmaması durumu örneklemin yeterli olduğuna işaret etmektedir (Creswell, 2017: 110). Buradan hareketle, araştırma başlangıcında elli kadına ulaşılmaması hedeflenmiş olup yapılan görüşmelerde araştırılan konuya ilişkin verilen cevapların tekrarlandığı, farklı demografik özelliklere göre değişimin ortaya çıkmadığı gözlemlendiği için araştırma, otuz yedi kadın ile sınırlandırılmıştır.

Görüşme esnasında kadınların, araştırmacının kıyafet ve alyans gibi aksesuarlarına dikkat ettiği, özellikle eş ile ilişkiler ve evlilik gibi konularda evlilik yüzüğüne baktıkları gözlemlendiğinden, görüşülen kişinin rahat hissetmesini sağlamak amacıyla, yüzük takılmamasına ve kıyafet seçiminin uygun olmasına özen gösterilmiştir.

Görüşmelerden önce kuruluş personeli, kadınlara araştırma konusunda bilgilendirme yapmış, ardından kuruluş müdürünün bilgisi dâhilinde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yaşam tehlikesi bulunan ve dışarı çıkmada sorun yaşayan katılımcılar ile kuruluşun sosyal servis bölümünde görüşme yapılmıştır. Bu kapsam dışındaki katılımcılar ile kuruluş yönetiminin uygun olarak belirlediği İl Müdürlüğü binasındaki bir odada görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Öncelikle katılımcılara araştırmanın amacı açıklanarak, rıza formu hakkında bilgi verilmiş, araştırmaya katılım sağlamalarının ne ifade ettiği anlaşıldıktan sonra imzaları alınmıştır. Bir katılımcının aydınlatılmış rıza formu hakkında “görüşme sonunda imzalarım” dediği ancak görüşme sonlandıktan sonra imzalamadan çıktığı gözlenmiştir.

Görüşmenin başlangıcında, katılımcıyı rahatlatmak için, kuruluşa ne zaman geldiği, kuruluş içerisinde neler yaptığı gibi gündelik sorular sorulmuştur. Böylece katılımcı ve araştırmacı arasındaki mesafenin kaldırılmasına, katılımcıların kendileri ve varsa çocukları hakkında konuşmaktan hoşlandıkları için iletişimin bu şekilde kurulmasına özen gösterilmiştir. Görüşmeler sırasında açık uçlu soru formundaki soruların cevaplarının yetersiz kalması halinde zaman zaman “bunu söylemekle neyi kast ettin, bir örnek verebilir misin, bu cevabı biraz daha detaylandırabilir misin” gibi fikirlerin açıklanmasına olanak sağlayan hatırlatıcılar kullanılmıştır.

Veri toplama sürecinde görüşme yapıldıktan sonra ortamdan hemen uzaklaşmamış, güven ilişkisinin devamlılık arz etmesine özen gösterilmiştir. Katılımcıların, yapılan araştırmayı farklı yönlere çekmeye çalışması halinde ise “görüşmenin ardından bu konu hakkında konuşabiliriz” diye belirtilerek katılımcı konuya davet edilmiştir. Kapanışta ise katılımcıya zaman ayırdığı için teşekkür edilmiş, görüşmenin gizliliği konusunda teminat verilerek herhangi bir sorusunun olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılar araştırmanın sonuçlarını öğrenme konusunda herhangi bir soru sormamışlardır.

4.1. Örneklem Seçimi

Araştırmanın örneklemini, Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü’ne bağlı Kadın Konukevi Müdürlüğü’nden hizmet almakta olan 37 kadın oluşturmaktadır. Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğü’nün hizmet alanına daha detaylı bakıldığında; kuruluşun 2013 yılı itibariyle hizmete girdiği, son yedi yılda kuruluştan hizmet alan kadın ve çocuk sayılarının aşağıdaki tabloda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 4.1. Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğünden Hizmet Alan Kadın ve Çocuk Sayıları

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 (Nisan ayı dâhil)	Toplam
Kuruluştan Hizmet Alan Kadın ve Çocuklar								
Kadın Sayısı	65	75	62	89	75	104	24	494
Çocuk Sayısı	49	47	28	66	47	68	32	337
Yabancı Uruklu Kadın Sayısı	0	0	0	3	0	0	2	5
Yabancı Uruklu Çocuk Sayısı	0	0	0	0	0	0	4	4

Tabloda yer alan verilere bakıldığında, kuruluşa giriş yapan kadın ve çocuk sayıları, 2017 yılındaki düşüş göstermesine karşın son yıllarda kuruluştan hizmet alan kadın ve çocuk sayısının görece artış gösterdiği görülmektedir. Bu durum, kadınların kuruluşa erişimlerinin kolay olması, sosyal hizmet açısından kuruluş hizmet kalitesinin yüksek olması, kuruluş kapasitesinin fazla olmaması dolayısıyla kadınlar için güvenli alan oluşturmada kolaylık sağlaması olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, kuruluşa Türkiye'nin herhangi bir bölgesinden gelinebilmektedir. Bu durum, farklı demografik özelliklere sahip hizmet alan kadınların varlığına işaret etmektedir. Dolayısıyla bu sonuç, örneklem seçiminde büyük bir faktördür.

Araştırmanın görüşmeleri, 2018 yılının Ocak-Aralık ayları ile 2019 yılının Ocak-Şubat ayları arasında yapılmıştır. Araştırma kayıtları, Bakanlık izninde yer almadığı için ses kayıt cihazı kullanılmadan elle yazılarak tutulmuştur. Görüşme bilgileri, görüşme yapıldıktan hemen sonra araştırmacı notları ile birlikte düzenlenerek detaylıca yazılmıştır. Görüşmeler ortalama kırk beş dakika sürmüştür. Görüşülen kadınların isimleri kendilerine verilen gizlilik ve mahremiyet teminatına istinaden kodlar (G..) verilerek değiştirilmiştir. Kurumdan hizmet alan ve şiddet mağduru kadınlarla görüşüldüğü için görüşmecilere ulaşmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Görüşme yapılan kadınların kadın konuk evinde kalan şiddet mağduru kadınlar olmasına dikkat edilmiştir.

4.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış formdaki sorular, literatür taranarak ve sahadan elde edilen gözlemler neticesinde oluşturulmuştur. Türkiye'de farklı kategorilerdeki kadınların, kadınlık rollerine ilişkin tutum ve davranışlarının, erkeklik ve ataerkillik algıları,

tanımlamaları incelenerek aralarındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya çıkarıldığı başka bir araştırmada da benzer açık uçlu bir soru formu kullanılmıştır (Belek-Erşen, 2015).

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun ilk bölümünde, kişisel/demografik bilgilere ilişkin sorular yer almaktadır. İkinci bölümde, aile yaşantısı ve yetiştirilme şekline ilişkin sorular yer almaktadır. Çocukluk ve ergenlik dönemleriyle ilgili aile, okul, yaşanan çevre ve arkadaşlarla ilişkiler ve kendilik tanımlamasına ilişkin sorular sorulmuştur. Üçüncü bölümde, evlilik sürecini anlamaya yönelik, erkekler ile ilişkiler ve iş yaşamı ile ilgili sorular yer almıştır. Dördüncü bölüm, gündelik yaşam pratikleri içerisinde evlilik yaşamına dair algılar, erkeklığe bakış açısı, kadınlığın ve erkeklığın nasıl tanımlandığına ilişkin sorular sorulmuştur. Görüşmeler bu soru kategorilerinde gerçekleşmekle beraber, görüşmecilerin anlatıları görüşmeye yön vermiştir. Bazı görüşmeciler anlatmaya başlayınca akıcı ve kesintisiz devam edince zaten soru formunda olan diğer sorulara da akış içinde cevap verdiklerinden yeniden ısrarla soru sırasının takibi yapılmamıştır. Bazı sorulara dolaylı cevap vermişlerdir, bazılarında ise sorunun tekrar sorulması gerekmiştir. Tüm görüşmeler kaydedildiği ortak temalar belirlenip temalar bağlamında tartışılmıştır. Ek- 2’de görüşme yapılan kadınlara sorulan açık uçlu soru formunu görebilirsiniz.

4.3. Sınırlılıklar

Araştırma sürecinde kadınlarla yapılan görüşmeler sırasında, kadınların çocukluk ve evlilik sürecinde eş ile ilişkilerini travmatik yaşam deneyimlerini anlatırken zorluk yaşadıkları gözlenmiştir. Ayrıca psikolojik rahatsızlık yaşayan kadınlar ile yarı yapılandırılmış görüşme formunda belirtilen soruların içeriğine uygun şekilde görüşme yapmakta zorluk yaşanmıştır. Bazen, yaşam öykülerinin zaman sıralamasına uygun biçimde anlatılamaması sonucunda görüşmenin odağından sapmalar yaşanmıştır. Dolayısıyla araştırma amacı ikincil düzeyde kalarak, bireyin psikolojik yardım alma süreci ön plana çıkmıştır.

Öte yandan literatürde, nitel araştırma sürecinde duyguların tehlikelerine ve dikkat edilmesine duyulan ihtiyaç üzerinde çok durulmuştur. Bunun doğruluğunu kabul etmekle birlikte duyguların da araştırma sürecine olumlu katkı sağladığı; ayrıca araştırmacının nitel araştırma ve duygular arasındaki ilişkinin bu yönünü ele aldığı da bir gerçekliktir (Gilbert, 2001: 7).

Araştırmanın geçerliliğinin sağlanması için önemli bir bileşen olan katılımcı teyidi (Creswell, 2017: 196) yapılan görüşmelerin deşifre edilmesi ve raporlanması uzun sürdüğü için gerçekleştirilememiştir. Katılımcıların kuruluştan hizmet alma süresi bir hafta ile sınırlı

olduğu için, görüşmelerden oluşturulan temalar ve yaşam öyküleri, katılımcılar tarafından doğrulanamamış ve bu durum araştırmanın sınırlılıkları içerisinde yer almıştır.

Görüşme sürecinde bazı kadınların küçük yaşta çocuklarının olduğu ve bakım ihtiyaçları nedeniyle annelerinden ayrı kalamadıkları için görüşmeye çocukların da gelmesi nedeniyle anlatılan hikâyelerin bütüncül yapısının oluşmasında engeller meydana gelmiştir. Ayrıca anneleri tarafından bazı yaşamsal olayların (şiddete maruz kalma vb.) anlatılması nedeniyle çocukların gelişimsel dönemleri için problem teşkil edebilecek durumlar ile karşılaşmıştır. Bu konuda önlem alınmaya çalışılsa dahi kadınlardan çocukları için “o her şeyi anlıyor, babasına düşman, şimdiden duysun her şeyi” gibi geribildirimler alınmıştır.

4.4. Araştırmacının Rolü

Araştırmanın örneklemini oluşturan Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne bağlı Kadın Konukevi Müdürlüğü'nde, yaklaşık iki yıllık bir çalışma süreci olmuştur. Bu süre zarfında kuruluş hizmeti alan kadınlarla yapılan görüşmelerde, aynı erkeklik imgesi ve buna bağlı ataerkil toplumsal yapı dinamiklerine ilişkin deneyimleri bulunan birçok kadın olduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla bu benzerlikleri ortaya çıkarmak ve farklı demografik özelliklere sahip kadınların deneyimlerini anlamak, araştırmanın temel dayanağını oluşturmuştur. Diğer yandan can tehlikesi bulunan kadınların yaşam öykülerini anlatma ve araştırmada katılımcı olmaları konusunda gönüllü olmayabileceklerine ilişkin bir önyargı mevcuttu. Araştırma sürecinde ise bu durumun meydana gelmediği, aksine kadınlardan, objektif bir bakış açısının kendilerini rahatlattığı, içinde buldukları zorlu süreçler konusunda bilgi paylaşımına ihtiyaç duydukları yönünde geribildirimler alınmıştır.

Araştırma süresince, kadın olmanın zorluğunun yaşandığı ve katılımcıların olumsuz duygu durumlarının paylaşıldığı durumlar meydana gelmiştir. Bunun yanı sıra bazı kadınlar ile daha öncesinde kuruluştaki çalışılan süreç içerisinde tanışıklığın olması dolayısıyla güven ilişkisinin daha rahat kurulduğu, bu kadınların kendilerini daha kolay ifade ettikleri gözlenmiştir.

4.5. Bilgi Toplama ve Yorumlama Süreci

Kadın konukevindeki kadınlara ulaşabilmek için ilk olarak, kuruluş müdürünün bilgisi dâhilinde, kuruluş bünyesinde görev yapan mesleki personel (sosyal çalışmacı) ile iletişime geçilmiştir. Kuruluş personeli ile yapılan bu görüşmede, görüşme yapılacak kadının konukevine geliş süreci, varsa bir gizlilik durumu ve can riski durumu, beraberindeki çocukları, mevcut psikolojik durumu hakkında bilgi alınmıştır. Kadının kuruluşa kabulü

aşamasından itibaren tüm süreçlerinde psikososyal destek sağlayan mesleki personel aracılığıyla, kadının araştırmaya katılmak isteyip istemediğine dair bilgi alınmıştır. Bu süreçte herhangi bir sıkıntı ile karşılaşılmamış olup görüşülen kadınların dışında kuruluştan hizmet alan diğer kadınların da araştırmaya dâhil olma taleplerinin olduğu kuruluş yetkilileri aracılığıyla öğrenilmiştir.

Araştırma, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir. Bu destek kapsamında nitel veri analiz programı olan NVivo 12 Plus yazılımı Aralık 2018 tarihi itibarıyla satın alınmıştır. Bu programın satın alınma işlemine kadar görüşme sonucunda alınan veriler düzenlendiği için program ile verilerin analiz edilmesi, katılımcıların demografik bilgilerinin kodlanması, kategorilerin oluşturulması, kategorilerin işlenerek şemaların oluşturulması gibi işlemler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada elde edilen veriler içerisinde, erkeklik imgesinin kurulmasına ilişkin cevapların analizinde ailedeki erkek bireyler ile olumsuz iletişim, anne ve baba arasındaki iletişim, baba ile ilişkiler, kız çocuk olmanın olumsuz yanları ise okul yaşamından kısıtlanma, erkek çocuklarının daha fazla değer görmesi kız çocuk olmaktan dolayı şiddete maruz kalma temaları ile ön plana çıkmıştır. Çocuklukta duyulan nasihatler erkeklik imgesinin nasıl kurgulandığına ilişkin inşa sürecini anlamak adına sorulmuş olup buna verilen cevaplar “hatırlamıyorum, bilmem ki” gibi olduğundan kategorize edilememiştir. Bunun dışında çocukken hayali kurulan meslekler sorusu, toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınlık ve erkekliğe atfedilen özelliklerin meslek seçimine etkisini anlayabilmek için eklenmiştir. Kadınlar bu soruya daha çok öğretmen ve hemşire cevaplarını vermişlerdir. Dolayısıyla kadınların, toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde meslek seçimini belirleme eğiliminde oldukları, hayal bile olsa kalıp yargıların dışına çıkmakta zorlandıkları anlaşılmıştır.

Kadınların, çocukluk yaşamlarında anne ve çoğunlukla babalarından fiziksel şiddet gördükleri, anne ve baba arasında sağlıklı olmayan bir iletişime tanıklık ettikleri, okul yaşamından erkek kardeşlerine göre uzak kaldıkları ve bütün bu süreç sonrasında yetişkinliğe, değersizlik duyguları ve ötekileşmiş birey etiketi ile geçtikleri gözlenmiştir. Bu duygu durum kadınların yetişkinlik döneminde benzer durumları yaşamalarına sebep olabilmektedir. Araştırmanın bu bölümüne ilişkin kategorileri ise eş ile ilişkiler çerçevesinde oluşmuştur. Yetişkinlikte tanımlanan erkeklik imgesi kategorisinde geçen “yetişkinlik” tabirinin kullanılma nedenleri, gelişimsel dönemlere bakılmaksızın, konukevine yalnızca 18 yaşından büyük kadınların kabulünün yapılması, bunun da ötesinde görüşme yapılan kadınların genellikle kendilerini, “büyüdük artık, neler gördük geçirdik” gibi söylemlerle “zorlu ve şiddet dolu yaşantılar neticesinde olgunlaşmış, çocukluktan çıkmış” olarak kuruluştaki bulunma

nedenleri ile özdeşleştirerek ifade etmiş olmalarıdır. Ayrıca bu söylemlerin, genellikle evlilik yaşantıları sonucundaki deneyimler ile ortaya çıktığı görülmüştür.

Kadınlar, evlilik yaşamlarında cinsellik, eş tanımı, evlilikte sadakat kavramı, eşin şiddet uygulaması, sosyal yaşamın kısıtlanması, ev içindeki sorumluluğu tek başlarına üstlenmek gibi temaları yoğunlukla dile getirmiştir. Ayrıca kayınvalidelerin evliliğe müdahil olması, hatta aynı evin içerisinde yaşamasa bile evlilikte alınan kararlara ortak olması gibi problemler kadınlar tarafından çoğunlukla dile getirilmiştir. Bu bölüm kategorileri diğer iki bölüme göre nicelik bakımından daha fazla ortaya çıkmıştır. Bu durumun nedenleri, kadınların hali hazırda kuruluş yapısı altında olmalarının asıl nedeni olarak erkeklığe dair olumsuz deneyimlerinin zamansal açıdan yeni yaşanmış olmasıdır. Bunun yanı sıra kadınlar, yakın geçmişi tekrarlı biçimde anlatarak yaşadıkları olumsuz olaylara anlam kazandırmaya çalışıyor olabilir.

Erkeklik imgesinin sürdürülmesine dair sorular soru formunun son bölümünde yer almaktadır. Bazı kadınlar, ilk iki bölümde yoğun duygulanım yaşadıkları için sonlara doğru odağını ve motivasyonunu kaybetme gibi durumlar yaşamıştır. Bu nedenle kategori sayısı göreceli olarak diğer iki bölüme göre daha azdır. Bu bölümde, ideal erkek tanımlamalarında “kendi eşim gibi olmayan” cevabının verildiği sıklıkla görülmüştür. Diğer yandan kadın ve erkek eşitliğine dair inancın olmasına dair beklentiler kadar eşitliğin olmadığına ilişkin söylemler de dikkat çekmiştir. Geçmiş yaşama ilişkin pişmanlıklar, kendi yaşamları, çocuklarına ebeveyn olabilme becerisi ve genellikle “keşke evlenmeseydim” gibi evlilik yaşantılarına ilişkin gündeme geldiği için bu kategori olarak ele alınmıştır. Bu bölümde kadınların yaşamlarındaki deneyimler sonrasında inşa ettikleri erkeklik imgelerini, yeniden üreterek çocuklarına söylemler ile aktardıkları; bu sürecin ise kendi anne-baba tutumlarına benzer biçimde olduğu kadar şiddet öykülerinin şekillendirdiği temaları içeren bir tarzda olduğu gözlenmiştir. Kadınlar, kuruluşa geliş süreçleri hakkındaki paylaşımlarında da şiddetin izlerini ön plana çıkarmış, güvenlik ihtiyacına rağmen, şiddet gördükleri evlerine geri dönme isteklerini de çokça dile getirmişlerdir.

Kadınların anlatılarının aktarıldığı bölümlerde yazım hataları, söylem bozuklukları görülebilmektedir. Bu durum kadınların farklı kültürel özelliklerinin dile yansımaları olarak adlandırıldığından söylemlerin ilk hali ile kullanılması tercih edilmiştir.

4.6. Görüşme Yapılan Kadınlara İlişkin Bilgiler

Görüşme yapılan kadınların demografik bilgileri; yaşanılan bölge, yaş dağılımları, eğitim durumu, medeni durum ve meslek olarak ele alınmıştır.

4.6.1. Yaşanılan Bölge

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların yaşadıkları illerin ve illerin bulunduğu bölgelerin dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Görüşme Yapılan Kadınların Yaşadığı Bölgeler

Yaşadığı Bölge	İl/İlçenin Adı	Görüşülen Kadın Sayısı
Akdeniz	Burdur ve İlçeleri (Bucak, Yeşilova, Tefenni), Kahramanmaraş	15
Marmara	Yalova, Balıkesir	2
İç Anadolu	Konya ve İlçeleri (Beyşehir), Aksaray	3
Ege	Afyon, Denizli, İzmir (Ödemiş)	7
Karadeniz	Tokat, Sinop	2
Doğu Anadolu	Van, Muş, Erzincan	5
Güneydoğu Anadolu	Şanlıurfa	1
Yurtdışı	Almanya, Kazakistan	2
Toplam		37

Araştırma örneklemini Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve yurtdışında yaşamış kadınlar oluşturmaktadır. Yurtdışından gelen katılımcılardan birisinin 44 yaşında diğerinin 18 yaşında Türkiye'ye geldiği ve yaşamaya başladığı bilinmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, görüşülen kadınların çoğu Burdur ili ve ilçelerinden gelmekle birlikte çeşitli bölge ve illerde yaşayan kadınların da kuruluştan hizmet aldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla araştırma, kadınların yaşantılarındaki yerel düzey kültürel farklılıkların, ataerkil ilişkileri nasıl oluşturduğu ve erkeklığe dair deneyimleri nasıl inşa ettiğine ilişkin geniş bir perspektif sunmaktadır.

4.6.2. Yaş Dağılımları

Görüşme yapılan kadınlar arasında en küçük yaş 18, en yüksek yaş 65'tir. Yaş gruplarına göre katılımcı sayıları aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Her yaş grubundan kadın, eşi tarafından şiddete maruz kalmakta ve bu nedenle evi terk etmek zorunda kalmaktadır. Kadınlar, sosyal destek mekanizmalarından yoksun olmak ve yoksulluk nedenleri ile kuruluştan hizmet almaktadır. Ancak bu hizmetin dışarıya belirli zaman aralıklarında çıkma, sınırlı telefon görüşmeleri, toplu yaşam ortamı gibi bir takım kısıtlılıklarının olması nedeniyle kadınlar, il değişikliği yaparak başka konukevlerine gitmekte ya da akraba, komşu vb. yakınlarına giderek orada bir süre barınmayı tercih etmektedir.

Tablo 4.3. Görüşme Yapılan Kadınların Yaş Grupları Dağılımı

Yaş Grupları	Görüşülen Kadın Sayısı
18-25	11
26-34	12
35-44	8
45-54	4
55-65	2

4.6.3. Eğitim Durumu

Görüşme yapılan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında, 1 okur-yazar olmayan, 2 okur-yazar, 14 ilkokul, 10 ortaokul, 8 lise mezunu, 2 lisans mezunu olduğu görülmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, kadınların eğitim düzeyi düştükçe, yoksulluk oranının arttığını göstermektedir. Ayrıca Türkiye geneline bakıldığında, kadınların erkeklere göre daha yoksul olduğu görülmektedir (TÜİK, 2009). Bu durum da kadınların barınma hizmeti alabilecekleri kadın konukevi gibi sosyal hizmet kuruluşlarının varlığını önemli hale getirmektedir. Kadınların kuruluşa en temel geliş sebeplerinden birisi olan eş tarafından fiziksel şiddete maruz kalmak da eğitim seviyesine göre değişim göstermektedir. 2008 TÜİK kadına yönelik şiddet ve eğitim durumu verilerinde; kadınların eğitim seviyesi azaldıkça, eşi veya beraberlik yaşadığı erkek tarafından yaşamlarının herhangi bir döneminde şiddete maruz kaldıkları belirtilmiştir (TÜİK, 2008). Benzer biçimde kuruluş hizmeti alan kadınların eğitim durumlarına bakıldığında en az lisans mezunu kadının en fazla ilkokul mezunu kadının bulunduğu görülmektedir.

4.6.4. Medeni Durum¹⁰

Görüşme yapılan kadınların medeni durumlarına bakıldığında 26 evli, 2 bekâr, 9 boşanmış olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4. Görüşme Yapılan Kadınların Evlenme Biçimleri

Evlenme Biçimi	Kadın Sayısı
Kaçarak	9
Görücü usulü	13
Anne baskısından kaçmak için	1
Severek	11
Anne zoruyla	1

¹⁰ Birden fazla evlilik yapmış olan kadınlar ile görüşmede, kadınlara hangi eşi ile ilgili yaşantılarını anlatmak istediği sorulmuş, dolayısıyla bu paylaşımlar kadınların kendi tercihlerine bırakılmıştır.

Tabloda görüldüğü üzere, kadınların çoğunluğunun görücü usulü ile evlendiği, ardından gelen en yüksek oranın ise severek evlenme olduğu görülmektedir.

Görüşülen dört kadının, üçer evlilik yaptığı ve bu kadınların üniversite, lise ve ilkokul mezunu oldukları dolayısıyla öğrenim düzeyleri ile evlilik sayısı arasında belirli bir fark olmadığı görülmektedir. Kadınların ilk evlenme yaşı en düşük 14, en yüksek 32’dir.

4.6.5. Kadınların Çalışma Durumu

Araştırmada, görüşme yapılan kadınların çoğunun ev kadını olduğu ve yeterli gelire sahip olmadıkları görülmektedir. Bu durum, kuruluşa gelinceye kadar aile içerisinde ekonomik şiddete maruz kalıp kalmadıklarına ilişkin soruları gündeme getirmektedir. Araştırmada, “erkeğe bağımlı olma, ekonomik anlamda erkeğin kontrolü altında olma” gibi nedenlerle kadınların kendilerine ve çocuklarına ait ihtiyaçları karşılayamadıkları, çalışmak istemesine rağmen eşin izin vermemesi, çalışsa bile kazancına eş tarafından el konulma durumları ile karşılaşmıştır.

Tablo 4.5. Görüşme Yapılan Kadınların Meslekleri

Meslek	Kadın Sayısı
Ev Kadını	25
İşçi	7
Terzi	1
Pedagog	1
Hemşire	1
Kuaför	1
Öğrenci	1

Tabloda görüldüğü üzere, işçi, terzi gibi meslekleri olan kadınlar, çocukluk yaşantılarında yeterli eğitim olanaklarına sahip olamamışlar, dolayısıyla gelir elde etmek ve “kimseye muhtaç olmamak” için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Ancak eşleri tarafından destek görmediklerini dile getirmişlerdir. Belirli bir meslek edinen kadınların çalışma yaşamında istikrarlı olması, eşlerine bağlı olmaktadır. Eşin işe gönderip göndermemesine bağlı olarak kadınların iş yaşamı şekillenmektedir. Hatta kadınların iş yaşamından sadece erkeğin kıskançlığı, başka erkekler ile aynı ortamda çalışma gibi durumları bahane ederek eşleri tarafından “men edildiği” bile görülmektedir. Bunun yanı sıra kadınların, bakım verme zorunluluğunun bulunduğu küçük yaşta çocuklarının olması, ailesinin ekonomik durumunun yetersiz olması gibi nedenlerle eşlerine karşı durarak, çalışmaya devam etme konusunda ısrarcı davrandığı da görülmektedir. Tabloda da yer aldığı gibi yalnızca üç kadının iş

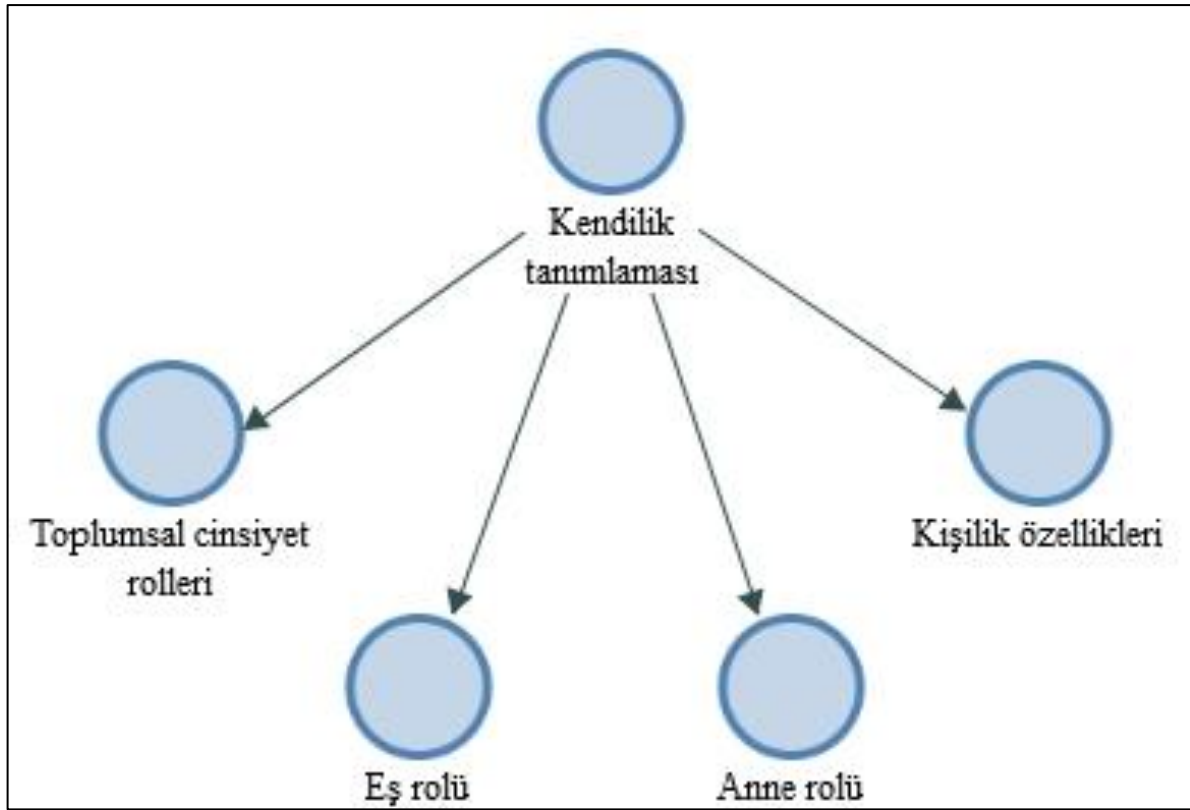
yaşamına devam ettiği görülmektedir. Bunun dışında, kadınların eğitim düzeyinin düşük veya yüksek olması kadınların çalışma durumunu etkileyen temel bir gösterge olmamaktadır. Kadınların çalışma yaşamına katılımında belirleyici etken, hayatlarındaki erkeğin bakış açısı ve bu konudaki söylemleridir.

Tablo 4.6. Görüşme Yapılan Kadınların Eğitim Düzeyi ve Çalışma Durumu

	Çalışıyor	Çalışmıyor
Okur-yazar değil		1
Okur-yazar	1	1
İlkokul		14
Ortaokul		10
Lise	2	5
Üniversite		2

4.6.6. Kadınların Öznelliklerine İlişkin Tanımlamalar

Araştırmada, kadınların öznel deneyimleri ile kendiliklerini nasıl inşa ettikleri, kadınlığa ve kendilerine hangi çerçeveden bakarak tanımladıkları sorusu sorulmuştur. Kendiliğe ilişkin tanımlar, dünyaya karşı sahip olunan düşünce, tutum ve davranışların başkalarına ilişkin yargıların, değerlerin oluşumunu etkileyen temel bir süreçtir. Kümbetoğlu, nitel araştırmaların doğasını, insanların gerçekliğe yükledikleri anlamı, olayları, süreçleri anlamak ve ortaya koymak için yapılan bir eylem olarak tanımlar (2017: 47). Dolayısıyla kadınların kimliklerini tanımlama biçimlerinin, değerlerinin oluşumunu etkilediği düşünülmektedir. Buradan hareketle araştırmacının aktif katılımı ile ilerleyen bu süreçte, güven ilişkisinin kurulması göz önüne alınarak, görüşülen kadınların kendi öznelliklerinin ve gerçeklik tanımlarının ne olduğunun anlaşılması; kadınların erkeklik imgelerinin bütüncül bir bakış açısı ile yorumlanmasını kolaylaştıracaktır.

Şekil 4.1. Kendilik Tanımlamaları

Kadınların kendilik tanımlamaları; annelik ve eş rolü, toplumsal cinsiyet rolü ve kişilik özellikleri olmak üzere dört tema altında özelleşmiştir. Kadınlar kendilerini, anne ve eş olarak evdeki sorumluluklarını başarıyla yerine getirdikleri; olumlu kişilik özellikleri ve toplumsal cinsiyet rollerinin öğretileri kapsamında; barışçıl, şefkatli, iyi niyetli, sabırlı gibi özelliklere sahip oldukları için değerli görmektedir. Bu durum, kadınların anlatılarında farklı söylem biçimleri ile yer almaktadır.

Tablo 4.7. Anne Rolü Temasının Kodlamaları

Kodlar	Alıntı Cümleler
Çocuğunu sevme	“İyiyimdir, sessizimdir. Çocuğumu çok severim.” (G29)
Çocuğunu koruma	“Genellikle biraz tedirgin. Çocuk olduktan sonra genellikle açık sözlü olurum. Bakıyorum ben genellikle sığınma evine gitmek istemiyorum. Çocukların psikolojisi bozuk oluyor. Korkuyorum.” (G31)
Çocuğun derslerine yardımcı olma	“Mesela oğluma bir şey öğretmeye çalışıyorum (ders) öğrenmiyor öğretmeye çalışıyorum öğrenmiyor. Vazgeçiyom.” (G25)

Kadınlar, annelik rollerini baskın bir biçimde çocuğuna sevgi gösterme, dış dünyanın tehditlerinden koruma ve akademik alanda başarılı olması için destekleme olarak

tanımlamıştır. Bu tanımları yapan kadınların annelerinden yeterli ilgi ve sevgi görmediklerini dile getirmiş olmaları dikkat çekicidir. Bu noktada kadınlar, anneleri ile yaşadıkları çatışma sonucunda farklı bir davranış örüntüsü geliştirerek “yeni bir annelik modeli” oluşturma eğilimi göstermektedir.

Tablo 4.8. Toplumsal Cinsiyet Rolü Temasının Kodlamaları

Kodlar	Alıntı Cümleler
Mert olma	“Eşime karşı çok mertim o benim karşımda böyle değil. Ben neysem oyumdur. Bak sana her şeyi anlattım. Eşime de anlattım telefonu böyle böyle senin yüzünden oldu dedim. O bana karşı mert değil. Ben ona hep ‘gülüm aşkım, ben seni seviyorum’ dedim. O bana hiç böyle şeyler söylemedi. Başka karımla konuştu konuştu inkâr ederdi zaten. Ben kadınıym ama ben ondan erkeğim. Keşke ben erkek olaydım o kadın olaydı.” (G34)
Ev hanımı olma	“Tipik bir ev hanımıyım. Çocuklarıyla ilgilenen iğne oysa dikiş ile ilgileniyorum. Sakin bir insanım. Önce karşımdakini düşünürüm.” (G4) “Titizimdir. Dört dörtlük ev hanımıyım diyebilirim.” (G25)
Erkek gibi sinirlenme	“Sinir olmayı çok fazla sevmiyorum. Oldum mu adam gibi oluyorum, adam gibi hırçın olmak.” (G4)

Yukarıdaki tabloda, toplumsal cinsiyet rolleri içerisinde erkeklere ait olarak görülen mertlik ve sinirli olmak gibi güç ilişkili özellikler, kadınların kendilerine ait tanımlamalar içinde yer almaktadır. Kadınlar, ataerkil toplum içerisinde, kadınlığa atfedilen, nahiflik, duygusallık, uyumlu davranma, fazla konuşmama, erkeğin sözünden çıkmama gibi özelliklerle hayata tutunamayacaklarını vurgular nitelikte; erkeklere ait, mert olmak, sinirlenmek, hırçın olmak gibi özellikleri benimseyerek kendiliklerini tanımlamışlardır (G34). Annenin baskı, babanın da şiddet uyguladığı bir ailede büyüyen G4, toplum tarafından kabul görece özellikte bir ev kadını olduğunu ancak belirli konularda ise “babası” gibi yani “erkek gibi sinirli olma” özelliğini vurgulamıştır. Toplumsal cinsiyet düzeninde erkek ev dışındaki alanı temsil eder, kadın ise ev içi alandır. Kadınlar bu durumu içselleştirerek, kendilik tanımlamalarına yansıtılmaktadır; buradan hareketle titiz bir ev kadını tanımı ön plana çıkmıştır (G25).

Tablo 4.9. Kişilik Özellikleri Temasının Kodlamaları

Kodlar	Alıntı Cümleler
Anlayışlı	<p>“Benim damarıma basılmayınca ben bir şey söylemem. Sürekli hakarete maruz kalınca söylüyorum. Anlayışlıyım, sakinim.” (G1)</p> <p>“Ben aslında çok iyi biriyim gerçekten içimde asla kötülük yoktur. Herkese karşı bir sevgi vardır size bir şey derken bile karşındakini düşünürüm ben şunu dersem alınır mı ya da kalbi kırılır mı diye. Kimseye bir şey diyemem kimseye kötülük yapamam hani neyse doğrusu onu yaparım asla kötü yola sürüklemem.” (G32)</p>
Sakin	<p>“Ben iyi bir insanım sessiz sakinim, kimseye şey yapmam, sorunum yoktur.” (G16)</p> <p>“Uysal biriyimdir sakinimdir.” (G20)</p>
İyi niyetli	<p>“Ben kendimi iyi hissediyorum, bir yaramazlığım yoktur. Kimsenin kalbini kırasım gelmez. Kimsenin kötülüğünü isteyesim gelmez. Art niyet taşımam zaten. Kötüye de adam iyisin derim, kötüsün demem.” (G13)</p>
Sevmeyi bilen	<p>“Kimseyi incitmeye çalışmam, herkesi mutlu etmek isterim. Temizliği çok severim çocukları çok severim insanları hayvanları çiçekleri doğayı yaratılmış her şeyi çok severim. Her şeyin bir nedeni vardır derim. Hakikaten de var. Kimseyi zor durumda bırakmayı sevmem. Saygılı davranmaya özen gösteririm. Hak yememeye özen gösteririm.” (G18)</p>
Utangaç	<p>“Utangaç, çekingen. Birisine bir şey söyleyeceğin zaman sanki bir şey diyecekmiş gibi. Çekingenim bu huyun iyi değil burda da bazen yanlış anlaşıyorumdur belki.” (G19)</p>
Savaşçı	<p>“Ben savaşçı kadını illaki istediğim olacak diyodu biri. Yani ben de hayatta karşıma çıkan yapmam gereken şeylerde vazgeçmedim hiçbi zaman. Denedim denedim denedim ama baktım denedim ama bu arada gidişata da bakıyodum mesela. Benim lehime kötüye gidiyorsa vazgeçiyordum.” (G25)</p>
Duygularını belli etmeyen	<p>“Ne babama kızdığımı, abime kızdığımı, anneme kırdığımı kız kardeşime kızdığımı hiçbir şekilde dile getiremiyorum. Ben size şu şu yüzden kırdım diyemiyorum. Ben eşime de dile getiremiyorum, eşim anlar.” (G27)</p>
Yalan sevmeyen	<p>“Aslında yalanı hiç sevmem hatayı hiç sevmem. Mesela bir insan hatayı yapıyorsa ikincisini tekrarlamamalı diye düşünürüm.” (G9)</p> <p>“Nasıl tanımlayım kendimi. Yalanı pek sevmem.” (G3)</p> <p>“Haksızlığa hiç gelemem. Sözümü söylerim hiç sakınmam. Hani beni öldürecekse de doğruyu söylerim. Doğru söylerim doğru konuşurum.” (G7)</p>

Kişilik özellikleri ile ilgili tanımlar, kadınların çocukluk ve evlilik yaşantıları ile doğrudan ilintili bir biçimde şekillenmiştir. Anlayışlı temasını ön plana çıkaran G1, annesini küçük yaşlarda kaybetmesi ve ardından ağabeyleri ile zorlu bir yaşam süreci geçirdiği dolayısıyla kadın rol model yoksunluğu nedeniyle kimse tarafından anlaşılmadığı vurgusunu yapmaktadır. Aynı temadaki G32'nin, 13 yaşından itibaren devlet korumasında yetiştiği, toplu yaşam ortamlarında ilişkinin devamlılığı için anlayışlı olmak gerektiği konusunda kendilik tanımlaması geliştirdiği görülmektedir. Ayrıca anlatımlarından yaşamını “çocuklarının mutlu olması” üzerine inşa ettiği anlaşılmakta iken kendilik tanımını annelik rolü üzerinden değil, kişilik özelliklere atfederek yapması dikkat çekicidir.

Eşinden veya evdeki diğer erkek bireylerden şiddet gören kadınlar, baskın ve güçlü erkek kimliklerinin yanında kendilerini, iyi niyetli, sakin, sevmeyi bilen, utangaç gibi özellikleri ile dile getirmiştir. Duygularını belli edememe, bir karakter biçimi olarak görülmekte olup kadınlar için bu özellik, problemleri çözememeye ve iletişimsel düzeyde sıkıntılarının ortaya çıkmasına neden olan bir özelliktir.

G25, savaştı özelliğini vurgulayarak, yaşamdaki mücadelesinin altını çizmektedir. Küçük yaşlarda babası tarafından cinsel şiddete uğrayan kadın, bu olay ile baş edebilmek için, savaştı oluşunu ve kendilik özelliklerinde belirtmemiş olsa da “başarı” temasını ön plana çıkarmıştır.

Son olarak yalanı sevmeyen kadınların deneyimlerini aktarma biçimleri, eşleri veya beraberlik yaşadığı erkekler tarafından kandırıldıkları, erkeklerin menfaatleri için kadınları kullandıkları yönündeydi. Bunun tam tersi, eşine yalan söyleyerek başka bir erkek ile ilişki yaşayan kadın da bu özelliği önemsedini dile getirmiştir. Sonuç olarak her iki yaşantıda da güven ilişkisinin hem erkek hem kadın açısından zedelendiği bir durum ve bunun onarılması adına yalandan uzak durabilme özelliği ortaya çıkmaktadır. Doğruyu söylemek, yalanı sevmeme özelliği içinde bir ifade olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Doğruluğun vurgulanması, evlilikte eşit olmayan sorumluluklar nedeniyle bir hak ve adalet arayışı olarak gündeme gelmektedir.

Tablo 4.10. Eş Rolü Temasının Kodlamaları

Kodlar	Alıntı Cümleler
Eş nedeniyle değişen özellikler	“Ben kendim normalde çok neşeli bir insanım, ilk zamanlarda böyle neşeli olmamı istemiyordu zoruna gidiyordu eşimin çünkü kendi annesi babası ayrı, ben en ufak şeylerden mutlu olan birisiyim bu mutlu olmayı değil de nereden mutsuzluk çıkarırım, sofrada tuz bile olmasa onun kavgasını bile yapıyor saatlerce. Ben şimdi şimdi açıldım mesela önceden evliyken gülmeyi unuttum artık. Ağlamaktan gülmeyi unutmuştum.” G17

Eş rolüne ilişkin tablodaki bu söylem, evlilikte eşler arası iletişimin, bireyin genel psikolojik durumunu etkilediğini ortaya çıkarmaktadır. Kadınların anlatılarında, “erkekler ağlatır” temel inancının oluşumunda erkeğin şiddet uygulaması yer almaktadır. Çocukluk yaşantılarında anne tarafından baba ile iletişimde baskılanan kadınlar, evliliklerinde de hegemonik erkeklik özellikleri taşıyan erkek ile ilişkilerinde yine baskılanan taraf olmayı sürdürmektedir. Bu noktada kadınların yaşamlarındaki baba ve eş figürlerinin benzemesi önemli değildir, kadınlara özellikle hemcinsleri -anneleri- tarafından “ses çıkarma, aman ayıp konuşma, el âlem ne der, duygularını belli etme” gibi öğretilerin verilmiş olması ile ilişkilidir. Babaları ile iletişim kuramayan kadınların hissettiği duygusal yük, eşin şiddeti ile artmakta; iki erkek arasında sıkışıp kalmasının sonucu olarak, kendiliğın tam anlamıyla oluşmadan, iktidar ekseninde değişmesine sebep olmaktadır.

4.7. Çocukluk Yaşantılarında Erkeklik İmgesinin Oluşumu

Bu kategoride çocukluk yaşantılarında oluşan erkeklik imgesi, aile ve yakın çevre ile ilişkiler ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde gelişen erkeklik imgesi başlıkları ile tartışılmıştır. Aile ve yakın çevre ilişkileri; evdeki erkek bireyler ile iletişim, baba ile ilişkiler ile anne ve baba arasındaki iletişim ile detaylandırılmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde gelişen erkeklik imgesi ise kız çocuk olmanın olumsuz taraflarının da tartışıldığı; okul yaşantısı, erkek kardeş ile eşit imkânlarla sahip olamama, erkek çocuğa verilen değer başlıkları ile ele alınmıştır.

4.7.1. Aile ve Yakın Çevre ile İlişkilerde Erkeklik İmgesi

Toplumsal cinsiyet kavramı, kız veya erkek bebekler olarak dünyaya gelen insanların yaşamları boyunca elde ettikleri deneyimler sonucunda kadınlara ve erkeklere dönüştüklerini ifade eder. Bu süreç, “sosyalleşme” olarak adlandırılmak yerine kişinin farklı şekillerde içinde

bulunduğu karmaşık ilişkiler sistemini barındırır. Öte yandan, bireysel anlamda kadınlık ve erkekliği; toplumsal anlamda ise bir cinsiyet rejimini vurgular. Dolayısıyla bu kavram, cinsiyetin, kişisel özelliklerin var olmasının ötesinde, toplumsal yapılar ve ilişkilerle bağlantılı biçimde bir öznellik boyutu olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet rejiminin “ataerkil” olduğuna ilişkin yaygın bir kabul mevcuttur (Bora ve Üstün, 2005: 42). Bu toplumlarda şekillenen erkek, ataerkil toplum ile karakterize bir biçimde daha çok ve sürekli erk ister. Diğer taraftan toplum da, beklentiler, inançlar ve değerler çerçevesinde oluşturduğu kalıp yargılara uygun rollerin, erkekler ve kadınlar tarafından uygulanmasını ister. Aksi tutum ve davranışlar, kadınlar aracılığıyla olduğu kadar erkekler tarafından da düzeltilir. Bu süreç ne kadar erken olursa o kadar başarılı bir sonuç alınır. Bu nedenle kız çocukları kadın olmanın, erkek çocukları erkek olmanın anlamını gözleyerek ve deneyimleyerek küçük yaşlarda öğrenmeye başlar (Çelik, 2016: 2).

Bu bölümde, eşinden şiddet gören kadınların erkeklik kurgularının, aile yaşamı içerisinde çocukluk dönemlerinde güç ve şiddet ekseninde oluştuğu öne çıkmaktadır. Bu temalar, anne-baba arasındaki ilişki, baba ile ilişkiler, anne ve babanın çocuğa ve kardeşlere karşı tutum ve davranışları, kız çocuk olmanın olumsuz yanları, cinsiyete dayalı ayrımcılık yaşama başlıklarıyla toplumsal, psikolojik boyutları ile ele alınarak kuramsal bilgiler ışığında yorumlanacaktır.

4.7.1.1. Ağabey ve Geniş Ailedeki Erkek İmgesi

Toplumsal cinsiyetin temelini aile olduğu göz önüne alındığında, sosyal yeniden üretimde rol oynayan akrabalık ilişkileri, cinsiyete dayalı iş bölümü ve ataerkil ilişkiler aile içerisinde ön plana çıkan konular olmaktadır. Aile, toplumsal cinsiyet ideolojisinin -cinsiyet rolleri ve ilişkileri sonucunda var olan- yeniden üretiminin maddi temelini atıldığı yerdir. Bunun yanı sıra akrabalık bağlarının oluşmasını da sağlayan önemli bir kurumdur (Dedeoğlu, 2000: 141-142).

Yapılan görüşmelerde kadınlar, ailesindeki erkek kardeşleri anlatırken aralarında iyi bir ilişki olmadığını vurgulamıştır. Bu durum zaman zaman aileye evlilikler ile dâhil olan erkek bireyler ile kıyaslanarak akrabalık ilişkileri özelinde dile getirilmiştir. G1, annesi vefat ettikten sonra bakım verecek birisi olmadığını ve ağabeylerinin kendisi ile ilgilenmediğini, ablasının eşinin kendisine daha fazla destek olduğunu belirtmiştir:

“Eniştenin yanında çok kaldım. O iyi olduğu için. O evlendirdi beni. Dünya ahiret kardeşim olsun. Gelinliğimle duvağımla evlendirdi sağ olsun. Hep düşmanlık yaptılar. Aylığı verdim, çalıştım hep

düşmanlık yaptılar abilerim (...) Dayak yiyip kışın ortasında sokağa attılar beni, çok ağırına gitti, çok ağladım.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 sahibi, ev kadını)

Kadınların bazıları erkek kardeşleri ile arasındaki iletişimi olumsuz olarak anlatmıştır. Bu durum, baba ile ilişkiler üzerinden aktarılmaktadır:

“Beni bulsa bir kaşık suda boğacak yani, parayı vermiyor diye. Aramız çok açık hadi babam sinirlenir eder ama insanı görünce yumuşar. Ama oğlan kardeşimde o yok. Geldi mi evde bağırmasını bilir içeriye katmaz. Babam kapıdan gelen insanı çevirmez. Ondan öyleyiz.” G20 (38 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

“Abimle biz çok iyidik aslında. Büyüme aşamasında hep birlikteydik. Sonra babam onunla da soğuttu ya. Onu dövmezdi erkeklere el kalkmaz, erkekler yanlış yapmaz.”G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

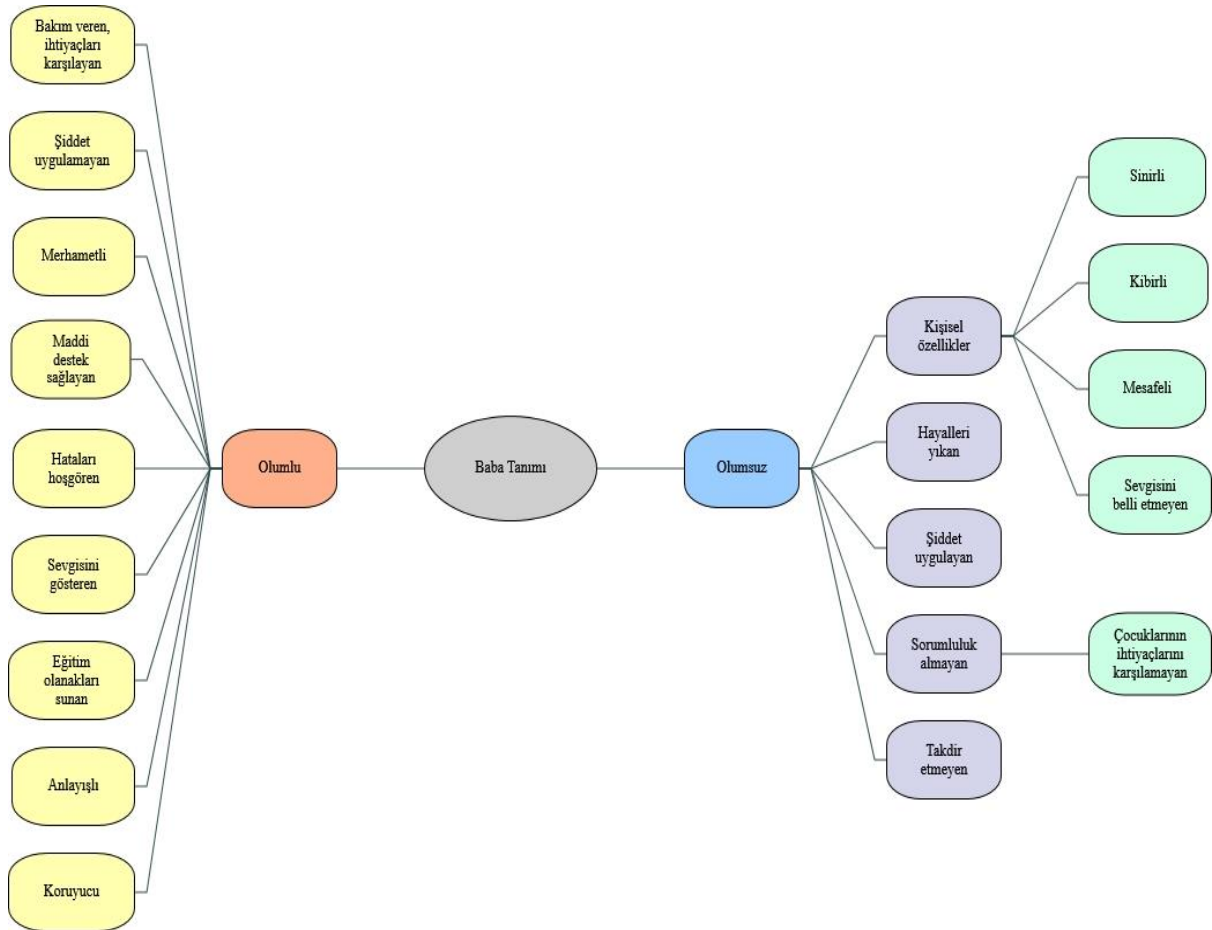
Toplumsal cinsiyet rollerine göre ailedeki tüm kadınların görev alanı, temizlik yapmak, mutfak işleri vb. olmaktadır. Bu alanın içerisinde kontrol ve güç sahibi olmak isteyen kadın, erkeğin şiddeti ve olumsuz davranışları ile karşı karşıya kalmaktadır. Ev içerisinde dağınık olmak, sorumluluk alanlarının ihlal edilmesi ve şiddet uygulamak, erkek kardeşler ile olumsuz iletişimin ön plana çıkan nedenleri olmaktadır:

“Düşünsene ben sabahtan akşama eve süpürüyorum bal dök yalıyorum. Akşam geliyor orayı dağıtıyor buraya dağıtıyor tekrardan gezmeye gidiyor. Derli toplu biri de değil abim giydiğini atan birisi. Çok kavga ederdik aşırı. O bizi döverdi (gülerek) kız kardeşimi de döverdi. Sinirlendiği zaman falan vururdu bize. O yüzden babamla arası açılırdı, sen benim kızlarıma niye vuruyorsun diye tepki gösterirdi.” G27 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, çocuğu yok, ev kadını)

Kadınların baskılandığı bir ataerkil ilişkiler sistemi, erkek çocuğun, babanın sadakatini ve güvenini devam ettirecek şekilde davrandığı sürece garanti altına alınır. Baba ve erkek çocuk arasındaki yakın duygusal bağ, üçüncü ve gözlemci birey olarak kadınların yaşamlarındaki iki erkek arasındaki davranışsal farklılıklarını kıyaslamasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla erkek kardeşler ile ilişkide temel ölçüt babanın evdeki erkek kardeşe tutum ve davranışlarının ne kadar olumlu olduğu ile ilişkilidir.

4.7.1.2. Evdeki Erkek İmgesi: Baba ile ilişkiler

Erkeklik imgesinin kurulmasında en önemli rollerinden biri babalara aittir. Bu bağlamda kadınların baba tanımları kategorize edilmiştir. Kadınların çoğu babalarını, olumsuz ifadeler ile tanımlarken, görece daha azı olumlu ifadelerle nitelendirmiştir.

Şekil 4.2. Kadınların Baba Tanımlamaları

Araştırma kapsamında görüşme yapılan kadınlar tarafından babalar; olumlu anlamda, bakım veren, maddi destek sağlayan, eğitim olanağı sunan gibi destekleyici roller ile tanımlanmanın yanı sıra, merhametli, hataları görmezden gelen, anlayışlı, koruyucu, sevgisini gösteren gibi aslında kadınlara atfedilen ve duygusal denilebilecek toplumsal cinsiyet özellikleri ile de nitelendirilmiştir. Olumsuz baba tanımlamaları, şiddet uygulayan, bakım vermeyen gibi vurguların yanı sıra, kadınların söylemlerinde sıkça duyulan “arkamızda birisi yok” ifadelerinin temelini oluşturan, takdir etmeme ve hayalleri yıkma özellikleri ile anlam bulmaktadır. Buna ilaveten, sinirli, kibirli gibi ifadeler de babalar ile iletişim kurmayı zorlaştıran özellikler olarak ifade edilmiştir.

Baba tanımlamaları, kadınların babaları ile ilişkileri bağlamında ortaya çıkmaktadır. Babaların yaşam koşulları da aile yaşantılarına etki etmektedir. Alt sınıf babalar için piyasa içinde riskli iş alanlarına kayarak başarı elde etme kaygısı, belirli bir gücü de beraberinde getirmektedir. Bu güç, evde baba-koca alanlarındaki açıklarını kapatmaları için fırsat sunar. Piyasada yaşadıkları bu risklerin karşılığında, evde koşulsuz itaat beklemek, aile bireylerinin hayatlarındaki ilk söz sahibi kişi olma, sinirli olma ve şiddet uygulama ama bunun yanında sadece kendisine ait kontrol mekanizmasının olmaması durumlarını ortaya çıkarmaktadır (Sancar, 2016: 127). Bu ifadeye benzer biçimde alt sınıf babalar, ev içinde kontrolü elinde tutarak ev dışında yaşadıkları risklerin bedeli olarak kadına şiddet uygulamaktadır:

“Babam her zaman sert sevgisini belli etmeyen sürekli dayakla büyüdüğüm için pek iyi hatırlamıyorum babamı. Babam çok sinirli, kibirli, kinci bir insandı. Sürekli kavga eder, annemle kavga eder, bize sarardı. Sürekli dayak yiyerek büyüdüm desem yeridir. (...) Benim babam sadece hayallerimi yıktı. Hayallerim mesela okumak istiyordum sürekli kız çocuğu biraz çekinik olur, onu kısıtladı bunu kısıtladı.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Babalar, kadınlar tarafından sıklıkla şiddet uygulayan özelliği ile tanımlanmaktadır. Bunun ortaya çıkmasında birçok sebep yer almaktadır. Yapılan araştırmalara göre, kadına yönelik şiddetin ortaya çıkmasında alkol kullanımı ve kumar alışkanlığı önemli bir ölçüttür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 101). Araştırmada da benzer şekilde ortaya çıkan erkeğin alkol ve kumar gibi alışkanlıkları ve beraberinde yaşanan şiddet, ekonomik problemler, aile yapısının bozulmasına ve boşanmalara yol açabilmektedir: “Babam, şiddet kullanırdı, alkol ve kumarı vardı. Cebinde para olmayınca bilirdik. Annemin yanında kaldık ayrılınca babam evi terk etmişti.” G4 (31 yaşında, evli, lise, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

On bir kardeş olan G28, babasının kardeşlerine ve kendisine şiddet uyguladığını, sessiz kalması nedeniyle şiddete en fazla da kendisinin maruz kaldığını belirtmektedir. Şiddete seyirci kalmak, herhangi bir tepki göstermemek, şiddet davranışını pekiştiren ve devamlılığına neden olan bir durumdur. Dolayısıyla mutlu olmanın, “gün yüzü göstermenin” yegâne yolu, babaların şiddet uygulamaması olarak görülmektedir: “Babam çok sertti. Bağırır çağırırdı. Çocukluğumda çok dayak yedim herkes sen gün yüzü göstermediler sana diyorlar.” G5 (27 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, ev kadını)

“Yani iyi bi baba pek sayılmazdı. Babamdan da şiddet gördüm. O taraftan da çektim eş tarafından da çektim ben çok dayandım. Kızları da dövüyordu ama en çok beni. Ben fazla ses çıkarmıyordum. Ne

yapsa ses çıkarmıyordum. İçine kapanık biriyim. Deli bile derdi bana. Ne kadar konuşmazsan daha dalga geçiyorlardı.” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Baba, karısına ve çocuklarına zorbalık ederek egemenlik kurduğu ev içerisinde çocukları tarafından sevilme olanağını kaybetmektedir (Segal, 1992: 55). Zorbalık, sevgi, ilgi göstermeme ve maddi destek sağlamama gibi hem duygusal hem ekonomik şiddet türlerini kapsamaktadır. Ancak babalar, kendi ailelerinde sevgi görmediklerinden, kendi çocuklarına nasıl sevgi gösterecekleri konusunda çatışma yaşamakta bunun sonucunda, sözel olmaktan öte telefon alma vb. davranışlarla çocuklarına “seviyorum, ilgi gösteriyorum” mesajı vermektedir:

“Babam eve para bırakırdı evde yabancı bellerdi. Hiç ne elinden tutayım dışarıda gezdireyim olmadı. Elime para tutuştururdu salardı öyle. Yani benim babamdan bir kuruş istemişliğim yok. Ha istediysem de annemden istedim o da okul eşyaları için. (...) Sürekli her sene telefon alırdı. Sıfırdan telefon alırdı. Adama artık sarılamıyorum. Artık sevgi de gitti.” G31 (19 yaşında, evli, lise mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Babalarının sözel olarak “seviyorum” gösterileri, davranışlar ile doldurulmadığında, çocuk tarafından samimiyetsiz olarak algılanmakta, erkeklerin dengesiz duygu durumları olduğuna ilişkin bir yargıyı beslemektedir. Bu durumu çocukluğunda yaşayan G6, babasının kendisine karşı davranışlarındaki tutarsızlığı, babasının olumsuz kişisel özellikleri ile tanımlayarak anlatmıştır:

“Hiç iyi bir baba değil. Dünyanın en kötü babası diyebilirim. Hani ruhsal olarak nasıl bir bilmiyorum ama bazen gelirdi ben sizi çok seviyorum yavrum canım cicim der öbürsü gün bir küfreder öldüresiye kadar döver. Bugün farklı yarın farklı çok tuhaf birisi. Sağı solu belli olmayan birisi.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Ataerkil ailelerde kız ve erkek çocuklara yüklenen anlam farklılaşmakta, erkek çocuğu geleceğin güvencesi, yaşlılığın teminatı olarak görülmektedir. Evlat olarak değer görme erkek çocuklarına özel olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kız çocukları ne yaparsa yapsın -sevgi ve ilgi gösterme, onu düşündüğünü her türlü belli edecek tutum ve davranışlar gibi- babanın evlat sevgisine “layık” olamamaktadır. Bu durum kimi zaman, çevredeki kişiler tarafından kız çocuğuna söylenen olumsuz yargıların desteklenmesi ve babalar tarafından kendi çocuğuna yansıtılması biçiminde de görülmektedir. Kadınlar, babalarının kendilerini evlat olarak görmediğini, bunun da ötesinde şiddet uygulayarak bunu gösterdiklerini belirtmektedir:

“Köyün dedikodusu şeyi, çok fazla ağza bakan bir insan. Herkesin içinde şiddet kullandı ağza alınmayacak şeyler söyledi evladım değilsin dedi küfürler saydırdı şehrin göbeğinde. Ben de ona acıkmıştır diye lokantaya götürüyordum onu bir miktar vardı elimde o an için., Alışveriş için gelmiş, ben de misafirhanede kaldım çünkü kovdular evden. Kovan kişiye sarıldım uzaktan ağladım hatta. Dedim baba dedim sen işlerini yapmadan acıkmışsındır bir şeyler yiyelim. O sırada cıvık afedersin sorumsuz kişilerle çok özür diliyorum sansürlü belden aşağı konuşan kişilerle muhataptır. Onlar çağırdı onların yanına gitti ne dedilerse gelince bana böyle düşman gibi oldu. Şaşırdım tabi. Sen benim evladım değilsin de şöylesin de böylesin de. Ne oldu baba dedim. Etrafın sözü ile ittirdi kollarımı sıktı. Keşke dünyaya gelmeseydin dedi. Tahammülüm de kalmadı ya hem evden kovdular. Artık ben yığıldım kaldım zaten orada.” G14 (30 yaşında, boşanmış, ortaokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Babalar tarafından kız çocuklarına evlat sevgisinin gösterilmemesi, her türlü neden ile gündeme gelebilmektedir. Günlük yaşam içerisinde var olan tüm iletişimler, kız çocuklarının babalarından şiddet görmesine ve dolayısıyla değersizlik duygularının oluşmasına ortam hazırlayabilmektedir:

“Eski halini çocukluk dönemimdeki halini sorarsan ben babamdan evlat sevgisi görmedim hiç. Babamın beni dövdüğünü de hatırlıyorum ben. Bir televizyon kumandası için beni dövdüğünü. Cebinden para kayboluyormuş beni dövdüğünü hatırlıyorum.” G9 (32 yaşında, boşanmış, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların şiddet, ilgisizlik, baba rolünün olumsuzluğuna karşı geliştirdikleri bu değersizlik ve öfke duyguları; babaların bu dünyadaki varlığının son bulmasında dahi değişmeyeceği şeklinde tanımlanan bir yoğunluktur:

“Berbat. Ben baba demiyorum zaten ona. Ölünce bile affetmeyeceğim onu. Hiçbir şeyini görmedim ki bir lokma ekmeğini yemedim. Dayak o yaşta.” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Diğer bir yandan erkeklerin ve babalığın gerçekten değişip değişmediğine dair ontolojik soru, bu çalışma alanındaki en çok tartışılan konulardan biridir. Erkeklerin artık ebeveynlik ve çocuk bakımına daha fazla yatırım yapıp katılmama konusundaki belirsizliklere cevaplar ortaya çıkmıştır. Hızlı bir sosyal değişim bağlamında, Pleck, “yeni babanın¹¹”

¹¹ “Yeni baba” rolü, geleneksel baba ve anne rollerini harmanlamaktadır ve feminist ideoloji tarafından desteklenmektedir. Gelenekselden daha eşitlikçi baba rollerine geçiş süreci devam ettikçe, babalardan beklenen davranışlar, farklı değerler taşıyan bireyler ve gruplar arasında farklılık göstermektedir. Dolayısıyla babaların davranışları sürekli müzakere edilen bir durumu içerir (Harris ve Morgan, 1991: 532).

özelliklerini ve daha eski babalık imajlarından nasıl ayrıldığını inceler: yeni babalar, “bebeklerinin doğumunda bulunur; çocuklarıyla bebekliklerinden itibaren ilgilenir, sadece büyüdüklerinde değil; fiili günlük bakım çalışmalarına katılır, sadece oyun oynama amacıyla değil, kız ve erkek çocuklarının bakımını üstlenen profilleri vardır (Haywood & Mac an Ghail, 2003: 50-51). Kadınlar yeni babalık tanımına benzer şekilde babalarını, bakım veren, maddi olanaklar sunan, ilgi ve sevgi gösteren özellikleri ile ön plana çıkarmaktadır: “Babam çok iyi bir babaydı. Mesela yetmez diye torba torba alırdı şekeri tuzu yiyecekleri. Çanta istesem hemen alırdı. Televizyonumuz yok baba derdim hemen televizyon alırdı.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Babam çok pıspışlayan hani prenses gibi derler ya. Ondan biraz zor geliyor hani hiç sıkıntı filan görmedim.” G36 (22 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Bu söylemler ile sevilen, her dediği yapılan hiçbir zorluk çekmeden büyütüldüğünü ifade eden kadınlar, daha sonra toplumsal gerçeklerle karşılaştıklarında bocalamakta, babaları tarafından kız çocuğu olarak korumalı büyütüldüğü için gerçek yaşamdaki problemlerle baş etmede zorluklar yaşayabilmektedir. Nitekim babalarını olumlu özellikler çerçevesinde tanımlayan kadınların kuruluşa geliş sürecine bakıldığında; eşinden şiddet görme (G1), eşinin cezaevinde olması sebebi ile eşinin ailesi ile ikamet etmede sıkıntılar yaşama (G36) gibi nedenler sıralanabilir. Bu sorunlar genellikle yine kadınların yaşamlarındaki erkek bireyler çevresinde oluşmakta, aile yaşamında baş etme mekanizmalarının öğrenilememiş olması nedeniyle bu sorunlara kadınlar tarafından köklü çözümler bulunamamaktadır.

4.7.1.3. Anne ile “Mecburi” İletişime Sessiz Kalan Baba

Erkeklerin, egemen erkeklik normlarından uzaklaşmaları ile şiddet kullanma eğilimlerinin arttığı; eril şiddetin “erkeklik krizi” göstergesi olduğu ve “ataerkil pay”dan erkeklerin kendine düşen bir kazanım olduğuna ilişkin savunmalar tartışmalı olmakla birlikte kadınların bu şiddet içerisinde mağdur ve dışlanan olduğuna ilişkin tezler de tartışmalıdır. Şiddet kullanmayan erkeklerin karşısında iktidarı ele geçiren kadınların varlığı da yadsınamaz (Sancar, 2016: 222-223). Bu duruma benzer şekilde baba ile uzak bir ilişki içerisinde bulunan ve annenin şiddetine maruz kalan kadınlar, babaları ile iletişim kurmadıkları halde korku duymakta aynı zamanda anneye öfke beslemektedir:

“Babam evde hiçbir şeyi duymuyor. Ya duyuyor duymamazlıktan geliyor. Nasıl bir şekilde oluyorsa hiçbir şey duymuyor. Babam akşam eve geldi mi annem bizi gündüz dövse dövse ne haberi olacak ki. Bizim de öyle bir gayemiz yok. Biz de daha tam tersi ‘ay annem bir de babama söylerse ne olur acaba,

annem bunu yapıyorsa babam ne yapar' diye düşünüyorsun. Aslında insan anne babasını da büyüdükçe tanıyor, küçükken korku var, saygı var. Büyüdükçe aslında anlıyorsun. Babam için ben oturdum çok ağladım. Yani annemin ona davranışı. Annem de ondan memnun değil.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Kadınlar, her zaman iktidar karşısında ezilen taraf olmamakta, erkeğin gücünü elde etmek için kullandığı yöntemler ile ailedeki tüm bireyleri kontrol altına alabilmektedir. Böyle durumlarda, güç sahibi kadının karşısındaki erkek, direnmeden pasif konuma geçmeyi zorunlu bir tercih olarak görürken, sorumluluğu altındaki çocukların ne yaşadıklarını göz ardı ederek, yalnızca konumunu sağlama alma derdine düşebilmektedir. Bunun olumsuz sonuçları ise, çocuklar büyüdüğü ve duygularını ifade etmeye başladıklarında somutlaşarak -hem anneye karşı zorbalık yaptığı ve baskı uyguladığı için, hem de babaya karşı kendisine destek olmadığı, istismara açık biçimde onu yalnız bıraktığı için- ortaya çıkmaktadır. Çocukluk yaşamında Alman kültür öğelerinin baskın olduğu bir ailede büyüyen G18, annenin ev içerisindeki egemenliğine sessiz kalan babaya duyduğu öfkeyi dile getirmektedir:

“(…) Böyle huzur hiç yoktu evde. Annem çok hırçındı çok problemliydi. Babam çok sessiz sakindi. Babamı çok suçladım. İlk zamanlar babamı severdim ama çok suçladım. Çok sessiz kaldığı için her şeye uzaktan baktığı için. Dayak yesem de azar işitem de, haksızlığa uğrasam da tek başıma olduğumu gördüğü halde, hiç ses etmediği gazetesinden başını kaldırmadığı için. Ev içerisinde Alman kültürü hâkimdi, normal olarak yaşatılan yansıtılan mesela ben bir yere gideceğim zaman nereye gideceğimi söyleme mecburiyetim yoktu ben şu saatte gelicem demem yeterliydi. Nereye gidiyorsun diye sorulmazdı. Bugün gelicem ya da bugün gelmiycem, şu saatte gelicem demem yeterliydi. Çok fazla hesap vermek zorunda kalmıyordum.” G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagog)

Annelerin baskınlığı, babalar ile iletişimi sekteye uğratmakta iken, babaların bunun farkında olmasına rağmen herhangi bir araya girmemeleri dikkat çekmektedir. Babaların, kız çocuklarına ait tüm kararların anneleri tarafından verilmesi için sınırsız tolerans göstermeleri, baba rolünde herhangi bir sorumluluk almayışlarının üstünü kapattığı inancı görülmektedir. Haliyle, toplumsal öğretiler sonucunda kızların yetiştirilmesinde birincil sorumluluğu elinde bulunduran anneler, kız çocukları ile babalarının aralarını açabilmekte, çocukların üzerinde karar verme egemenliğini elinde bulundurabilmektedir. G17, annesinin baskıcı tutumları ve babasının davranışları nedeniyle ikisinden de uzaklaştığını belirtmektedir:

“Babamla asla iletişime geçmezdik. Babam zaten çok ciddi, hani böyle ben çok istiyordum bir gün oturayım babamla konuşayım doya doya gerekirse ağlayayım yani o kadar. Bence bunu annem de sağladı (ağlamaya başlıyor). Ne biliyim bir şey olduğu zaman aman ayıp, aman ayıp. Ben mesela babama doya doya sarılamadım hiçbir zaman hiçbir zaman. Bayramda bile elini öp geri çekil. Bir şey olduğu zaman baban duymasın, baban duymasın. Ama ben biliyordum ki babam beni daha çok anlıyor. Aramıza annem girdi.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Bu anlatımlarda annenin, baba ile kız çocukları arasındaki denge ve iletişim kurma işlevinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Babanın iyi ve kötü yanları, yalnızca annenin ona karşı tutumlarına bağlı olarak yansımaktadır. Dolayısıyla anne iyiyse, baba da iyidir, anne kötüyse, baba da kötüdür gibi bir yargı oluşmaktadır: “Karısı olursa iyi bir babaydı karısı olmazsa kötü bir babaydı. Karısı pohpohlarsa iyi bir baba olur, pohpohlamazsa sinirli kırıcı yıkıcı çarpıcı saptırıcı bir baba olur.” G35 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların bu bölümdeki anlatılarında, erkek (baba) dolaylı olarak suçlanmakta, erkeğin ilgisizliği, sevgisini göstermemesi ve iletişim kurmaması gibi özelliklerinin nedeni kadına yani anneye yüklenmektedir. Sonuç olarak bu bir döngü halinde erkeğin aklanarak kadının suçlanması mekanizmasını ortaya çıkmaktadır.

4.7.1.4. Aldatan Baba

Arıkan’ın araştırmasına göre, kadınlara göre kocasının başka bir kadınla kendisini aldatması ve başka bir kadına âşık olması, büyük çoğunlukla kadının boşanabilmesi için gerekçe teşkil etmektedir. Hukuki açıdan yeterli bir gerekçe olsun veya olmasın bu durum evli kadınlar açısından kabul edilemez bir durum olarak nitelendirilmiştir. Dolayısıyla araştırmada, evliliğin temel yapısının ve dengesinin her iki tarafın da sadakati olduğu ortaya çıkmaktadır (1996: 210). Babasının annesini aldattığını anlatan G21, dedesinin uyarısı ile babasının bu duruma son verdiğini ve aile yaşamına geri döndüklerini belirtmiştir:

“Babamın annemi aldatma olayı oldu. Ben çocukluğumda. Bu duyuldu. Bizi anneannelere götürsünler traktörü getirelim eşyaları yükleyelim gidelim dedi annem. En sonunda annem dedeme söyledi. Babamın babasına. Seni döverim seni kırarım diye dedem çekişti sen ne yapıyorsun dedi. Dedemden çok korkardı babam. Yaşı büyük diye saygı mı korkumu bilmiyorum. Ondan sonra o işler bitti yani.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Babanın başka kadınlar ile ilişkilerinin varlığı, zaman zaman çocuklar aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. G24, bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Aslında babam da benimle çok ilgili bir baba değildi. Babam da evliydi ama karıya kıza şey vardı evli olduğu halde. Sevgilileri vardı (gülüyor) onlarla gezerdi tozardı vakit geçirirdi. Beni de yanlarında götürüyorlardı. O zaman ben küçüktüm. Anneme ben söylüyordum bir tanesini öğrenmiş de bir tanesini de ben söyledim. Çocukluk aklı işte. Babam beni bir şekilde sinir etti sinir oldum ben de söyledim. (Gülüyor) Ben ilk evliliğimi yaptığımda 14-15 yaşındaydım o zaman babam birisiyle görüşüyordu. Tam üvey annemle ayrılacaklardı. O evde kalacaktı babam onunla yaşıyacaktı.” G24 (23 yaşında, boşanmış, lise, 4 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkeğin başka kadınlarla birlikte olması, eşini aldatması, evlilikte kabul edilebilen ancak evliliğin dinamiklerini değiştirerek erkeğin ve kadının farklı sorumluluklar almasını içeren bir durum olabilmektedir. Kadın, bu durumda boşanmayı gündeme getirmemekte, kendi ayakları üzerinde durarak, çocuklarına bakım vermek için çaba harcamakta iken erkek ise dış dünyadaki bonkör tutumunu ev içerisine yansıtmadan, özgürlüğünü yaşamayı seçebilmektedir. Dolayısıyla aldatma, evliliğin kişilere yüklediği bireysel, ekonomik, duygusal sorumlulukların keskin bir şekilde değişimi anlamına gelmektedir. Babasının annesini aldattığını belirten G33’ün anlatımı, aile yaşamında ekonomik kazanç konusunda erkek rolünün önemini vurgular niteliktedir:

“Babamın pis bir alışkanlığı vardı başka karılara takılıyordu. Duyuyordum yani başkalarından duyuyordum, görmüşlüğüm var köyde. Başka kadın gördüm. Zor çocukluk geçirdim. (...) Babam üç ay bir gariya takıldı gazinoda üç ay eve gelmedi. Biz gardaşlarımızla annemle hep rezil olduk. Hani yiyecek içecek herhangi bir şeyimiz yoktu. Annem kendi çabalarıyla çalıştı çabaladı bizi yiyecek içecek onları getirdi. Annemin sayesinde büyüdük. Baba zaten babada hiç ilgi yok. Daha halen daha yok. Büyüdüm daha bu yaşa geldim babadan ilgi görmedim.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Ailede, erkeğin başka kadınlarla birlikteliğinin ortaya çıkması, aile üyelerini tamamıyla etkileyen bir sürece sürüklemektedir. Bunun bir boyutu olan kadın, değersizlik duyguları, kendi başına bir yaşam kurma kaygısı taşıma, sosyal ve maddi destek mekanizmalarının yoksunluğu yaşama, çocuklarının bakımı sürdürme gibi hususlarla mücadele etmektedir. Diğer boyutunda ise erkek, başka kadınlarla birliktelik yaşayarak, hegemonik erkeğin bir gerekliliği olan cinsel açıdan güçlü olmanın ispatını gerçekleştirme peşinde olabilmektedir. Bunun bedelini kadınlar ve çocukları, temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak derecede kalmak suretiyle ödemektedir.

4.7.1.5. Anne-Baba İlişkisi

Kadınların ailelerinde anne ve babaları arasındaki iletişim biçimi, şiddetin var olup olmaması ve şiddete tanıklık etme; eş seçimlerini, eş ile ilişkilerini, eş ile yaşadıkları sıkıntılara çözüm arayışlarını, çocuklarına karşı şiddet uygulayıp uygulamamalarına kadar geniş bir perspektifte yaşamlarını etkilemektedir. Bu nedenle bu bölümde kadınların anne ve babalarının ilişkilerinin nasıl olduğu sorusuna verilen cevaplar, erkeklik imgesinin inşasındaki etkisi çerçevesinde yorumlanmıştır.

Kadınlar anne ve babalarının aralarında sürekli tartışma halinin ve şiddet durumunun varlığını vurgulamıştır. Walby'ye göre, erkek şiddetinin ortaya konma şekli ve şiddete maruz kalan kadının hayatında yol açtığı travmalar dolayısıyla sosyal sonuçları, şiddetin bireysel olduğuna ilişkin genel bir kabulü ortaya çıkarmaktadır. Şiddet, toplumda birçok kadın ve erkeğin ilişkilerinin tipik bir sosyal modeli olan bir sonuçtur. Dolayısıyla kadına yönelik erkek şiddeti, sosyal bir yapıdan beklenebilecek tüm özelliklere sahiptir ve ataerkil toplumsal yapıların bir analizi içerisinde ele alınmaktadır (1990: 128). Anne-baba ilişkisinin nasıl olduğuna dair anlatımlarında kadınlar, kavga ve şiddet temasını öne çıkarmıştır: “Sürekli kavga. İşte ne zaman yan yana olurlarsa.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför). “Eskiden onların ilişkisi bizim (kendi eşi ile ilişkisi) gibiydi. Annem babamla itişirdi. Küçükken şiddet uygulardı babam. Hepimize.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını). “İyiymi arada ufak tefek sorunları olurdu ama çözerlerdi. Ben çok küçükken babam eve gelirdi sarhoş. Annemi döverdi.” G5 (27 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, ev kadını)

Evde anneye şiddet uygulayan baba, çocukların temel güven duygusunun zedelenmesine yol açmaktadır. Kadının, egemen erkeklik özelliklerine karşı sessiz kalışı, çocukların öfkesine sebep olmaktadır. Ayrıca okul çağı çocuğunun yaşadığı ve şahit olduğu şiddet, okul yaşamını sekteye uğratmaktadır:

“Maalesef şiddet olan bir evde büyüdüm. Ortaokulda çok iyi hatırlıyorum artık aklım erdiğinde çok kızıyordum ikisine de. Hani böyle bir ortamda büyümek zorunda kaldığımız için. İkisine de neden ayrılmıyorsunuz diye. Üniversitede daha da kötü boyutlara vardı. Babamın elinden bıçağı aldığımı biliyorum annemi bıçaklamaya çalışırken. Yani o ortamda büyüdüm ben şiddet içeren bir ortam. (...) Bizi hatta evi yakmakla tehdit ettiğini bilirim. Lisedeydi o zaman. Odamız vardı kardeşlerimle. Odanın kapısının arkasında babam bizi öldürecek mi diye sabaha kadar beklediğimi hatırlıyorum. Hepinizi öldüreceğim, keseceğim, bu evi yakacağım, sürekli öldürme tehditleri. Sürekli şiddetin içinde büyüdük. Annem hep sessizdi. Annemin babama karşı aşırı bir şeyini hatırlamıyorum. Aşırı isyanını mesela babam zulümü o yapardı, sonrasında küsen konuşmayan o olurdu, annem onun gönlünü almaya

çalışırdı, barışmak isteyen hep annem olurdu.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire)

Aile içi şiddet, aile üyelerinin herhangi biri tarafından diğer bir aile üyesine uygulanabilmektedir. Ancak yaygın bir biçimde eşler arasında, erkeğin kadına ve ebeveynin çocuklara uygulaması olarak ortaya çıkmaktadır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995: 7). Araştırma sonuçlarına benzer durum, kadınların anlatılarında da yer almaktadır:

“Babam anneme çok şiddet uygularmış. Bizim önümüzde. Ben hatırladığım kadarıyla annem bize bakmadı.” G29 (42 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

“Sürekli kavga ederlerdi. Sürekli kavganın içinde büyüdüm yani. Annemle babamın arası pek fazla iyi değildi yani. Annemin psikolojisi bozulmuştu annemi demir kürekle dişlerini kırdı. Ondan sonra gözünü morarttı bir sürü şey. Hatta şikâyetçi olmakta istiyordum buraya geldiğim zamanlarda. Çok felaket bir derecede şiddet uyguluyordu. Bize de uyguluyordu tabii ki buramı (alnındaki yarayı gösteriyor) çocukluğunda en büyük travmalarından birisidir.” G30 (20 yaşında, bekâr, ortaokul mezunu, ev kadını)

Şiddet, kadınlar tarafından bir güçlenme biçimi olarak görülebilmekte; çocukluk yaşamlarında bir erkek tarafından maruz kalınan bu travmatik olaylar psikolojik sağlamlılığı artırmak için fırsat oluşturabilmektedir. Ailede şiddetin varlığına karşın kadınların, kendilik değerini artırma ve değersizlik duygusu ile baş etme, şiddet algısını yeniden tanımlama ve bu stres ile mücadele yöntemlerini geliştirme gibi aşamalar kat ettikleri görülmektedir. Ardından kadınların erkekliğin güç sembelleri aracılığıyla kendilerini geliştirdikleri ve kriz durumlarını fırsata çevirdikleri görülmektedir:

“Hep şiddet birbirine karşı. Öyle bir gürültülü, hiçbir derdimiz anlatamazdık hep isterdim onlara göz hizasında derdimi anlatayım, paylaşabilmek ama hep dışlanan evdeki eşyadan da değersiz durumdaydım şahsen ben. O şekilde olduğum için hep kendi kendimi geliştirdim.” G14 (30 yaşında, boşanmış, ortaokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Anne ve babanın iletişimde evlenme biçimi önemlidir. Kandiyoti’ye göre, kadınların cinselliği, toplu denetim altındadır. Kadın, uygun cinsel davranışlar göstermesi için yakın çevresi tarafından sürekli izlenir. Bunun en önemli göstergesi ise eş seçiminde ortaya çıkar. Evliliğin ailelerin ittifakı olduğuna dair inancın yaygın olduğu toplumlarda kadının kendi eşini seçmesinde hakkı yoktur (2015: 80). Ailenin seçimi ile yapılan görücü usulü evlilikler, kadın ve erkeğin iletişim dinamiklerini etkilemektedir. Toplumsal öğretilerin boşanmayı hoş görmediği gerçeğinden yola çıkarak, aile kurmada ve ailenin devamlılığını sağlamada

sevginin varlığı çok da önemli bir yer tutmamaktadır. Aile yaşantılarında sevgiyi yaşayamayan, kendi ailesinin seçimi doğrultusundaki bir erkekle evlendirilen kadınlar, mutsuz olmaktadır: “Hep kavga ederler. Babam annemi sevmedi, severek evlenmediği için.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

“Mesela annem bana bir, bir buçuk ay önce dedi ki bana ben hayatımda hiç kimseyi sevmiyorum sevmedim dedi. Babamla ilgili. Rahmetli anneannem zorla vermiş kardeşinin oğluna, annemle babam teyze çocukları. Sevmedim hiçbir zaman dedi.” G9 (32 yaşında, boşanmış, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Sancar’a göre eril şiddet, terbiye, namus-şeref gibi ahlaki konuları temel alan ve yaş, cinsiyet, sınıf, etnisite gibi hiyerarşi içeren bunun yanı sıra her zaman güçlünün galip geldiği toplumsal ilişki şeklidir. Şiddeti zaman zaman babanın otoritesinin yararına olacak şekilde kadınlar da devralabilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetler, iktidar aracılığıyla güç ve otorite ortak paydasında buluşurlar (Sancar, 2016: 216). Ataerkil kültürel öğelerde, erkeklik ve eril olmak olumlu değerleri ifade ederken, kadınlık veya dişilik olumsuz ve öteki ifadeleri temsil eder. Bunun sonucunda, ataerkil sistem içerisinde ayakta kalmak, eril ideolojinin gerektirdiklerini yapmaktan geçer. Bu bağlamda kadınlar, ataerkil ilişkilerin mikro düzeyi olan ailede, iktidar mücadelesinin galibi olduğunda, erkeklerin geri planda kalmasına sebep olurlar. Bu özellikteki aile içerisinde büyüyen kadınlar, anne ve babanın anlaşmazlığına son vermesi için boşanmalarını dilemişlerdir:

“Annemin hegemonyasının içerisinde elinde avucunda, maymun gibi savruluyorduk. Babam susmakla bulmuş çareyi. Sindirmiş. Bir görüntü olarak var ses olarak da yok konuşma anlamında. Biraz büyüdükten sonra babamla kavgalarda artık sesim çıkmaya başlayınca 15-16 yaşlarında, “niye boşanıyorsun, neden boşanmıyorsun, geçinemiyorsunuz, bu kadın hem mutsuz, hem beni mutsuz ediyor, hem seni mutsuz ediyor ve bizden hiçbir zaman hoşnut olmadığını söylüyor, gitsin ya da biz gidelim” diyordum ben. Babam, “siz çok küçüktünüz, kıyamadım”, diyerek açıklama yapmıştı bana. Üvey anne üvey baba elinde olmayın demişti bana, “keşke olsaydık” demiştim. Şimdi ablam da büyüdü, üç yaş büyük ablam benden. “ablan da büyüdü, sen de büyüdün, bu zaman zarfı içinde ben artık onun yaptıklarına alıştım, yeni bir insan alışmam çok zor gelecek bana, alışkanlıklarımın vazgeçmek çok zor gelecek bu saatten sonra artık ben o kadını seviyorum” demişti. Sonra da söyleyecek bir şey kalmamıştı bana yani (ağlıyor).” G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagog)

Bora ve Üstün (2005: 19) yaptığı araştırmada, kişilerin çocukluklarına ilişkin şiddet olaylarını gülerek hatırladıklarını ve genellikle anneler tarafından şiddete maruz kaldıklarını,

bunun yanı sıra babanın şiddet uygulamasının ise daha zor kabul edilebilir ve daha travmatik sonuçlar doğurabildiğini gözlemişlerdir. Araştırma sonuçlarına benzer biçimde çocukluk çağında annenin şiddetine maruz kalan G18, şiddetten kaçınmak için baba ile işbirliği yapmak istemiş ancak babanın desteğini alamamıştır. Bunun sonucunda babaya karşı duyduğu öfkeyi anlatmıştır:

“Küçükken o zaman kadar hep diyordum, babamla evlenicem, çoğu çocuğun söylediği gibi babalar bir şövalye hesabı biraz büyüdükten sonra şöyle 7-8, 9-10 o beş yıl içerisinde babam gibi ağzı var dili yok bir insanla evlenicem diyordum. Annem gibi terör estirim hesabı yapıyordum. 13-14 yaşlarına gelince, çok ağır gelmeye başladı, babamın duyarsızlığı, sorumsuzluğu. Kendimi çok boşlanmış dışlanmış hissettim. Onun çocuğu değilmişim gibi, bana yapılanlar sanki annemin çocuğuyum da onunla bağlantısı olmayan birisiyim gibi ilgilenmemesi çok ağır geldi. Nefret başladı ondan sonra. O benim için hiçbir şey hissetmiyorsa sevgi nefrete, nefret de bir duygu olduğu için hiçbir şey hissetmemeye başladım.” G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagoğ)

Bu temada, aile yaşantılarındaki sıkıntılar nedeniyle kuruluştan hizmet alan kadınların, kendi aile yaşantılarına bir bakış sunulmuştur. Kadının veya erkeğin baskın olduğu farklı aile yapıları olsa da en temelde, toplumsal cinsiyet düzeninin kadının ve erkeğin rollerini biçimlendirdiği görülmektedir. Bu bağlamda ön plandaki söylemler, aile ilişkilerinde şiddet ve güç temelinde iktidar mücadelesini tek cinsiyetin kazanması ve ataerkil olan aile ilişkilerini yürütmedeki kararlılığın ailedeki tüm bireyler tarafından benimsenmesi olarak tanımlanabilir.

4.7.1.6. Evdeki işbölümü

Toplum içerisindeki kültürel, tarihsel dinamiklere göre, kadın ve erkek arasındaki işbölümü değişiklik göstermektedir. Cinsler arasındaki iş bölümünde genellikle kadınlar, çocuk bakımı, ev işleri gibi yeniden üretim faaliyetlerinin yapıldığı özel alan ile sınırlı kalmaktadır (Dedeoğlu, 2000: 151). Babalar, çiftçilik, ayakkabıcılık, bekçilik, şoförlük, esnaf, işçi gibi işlerle, anneler ise ev işleri, temizlik, bulaşık yıkamak, yemek yapmak gibi işlerle meşguldür. Babalar, kamusal alandaki rolleri üstlenirken, anneler ev içi sorumlulukları yerine getirmektedir. Dolayısıyla ev içi ücretsiz emeği toplumsal cinsiyete dayalı olarak kadınlara yüklenerek değersizleştirilmekte, emeğe dayalı bölüşüm yapılmaktadır: “Babam pazara gider, evin ihtiyacını alırdı, annem de pişirirdi, temizliğini yapar bize bakardı. Babam ev içinde iş yapmazdı.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi). “Babam halıcılık yapardı biz de hem okurduk hem halı dokurduk bahçe işi yapardık. Babam ev işleri yapmazdı.” G11 (45 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Babam ev

işleri yapmaz. Daha çay içerken bardağı tutar indir der.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Kadınlar, annelerinin, ev içi işbölümü konusunda sıkıntı yaşadıklarını eşlerine dile getirdiklerini ancak bu durumu değiştirmek için sözel ifadenin ötesinde herhangi bir arayış içinde bulunmadıklarını belirtmiştir. Bu durum, ekonomik sınıf özelinde yorumlanabilir. Babaların çoğunun işçi ve çiftçi olarak çalıştıkları görülmektedir. Bu bağlamda Connell, “işçi kesimi kültürü”nü, duygusal anlamda yoksun, yalnızca bir beceri etrafında uzmanlaşmış, diğer çalışanlar üzerinde egemenlik kurabilmek için uzmanlaşmak isteyen ve bu arzusu için evdeki çocuk bakımı ve ev işlerinden, bunları yapan eşlerinden özgürlük isteyen erkeklik biçimi olarak betimler (2016: 264). Dolayısıyla erkeklik, kamusal alanda uzmanlaşabilmek için özel alandan tecrit olmayı gerekli kılmaktadır. Kadınların ise bu süreci devam ettirecek - aile bütünlüğünün bozulmaması gibi- motivasyonları mevcuttur. Kadınlar, annelerinin ev içinde yaptığı işleri tanımlamıştır: “Annem temizlik işi yapardı. Yemek yapardı. Ondan sonra bizlere bakardı. Ondan sonra babamın kıyafetlerini her şeylerini çamaşırlarına bakardı.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını). “Annem herkesin olduğu gibi, ev hanımıydı temizlik yapardı yemek yapardı.” G5 (27 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, ev kadını)

Yapılan araştırmalarda da benzer şekilde, ev içi alandaki işbölümünün, cinsiyet temelinde gerçekleştirildiği, kadınların yemek yapmak, bulaşık yıkamak, temizlik yapmak gibi ev işlerini yapmakla yükümlüken, erkeklerin kadınlıkla özdeşleştirilen bu işleri yapmaktan kaçındıkları görülmektedir (Öztürk, 2014: 160). Sonuç olarak ev dışındaki tüm alanların erkek mekânı olduğu, ev içerisinde ise kadın mekânı olduğu; bu ayrımın yanı sıra kadının ev içindeki emeğinin, erkekler tarafından göz ardı edilerek değersizleştirildiği görülmüştür.

4.7.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Çerçevesinde Erkeklik İmgesi

Bu kategori, kadınların, “kız çocuk olmak” nedeniyle aile ve okul yaşamlarında yaşadıkları cinsiyet ayrımcılıklarına ilişkin söylemlerinin ele alındığı bölümdür. Cinsiyete dayalı ayrımcılık, toplumsal cinsiyet kalıpyargıları nedeniyle gündeme gelmektedir. Marshall’a (1999:559-560) göre kalıpyargı, bir nesne veya kişi hakkında önceden var olan olumlu ya da olumsuz inanç ve yanlılıklardır. Bu inançlar, çoğu zaman bir grubun diğer grubun üyelerine yönelik olumsuz tutumlarını içeren sıranmamış ve klişeleşmiş bir biçim ile karakterize bir haldedir. Dolayısıyla önyargı, akıl dışılık, adaletsizlik ile temellenerek genelleme, kişisel farklılıkların göz ardı edilmesi, bireye veya gruba yönelik dezavantajların

ortaya çıkarılmasını kapsamaktadır. Bu durum zaman zaman cinsiyete ilişkin de ortaya çıkmaktadır. Cinsiyet önyargıları, cinslerin tutum, davranış, dış görünüm ve kişilik olarak farklılıkları ve bu farklılıkların hangi cins ile ilgili olması gerektiği ile kadın ve erkeklerin davranış biçimlerine ilişkin kanaatleri ifade etmektedir (Vatandaş, 2011: 33).

Kadınlar, anne ve babaları tarafından cinsiyet önyargıları ile yapılan ayrımcılığı; eğitim alamama ve okula gönderilmeme, erkek kardeşler ile eşit olanaklara sahip olamama ve farklı iletişim şekillerine maruz kalma şeklinde belirtmiştir.

4.7.2.2. Okul Yaşamı

Kız çocuklarının eğitime erişimlerinin kısıtlı olması, egemen toplumsal cinsiyet öğretilerinin bir ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Ailede, erkeklerin karar verici pozisyonları, kız çocuğunun okumasına engel teşkil etmekte, bunu da çoğunlukla şiddete başvurarak gerçekleştirmektedir. Bu bölümde, erkeklerin eğitime önem vermemesi, eğitimin birincil öncelik olmaması, özellikle kız çocukların işgücü olarak görülmesi, aileye maddi kazanç sağlamaları için çalışması ve cinsel olarak kendilerini koruyamaması gibi temalar ön plana çıkmıştır.

Kadınlardan sadece birisi babasının kendisini okuması için desteklediğini ancak bu konudaki yönteminin olumlu olmadığını dile getirmiştir:

“Babamın da bize okumakla ilgili tehditleri olurdu. Okumazsanız sizi keseceğim, öldüreceğim sürekli böyle. Okumaktan nefret ettirmiştir. Ben sizi yedirdim, içirdim, şu kadar para döktüm. İşte öldürürüm keserim yakarım yıkarım. Hep böyleydi. Kendi kendimize nasıl bakacağız çocuğuz daha diye düşünürdüm aklım erdiği zamanlarda.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire)

Kız çocuklarının okumasının kötü olduğuna ilişkin önyargı geliştiren aileler, şiddete başvurarak çocuklarının okumasını engelleyebilmektedir. G19, okul yaşamının geniş ailedeki erkek bireyler tarafından kısıtlanarak sona erdiğini anlatmıştır:

“Hemşire olmak istiyordum hatta okuyacaktım. Benim anneannem rahmetli biraz geri düşünceliydi. Köylü. İstemedi dedi kötü yola mı düşeceksin okuyup da dedi. Aslında derslerim de iyiydi normaldi bir rehber hocamız vardı Allah razı olsun ondan. Yardımcı oluyordu. Aslında olurdu ama okutmadı. Sen kötü yola mı düşeceksin dedi. Baskı vardı dayılarım tarafından da. Çok herkes. Babamız olmayınca. Anneme okuyacağım dediğimde dayılarıma, sizi ilgilendirmez derse onlar da çıkıp gelip dövmeye kalkarlardı. Banyoya saklanırdık.” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Aydemir (2011: 24), sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerde çoğunlukla görülmekte olan kız çocuklarını okula göndermeme nedeninin, kızlarını evlendirmek isteme olduğunu belirtmektedir. Kız çocuklarının meslek sahibi olmaları ve çalışma yaşamına katılmaları engellenmekte dolayısıyla ekonomik olarak bağımsızlığını kazanamayan kadınlar, eğitimsizlik ve yoksulluk döngüsünden çıkamamaktadır. Bu ifadeye benzer bir durumu yaşayan G22, evlendirilme gerekçesiyle babası tarafından okul yaşamına devam edemediğini şu şekilde anlatmaktadır:

“Biz 12 yaşına bastık, evlenme çağına geldik diye bırakmadı artık. Dedi artık siz koca kız olduğunuz, evlenme çağına geldiniz, bir daha okula gitmeyeceksiniz. Gidemedik. Başkaları okuyor biz niye okumuyoruz. Annemi hep derdim babanı ikna et okula göndersin bizi diye. Babam bırakmadı. Sonra babamın bir arkadaşı vardı. Arkadaşının oğlu vardı. O geldi beni istemeye. Beni ona vermek istiyordu ama Ben o zaman istemedim 13-14 yaşındaydım. İstemedim.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Ailelerin bazıları ise kız çocuklarını sadece cinsiyeti nedeniyle okutmamaktadır. Bu durum, küçükken hayali kurulan meslekler sorulduğunda ortaya çıkabilmektedir; “Küçükken okumayı istersin de babam okutmadı bizi kız çocuğusun diye” G11 (45 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Derslerim iyiydi ama annem izin vermedi. Kız çocuğuyum diye. Baskı altında oldu” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Kızları okutmuyorlar. Kızlar dışarı çıkmaz, erkeklere her şey serbest, onlar erkek yapar derlerdi” G5 (27 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, ev kadını) gibi cevaplar alınmıştır.

Anne ve babaların kız çocuklarının okula gitmesi konusundaki itirazları, kızların eğitim almaması yönündeki tutumdan ziyade güvenlik ve aile ekonomisi ile ilişkili olabilmektedir. Aileler, okul ve ev arasındaki mesafenin uzun olabildiğini, bu sürede kız çocuklarının cinsel saldırı veya şiddete maruz kalabileceklerini düşünmektedirler (UNICEF, 2004: 23). Benzer bir biçimde G6, babasının, kendisini, cinsel saldırıdan korumak için okula göndermediğini anlatmıştır: “(Babası) Okumanın kötü olduğunu söylüyor, tecavüzlerden dolayı. Babam üniversitelileri görüyoruz sarmaş dolaş diyor. Ağız burun iç içe diyor. Sen de öyle yaparsın diyor. Arkadaşım olabilir diyorum içimden onlara diyemiyorum. Her şeyin bir seviyesi var.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Görüşmelerde, ailelerin kız çocuklarına güven duymadığı için okula göndermedikleri de anlaşılmaktadır. G17 babasının, erkek kardeşlerinin eğitim almasını desteklerken, kız

kardeşleri ile kendisine aynı imkânları sunmamasının ardındaki gerekçeyi; “kız çocuklarının olumsuz davranışlar sergileme ihtimali” olduğunu belirtmiştir:

“Babam dedi okuyun. O imkânı verdi. Bize (3 kız kardeş) gerçekten de kızlara okuma vermedi. Biz üç kız aynıydık. Büyük ablamım dersleri hepsi beşti. Öğretmen bile eve geldi. Bilmiyorum babam o zamanlar istemiyordu, demek ki görmüş. Ben öyle hatırlıyorum babam lise kızlarını görmüş. Yolda giderken bir liseli kız yolda kıvrılıp, eteği kıvrıldığını görmüş durum bundan ibaret. Babam o kızı gördükten sonra yani beni değil sadece benden büyük ablalarımı da okutmadı. Dersleri çok iyi olduğu halde... Babam görmüş çok etkilenmiş. Korkmuş hatta kızlarım da yapar diye. Bak yapacağından değil, yapar diye (öfkeli). Diyeden, ne kadar mal oluyor insana. Belki ben okumuş olsaydım başka bir durumda olurum.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Genellikle yoksul ailelerde, aile ekonomisi için kız çocuklarının okula gitmesine karşı çıkmakta, kızlar ev veya tarla işlerini sekteye uğratmamak için çalışmaktadır (UNICEF, 2004: 23). Bu durum erken yaşta sorumlulukların artmasına, bazen de aile ekonomisine katkı sağlamak için yapılan işlerle eğitim hayatının bir arada yürütülmesine sebep olmaktadır: “Babam halıcılık yapardı biz de hem okurduk hem halı dokurduk bahçe işi yapardık.” G11 (45 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Okula giderdim tarlada çok uzak okula. Yemeğe, yiyeceğim de bir lokma ama ta okuldan ta tarlaya giderdim. Koşa koşa dönerdim. Tarlalarda çalışmayla geçti hayatım.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

“Sabah davarı yetiştirirdim taa dağa. Çobanın önüne koşa koşa hış hış okula yetiştirirdim. Öğretmen kızardı bana ben seslenmezdim. Annem hastaydı benim. Abilerime hadi hayvanları sürün derdi onlar yapmazdı, önlüğümü giyerdim saçımı tarardım, annem hastaydı kendim yapardım banyomu yapardım koşa koşa davarları koşturur dağa yetiştirirdim, öğretmen kızacak diye korkardım, yarım saat geç kalırdım. Annem hasta mallar var onları götürüyorum derdim öğretmene. Nohut verirdi, leblebi verirdi, saçımı okşardı.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Ataerkil toplumlarda erkeğin, baba soyunun varisi olduğu, o nedenle daha değerli olduğu görülmektedir. Küçükken cinsiyetinden dolayı okutulmadığını, okul çağında iken çalışarak kazanç sağladığını belirten G28, kız çocuklarının okutulmamasına ilişkin yaşadığı bölgenin kültürel değer yargılarının değiştiğini vurgulamıştır:

“Çocukluğum çalışarak geçti. Türkçem de yok pek. Dağda gidiyoruz. Domates öyle çiftçilik işleriyle. Evde 6 kız, 4 oğlan vardı. Oğlan çocuğunu okuttular da kız çocuğu çalışsın diye okutmadılar. Tabi ben istedim ama kızlar çalışıyorlar diye. Ama çok şükür şimdi öyle bir şey yok okutuyorlar. (...) Tabi

erkek olan için önemli. Erkek daha önemsiyorlardı. Kız çocuğu önemsemiyorlardı. Kız çocuğu evlenir gider diye. Erkek çocuk onlar için daha önemli. Yani okutuyorlar en azından bize yapmadılar. Şu an çok üzülüyorum okuyamadım diye (ağlıyor)” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Benzer biçimde çocuklukta okul yaşamı, ev işleri yapmak, evin ekonomisine katkı sunmak, ücretsiz iş gücü olarak çalıştırılmak gibi nedenlerle sekteye uğramakta, okumak aileler tarafından ikinci planda değer görmektedir:

“19 yaşına kadar o evde kaldım. Aklım erdi ereli kendime baktım. Çalıştık yani. Evde halı dokunuyordu o zaman. Ortaokula gidiyordum. Okula giderdim, öğlen eve gelirdim annemler halı dokuyor yemek olmamış bir şey yok. Zamana göre kendilerine yapacaklar. Ben de iyi kötü bir şeyler yer onlara yardım ederdim. Sıra çabuk olsun da halı çabuk çıksın diye. Okulu bitirince halı dokudum yine. Bir haftada bir halı çıkarırdık. Üç gün dururduk, ev temizledik, ekmek pişirirdik ertesi gün yine otururduk. Sürekli böyle olurdu. Evden çıkıncaya kadar. Dışarıda bir işte çalışmadık ama evde hep halı dokuduk. Tek dersten geçemedim. Annem de yollamadı halı dokuyalım diye. Boşa boşa masraf oluyor halı dokuyalım diye. Kız çocuğu işte otur halı doku boş yere masraf etme diye.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

“Herkesin hayali vardır. Okumuş olsaydım hemşire olmayı düşünüyordum. Ama okuyamadım. Babamgilin okutma şeysi olmadı. Babannemgilin vefatı oldu. Okuyamadım. Ufakken amcamgilin yanına gittim çocuk bakmaya. O zaman amcamgil çalışıyordu. Eşi de engelli idi bacaklarından onun için 10 yaşında çocuk bakmaya gittim neresine okuyacaksınız. Tam okuyacaksınız çocuk baktım zaten kendime bakamıyorum.” G20 (38 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

G25, eğitimine devam ederken, annenin yokluğu nedeniyle ev içerisinde artan sorumlulukları ile okul yaşamını beraber yürütürken, bu durumu motivasyon kaynağı olarak kullanmaktadır:

“Annem vefat edince ben onlarla (kardeşleri ile) ilgilenmek zorunda kaldım ilgilenebildiğim kadar. Ne çocukluğumu yaşadım, ne yetişkinliğimi yaşadım. Hani öyle. Anne ölünce otomatikman büyük olan anne görevlerini, yeme, içme, temizlik yapardı. -Lisede okuyup ev işleri zor oluyor muydu? Vala öyle oluyordu. Ama şimdiki hayatıma göre kolaydı. Ama öyle oldu o günler öyle geçti. Çok başarılıydım aksine hem okuyup hem ev başarılı olamamam gerekiyordu ama başarılıydım. Hocalar da şaşırırdı. Ama öyleydi yani. Bulduğum durumdan kurtulmak için başarılı oluyordum. Çalışma sebebim oydu derslere çalışma sebebim.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların, okul/eğitim yaşamlarından mahrum kalma konusundaki baskın söylemleri, çeşitli bağlamlarda işgücü olarak kullanıldıklarına ilişkin ifadelerde anlam bulmuştur.

Kümbetoğlu vd., çocukların çalıştırılmasının bir ekonomik şiddet türü olduğunu, bununla sınırlı kalmadığını, fiziksel ve cinsel şiddet yaşantılarını da beraberinde getirdiğini vurgular. Çalışmak, çocuğun okula gitmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Hâlbuki bu yıllar çocuğun eğitim, spor ve oyunla geçirmesi, sosyalleşmesi için gerekli yıllardır ancak çalışan çocuğun gücünü tükenmekte, onu işyerinde çeşitli sağlık risklerine, baskıya hatta bazen de tacize maruz bırakmaktadır (2012: 145). Bunun yanı sıra kadınların çocuklukta okul yaşamı, şiddete maruz kalma, ebeveynin vefatı ile sorumlulukların artması, “gayriahlaki” tutumların ortaya çıkma ihtimali ve yalnızca kız çocuk olma nedenleri ile yarıda kalmaktadır.

4.7.2.3. Evdeki Erkek Kardeş İle Eşit İmkânlara Sahip Olmama

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde kadınlara çocukluk yaşantılarında, anne babalarının, erkek çocukları ile farklı bir iletişiminin olup olmadığına ve kız olmanın olumsuz taraflarının ne olduğuna ilişkin sorulara verdiği cevaplar; erkek çocuklarına daha fazla ilgi, sevgi gösterildiği, erkek çocuklarının daha özgür olduğu, maddi olanakların onlara daha fazla verildiği yönündedir:

“Abim çok gezerdi benim ben hiç dışarıya çıkmazdım. Evin temizliğini, bulaşığını ben yıkadım. Sadece babam beni bir yere götürürse giderdim. Onun dışında hiçbir yere gitmezdim. Annem bile üstümden kapıyı kitleyip gidiyordu. Ben de ortaokulda falan çok duygusal günler geçirirdim. Hala onların acısı içimde var yani. Annem beni götürmüyor da okuldan arkadaşlarım gelirse gidiyordum oda ayda yılda bir geliyorlardı, gün oluyordu.” G27 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, çocuğu yok, ev kadını)

Erkeğin maddi gücü elinde bulundurması, babaları tarafından küçük yaşlardan itibaren çeşitli biçimlerde, sevgi gösterilerek öğretilmektedir. Kadınlar, babalarının, çocuklukta başlayan ve yetişkinliklerinde artarak devam eden bu sınırı olmayan toleranslı tutumunu, “evladıdır sevsin” diyerek normalleştirmeye çalışmakta, değersizlik duygularını göz ardı etme yolunu seçmektedir:

“Babam çok seviyor. Benden küçük oğlan var. Babam onu çok seviyor. Haşa ama tövbe deyim senin canını verelim o yaşayacak diyelim babam hiç gözünü kırpmadan verir yani. Çok seviyor. Sevsin ya. Evladı ya sevsin. Bunu nasıl gösterir? Kartları oğlan kardeşimde. Maaş kartları. Evi ona verdi. evi olduğu halde. Bak benim yok mesela.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Babası tarafından erkek kardeşlere verilen sevgi ve ilgiyi kıskandığını belirten G22, babasına bu durumu hiçbir zaman dile getirmediğini söylemiştir:

“En küçük bizden sonra olan kız kardeşimdi. Bir tane erkek kardeşimdi onları seviyordu babam. Bizi seviyor ama o kardeşlerim kadar şanslı değiliz.(gülüyor) onlar kadar bilgiyi, kıyafeti alamadık. (..) Babam hep benim erkek kardeşimi seviyordu. Hep onu dışarıya götürüyordu onunla ilgileniyordu. - Ne hissediyordun? Kıskanıyorduk. Kıskançlık. Babam onu. Seviyor bizi sevmiyor onunla ilgileniyor bizimle ilgilenmiyor diye. Hiç söyledin mi bunu babana? Hiç bir şey demedik. Öylece sustuk. Öylece sustuk.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kız çocuklarının aile içerisinde baskılandığını belirten G3, bu durumu erkekler üzerinden şöyle anlatmıştır:

“Abim erkek diye üzerine gitmiyorlar bağırıyorlar dövüyorlardı bile. (...) Kız çocukken ailede sürekli basılıyor, yapma etme sürekli baskı var üzerinde her şeyi sen yapmak zorundasın, evi sen döndürmek zorundasın” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Diğer taraftan sadece babalar değil anneler de erkek çocuklarına ayrı sevgi beslediklerini göstermektedir. Anneler tarafından erkek kardeşe bakım verme, sevgi gösterme, değer verme konusunda farklı uygulamalar yapılmaktadır:

“Oğlanlara dedim ya her zaman farklı tuttu annem. Oğlanlara yeri geldi yemeğe kadar farklı tuttu. Mesela diyelim ki bir tavuk pişiyor demi, kalabalığımız, bir tavuk iki tavuk. Mesela oğlanlara but veriyordu. Aklımda kalan şey (gülüyor). Fark etmez çocukken fark etmez. Ne yersen yersin doyasın ama o aklımda kalmış mesela. Erkeklerle yaptığı ayrıcalık. Onun için hiçbir ağlama gocunma yok, niye biliyor musun görmüşsün alışmışsın. Bak aklın başına gelince saçma buluyorsun.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Kandiyoti’ye göre anne-oğul ilişkisi mahrem ve sevgi doludur: kadın oğluna karşı her zaman hoşgörülüdür bu durum cezalandıran babaya karşı onu korumakla ortaya çıkar çünkü anne, oğluna gelecekteki güvencesi ve koruyucusu olarak bakar. Dulluk ve yaşlılıktaki güvencesi oğludur. Ancak anne, kadınların ezildiği bir sistemin devamlılığına yardım etmektedir. Oğullarının sadakati temelinde oluşan geleneksel güvenlik sözü, toplumsal değişmeler ile geçerliliğini yitirebilir (2015: 29). Anne ve oğul arasındaki yakınlığın sevgi paylaşımının ötesinde maddi desteğe doğru uzandığını dile getiren kadınlar, bunun kendilerine yapılmadığını, erkek kardeşin ise kimi zaman annelerin hoşgörülü tutumlarına olumlu kimi zaman ise olumsuz şekillerde karşılık verdiğini belirtmektedir:

“Abilerimi çok severdi annem rahmetli. Kız çocuklarına çok ayrımcılık yapardı. Bir şey aldın mı kızar, küfür ederdi. Kızlar önlük giyerdi okulda ben yırtık önlükle giderdim. Birkaç sene sabrettim. Niye böyle

yapıyorsun anne denmesini de sevmezdi. (...) Erkek kardeşlerim babama karşı gelirdi, dinlemezlerdi pek, çalışagidelim derdi, onlar başka yere giderdi, motor aldı onun hepsini batırdılar.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

“Annem oğlan kardeşimi çok severdi. Ondan haber alamasa ne oldu diye korkardı. O da anneme düşküdü. Abim de anama düşküdü. Ona bir altın takıldı ki. Ev yaparken motor araba alırken babam yardım etti, bize de etti de o oğlan olduğu için. Bir oğlan diye ayrımcılık yaptı.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Erkeklik değerleri, aile yaşamında ataerkilliğin yeniden üretim stratejileri içerisinde yer almaktadır. Babalar tarafından kız çocuklarından farklı olarak erkek çocuklarına imtiyaz verilmekte, maddi destek sunulmakta, daha fazla sevgi ve ilgi gösterilmektedir. Maddi denetimin baba tarafından erkek çocuğuna verilmesi, ataerkil denetimi zayıflatabilmektedir. Öte yandan babalar, erkek çocuklarına toplumsal gerçekliğe hazırlamak için baskı, otorite veya aşırı özgürlük yollarını denemektedir. Bu noktada anneler de kız çocuklarından ziyade yaşlılıklarının teminatı olarak gördükleri “erkek evlatlarını” ayrıcalıklı konuma koyarken, ataerkil ilişkilere katkı sunmaktadırlar. Hem anne, hem baba tarafından “öteki” damgası yiyen kız çocukları ise kendi başlarına bu duygular ile baş etmek zorunda bırakılmaktadır.

4.7.2.4. Erkek Çocuğun Daha Değerli Olduğuna İlişkin Geliştirilen Kalıp Yargılar

Biyolojik olarak getirilen özellikler kültürel faktörler aracılığıyla değerlendirilerek iki cinsin sahip oldukları ve olması gerektiğine inanılan kaynaklar, davranışlar ve güce ilişkin toplumsal beklentiler oluşturulur. Bu beklentiler yaşanan topluma göre değişiklik gösterebilmekle birlikte temelde toplumsal cinsiyet ekseninde eşitsizliklere işaret etmektedir (Ecevit, 2003: 83). Buradan hareketle yaşanan toplumda, cinsiyete ilişkin beklentiler genellenerek kalıp-yargılar biçiminde ortaya çıkmaktadır. Aile içerisinde ayrımcılık gördüğünü belirten kadınlar, cinsiyetlerinden dolayı yaşadıkları sıkıntıları, erkeklerin toplumda daha değerli ve avantaja sahip olduğu, ayrımcılık yapan aile üyesine yöneltilen öfke ifadeleri ve “keşke erkek olsaydım” ile başlayan cümleler şeklinde cevaplamışlardır: “Erkek olmak isterdim. Allah’ım beni bir daha dünyaya asla asla kadın olarak getirmesin. Erkek olmak isterdim. Her şey onlar içinmiş dünyada.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını). “Çok dedim keşke abim gibi erkek olsaydım da ben de arkadaşarımla gezseymişim dedim.” G27 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, çocuğu yok, ev kadını)

“Kız oldun mu eziliyorsun. Bir yere çıkamıyon biriyle konuşunca lafin çıkıyor. Hür yaşantın olmuyor. Tek başına çarşıya çıkamıyorsun köyden çarşıya çıkınca bak başına buyruk olmuş denilir. Burada

mağazada çalıştım şehirde yaşadım. Şehir başka, öyle sıkıntın olmuyor şu laf edecek demiyor. İstediginle konuşabiliyorsun. Hayattan keşke erkek olsaydım dediğim oldu.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Ataerkil toplumlarda kız çocuklar çoğunlukla ikincil konumdadır. Bu nedenle aileler gelirlerini, kız çocuklarındansa erkek çocuklarına yatırım yapmak için kullanmaktadır. Bunun temelinde ise kız çocuklarının evlenip evden ayrılacağı ve kocasının ailesinin bir bireyi olacağı düşüncesi yer almaktadır (Aydemir, 2011: 7). Dolayısıyla soyun devamlılığı için erkeklerin daha önemli olduğu vurgulanarak kız çocukları dezavantajlı konumda görülmektedir:

“Konu komşu kavgalarda sürekli karı olsan oğlan doğururdun derlerdi herkes yani. Sen kadın değilsin, karı olsan oğlan doğururdun dediler. Soyunu sürdürsün, soyadını sürdürsün diye. Kızın soyadı değişiyor. Elin malı. Oğlan aldı, sizin artık. Oğlunun çocuğu benim çocuğum. Annem (..) oğlumun dölü dedi. Bunlar elin dölü dedi. Ama böyle düşünse bile böyle söylememesi gerekirdi. Ben üzuldüm yani. Niye ben onun çocuğu değil miyim? Ablam onun çocuğu değil mi, bizim çocuklarımız onun torunu değil mi? E tabi ki erkek olacak çocuk.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkek çocuğun olmadığı ailelerde, kız çocukları, erkek gibi büyütülmekte ve kız çocuklarından erkekliğin toplumsal avantajlarını kullanmaları istenmektedir. Diğer bir deyişle, cinsiyetin toplumsal inşa sürecinde, kız çocuklarına erkek gibi güçlü olmak, dış dünyanın tehditlerinden korunmak gibi öğretiler verilmektedir. Dolayısıyla erkekler daha değerlidir imgesinin oluşumu, aile tarafından yeniden üretilmektedir:

“Bir tek bildiğim misket oynardım erkek gibi. Oğlanlarla. İki kız vardı. Diğerleri hep oğlanlarla. Babam 250 kuruş mu demir verirdi. Camdan bakardı gülerdi bu erkek olacak yanlış olmuş derdi. Çok istemiş oğlan olsun beni de oğlan gibi yetiştirdi. Hani derdi “korkma kimseden korkma, dayak sopa yeme, kendini koru kolla” derdi. Okula başladım hep erkeklerle anlaşırdım. Kız çocuklarıyla anlaşmazdım. Oynardım okuldan çıkıp. Evin önüne gelirlerdi misket oynardım. Öyle bir ayakkabı giyim, kuşam nerede.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadın kimliğinden bağımsız bir biçimde erkek kimliği, güç ve iktidar ekseninde pratikleşmektedir. Erkeğin bu iktidarının sürdürülmesinde kadınların payı önemlidir. Kadın, erkekliğin iktidar pratiğini yine kadınlar üzerinden biçimlendirmekte, kadının değersizliğini cinsiyeti dolayısıyla dünyaya getirmek istememe veya istenmeyen çocuk muamelesi yapma dolayısıyla içselleştirmektedir:

“Annem zaten bir çocukla kalmayı düşünmüş ama erkek olmadığı için her şekilde dile getirirdi bunu. Her fırsatta dile getirirdi. Hani beni erkek olursun diye dünyaya getirmiştin, bilseydim kız olacağını doğurmazdım seni diye. Bir oğlum olsun çok istemiştin diye o sebeple dokuz gün emzirmiş beni. Dokuz gün sonra mama mı vermiş artık yapmış bilmiyorum. Herkesin arasında fütursuzca konuşur böyle. Yüzüme de söylerdi. Küçükken çok farkına varmıyordum. Büyüdükçe, istenmeyen bir çocuk olduğumu baya bariz bir şekilde bağırması bana da. Ben hala yaklaşıma çalışıyordum ona çocukken.”
G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagog)

Kadınlar, çocukluk yaşantılarında cinsiyetleri nedeniyle maruz kaldıkları ayrımcılık sonucunda, evdeki erkek çocukların daha istedik, değerli ve kabul gören birey konumları altında ezilmektedir. Sonuç itibarıyla, kadınların, erkeklik kimliğinin kadın kimliğine göre kabul edilir ve kolay süreçler içerisinde oluştuğuna dair algıları güçlenmekte, erkeklerin küresel bir hegemonya kurmasına yol açacak yargıları şekillenmektedir.

4.8. Yetişkinlikte Tanımlanan Erkeklik İmgesi

Çocukluk yaşantılarında ailedeki bireyler aracılığıyla kurulan erkeklik imgesi, yetişkinlikte evlilik yaşantıları ve eş/beraberlik yaşanan erkek ile yeniden inşa edilerek deneyimler ile geliştirilmektedir.

4.8.1. Evlilik Yaşamında Gelişen Erkeklik İmgesi

Görüşme yapılan kadınların yalnızca ikisinin bekâr olduğu gözlenmiş ancak kadınların çoğunluğunun evlilik yaşamlarına ilişkin deneyimlerini paylaşımları ve erkeklik imgelerini bu sınırlar içerisinde oluşturmaları nedeniyle kategori evlilik yaşamı olarak belirlenmiştir. Evlilik yaşamı kategorisi çerçevesinde evlilikten beklentiler, eş tanımı, eş ile ilişkiler, evlilik yaşamında cinsel şiddet, beden kontrol altına alınması, ekonomik ve sosyal sorunlara ilişkin temaları ile ön plana çıkmıştır.

4.8.1.1. Evlilikten Beklentiler

Görüşülen kadınlardan dokuzu kaçarak, on biri severek, on üçü görücü usulü, biri anne zoruyla, biri anne baskısından kurtulmak için evlenmiştir. Kadınların ikisi bekâr olup otuz beşinin evlilik geçmişi vardır. Evlenme yaşları ise 14-32 aralığında değişmektedir.

Bu kategoriye ilişkin sorular ile kadınların, evlilikten beklentilerinin oluşmasında erkekliğe dair hangi özelliklerin rol aldığını belirlemek ve kendi aile yaşantılarındaki sosyal öğrenme süreçlerinin kendi evlilik algılarına etkisini görebilmek amaçlanmıştır.

Annesinden baskı gördüğü ve babası ile yeterli bir iletişim kuramadığı için bu ortamdaki uzaklaşabilme kaygısı ile evliliği seçen G17, eşinden de -tıpkı annesinin uyguladığı gibi- baskı ve şiddet gördüğünü, şiddet durumundan kaçarken diğer şiddet durumuna yakalandığını belirtmektedir:

“Severek değil de. Annemin baskısı yüzünden. İşyerinde tanıştık. Ondan kurtulayım derken daha kötü oldu. 18’e yeni girmiştim. Ben annemin dayığından lafından kurtulayım derken gene öyle bir insana gittim. Neredeyse zihinleri aynı. Eşimle annemin. Eşimin dayığı zaten nişanlılık döneminden başladı ben bilemedim.”

Görüşme yapılan G35’in anlatılarından, evlilik yaşamının toplumsal olarak kadın kimliği üzerine kurulduğu görülmektedir. “Evlilik yaşamı iyiyse, kadın sayesinde; evliliği iyi değilse bu da kadın yüzündendir” gibi toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının hayat bulduğu, kadınların yine ev yaşamına hapsolmaları ile bu sürecin devam ettiği bir gerçektir. Evlilikten beklentiler, kadın için, zorlu çocukluk yıllarından sonra açılan bir özgürlük kapısı anlamına gelirken, ataerkil toplum açısından, evlilik, kadınlık ile bütün halinde ele alınarak kadınlık değerleri ile eş tutulmaktadır:

“19 yaşında Kahramanmaraş’ta işe gitmişim bir sene çalıştım gerçi dokuz ay çalıştım. Birinci evliliğimi yapmışım yani küçüklüğüm çocukluğum biraz zor geçmişti o evliliğe geçmişim. O evlilikten de çıktım baba evine geldiğimde de o evlilik önümdeydi. Yani ben neysem evliliğim de oydu. Yapacak bir şey yoktu.” G35 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, evlilik beklentilerini, özgürlük alanı olarak tanımlamanın yanı sıra, çocukken bulamadıkları huzurun temsili olarak da anlatmışlardır: “Çocukluğumda hiç huzur görmedik. Evlendiğimde bir nebze olsun huzur bulurum dedim ama onda da kaynatam kaynanam hiç huzur vermedi.” G10 (26 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını). “Evlendim kaçarak evlendik birbirimizi çok seviyorduk. Ben evde çok sıkıldığımdan disiplin gördüğümünden belki dedim dışarda bulurum.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Evlilik, çocukken görülmeyen baba sevgisinin bulunabileceği bir bağlam olarak tanımlanmaktadır. Küçük yaşlardaki “evlat sevgisi” özlemi yetişkinlikte “koca sevgisi”ne dönüşmekte ama nihai noktada her bakımında sevgi beklentisi erkeklığe ait bir duygu olarak belirlenmektedir:

“Nasıl deyim, evlenmeden önce baba sevgisi pek göremediğimiz için, sevgi, saygı bekledik ama evliliğimde daha çok şiddete maruz kaldığım için pek bir anlamı olmadı. Kendi rızam ile evlendim ama insanları tanıyamıyoruz bir anda. Aynı evin içinde farklı oluyor. İkinci evliliğimde de ilk eşim peşimi bırakmadı bu nedenle sıkıntılar yaşadım.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkökul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Kadınlar için duygusallık, tehlikelere açık ve mantıktan uzak olmak gibi toplumsal cinsiyet öğretileri bulunmaktadır. Bu özelliklerin içselleştirilmesi, yetişkinlik döneminde, bir erkeğin koruması ile hayata devam edilebileceğine ilişkin güçlü bir inanç ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla evlilik, kadın için bir erkeğin çatısı altında bulunarak dış dünyanın tehditlerinden korunmak anlamına gelmenin yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerine uygun biçimde davrandığı için güvenlik alanını da ihlal etmemek demektir: “Benim de arkamda birileri olsaydı böyle olmazdı. Bazen diyorum iyi ki evlenmişim yoksa daha kötü yollara düşebilirdim” G24 (23 yaşında, boşanmış, lise mezunu, 4 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların evliliğe dair beklentileri, anne ve babanın nasıl evlendiğine kadar uzanan bir sorgulama sonucunda oluşturulmaktadır. Mutsuz bir anne-baba örneği, kadınların evliliğe karşı temkinli yaklaşımlarının hatta hiç evlenmemek gibi düşüncelerinin gerekçesi olmaktadır. Evlenmemiş olan G30, evliliği kurtuluş olarak seçen kadınların mutlu olmadığını kendi annesini örnekendirerek anlatmaktadır:

“Hani bazısı evliliği kurtuluş olarak seçiyor ya, evlilik aslında aşırı derecede emek isteyen bir şey. Çok aşırı derecede. Senelerini harcaman lazım ki o kişiyle evlenebilesin. Benim annem görücü usulü evlendi görücü usulü ile evliliğinden o kadar aşırı derecede yıprandı ki psikolojisi bozuldu ciddi bir sorunu var şu anda psikolojik olarak. Yani ben onları gördükçe evlilikten soğudum ama hani iyi bir kişi olursa tabii ki de evlilik denen şey sağlıklı olabilir.” G30 (20 yaşında, bekâr, ortaokul mezunu, ev kadını)

Öznel deneyimler, beklentilerin oluşmasında önemli bir öğretici unsurdur. Evlilik yaşantısına dair bir deneyimin olmaması, beklentileri içinde bulunulan konum, toplumsal yapı, sınıf, ekonomik durum itibariyle şekillendirir. Deneyimlerin olması halinde ise, yaşantılardan çıkarılan sonuçlar, toplumsal düzenin gerektirdiği ihtiyaçlar ile bütünleşerek beklentileri yeniden üretir. Evlenmeden önce, güzel fiziksel görünüm ve zengin olmanın önemi, evlendikten sonra olumlu kişilik özelliklerine yerini bırakmaktadır:

“İlk önce bekârken çok güzel olmasını beklerdim evleneceğim kişinin. Cebi iyi olsun zengin olsun imkânları olsun, arabası olsun beni gezdiresin isterdim. Şimdi sorarsanız, ilk önce merhamet vicdan istiyorum. Dili güzel olsun. Yumuşak dili olsun. Sevmesini de bilsin, yeri gelince kızmasını da bilsin.

Bekârken, önemli olan onlar değilmiş. İyi olsaydı da gezdirmesin, toz durmasın.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların, şiddet mağduru olmaları, evlenmeden önce ailedeki yetişkin(ler), evlendikten sonra da eş ile ilişkiler bağlamında devam etmektedir. Bu durum, evliliğe ilişkin beklentileri değiştirmektedir. Çünkü çocukluk yaşamındaki deneyimler ve anne baba figürlerinin rol oynadığı evlilik örnekleri, kadınların evlilikle ilişkili düşünce ve inançlarını etkilemektedir; kadınların daha çok huzur, sevgi, saygı, koruma, özgürlük beklentilerini meydana getirmektedir. Bu beklentiler, kadınları yanlış eş seçimine de neden olabilmekte ve bu evliliklerin sonucunda kadınlar, kendi anne babalarının evliliklerindeki benzer olumsuz durumlar ile karşılaşabilmektedir.

4.8.1.2. Eş Tanımı

Kadınların, aile yaşantılarında erkeklik imgesinin kurulumunda anlattığı üzere, erkek kardeşleri genellikle anne ve babaları tarafından daha fazla sevilen, ilgi gösterilen, sorumluluk verilmeden her istediği yapılan, maddi imkânlar sunularak zorluklara mücadele etmesi beklenmeyen kişilerdir. Bu tanımlamalarda hareketle yetişkinliklerinde de kadınlar, gözledikleri bu erkeklik imgesinin bir benzerini eşleri için yeniden anlatmaktadır: “Tanıştığım güne lanet olsun. Sorumsuzun biri açıkça. İşte 4-5 ay durduk ondan sonra o da sorumsuz çıktı beraber yaşadık. Talihi insanın gülmeyince gülmüyor.” G20 (38 yaşında, boşanmış, ilkökul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi). “O kadar sorumsuz, o kadar yani keşke iyi bir tarafı olsa da söylesem. Olgunluk yoktu, sahip çıkma yoktu, hayatında sadece yeme, içme ve anne baba ağzı, etraf ağzı ve afedersiniz nefsan.” G14 (30 yaşında, boşanmış, ortaokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Hegemonik erkeklik imgesi hem dışarıda arkadaşlarla eğlenmeyi hem de para kazanmayı gerektirmektedir. Ancak bu zıtlık teşkil ettiği için, erkek birini seçer. Ve bu seçim ona “sorumsuz” damgasını verse bile yine hegemonik erkekliğin gerektirdiği davranışlardan vazgeçmemiş olur. Kadınlar ise eşlerinin beğenmediği yönleri (arkadaşları ile dilediği gibi vakit geçirme) konusunda düşüncelerini dile getirmemekte ve evlilikte “uyumlu” olan taraf olmaktadır. Kadınların bu tutumları, toplumsal cinsiyet rol beklentileri ile örtüşmektedir. Evin sorumluluklarını yerine getirmeyen eşe karşı kadın, zorlandığını dile getirememekte hatta bu durum kadının sağlığından olma derecesinde bile değişmemektedir:

“En baştan beri her şeyi benden beklemesi. Bütün doğalgaz bile almaması, markete bile gitmemesi. Hiç unutmuyorum taşınırken tansiyonum çıkmıştı dilaltı filan almıştım, yorgunluktan uykusuzluktan, git dedi market alışverişi yap dedi, kalktım yaptım. Ben de hayır diyememişimdir.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire)

Erkeğin sorumsuz oluşu ve hane dışında eli açık davranması, ev içindeki kadının tutumlu ve sağduyulu davranmasını gerekli kılar. Bu durumda kadınlar, eşlerini sorumluluk almamakla suçlar iken, erkekler daha fazla kontrolsüz harcama, arkadaşlara ısmarlama, şans oyunları oynama gibi yollarla diğer erkekler arasında erkeklik kredilerini artırmaya çalışırlar; dolayısıyla bu ilişki şekli kısır bir döngü haline gelir (Kandiyoti, 2015: 215). Erkeğin bu davranışları, kadının bir çocuk dünyaya getirme konusunda çekince yaşamasına sebep olmaktadır. Zira baba, tohumları atıldıktan sonra çocuğun büyümesinde dışarıda kalan, varlığı her alanda hissedilen ancak ulaşılamayan bir iktidarı temsil eder:

“Çocuk sahibi olmayı istemiyordum neden diyeceksin. Sorumsuz da eşim. Onun için de istemedim. Eve düzgün bakmıyordu. İçmeye gidiyordu. Alkol kullanıyordu. Maaşımı aldı mı eve geleceğini pavyona giderdi gazinoya giderdi. Oralarda yerd. Evde eksik var mı yok mu ne var ne yok demezdi yani.” G20 (38 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Kimi zaman da erkekler, toplumun erkeklikten beklentileri altında ezilebilmektedir. Toplumsal düzen içindeki ilişkiler, erkeğin az konuşması, evine ekmek getirmesi yani “düzgün bir adam” olması için sürekli mesajlar içerir. Erkek bunları farklı yaşlarda farklı bağlamda sürekli deneyimleyerek, erkekliğin inşa sürecinde aktif bir rol oynar. Bazen erkeğin çalışma yaşamında rolü ile erkekliğe biçilen değerler örtüşmemektedir. İnsanlarla iletişim kurularak yapılan mesleklerin çok konuşma gerekliliği, iş dışındaki yaşamda hoş karşılanmamaktadır. Eşinin esnaf olduğu bilinen G3, eşinin konuşmasından rahatsızlığını, kadınlığa atfedilen özelliklere, erkeklik üzerinden değer biçerek tanımlamaktadır:

“Ne bilim benim eşim kadından daha beterti. Cagıl cagıl cagıl. Kaynana olacakmış ondan sürekli dar dar dar. Sürekli kavga içinde sürekli bir şeyleri takıntı haline getirme. Değişik bi insandı. Çok konuşuyordu. Ne kadar çabalasan da insan 7’sinde neyse 70’inde de odur. Ya kabul edeceksin ya da gideceksin. Değiştiremezsin yani. Ben uğraştım uğraştım baktım olmuyor.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Araştırma kapsamında görüşme yapılan G7, erkeğin davranışlarının olumlu olmadığı durumlarda evin içerisinde sanki iki çocuk büyütürken kendisini bulduğunu belirtmiştir.

Ayrıca eşinin gayri ahlaki konuşmalarının olmasından ve bunların çocuklar tarafından örnek alınmasından muzdariptir. Dolayısıyla kadının, misafirlik gibi sosyal ortamlarda nasıl davranılması gerektiğine ilişkin eşine karşı ebeveyn rolünü üstlendikleri görülmektedir:

“Hani sürekli uyarılar yaptım. Şunu şöyle yapma. Çok küfürlü konuşuyor. Aile içerisinde bir bayan daha olsun olmasın çocuklarımızın yanında olsun olmasın. Daha da arttırdı artık anasını kız kardeşini koyuyor işin içine. Benim dediğim gibi olacak bu iş. Bir yere gittiğimiz zaman misafirlğe, meyve koyuyorlar ne biliyim bir şeyler koyuyorlar. Bunu ölçülü bir şekilde yemesini. Saldırmamasını. Çok ayıp bir şey koskoca bir adamın böyle yapması. Kıyafet konusunda düzgün giydirmeye çalıştım. Kendi aldığı zaman uçuk bir renk alıyordu.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, fiziksel, ekonomik, sözel şiddet uygulama bakımından eşlerini babalarına benzettirmektedir. Bu durum Bourdieu'nun sembolik şiddet kavramı ile açıklanabilir. Erkeklerle evrensel olarak atfedilen üstünlük ve iktidar yeniden üretim şekilleri ile doğrulanmaktadır. Biyolojik üreme ile ortaya çıkan farklılıkların toplumsal inşa sürecinde yeniden üretilmesi süreci; erkeğin nesnel bir biçimde aynı koşullarda aynı davranışların ortaya çıkmasına dair şemaları meydana getirir (2016: 49). Yani “erkekler şiddet uygular” tanımının oluştuğu ilk deneyim sonrasında bu tanıdık inanç, pratik bir kabule ve benimsenmeye neden olarak sembolik şiddet edinimini ortaya koyar. Eril tahakküm kadınların onayı ve sınırları yoluyla devinim sağlar ve iktidarını sürdürür: “Alkol kullanmıyor emme, alkol kullanmış gibi hareket yapıyor. Aynı babam gibi, benim de çeke çeke çekecek gücüm kalmadı. Ben de görüşmek istemiyom telefonla bile kırılan kırılısın ezilen ezilsin.” G13 (65 yaşında, evli, okur-yazar, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, çocukluk yaşamlarında babalarından ya da erkek kardeşlerinden gördükleri şiddetin benzer biçimini evlilik yaşamlarında eşlerinden veya beraberlik yaşadıkları erkeklerden görebilmektedirler. Ancak evlendikten sonra yalnızca eş şiddetine değil, baba ve erkek kardeş şiddetinin devamı gibi kayınvalide ve erkek çocuk şiddetine maruz kalmaya devam etmektedir (Çelik, 2015: 17). Bu ifadeye belirtildiği gibi kadının maruz kaldığı şiddet, evde bulunan diğer kadınların eylemleri aracılığıyla ortaya çıkmakta; fiziksel şiddetin eril tahakkümün araçlarından birisi olduğunu göstermektedir. Küçük yaşlarda öz annesini kaybeden ve üvey annesinden şiddet gördüğü için evlenen G8, eşinin annesinin şiddetine maruz kaldığını belirtmektedir:

“Benim eşim de aynı babam gibi. Mesela o da gidiyor parayı annesine veriyor. Çocuğuna bez, mama alacak ya, anne diyor ben çocuğuma mama alacam da, bana elli lira verebilir misin? Annesinden alıyor

getiriyor anca öyle hocam. Benim nişan yüzüğüm halasında duruyordu. Bana dün iftira atıyor diyor ki, benim nişan yüzüğümü sattın, para çaldın, hırsızlık yaptın, erkeklerle konuştun, bir sürü iftira atıyor.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, eşlerini genellikle evlilik içindeki konumları ile tanımlamıştır. Bu anlatımlarda, kadınlara göre erkek, evlilikteki sorumlulukları yerine getirirse, çok konuşmazsa, şiddet uygulamazsa, yetişkin gibi oturup kalkmasını bilirse “iyi bir eş” olmaktadır. Kadınların aslında evlilikte uyumlu olan, eş şiddetine sessiz kalan taraf olmaktan duydukları rahatsızlıkları dile getirmekten öte, erkeğin değişmesini bekledikleri anlaşılmaktadır.

4.8.1.3. Ev İçindeki Görev Paylaşımı

Erkekler kadınların hem cinselliklerine erişim hem de emek gücü anlamında her iki alanı da kontrol etmektedir. Kadınların kaynaklara ve cinselliklerine erişimini kontrol etmek, erkekler, hem kişisel hem de cinsel yolla hizmet vermek ve çocukları yetiştirmek amacıyla kadınların emek gücünü kontrol etmelerini sağlar. Dolayısıyla erkeklerin yapmaktan hoşlanmayacağı birçok işi (ev işleri) kadınlar zorunlu olarak yapmaktadır (Hartmann, 1981: 15). Buna benzer durumu araştırmaya katılan kadınlar da ifade etmektedir: “Ben elbiseleri yıkardım, bulaşık, yemek, çocuklarla uğraşıyordum. O geldiği zaman seni görmek istemiyorum, küfür hemen kaçardı. Eve geldiğinde kalbim çarpıyordu acaba napar beni mi döver, küfür mü eder bir şey yapar mı diye yaşadım.” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını). “Silip süpürüyön. Bulaşık yıkıyon. Yemek yapıyom. Bahçeler desen bahçeler var. Toprak nerdeyse anlarım ben. Aşı yaparım yaptığım aşılar tutuyor. Yemek yapmaktı hazır yemeği ısıtmak mı bilmez öyle.” G37 (63 yaşında, evli, okuryazar, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, yemek yapmak, ev işlerini yapmak, çocukların ödevlerine yardımcı olmak gibi ücretsiz ev içi emeğinin yanı sıra fiziksel güç gerektiren işleri de yapmaktadır. Erkeklerin ise ev içerisindeki ve dışındaki sorumlulukları paylaşmada gönüllü olmadıkları görülmektedir:

“Odunları, kovaları, yemekleri ben ilgileniyorum. Çocuklarla, ödevleri ile ben ilgileniyorum hepsi benim üstümde. Doğal olarak ev işlerini yetiştiremediğim zamanlar oluyor. Akşam olunca napacan çocukların odası ayrı. O benle ilgilen istiyor eşim. Ee çocuklar var ben de öncelik olarak çocuklardan kullanıyorum. Çay demledim mi bardağa katıyorum, o katmaz.” G4 (31 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Connell, hegemonik erkekliği, erkekliğin kültürel olarak yüceltildiği, ataerkilliğin meşruiyetini sağlayacak biçimde erkeğin hâkimiyetinin ve kadınların tabi kılınmasının güvence altına alan toplumsal cinsiyet uygulamaları olarak tanımlamaktadır (1995: 77). Toplumsal cinsiyet uygulamalarında, kadınlar ve erkekler kendilerinden beklenen rollere uygun bir biçimde davranırlar. Ancak bazen bu durum değişim göstererek, hegemonik erkekliğin yansımaları ile erkeğe verilen kamusal alana hâkim olma rolünü, kadın devralmaktadır:

“Her şeyi hemen hemen ben yapardım. Bir tek o tamir işlerinden anlardı. Onu o yapardı. Postaneye gidilecekse, doğalgazı ben alırdım markete ben giderdim. Pazara ben giderdim. Dışarıdan hiçbir şekilde. Ekmek al bile deseydim, bugün ekmek almayı unuttum al desem çok kızardı, sen neden almadın diye.”
G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire)

Eş olarak sorumluluk almayan erkekler, “evlat” rolü ile annelerine yardım etmektedir. Kadınlar ise erkeklerin, anneleri ile iletişimlerinde “kız gibi” olmalarından rahatsızlık duymaktadır. Buradan hareketle kadınların, erkeklerin ev işleri yapmasını normal olmayan olarak tanımladıkları, dolayısıyla erkeklerin bu özelliklerinin aslında kadınlara ait olduğunu kabul ettikleri ve toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme yolunu kullandıkları görülmektedir:

“Evin içerisinde bana hiç yardım etmezdi ama annesinin evinde sofrayı kaldırırdı, bulaşığı yıkardı, bunu yapardı. Bizim oda çok küçüktü. Allah aşkına şu kapıyı kapat sobalı ya, çocuk üşümesin, bana sofraya bezini al getir iki kere üç kere kapıyı açmayalım diyordum. Ben karanlıktan korkuyordum. Mutfak koridorun sonundaydı benle gel diyordum benle gelmiyordu, annesine yardım ediyordu. Çamaşır bile astığımı gördüm yani o derece yani. Millet de bana diyor ki sen kocana iş mi işlettiriyorsun. Ama ben değil ki kaynanam yaptırıyor. Erkekler sadece ahıra girer. Benim eşim annesine her işi yapardı çok kız gibiydi annesine karşı.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar da erkeğin iş yapmasını kadınsı bulmaktadır. Bu durum aslında ataerkilliğin yeniden üretilmesidir. Mitchell, ataerkil düzenin her insanla ve onun aracılığıyla bilinçdışında tekrarlandığını, her bireyin bu ataerkil edinimlerle pekişen süreci yeniden ürettiğini vurgular. Bilinçdış bu eylemler, kültür ya da ideolojinin yeniden üretilme alanını oluşturur. Bu noktada kadın kimliği kilit bir rolde; “kültürel bir değişim nesnesi” olarak yer almaktadır (2000: 408, 413). Dolayısıyla kadınların, erkeklik değerlerine uygun biçimde yaşamalarına dair inançları, ataerkil kültürün taşıyıcısı konumunda yeniden üretimi ortaya koymaktadır.

4.8.1.4. Evlilik ve Sadakat

Evlilik içerisinde erkeğin ve kadının sadakatli olması kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu kavram, görüşme yapılan kadınların anlatılarında çoğunlukla, evlilik dışında başka kişilerle ilişkinin var olması durumunda ortadan kalkması şeklinde gündeme gelmiştir.

Hegemonik erkeklik, cinsel açıdan güçlü olmayı, tek eşlilik ile yetinmemeyi desteklemektedir. Erkek, ev içerisindeki hegemonyasını, şiddet uygulamanın yanı sıra serbest ve evlilik dışında cinsel ilişki yaşayarak da elinde tutabilmektedir. Kadınlar ise erkeğin iktidarını sağlamlaştırarak şiddeti kabullenirken, erkeğin başka kadınlarla ilişkisini hazmedememektedir:

“Dayağı sopaya her şeye katlanırım ama aldatılmaya gelemem hayatta gelemem. Yani yapılmasını istemediğin bir şeyi yapmayacaksın. O yönden yani düşmese bile doğurucam ama yine de dönmicem boşanıcam artık buna kesin kesin kararlıyım gitmicem. Çünkü aldatılmaya gelemem. Dayağı yine hadi derim psikolojisi bozuk düzelir bilmem ne yine affettim.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Evlilik dışı ilişkinin bir evliliği nasıl zayıflatabildiğini görmek kolay olabilmektedir. Nitekim cinsel sadakat normunun güven, samimiyet ve saygı ile bağlanması nedeniyle, bu olay, bir evliliğin kurulduğu duygusal temellere zarar verebilir (Previti ve Amato, 2004: 219). Evlilik dışı ilişkiye dair algı, güven ve sadakat gibi duyguların zarar görmesi ile ortaya çıkabilmektedir. G21’in belirttiği gibi, erkek, çocukluğunda yaşadığı aldatma olayından sonra kadınlara güvenilmeyeceğini öğrenebilmekte, bunu kendi evliliğine “kadınlar güvenilir değildir, eşim beni aldatır” biçimiyle yeniden üretebilmektedir:

“Beni de başkasıyla yakıştırıyordu. (...) Benim fikrim herkes kendi gibi şerefsiz ya. Bir de bu çocukluğunda ve ben evlendiğimde babası yenice öldüğünde bunun annesi babasını aldattı gözümüzle de gördük olaylar oldu. Güven sıfır. Abası da aynı öyle oldu. Kocasını doküman çıkattırdı. Kendi de aynı kök olunca sıfır yani eksilerde güven.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Evlilik dışı ilişki dinamiğine bakıldığında, ailede sadık kalan eş, kendisine ihanet edilmiş hissedebilir, evlilikten daha az memnun olabilir ve boşanmayı düşünmeye başlayabilir. Buna bağlı olarak, sadakatsiz olan eş, yeni cinsel partnerine duygusal olarak bağlanabilir ve evliliğe daha az bağlı hale gelebilir. Bu sonuçlar göz önüne alındığında, boşanma olasılığı artmaktadır. Bununla birlikte, evli bireyler arasında ortaya çıkmasının da nedenleri vardır. Evliliklerinden memnun olmayan kişilerin, başka yerlerde cinsel doyum

aramak için evliliklerinden memnun olan insanlardan daha olası olarak görülmektedir (Previti ve Amato, 2004: 219). Tüm bu nedenler, boşanma durumunu ortaya çıkarabilmektedir ancak kadınlar, eşin kendisini aldattığını öğrendiklerinde bunu kabullenme ve evliliği devam ettirme eğilimde olabilmektedir. Erkeğin evlilik dışı ilişkisi varlığını fark eden G19, boşanmayı düşünür ancak “bıçak kemiğe dayanıncaya dek” kabullenir; erkek ise cinsel ilişki yaşamak için evliliğin bağlayıcı olmadığını bunun “hayatını yaşamamanın” bir biçimi olduğunu düşünmektedir:

“Son kadın olasıya kadar iyiydi normalde çalışıyordum. Beraber çalışıyorduk. İyiydi aramız. Sen beni aldatacak gibisin derdim son hareketlerinden yok dedi sen benim çocuklarımın anasısın senin üstüne gül koklamam derdi. Sonra yanımda konuşmaya başladı iyice altı çizmeyi bayanla. Tabi ben de bağırıyordu haliyle "utanmıyorsun da yanımda konuşuyorsun hiç olmazsa içerde konuş" diye. Sonra eve gelmeye başladı kadın. İkiniz beraber yaşayın dedi (eşi). Ben de kabul etmedim çocuklarım için. (...) Annesi yaşındaki kadınla çıkıyordu. Resmini yakaladım. Cebinde eldivenler yakaladım. Sordum. Sana ne dedi. Bıçak çekti. O kadar berbattı. (...) Çok şiddeti vardı onun da. Bıçak çekiyordu “git bu evden kadın gelecek” diyordu. “Onu da bırakçam başkasını etçem” diyordu. “Ben hayatımı yaşıcam” diyordu. Hatta en son dedi ki tamam ben kadını bıraktım dedi, boşan dedi ben de bıkmıştım bıçak çek çek döv döv, baktım ben de sakat kalçam, boşandım.” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Sancar, evlilik dışı cinsel ilişkinin erkekler için bir “deneyim” kadınlar için ise “erkeğin yasasına zarar verme” anlamına geldiğini belirtmektedir. Dolayısıyla cinsel ahlak kuralları erkekler için serbest bir konumda iken kadınlar için yasakları temsil etmektedir (Sancar, 2016: 200). Bu bağlamda bir kadının, “namusa aykırı bir davranış”ta bulunduğu durumlar, kocasına karşı sadakatsizliğinin sonucu olarak düşünülür. Sonuçta, kocası, kendi ailesi ve kocasının ailesi, kendilerini bu durumun sorumlusu olarak hissederler ve bu sorunu ortadan kaldırmak için işbirliği yapma yolunu tercih edebilirler. Kadın bedeni ve cinselliği üzerinden kurulan bu “namus” kontrolü, kadının kocası ve ailesi aracılığıyla gerçekleştirilen saygınlığın korunması anlayışının ürünüdür (Kardam, 2005: 29). Evlilik dışı ilişki yaşadığını belirten G5, erkeklerin evlilik dışı ilişkilerinin normal karşılanmasını, kadının namusu üzerinden dile getirmektedir:

“Sanki herkes bana yüz çevirmiş konuşmayacak gibi herkes benden bir şey saklıyor gibi kimim kimsem kalmadı gibi gelirdi. Eşimi aldattım diye. Sanki herkes eşimi haklı görüyor bir tek ben suçlu ve cezalıyım. Eşim de suçlu. Öyle bir insanı eve getirmesi. Çıkar gelirdi. Yeni gelin olduğum sıralarda yüzüstü yüzüstü gelirdi. Olaylardan sonra beni dinlemedi. Bana neden böyle yaptın diye sormadı. Herkesin baskısıyla boşandı. Mesajlardan dolayı. Köyde herkes biliyordu. İnsan bir hata yapar, iki hata

yapar ama. Onlar niye boşanmıyor da biz boşandık. Erkek aldatınca bir şey olmuyor, o erkek yapar deniliyor. Ben de aldattım. Herkes tepki gösterdi, kocan iyiydi dedi. Kimse bunun da buna gönülmü kaymış diyen olmadı. Kalbime söz geçiremedim. Diğer adamda ilgi buldum ılımlı yaklaştı. Sevgi gördüm.” G5 (27 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, ev kadını)

Yapılan araştırmalarda erkeklerin, “namusuna sahip çıkmama” ve “aldatma” gibi tanımlarla belirttikleri durumları, kadına yönelik şiddetin haklı gerekçeleri arasında gördükleri tespit edilmiştir. Diğer bir deyişle, erkekler, eşlerinin kendilerini aldatması durumunda erkeğin şiddete başvurmasının haklı olduğunu vurgulamıştır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015: 234). Bu bağlamda kadın ise aldatma durumunu, erkeğin aldatmasına karşılık, misilleme şeklinde tanımlamakta, duygusal paylaşımdan öteye geçmeden erkeğe ders vermeyi amaçlayan bir durum olarak nitelendirmektedir. Sonuçta kadın ve erkek arasındaki aldatma odağı, aile içi kadına yönelik şiddet durumunu da ortaya çıkarmaktadır:

“Ha ben o kişiyi sevdim iki hafta içinde çok sevdim. Ama ben buraya geldim bi kere arayıp sormadı ne haldesin diye. Ben bunu yapacak birisi değilim. Köyde bizim olay çalkalanıyormuş. O dediğim kişi konuştuğum kişi benim gibi birkaç tanesiyle konuştu. Konuşmuşluğu var yani. Eşimin telefonları olmasa konuşmazdım. Eşimin telefonları şifreleri olmasa kadınlarla konuşmasa. Ki ben bunu yapacak birisi değilim. Eşim benim bir hatamı görmemiştir. On senelik evliyiz hiçbir hatamı görmedi. Ben ondan mertimdir diye diyom ya neysem oyumdu. (...) Eşim biriyle konuşuyordu ben de şüphe ediyordum. Telefonuna şifre koyduydu ben de çözüyordum şifresini. O değiştiriyordu şifresini. Her açtığımda bir kadın bir şey görüyordum. O da beni zaten sinir ediyordu. Zaten boyuna tartışıyorduk. (...) Bir senedir tartışıyorduk kavga ediyorduk zaten. Bir şey demiyordu tabi suçlu kavga ediyorduk.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Erkeğin, başka kadınlarla ilişkisinin varlığı, çoğunlukla erkeğin telefonundaki mesajlar ve fotoğraflar “yakalanarak” öğrenilmektedir. Bahse konu olan diğer kadın ise aynı köyde, mahallede yaşayan tanıdık kişiler olabilmektedir. Bu durum kadınları daha fazla öfkelenmektedir ancak sonuçta şiddete maruz kalan yine kadınlar olmaktadır:

“Onun telefonunun her elime aldığımda, elim ayağım uyuşuyor. Bir şey görme korkusu var. Beş, altı yıldır var. O zaman büyük kızım bir buçuk yaşındaydı. Hafıza kartlarını masaya koymuş zannedersem bilemeyeceğimi düşündü. Ben de aldım onları telefona taktım. Bir baktım 3 farklı bayanın ses kayıtları var. İki tanesi yok demiş ne sen söylemiş ol ben duymuş olayım, biri evli bir bekâr, diğeri de kendisi askıntı olmuş. Kayıtlar, 2009 yılına ait. (...) Köyden tanıdıklar. Benimkisi bir tanesi için ben senin için her şeyi yapmaya hazırım diyor. Büyük bir harp kopardık yine dayağı yiyen ben oldum. Beni dövdü.

Hastaneye gittik, doktor sorduğunda merdivenden düştü dedi. Bir şey söylemedim.” G4 (31 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkek cinselliğini özgürce yaşamak isterken, kadın evin maddi ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmaktadır. Erkeğin, iş yaşamında aktif rol almak yerine cinsel özgürlük yaşamayı tercih etmesi halinde oluşan maddi kazanç boşluğunu kadın tamamlamaktadır. İki evlilik yapan G2, iki eşinin de kendisini başka kadınlarla aldatıldığını, eve bakabilmek için kendisinin çalıştığını belirtmektedir:

“Mesela başka kadınlarla eğlenmeye başladı, onlarda değişiklik gördü, biz tabi körüz bir şey bilmiyoruz. Başkalarıyla çıkmaya başladı. Bizi insan yerine koymamaya çalıştı. (...) Bununla evlendik bu da iyi hoş, ben çalıştım çok çalıştım kimisi sigorta yaptı kimisi yapmadı. Bulaşıklık yaptım, ev temizliğine gittim, çocuğa da baktım. Eşimle ayrıyız nikâhlıyız ama. Bu kadının yanına gidip gelince tamam yapmıycam etmiycem derdi.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Erkek para kazansa da kazanmasa da mevcut gelir, sorgusuz bir biçimde doğrudan erkeğin kontrolü altındadır. Dolayısıyla erkek gelirin nereye harcandığına ilişkin kadına hesap vermeden, bunu istediği zaman ve yerde kullanabilmektedir: “Kendisi emekli beyim, bi çocuk aylığı alıyordu sabaha kadar gelmiyordu. Kadınlara giderdi, aldatıyordu yani. Biliyom. Çünkü bir adam hanımının afedersin altınını alır da başkasına bozar mı. Öyleydi yani.” G26 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Toplumdaki egemen erkeklik değerleri, çokeşliliğe karşı çıkmamakta aksine evlilik dışı ilişki yaşamaya müsaade etmektedir. Kadının güvenilir olduğuna ilişkin algı ise bu durumu pekiştirmekte ve etik dışı davranışların devamlılığına izin vermektedir. Kadınlar, aldatıldığına ilişkin şüpheleri olduğunda ve bunu dile getirdiğinde, erkekler baskı kurmakta veya bu durumu reddetmektedir:

“Bir kız evimize geliyordu ya da odaya kapanıyorlardı. Gözümün önünde. Ya da mesaj. Göz yalan söylemez. Ya da odalara giriyordu konuşuyordu. Biliyordum çünkü göz yalan söylemez. Dediğim de çıktı en sonunda eve gelmiyordu. Bir şey dedim mi çıkar yani. Güvendikçe daha fazla yaptı. Hani bu kadın yapmaz, bu kadın etmez, gitmez. O yüzden onu anlamıştı. En son bardak patladı işte olmadı. Çok güvendiği için herhalde. Bu beni bırakmaz sessizdir. Para vermiyordu. İstanbul’da karı kız peşinde. O keyfine bakarken ben şiddet görüyordum babasından. O haberi yoktu. Geliyordu iki gün kalıyordu gene gidiyordu.” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkeklik dünyasında var olmanın esas mücadelesi cinsellikten geçmektedir. Güç ve iktidar meseleleri ile bütüncül bağlamda düşünülmesi gereken cinsellik; hegemonik erkekliğin gösterildiği, evlilik dışı cinsel ilişkinin yaşanabildiği, bu durumun kadın tarafından kabul edilmesi gerektiği, aksi halde şiddet kullanılmasını meşru kılan bir süreci temsil eder. Kadınlar, erkekliğe dair özelliklerin, cinsel özgürlük yaşamayı desteklediğini belirtmektedir. Bu durum sonrasında kadınlar, yaşadığı değersizlik ve çaresizlik duygularının ise eş dışındaki başka bir erkekle duygusal paylaşımında bulunarak aşılabileceğini düşünülmektedir. Tüm bu durumların sonucunda evlilikte sadakatin zedelenmesi durumu ile karşı karşıya kalındığı görülmektedir.

4.8.1.5. Aile İlişkilerinin Evliliğe Olumsuz Yansımaları

Evlilik yaşamında, erkeğin annesi ile kadın arasındaki olumsuz iletişim sıkça karşılaşılan bir durumdur. Buna ek olarak erkek, annesi ile işbirliği yaparak eşini aile dışında bırakabilmektedir. Kadınlar, erkeğin annesi ile işbirliğini, “sözünü dinleme, maddi olarak sürekli destek olma” olarak vurgulamıştır. Kadın ve erkeğin aynı ev içerisinde bir düzende yaşamalarının olanaklı olmadığı ve erkeğin ailesi ile aynı evin paylaşıldığı durumlar dolayısıyla eşler arasında sorunlar meydana gelmektedir: “Kayınvalide ile aynı evde oturuyorduk yani aynı katta. Sorunlarımız çok oldu. Onların sözünü dinliyordum eşim.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, emek harcayarak kazandıkları gelirin, erkek tarafından kendi ailesine verilmesinden ve bu nedenle ekonomik yoksunluk yaşamaktan dolayı hoşnut olmamaktadır. Bu durum bir nevi kadın emeğinin erkek tarafından sömürüsü olarak değerlendirilebilir:

“Ben mala bakıyorum, gidiyor annesine tüp alıyor, ben soba yakıyorum, annesinin maaşı var onunla her şeyini alabiliyor, bizi ortada bırakıyor, ne meyve görüyoruz, yazda da sobada, kışta da sobada da bakıyorum o mala. Birini satsa bir tüp alıyor. Koyun 300, 400 lira. Büyütüyor besletiyor bana.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, arkadaşlarından destek almak veya iç yüklerini hafifletmek için yakınlık kurabilmekle birlikte, bu kadın ağları aynı zamanda ataerkil kontrol sisteminin güçlü destekleyicileri olmaktadır. Davranışlarının “normal” sınırlar dışında kaldığı düşünülen kadınlar için, etkili kontrol aracı olarak işlev gören dedikodu ya da dışlayıcılık davranışları söz konusu olabilmektedir (Delamont’tanakt.Green vd., 1987: 90). Benzer şekilde, erkeğin ailesi ile aynı evin paylaşıldığı durumlarda, kayınvalide, erkeğin kendilerine ait olduğunu

çoğunlukla belli etmekte; kadını dışlayarak iktidar mücadelesini kazanma yolunda evde bulunan diğer bireylerin de desteğini almaktadır. Bu mücadelede erkek, taraf olarak ailesini seçerek, kadını yalnız bırakmaktadır. “Sadece beni sevsin, beni ezdirmesin. Beni ailesinin yanında küçük düşürmesin. Beni çocuğunu korusun başka bir şey istemiyorum.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Klasik ataerkillik altında kız çocukları, küçük yaşlarda, başta kayınpederin bulunduğu haneye evlilik nedeniyle giderler. Hanede bulunan tüm erkekler, kendinden yaşlı kadınlar ve özellikle kayınvalideleri tarafından baskılanır ve ezilirler. Bu evliliğin, kızlar için kendi akrabalarından bütünüyle kopmasına ve tecrit edilmesine hangi ölçüde neden olacağı; evlilik uygulamasındaki akraba içi evlenme derecesiyle yakından ilişkilidir (Kandiyoti, 2015: 132). 19 yaşında evlenen ve ailesi ile evlendikten sonra görüşmemeye başlayan G10, Kandiyoti'nin belirttiği gibi, eşi ve eşinin ailesi ile yaşarken kayınvalidesinin baskısına maruz kalmakta olduğunu, ataerkil biçimde çizilen sınırlardan çıkamadığını dile getirmektedir. Buna ilaveten beraber yaşadığı hanedeki daha önce evlenmiş ve “kıdemli” gelinlerin, yeni gelini ezme hakkının kayınvalidenin desteği ile hayat bulduğu görülmektedir. Bütün bu durumların sonucunda ise evlilikte; duygusal kopmalar, eşin bu mücadeleye seyirci kalması nedenleri ile sorunlar yaşanmaktadır:

“Ailesini tamamen çıkarmasın ama ailesine de bazen laf ettirmemesi ağır konuşturmaması lazım. Benim eşim bunlara müsaade ediyordu. Son anlarda kaynanam hasta olunca görüncem daha çok şey yapmaya başladı, benim moralim daha çok bozulmaya başladı. Sonra eşimden soğumaya başlıyordum aslında onu çok seviyordum ama kendimce soğumaya başlıyordum.” G10 (26 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Kayınvalide ile gelin arasındaki bu gerginlik, evliliğin en önemli iletişim teması haline gelebilmektedir. Kayınvalidenin yokluğu bile eş ile anlaşmazlıkların sona ermesine sebep olmaktadır. Öte yandan kadınlar, erkeğin ailesinin kendileri hakkında söyledikleri gerçek olmayan yorumlar nedeniyle kocaları tarafından şiddete maruz kaldıklarını anlatmaktadır:

“Annesi olmadığı sürece biz tartışmazdık. Annesi, bir iş yapmıyor, kendi saçını yolluyordu eşime hep diyordun senin karın bana küfür ediyor, bana laflar söylüyor, beni dövüyor, beni azarlıyor, istediğim hiçbir şey yapmıyor diye eşim bana öyle şeylerden çok kötü davranıyordu.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadının kimliği konusunda evlenmeden önce ailesinin elinde bulunan “söz söyleme hakkı”, evlendikten sonra erkeğin ailesine devredilmektedir. Dolayısıyla kadın, kadınlığına dair söylemler karşısında rahatsız olsa bile erkeğin korumasını beklerken, aslında yaşamının iki döneminde de toplumsal olarak inşa edilen yargıların içerisinde sıkışık kalmaktadır:

“Ama ben hiç merhamet görmedim. Kimse kimsenin sofrasına aç değil affedersiniz ama benim kayınpederim sürekli aç köpek aç köpek diyordu ortalarda dolaşıyordu, benim eşim hiç ses çıkarmazdı. Bence benim eşim çok ilgisiz olduğu için bana vereceği ilgiyi annesine babasına verdiği için, ben de ona inat ediyordum. Baktım ne yapsam olmuyor, ilgileniyorum olmuyor, ben de ilgisiz olmaya başladım.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar evlilik yaşamlarındaki anlatılarında, erkeğin annesinin baskın rolünü vurgularken, eşlerinin buna karşı çıkmamasından rahatsız duyduklarını da dile getirmişlerdir. Kadınlara göre, erkek, ne olursa olsun, annesinin davranışlarını onaylamamalı, kadının yanında yer almalıdır.

4.8.1.6. Ataerkilliğin Yeniden Üretimi

Ataerkillik, yalnızca kadınlık ve erkeklik özellikleri ile sınırlı kalmayan, kurumsal kontrol ve ikna üzerinden işleyen ve gücünü toplumda uzunca bir süredir var olmasından alan pratikler bütünüdür (Demez, 2011: 331). Ataerkilliğin kontrol mekanizmalarının, kadına yönelik aile içi şiddet üzerinden işlediği görülmektedir. Evlilikte, kadının erkek ile aynı fikirde olmadığını belirtmesi, erkeğin şiddet uygulaması ile sonuçlanabilmektedir. Dolayısıyla kadınlar, bunu engellemek için herhangi bir çaba göstermediklerini dile getirmekle birlikte kocalarının davranışlarını ve söylemlerini onaylama yolunu seçmektedir:

“Onun huyuna suyuna gitmezsem benim sonum daha kötüydü. Bana daha çok şiddet uygular, daha döverdi. (Eşi) Bana sen şöyle yapmayacaksın, böyle yapacaksın diyordu ben onun dediğini yapıyordum ben öyle seviyordum.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

“Ben ne yapayım öyle sessizce oturuyorum o da bana ağzından gelen küfürü lafi aileme laflar ediyor bana laflar ediyor. Ben de susuyorum bir şey demiyorum ben ne diyorum benim anneme babama laf söyleme başka bir şey istemiyorum.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Ataerkilliğin üretiminin nasıl olduğu konusunda yalnızca kadınların davranışlarını ve söylemlerini incelemek yeterli olmamakla beraber önemli noktaları ortaya çıkarmaktadır. Toplum tarafından kadınlığa dair belirlenen ev içerisindeki konum, ona uygun tavır ve tutumları göstermesini gerekli kılar. Bu nedenle evin içerisinde ne kadar şiddete maruz kalırsa

kalsın hatta psikolojik sağlığının yerinde olmadığı konusunda etiketlensin; kadının yapması gereken, bundan söz etmemek, erkeğin sözünün üstüne söz söylememek ve tahakkümü onaylamaktır:

“Gülüyom, ne diyim. Senin dediğin diyorum he diyorum. Bir şey desen başlıyor bağırma, eline ne geçerse kırmaya dökmeye. He diyorum yani. He dediğim halde dayak sopa. Ama doktorlara hep gittim. İlaç zorla aldım. 10 mg. 15. mg. Düşük dozlarla. Antalya’ya gittim doktor yaz diyon yazıyorum dedi ama içiyormuş gibi yap dedi. Birkaç gün içtim sonra içiyormuş gibi yaptım. Onun korkusundan içiyorum hani bak diyordum.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkeklik her an ve her ortamda yeniden kanıtlanan bir pratiktir. Yani kadın, eşi ile bulunduğu her ortamda, ev içinde ve özellikle iş yerinde bunu gözeterek davranmalıdır. Çünkü toplum, kadını olduğu kadar erkeği de gözetler ve erkeklik değerlerini yeniden üretir. Dolayısıyla erkeğin davranışları onaylanmasa bile ev dışındaki ortamlarda bu düzeltilmez; sonuç olarak kadın dış dünyaya “iyi bir izlenim” bırakma adı altında erkeğin hegemonyası kabul eder:

“Her gittiğim yerde ben idare ediyordum. Ustabaşıyla tartışıyordum, ben arayı buluyordum, beni de tanıyorlardı onun eşiyim diye ne yapcağımı bilmiyordum bu sefer ona diyordum kendini düşün beni düşün bak insanların izlenimi bizim üstümüzde kötü olmasın. Mesela onların yanında bana laf söylüyordu, ben eve gidince söylüyordum iş yerinde açmıyordum. Ama eve gidince diyordum bak bunu yapma iş yerinde. Öyle görmesinler. Ne kadar mutsuz da olsam bak, bunu el âlem, dışardaki insanların hissetmesini hiç istemedim.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Klasik ataerkilliğin krize girmesiyle birlikte birçok kadın, taleplerinden ödün vermeden ve haklarından feragat etmeden, erkeklerin yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak için her türlü baskıyı kullanmaya devam edebilir. Kadınların bu pasif direnişleri, ataerkil pazarlığın koruması karşılığında itaatkâr olma ve uygun davranış biçimlerini kullanma şeklini alır (Kandiyoti, 1988: 282-283). Ataerkil pazarlık, iktidarın insan davranışlarını ne yöne kanalize ettiğini gösteren bir olgudur. Kadın, iktidarı koruyabilmek için çocuk doğurmak, eşine hediyeler almak, iyi davranmak gibi yöntemler kullanmaktadır:

“Çok şey yaptım. Eline çocuk bile verdim. Değişmesi için. Yine değişmedi. Değiştirmek için neler yaptın? Çok şeyler denedim. Onun için her şey. Sevgiyi, aşkı ne yaptıysam olmadı. Benim eşime karşı kötü bir huyum yok. Hep güzel laflar. Eşime mutlu olsun diye sevgililer gününde hediyeler alırım. O

almazdı ama ben onun değişmesi için alırdım. İşe yaramıyordu.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Ataerkil sistem, kadının ve erkeğin belirli kalıplar içerisinde davranmaları ile oluşmaktadır. Erkeklerin kuralları koyduğu ve dolayısıyla gücü elinde bulundurduğu bu sistemin en temel belirleyici unsuru aile içindeki kadın ve erkektir. Evlilikte kadın, erkeğin kurallarına uymayı reddederse karşısında şiddet görmekte bu nedenle çeşitli rıza yollarına başvurmakta ve ataerkil pazarlığı seçmektedir. Sonuç olarak, erkeğin gücü aslında kadının varlığı ile anlam bulmakta, ezen ve ezilen bir yapının ataerkillik adı altındaki yansımaları toplumsal gerçekliği oluşturmaktadır.

4.8.1.7. Bedenin Kontrolü

Kadınların beden kontrolü; bekâret, namus gibi konularda gündeme geldiği gibi hamilelik sürecinde çocuğunu dünyaya getirmede kendi kararların verilir verilmemesi konusunda da tartışılmaktadır (Komut, 2011: 87). Kadınlar, eşi hatta eşinin aile bireyleri tarafından kendi istekleri dışında kürtaj olmaya veya çocuklarını dünyaya getirmemeleri konusunda baskıya maruz kalabilmektedir. Bu konudaki gerekçeler ise kadınlara, iyi anne olamamak, sağlıklı bir bebek dünyaya getireme ihtimali ve ekonomik problemler nedeniyle bakım veremeyecek olma olarak sunulmaktadır.

Baba soyundan gelen nesillerin sağlıklı olması, soyun devamlılığının garantisidir. Bu anlamda güvencenin sağlanması, erkek ve ailesi tarafından kadın cinselliğinin ve bedeninin kontrol edilmesi ile gerçekleşmektedir. Örneğin, kadında var olan rahatsızlıkların hamilelik sırasında çocuğa geçme riski öne sürülerek kadına, erkek ve ailesi tarafından çocuğun doğmaması yönünde baskı yapılmaktadır:

“Kayınpederim bir yanda kaynanam bir yanda hepsi bir olup hastalığım var diye benim bronşitim var diye çocuğa bulaşır diye eşim dedi ki bana seni de istemiyorum çocuğunu da istemiyorum dedi. Bana bu çocuğu aldır demişti. Ama ben çocuğuma kıymak istemiyorum.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadın çoğu zaman bedeni ve doğurganlığı konusunda tek başına söz sahibi olamamakta; eşi dışında kayınvalide ve kayınpeder de bu konuda karar verici pozisyonda olmaktadır. Erkek ise, kadına ailesinin isteği doğrultusunda davranmakta, gerekirse şiddete başvurarak kadının bedenini egemenliğinin bir göstergesi haline getirmektedir:

“Bu çocuğu aldirtmak için çok uğraştılar bu yavruma. İstemiyoz dediler kaynanam dedi babası da söyledi. İnan ki buraya beş kere getirdiler. Aldırmıycam dedim. Ben anneyim dedim. Evladım hayatta aldırmam dedim. Dedi ki beyim yemin olsun seni bir daha getirmiycem geber dedi bana. İnsan evladına öyle der mi anacım, çocuk senin. Götürmedi bi daha. Bu çocuğu aldırırsam bileklerimi keserim o dereceye geldim yani. Ne olursa olsun sağlam olsun ne olursa aldırmam dedim.” G26 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Hamilelik kadınlar için travmatik bir süreci ifade edebilmektedir. Çünkü bu süreç, kadınların bedeninin erkeklerin kontrol alanı olduğu, kadınların ekonomik sıkıntılar sebebiyle kürtaj olmaya zorlandığı, ayrıca buna rıza göstermesinin beklendiği bir dönemi ifade etmektedir:

“İlk çocukta zaten korunmayı bilmediğim için hamile kaldım hemen. İlkinden sonra bir tane daha oldu. Onu da borçlarımız var diye çok ağladım ben kürtaj olmiyim ben diye hatta bilmiyorum imzaladığım kâğıtta var mıdır ama ben hep dedim oradakilere dedim, ben istemiyorum kürtaj olmayı. Eşim zorladı borçlar var diye. Ondan sonra da sözde vicdan azabını dindirecek ya, bir tane daha olsun dedi. Bir de hamile olduğumu sağlık ocağında öğrendim. İnsan hamile olduğuna sevinir demi eve kadar ağladım. Komşu da görmüş ağladığımı. Komşu, ben seni gördüm ya biri öldü sandım diyor. Noldu dedi, hamileymişim dedim. Çünkü bebek doğurmak (ağlamaya başlıyor) biliyorum ya o aşamaları tekrar geçircem tekrar tekrar.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Kadınlar, erkeğin söz hakkının sınırladığı ölçüde özgürlüklerini yaşayabilmekte ve kadın bedeni, erkeğin iktidar alanı olarak kullanılabilir. Dolayısıyla Connell’e atıfla toplumsal bir sürecin parçası olan cinsellik (2016: 132) ve beden kontrolü, kadınlar için bu özgürlük alanının bittiği hususlardır. Diğer bir yandan bu konuların en fazla sorgulandığı zamanlar yani kadınlar için hamilelik, kürtaj için zorlanılacak bir dönemi ifade ettiğinden travmatik olarak görülmektedir. Ataerki toplumun her alanında görüldüğü gibi erkeğin karar vericiliğinin bu konudaki etkisi, kadın için psikolojik, fiziksel vb. olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir.

4.8.1.8. Cinsel Şiddet

Kadınların evliliklerinde şiddet anılarını çağrıştırdığı için cinsellik ile ilgili anlatımlarında zorlandıkları gözlenmiştir. Evlilik ilişkisinde çoğunlukla eş tarafından uygulanan cinsel şiddet teması ortaya çıkmıştır.

Heise, kadına yönelik şiddet biçimlerini cinsel saldırı, cinsel taciz, takip, çocuk cinsel saldırı ve taciz, dövüş, kölelik, kadın ticareti ve zorla fuhuş, şiddetli pornografi, cinsel

istisnalar vb. şekillerde olmak üzere en yaygın biçimde ise cinsel saldırı ve cinsel taciz olarak görüldüğünü belirtmiştir. Bu iki şiddet durumunda da failin bir başkasını kontrol etme, hükmetme ve tehdit etme ihtiyacı vardır; Hem erkekler hem de kadınlar tarafından gerçekleştirilebileceğini not etmek önemlidir. Ancak, bunlar cinsiyet suçları olarak adlandırılmaktadır, çünkü failerin büyük çoğunluğu erkek ve neredeyse tüm mağdurlar kadındır. Bu nedenle, cinsiyetin her iki suçta da önemli bir faktör olmakta, kadınlar kadın olduğu için tecavüze uğramaktadır (Heise'danakt.Rozee, 2002: 94). Bu ifadeden hareketle, kadınlar cinsiyet suçlarına maruz kalmakta, evlilik içi cinsel taciz durumu ortaya çıkmaktadır. Cinsellikte kadının kararları önemsenmemekte, erkek şiddet yoluyla kadını kontrol etmektedir:

“Bu şimdiki berbat. Sürekli ilişki. Akşama kadar. Bıkıyordum artık nefret ediyordum. Şimdi mesela hamileyim. Doktor ona da dedi düşük tehlikesi var, uzanıp kaldırmayacak, sürekli dinlenecek düşük olabilir dedi. Ama doktor ne bilirmiş o kimmiş, yatacağım da kalkacağım da zorla yatacağım da kalkacağım da. Öldürürdü dayaktan. Yok. Dayak yersin sopa yersin. Yine birlikte olur. Bunun nefsi çok pis. Tarifi mümkün değil” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Cinsiyet ile ilişkili olarak değerlendirildiğinde geleneksel yapı, erkekleri iddialı davranmaya, cinsel aktiviteyi başlatmaya, bunu sürdürmeye ve cinsellik hakkında bilgi sahibi olmaya teşvik eder. Kadınları ise erkeğin cinsel kahramanlığına pasif kalmak, uyumlu olma ve cevap verme ile karakterize bir rolü benimsemesini destekler (Baber, 2002: 148; Byers, 1996: 9). Buna benzer bir şekilde kadınlar evlilikteki cinselliği, şiddet üzerinden gerçekleşen bir eylem olarak anlatmışlardır:

“Birlikte olmamız zaten aynı evi paylaşmamızdan 8 ay sonra gerçek bir karı koca cinsel birleşmemiz oldu. Sonrasında bir alelade bir evlilik. Sonrasında işte hırlar gürler başlayınca biraz Türk erkeği maçoluğuyla yaklaşmaya başlayınca, işler daha sarpa sardı. Cinsel birlikteliğimiz şiddete dönüşmeye başladı, tecavüze dönüşmeye başladı. Dayanılmaz bir hal aldı. En sonunda şikâyetçi oldum. O sayede kurtulabildim.” G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagog)

Erkek cinselliği, erkek iktidarının kalıcı hale gelmesinde önemli bir yere sahiptir. Erkekler, cinsellik hakkındaki değerlendirmeleri, bedenleriyle kurdukları baskıcı tutumlar ile haz deneyimleri arasında kurulan köprüyü destelemektedir. Erkeklerin kadınlar üzerinde cinsel baskı uygulaması toplumsal açıdan kabul görmekte ve teşvik edilmektedir. (Segal, 1992: 264-265). Bunun aksine kadınların ise cinselliği istemesi beklenmez: “Valla benim

eşimden gördüğüm şey, cinsellik bekler. Ben de aksine sevmiyom.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkeklerin cinsel davranışı ile cinsiyet rolleri arasında bağlantılar mevcuttur. Bunlar, hedefler ve başarı, kontrol ve güç, saldırganlık ve şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin iş yerinde başarılı olmalarının yanı sıra bunu cinsel alana da aktarma ve bu alanda da başarılı olma sorumluluğu vardır. Beklendiği gibi, iş ve evdeki kontrol ve gücün korunmasına ilişkin karakteristik erkek davranışları ve tutumları cinsel ilişkilerde de yaygın olarak görülür. Bir erkeğin cinsel kontrolü sağladığı bir yol, başlatıcı rolünü oynamaktır (Gross, 1978: 88- 95) Bunun ötesinde kadınlar, erkeklerin cinsel isteklerine her zaman cevap veren ve cinsellik için daima hazır olarak görülür. Cinsellik teması, eşin beklentilerinin ne olduğu sorusuna cevap olarak da ortaya çıkmaktadır: “Kocam benden ne istiyor. Sadece en çok en uç cinsellik istiyor. Karşı çıkınca dövüp, sövüp, zorla bunu yapmaya çalışıyor.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Anne Edwards, şiddetin “toplumsal olarak üretildiğini” ve sıklıkla “sosyal olarak meşrulaştırılmış” kültürel bir fenomen olduğunu vurgulamaktadır. Sonuçta, erkeklik ve kadınlık, erkek ve kadın olmak, erkek ve kadın cinselliğinin hepsi toplumsal olarak inşa edilmiştir (Edwards’danakt.Mooney, 2000: 97). Bu inşa sürecinin bir uzantısı olan evlilik içerisindeki cinsel şiddet, kadına yönelik şiddetin bir türevi olarak ortaya çıkmaktadır. Kadınların anlatılarında çoğunlukla eş tarafından uygulanan cinsel şiddet, fiziksel şiddet ile birlikte görülmektedir. Bu durum kadınların, erkeğin iktidarını onaylamak zorunda kaldıkları bir yola başvurmalarını yani erkeğe itaat etmelerini gerektirmektedir. Dolayısıyla kadın cinselliğinin kontrol altına alındığı, kadının bu konuda söz hakkının bulunmadığı bir evlilik yapısı ortaya çıkmaktadır.

4.8.1.9. Ekonomik Durum

Evlilikteki ekonomik durum, kadın ve erkek arasındaki ilişkiyi etkilemektedir. Bu temada kadınlar, erkeklerin, fazla gelir sahibi olduklarında başka kadınlarla ilişki yaşamaya başladığını, evin ihtiyaçlarını almadığını, ev dışında yüksek miktarlarda harcama yaptıklarını, çalışıp kazandıkları paraya el koyduklarını vurgulamışlardır.

Evin geçimini sağlayan erkeğin, maddi imkânlarının artmasıyla evlilik ilişkilerinin değiştiği, başka kadınlarla ilişkilerinin var olmaya başladığı dolayısıyla ev ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmediği görülmektedir: “Paradan gudurdu adam dedim ya paraya hiç ihtiyacımız yok. Ama parayı gazinolarda yiyo. İki buçuk milyar maaş alıyo kira vermiyo

elektrik su vermiyo. Aidatı bile ben veriyordum. Çok nadir 50 TL verirdi pazarlık al diye. Market alışverişi arkadaşı vardı tek tük alırdı.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Öte yandan erkeklerin, kadınların çalışması ile kazandıkları parayı alarak, kadınları yoksulluğa terk ettiği görülmektedir. Ancak kadınlar içinde buldukları ekonomik baskıyı avantaja çevirmeyi denemektedir:

“Paralarım şöyle. Baktım paralarım elden gidecek ben buna yalan söylüyordum. 20 liraya bluz aldıysam 50 liraya aldım diyordum. Çocuğa ayakkabı 100 liraya aldım diyordum. Gözlük değiştirdim normalde 480 lira tuttu. Ben buna 1650 lira mı dedim yalan da söylediğimden hatırlamıyorum. Böyle be biliyim ben ya.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Bunun yanı sıra kadınların çalıştığı halde kazandığı geliri özgür bir biçimde kullanamadıkları da görülmektedir. Yoksulluğun kadınlaşması kavramını gündeme getirmektedir. Bu kavram, her yoksulluk ölçümünde, kadınların erkeklerden daha yoksul olması durumunun ifadesi olarak kullanılmaktadır (Uçar, 2011: 25). Kadınlar çalışsa bile, erkeklerin bu parayı kontrol ettiği dolayısıyla işte çalışsa bile yoksullaştığı görülmektedir:

“Yok param elimden avucumdan aldı. On gün çalıştım en son. Onu yatırdılar onu elimden aldı. Bankada da vardı onu da aldı. Benden 1000 lira para istiyordu ya. Hepsini aldı. Yüzüğümü aldı. 25 milyon para ile geldim. Bi kuruş para yok. İlaç lazım oluyor nasıl alacağım bilmiyorum.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Çalışma koşulları, işin özelliği, çalışma süreleri, kazandıkları ücret, çocuklarının yaşları, eşlerinin evdeki tutumları, kadınların anneliğe ilişkin bakış açılarını etkileyebilmektedir (Kümbetoğlu vd., 2012: 241). G32, yeni doğum yaptığında, işe gidemeyeceğini belirterek eşinin maddi dayanağını ve alışageldik düzenini bozduğunda, şiddetin ortaya çıktığını anlatmıştır. Kadınların anneliği önceleyerek, ücretli çalışmayı erteledikleri görülmektedir:

“Eşim mesela akşam eve geç geliyordu. Arkadaşlarıyla geziyordu. Bazen sabaha karşı geliyordu. O geldiğinde mesela sabah ben işe gidiyordum beşte kalkıyordum. Ben kaç kere desem de o hiç girmede işe. Sonra benim izne çıkıyor böyle işlerde doğum izni doğum izni çıktım ben. Sonra doğum parası bunları tabi birini yemedim. Ondan sonra işe gitmeyeceğim çıkacağım sen çalışmıyorsun zaten. Ben de iki çocuğunu bırakıp gidemem diğeri küçük olduğu için emiyordu gitmem işe dedim. Sen gideceksin o

zaman sen bakacaksın. O da hayır ben gitmeyeceğim bunlardan da şiddet oluyordu.” G32 (25 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Toplumsal cinsiyet düzeni, kadınların ev sorumluluklarını sabit kılmaktadır; kadınlar, çocuk bakımı, temizlik ve yemek yapmak gibi işleri yapmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünde ise bunlara ek olarak kadınların sorumluluğu artmaktadır. Kadınlar hem evi geçindirmek için çalışırken hem de ev işlerini de idame ettirmektedir:

“Yok çalışmıyordu (eşi) o zamanlar ben halı dokuyordum onu besliyordum. Sonra fabrikaya girdim. O da kahvelerde geziyordu. Geri de gidiyordum saat on iki de geri gidiyorduk. Sabah yine erken gidiyorduk oraya. Öyle geçti hayatlar işte. Parayı getirip ona veriyordum.” G37 (63 yaşında, evli, okur yazar, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Ataerkil sistem, genç erkeklere karşı yaşlı erkeklerin egemenliği, erkeklerin topraklarda, hayvanlarda veya ticari alanlar üzerinde kontrolü ve kadınların ev içi alana hapsolmaları ile karakterizedir. Dolayısıyla eşit olmayan ilişkiler içerisinde hayatta kalma gerekliliği, ekonomi temelinde paradoksa dönüşmektedir (Kandiyoti, 1988: 282). Bu durum ailedeki yaşlı erkeklerin (kayınpeder) ve kadınların (kayınvalide), oğulları (eş) aracılığıyla uyguladıkları bir şiddet biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Kadın birlikte yaşadığı eşi ve ailesinin, temel bakım ihtiyaçlarını kısıtlaması dolayısıyla yaşamını sürdürmekte sıkıntı yaşayabilmektedir:

“Ailem gönderiyordu. Şekerimi bile ailem gönderiyordu. Çayımı, şekerimi, makarnamı olsun. Her şeyimi. Onlar (eşi ve ailesi) bana bize vermiyordu. Onlar yapsa bile odada yemekler kitleniyordu. Ya da çöpe dökülüyordu. Ekmek pişiriyorduk tandırda ekmek odada kilitli bitti diyordu bana. Köpeğin önünde parçalanmış olanlar atılır ya aynı onlar gibi. Benim annem babam kardeşim Allah onlardan razı olsun. Babam irmiği olsun şekeri çayın olsun elbisemizden ayakkabımızdan çocuğumun kıyafeti ayakkabısından bezinden her şeyi o alırdı.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Evlilikteki ekonomik sıkıntıların ortaya çıkmasında önemli bir etken de erkeklerin alkol kullanımını olabilmektedir. Kadın, erkeğin alkol almasını engellemeye çalışmakta, erkek hem gelir getirici bir işte çalışmamayı hem de alkol kullanımına devam etmeyi tercih etmektedir. Sonuç olarak evin ihtiyaçları karşılanmamakta, kadın erkeğin alkole para vermesinden şikâyet etmekte ve ilişkiler çatışma halini almaktadır:

“Benim fikrim eşime karşı şöyle alkol alma alkol alacak gidecek durumumuz yok. Tamam çalışmıyorum parasız ev zaten ev kira bunlar oluu gider. Ben ise girsem sen ise girsen beraber hem çocuklarımıza bakarız dedim. E o sen çalışmazsan den gidemezsin sen yapamazsın sen edemezsin e ben çalışmam her yer kış gapali. İş yok. Onun fikri başka benim fikrim başkaydı.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Evliliğin iktisadi temeliniin sağlanması için, kadının ve/veya erkeğin çalışması gerekliliği vardır. Kadınların çalışma hayatı hakkında yaşadıkları zorluklar sadece ev yaşamını kapsamamakta, iş ortamında da ortaya çıkmaktadır. Hartmann, kadınların bu zorlukları konusunda ailenin dışındaki örneklere, kadın işçilerin ve öğrencilerin erkek patronlar ve profesörler tarafından tacize uğramaları, sekreterlerin, yöneticilerinin kişisel görevlerini yürütmeleri ve cinsel istekleri için kullanılmaları olarak belirtmiştir (1981: 15). G25’in bu ifadedeki benzer durumlar ile karşılaştığı görülmektedir. İş yaşamında karşılaşılan erkekler kadınları “para kazanacak bir kadın” olmaktan ziyade “evlenilecek bir kadın” olarak görmekte ve bu durum kadınları iş yaşamından uzaklaştırmaktadır:

“Adım attığım her yerde çok sevildim sadece tek problemim o bu okul hayatında yaşadığım sıkıntıları bir de iş hayatında da yaşıyordum. Benim düşüncem nereye adım atarsam atayım hiçbir zaman evlenmek çıkmak ya da gezmek olmadı. İşe girdim demi çalışıp para kazanmaktı. Sadece bunu odaklanıyordum. Diğer dışardan gelen etkenler olduğu zaman ben o ortamdan soğuyordum. İşte de öyle oldu. Ama ısrarcı olan yerleri oldu olmayan yerler oldu. Israrcı olan yerler tiksindirdi çıktım. Birinde evlenme teklifi geldiye diğerinde sevgili olma teklifi geldi..... Bazen girdiğim zaman patron konuşma yapıyor seni tanımak istiyor. Adam benim söylediklerimi dinliyor ama o başka şeyde düşünüyor hakkımda. Ben anlatıyorum sonra konuşma bittiğinde sen ne kadar güzelsin, gözlerin ne kadar güzel diyo. En ufak bir cümlesinden ben tiksiniyorum adamın o saniye tamam ben işe gelmiyorum üç gün. Sonra telefon açıyorum başka bir nedenle başka bir işe gidiyorum. Yani karşı tarafın laflarından tiksiniyip bıraktığım da oldu.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Aile yapısının tüketici konumu, ekonomik durumu etkileyen bir gelişmedir. Kadınların ekonomik imkânlarla erişimi olsa bile bunu kullanmaları ve ekonomik özgürlüklerine kavuşabilmeleri çok uzak görünmektedir. Kadınların anlatılarında kimi zaman geleneksel öğretilerdeki “eve ekmek getiren erkek/yuvayı yapan kadın” söylemi ortaya çıkmaktadır. Kadınlardan kimi zaman ise, hem ücretli çalışması ve kazancını eşine vermesi hem de ücretsiz ev içi emeğini sürdürmesi beklenmektedir. Çünkü erkek yalnızca bu yolla maddi temelli iktidarını sağlamlaştırmaktadır. Evlilikteki ekonomik duruma ilişkin anlatılar içerisinde kadınların toplumsal cinsiyet temelli zorluklarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Kadınların, iş yaşamlarında, erkek iş arkadaşlardan ve yöneticilerinden, cinsellik temalı söylemlere maruz

kaldıkları bundan rahatsızlık duydukları görülmüştür. Sonuç olarak, kadınlar, evlilik yaşamlarında, emek sömürüsü ve ekonomik şiddet ile karşılaşırken; çalışma yaşamında sözel ve cinsel şiddet riski ile karşı karşıya kalabilmektedir.

4.8.1.10. Sosyal Ortam

Erkeğin, kadını sosyal ortamdan, dış çevrede uzak tutmak istemesi; kadınlara eşin değişmesi istenen özellikleri ve kıskandığı durumların ne olduğuna ilişkin soruların cevabında ortaya çıkan bir temadır.

Delaney; evi, içinde bulunan bireyleri kuşatıp koruma özelliğinin kadın bedenine benzetmektedir. Dolayısıyla ev, dış dünya ile giriş çıkışların denetlendiği bir sınır görevi gören sığınaktır. Evin sahibi olan erkekler, evi kapatarak korurken, benzer biçimde kadınları da kapatarak denetler. Çünkü erkek, eve yabancı olan ve ikamet etmek için gelen kadın üzerinde kontrol sahibidir. Kadın için ise, kocası evi kuşatır ve rahme yerleşen bir tohum benzerliğindedir (2009: 142). Buradan hareketle erkeklerin, kadınları “evin içine kapatarak”, dış dünyaya açmadığı, kadınların arkadaş çevresini ve gideceği ortamlarda geçireceği süreyi kısıtladığı görülmüştür: “Dışarıya çıkmamı yasaklıyordu arkadaşlarımla dışarı çıkmayı.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Toplumsal olarak namusun, kadınlara ait bir özellik olduğu ve erkeklerin kontrolü altında bulunduğu yönünde genel bir kabul vardır. Kadınlar, pasif bir biçimde namuslu olarak kabul gören davranış kurallarına uymak zorundadırlar. Erkekler ise bunun aksine aktif bir rol oynayarak kadınların bu kalıplara uygun davranmasını sağlamaktadır. Sonuç itibariyle “namus” kavramı cinsiyetleri belirli şekilde davranmaya zorlamaktadır: Araştırma sonuçlarına göre; kadınları “kendilerine, özellikle erkeklerle ilişkilerine dikkat etmeye” ve erkekleri ise “gözlerini kadınlar üzerinde buldurmaya” zorlayan bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır (Kardam, 2005: 19):

“Her zaman baskı görüyordum ben zaten beni hiçbir zaman gün yüzüne çıkarmadı ki. Gezmeye tozmaya. Mesela bayramlar seyranlar düğünler olur onlara zaten hiç göndermez. Kısıtlı sürede mesela on dakika duracağına beş dakika dur gel derdi. Hep böyle kısıtladı yani.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, erkekliğin sosyal inşasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu, evlilikte erkeğin, güç, kontrol, kural koyma isteği karşısında kadının nasıl davrandığı, hangi söylem pratiklerine başvurduğu ile yakından ilişkilidir. Erkek, dış çevre ile kadın arasındaki bağı, tanınmayan

arkadaş çevresi nedeniyle ortadan kaldırmak istediğinde, kadına yine kadınların –güvendiği ve namusuna sahip çıkabilen- eşlik etme koşulunu koyar. Kadınlar ise bu durumu kabullenerek erkeğin sınırladığı çerçevede hareket etmektedir. Eşinin kendisini kısıtladığını belirten G33’e bu durumu değiştirmek için bir şeyler yapıp yapmadığı sorulduğunda şu şekilde cevap vermektedir:

“Evet ben denedim yani bağırp çağırmam ama uygun bir dille söyle olur böyle olur er gelirim geç gelirim benim arkadaş çevrem var hepsini söyledim. On dakika müsaade veriyorum dedi ister git ister gitme dedi. Ben arkadaş çevreni bilmem dedi. Akşam olurdu düğünler olurdu tek başıma göndermezdi illa yanımda biri olcek. Annesi olurdu deyzesi olurdu veya benim akrabalarımndan.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkek, kendi annesi, babası, ailesi ile yaşamayı sürdürürken, soyunu devam ettirecek aileyi onların yanına dâhil etmeye meyillidir. Kadın, bu ailenin bir parçası, üyesi sayılırken; erkeğin bir ailesi mevcuttur. Dolayısıyla kadının yaşamı, erkeğin babası, erkek kardeşi, oğlu tarafından kuşatılır (Delaney, 2009: 140-141). Bu nedenle kadının ev dışındaki dünyaya ulaşması, erkeğin ailesindeki bireyler tarafından da kısıtlanabilmektedir. Kadınlar, “köle gibi çalıştırılmakta” ve sanki hapis hayatı yaşamak zorunda bırakılmaktadır. Evlendikten sonra eşinin ailesi ile yaşamaya başlayan G22, ev işlerini yaptığını, buna karşın ev dışındaki işlerin erkeğin ailesi tarafından cinsiyet gözetilmeksizin yapıldığını, eşinin ise kendisine uygulanan bu muameleye seyirci kaldığını belirtmektedir:

“Kulaklığımı takıp odasına kapısını kapatıp sadece müziğini dinler derdi. Eşim de ailesi de. Pazara da kaynanam görümcelerim kayınpederim giderdi bırakmazlardı ben gideyim. Hiç dışarı çıkmazdım. Köle gibi çalıştırmak. Benim hayatım sadece bir odayla geçti. Eşim ne getiriyorsa da benim elime vermiyordu kız kardeşinin eline veriyordu. O benim çalıp aileme vereceğimi sanıyordu o parayı.” G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Yaşanılan çevre, erkekliğin kurulmasında önemli etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Küçük yerleşim yerlerinde tanışıklığın çok olması, erkeğin kadının gireceği ortamları sınırlandırmasına sebep olmaktadır. Erkeklik, farklı mekânlarda üretilen ve sürekli değişebilen bir devinim seyrederken, kadınlık için bu söz konusu değildir. Dolayısıyla kadın, konu komşu ile iletişimini eşinin isteği doğrultusunda sonlandırmakta, bu durumu ise mutsuz olmasına karşın “eşim beni kötü yönde değiştirmek istemiyor” şeklinde normalleştirerek anlatmaktadır:

“O beni mutsuz ederdi. Yani onun beni değiştirmeye çalışmasının sebebi kötü bir yönde değildi ama beni mutsuz ediyodu. Mesela köy yerinde yaşıyorsun ya evden dışarı çıkmıycaksın. Buydu yani ama insanı evden dışarı çıkmamak bunaltıyor. Çıkmıyodum. Onun dediği hiçbir şeyin tam tersini yapmadım uzun sürece.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Bazı durumlarda da erkeğin haberinin olmayacağı düşüncesi, kadının istediği ortama girebilmesini sağlamaktadır. Erkeğin kahvehane gibi mekânlara gidilebiliyorken, kadının komşuya gidememesi, kadınlar tarafından erkeğin kıskançlığı olarak nitelendirilmektedir:

“Tabi sağa sola gittim mi kıskanırdı. Mesela komşu evinde durdurmazdı. Kaynanam olsun kocam olsun komşuya salmazdı. Mesela kahveye gittiği zaman saklı giderdim mesela süt vermeye giderdik ‘südü yanında oyalanma, südü dökcen acele çabuk döncen’ derdi. O dereceydi yani.” G26 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Bourdieu, eril tahakkümün, hâkimiyeti kuran kişinin uyguladığı sembolik şiddet dolayısıyla sürdürüldüğünü belirtmektedir. Egemenlik ilişkisinin devamlılığı, somutlaştırılmış bir şekilde uygulanan davranışlar ile sağlanırken, bu ilişkinin doğal görünmesine neden olur. Tahakküm altındaki kişinin kendini algılaması veya baskın olanı algılaması için gerçekleştirdiği eylemler, doğallaştırılmış sosyal varlığının bir ürünü haline gelir (2001: 35). Erkeklerin kadınları kontrolünde sembolik şiddet ortaya çıkmakta, bu durum kadınların evlilik içerisindeki konumunun devamlılığı için kabul edilmektedir. Eril iktidar, erkeğin fiziksel olarak bulunmadığı ortamlarda bile kadının davranışlarının erkeğe uyumlulaşması ile sürdürülmektedir:

“Tabi. Ben hiç kimseyle konuşamazdım. Komşuyla, bir yere çıkmak mesela. Ekmek yok mesela. Çıkamazsın aç durcan onun gelmesini beklicen. O zaman da ben de patates vardı mesela ya haşlardım, ya kızartırdım. Akşama kadar onu beklerdim aç susuz. Çıkarttırmıyordu. -Seni nasıl kontrol ediyordu? İşte ben duyar bir şey olur diyerekten gidemezdim. Korkudan kapı dışarı çıkamazdım. Komşular bir şey yaparlardı çağırırlardı gidemezdim.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkeğin, kadını sosyal ortamlardan uzaklaştırması, ev içerisinde kurduğu iktidarın bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun nedenleri arasında, kadının namusunu korumak ve kıskançlık yer almaktadır. Kadınlar, bu duruma karşı gelmeyerek, erkeğin istediği kadınların eşliği ve sınırladığı ortamlarda bulunarak eril iktidarı onaylar görünmüştür. Bu ikili sistem dirençli olup kolay değişebilecek gibi görünmemektedir. Dolayısıyla kadının ev alanında

bulunması, erkeğin güvencesidir. Erkeğin kadını oradan çıkarmamak suretiyle korumaya çalışması bu nedenledir.

4.8.1.11. Kuşaklararası Şiddet Aktarımı

Şiddet, kendini yeniden üreten bir fenomendir. Şiddet aktörlerinin çoğunluğu geçmiş yaşamlarında şiddete maruz kalmış veya şiddete tanık olmuştur (Kümbetoğlu vd., 2012: 170). Kadınların anlatılarında da benzer biçimde, eşlerinin şiddet uygulamasının kendi anne veya babalarının şiddeti ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Yalnız eş boyutunda değil, çocukları ile kuruluştaki kalan kadınların, küçük yaşlardaki çocuklarının şiddet davranışlarını, baba rolü üzerinden anlattıkları dolayısıyla kuşaklararası şiddet aktarımını meşrulaştırdıkları görülmüştür.

Çocukluk çağında şiddete maruz kalma, aile içerisinde ve dışında uygulanan şiddetin en önemli belirleyicilerindedir. Dobash ve Dobash, ailesinde fiziksel güç kullanımını gözlemleyen çocukların, şiddeti taklit etmek veya kendisini bunun kurbanı olarak tanımlamak yerine başka birçok şey öğrendiğini belirtir. Çocuklar bu tür davranışları kabul etmeyi, takdir etmeyi, taklit etmeyi ya da beklemeyi öğrenebilirler, bunun yanı sıra kullanımını reddedebilirler. Bir çocuğun gözlemlediklerinin aynısını uyguladığını varsaymak yanlış olabilmektedir (1979: 153). Bu ifadeye belirtildiği gibi çocuklukta deneyimlenen şiddet davranışını eşine ve çocuğuna aktaran erkekler hakkında kadın, erkeğin çocuklukta şiddet yaşantılarından ders çıkarması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca babaların da, baba figürlerinin gözden geçirilmesi şimdiki yaşantıların anlaşılması için kadınlara ışık tutabilmektedir:

“Ben hep onu anlamaya çalıştım (ağlamaya başlıyor) dedim ki annesi babası ayrı, hani öyle büyümüş ondan böyle ama yok ondan kaynaklı değil insan biraz da kendinden ders almaz, babası annesini dövüyormuş, kendisi de babasından çok dayak yemiş aynı şeyi neden yaşıyorsun, annen bak eziyet çekmiş babandan, sen de eziyet çektiriyorsun ben de onların annesiyim. Aynı şey hiçbir fark yok. O çocuk da büyüdüğü zaman aynı şeyi söylenecek, “babam annemi dövüyordu”. Sen de öyle diyorsun, “babam annemi hep dövüyordu.” Bi insan hayatından ders çıkarmıyorsa hiçbir işe yaramıyor bence.”
G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Diğer taraftan kadınlar, erkek çocuklarının babalarını gözlemleyerek şiddetin kuşaklararası aktarımına şahit olduklarını da dile getirmektedir. Dobash ve Dobash (1979: 153), babasının annelerini dövdüğünü gözlemleyen çocukların, belirli hedeflere ulaşmak için yalnızca fiziksel gücün etkin kullanımını değil, aynı zamanda bu tür bir acının mağdur

konumunu da oluşturduğunu öğrenmekte olduğunu; bu nedenle babaların çocuklara taklit etmek için bir model verirken, annelerin onlara bu tür davranışların yanlış olduğunu ve gelecekteki eşlerine daha iyi davranmaları gerektiğini öğretmelerinin çok uzun sürebildiğini belirtmiştir. Buna benzer bir yaşantısı olan G22, çocuğunun, babasını gözleyerek kendisine şiddet uygulamaya başladığını ancak bu durum karşısında, çocuğuna gelecekteki eşi için olumlu davranış öğretilerinde bulunmak yerine susmayı tercih ettiğini belirtmektedir:

“Ben şimdi kendi çocuğundan şiddet görüyorum. Şimdi babasından gördüğünü o bana uyguluyor. Saçımı çekiyor, ısırıklar var. Yüzümü çiziyor. Gördüğü her şeyi bana fırlatıyor. Aynı babasından gördüğü her şeyi bana uyguluyor. -Sen nasıl davranıyorsun? Ben öylece susuyorum, napayım. Nasıl babasından gördüysem ondan görüyorum. Susmazsan hep ben suçlu. Sustuğundan bunlar başıma geldi.”
G22 (22 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Şiddet, öğretme aracı olarak da kullanılmakta, bu durum tahakkümün kurulması için vazgeçilmeyen bir yöntem olabilmektedir. Çocuğun sosyal öğrenme sürecindeki maruz kaldığı şiddet, kendi evliliğinde de kaçınılmaz biçimde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca buna bağlı sevgi yoksunluğu şiddeti hem ortaya çıkabilmekte hem de şiddetin bir sonucu olabilmektedir. Eşinden şiddet gördüğünü belirten G21, eşinin sevgi söylemleri ile şiddet içerikli davranışları arasındaki çatışmayı, annesinin yetiştirme biçimine bağlamaktadır.

“Eşim bana seni, annenden babandan daha çok seviyom, dünyadaki her şeyden çok seviyom derdi. Ben de sevgi bu mu derdim. Onu da anlamaya çalışıyorum. Küçükken annesi çok dövermiş bunu. Hiç sevgi görmemiş” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Diğer yandan toplumsal cinsiyet rolü açısından erkek çocuğunun baba tarafından büyütülmesi istenmektedir. Bu noktada kadınlar için şiddet uygulayan baba rolü ortadan kalkarken, bir kadının erkeklik değerlerini erkek çocuğuna öğretemeyeceği düşüncesi ön plana çıkar. Çünkü anne-oğul ilişkisi sevgi, merhamet doludur, tolerans içerir ancak baba-oğul ilişkisi toplumda kabul gören erkeklik davranışlarını otoriter şekilde öğreten bir yapıdadır. Bu nedenle kadınlar, şiddetin bile erkekten erkeğe uygulamasının müsaade edilebilir olduğunu onaylamaktadır: “Erkek çocuğu seni saymaz, bir yerden sonra sahip çıkamazsın. Seni dinlemezler, baba gibi olmaz.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire)

Kuşaklar arası şiddet aktarımı bir ailedeki sosyal öğrenme sürecinin sonucudur. Kadına yönelik şiddet, hanedeki erkek tarafından uygulandığında bu durumu sosyal öğrenme

dolayısıyla iki sorun çevresinde değerlendirmek mümkündür. Bunlar; erkeğin hangi öğrenme yaşantıları ile şiddete başvurduğu ve erkek tarafından uygulanan şiddet evdeki çocukların öğrenme sürecini nasıl etkilediğine ilişkindir. Bu sorunlar çerçevesinde kadınların anlatılarında, erkeğin, çocukluk yaşantısında şiddeti anne veya babasından gördüğü ya da şiddete tanıklık ettiği için uygulamakta olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan erkek, kadına uyguladığı şiddetin, çocuğu tarafından öğrenilmesine, küçük yaşlarda annesine vurarak, saçını çekerek şiddet göstermesine neden olabilmektedir. Kadınlar ise kimi zaman çocuğun büyütülmesinde babanın aktif rol almasını isteyerek, şiddetin aktarımını da onaylamış olabilmektedir. Dolayısıyla kadınların anlatılarındaki kuşaklar arası bu şiddet aktarımı, şiddet deneyimlerine maruz kalmanın ve/veya tanıklık etmenin sonucunda şiddetin öğrenildiğini ve çoğunlukla kadına yönelik olarak ortaya çıktığını göstermiştir.

4.9. Erkeklik İmgesinin Sürdürülmesi

Kadınların erkeklik imgeleri, aile yaşantılarında oluşmakta, yetişkinliklerinde evlilik yaşantılarındaki eş modeli çevresinde meşrulaşmakta ve yeniden üretilmektedir. Bundan sonraki süreçte ise bu erkeklik imgeleri sürdürülerek, toplumsal gerçekliğin bir parçası haline gelmektedir. Erkelığın sıradanlaşan imgeleri, gündelik yaşam pratikleri içerisinde, kültürel, sosyal, ekonomik gibi farklı yapıları içeren bir sistemde, erkeklığın ve kadınlığın tanımları, çocukların öğretileri, kadın ve erkek eşitliği, geçmiş yaşam pişmanlıkları, kadın konukevi gibi sosyal hizmet modellerine bakış gibi konularda gündeme gelmektedir.

4.9.1. Gündelik Yaşam Pratikleri Çerçevesinde Sürdürülen Erkeklik

Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve erkeklığın çeşitli formları, gündelik yaşam içerisinde dilsel, sosyal pratikler aracılığıyla yeniden üretilir. Bu üretim, toplumdaki bireylerin farkında olmadan gerçekleştirdikleri bir inşa sürecidir. Dolayısıyla otomatikleşen ve normalleşen birçok eylemin sonucunda, bir kültür ortaya çıkar. Erkeklik açısından bakıldığında, erkeklik kültürünü ortaya çıkaran toplumdaki her bireyin gündelik deneyimleri ve buna bağlı söylemleri vardır. Bu farklılıklar ile bir araya gelen sürekli yeniden üretilen ataerkillik ve erkeklığe ilişkin imgeler, toplum tarafından sürdürülen bir mekanizmanın parçasıdır.

4.9.1.1. Erkeklik Tanımları

Kadınlar, bir erkek nasıl olmalı sorusuna cevap olarak, erkeklerle ilişkilerinde ve evliliklerindeki eş rolüne ilişkin deneyimler sonucunda oluşturdukları tanımlamaları aktarmışlardır.

Erkeğin, evini koruması, toplumsal boyuttaki erkek merkezîyetçiliğın ev içi alandaki örneği olarak görülebılır. Erkek evin sahibidir dolayısıyla eşini ve çocuklarını dış tehlikelerden korumakla sorumludur. Kadınlar bu durumu erkeklik tanımlamalarında içselleştirerek dile getirmektedir: “Bir erkek de evine bağlı olmalı, işine, eşine çocuklarına bağlı olmalı. Ailesini tamamen çıkarmasın ama ailesine de bazen laf ettirmemesi ağır konuşurmaması lazım.” G10 (26 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını). “Ailesine sahip çıkmalı. Çocuklarına sahip çıkmalı, başkalarına ezdirmemeli”. G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Beauvoir’e göre kadın, tüm bireyselliği ile erkeğe teslim olmayı ister. Herhangi bir işe girişimde bulunma ve savaşma gücünü erkeğe veren kadın, tüm benliğinden vazgeçerek erkeğin kendisine anlam vermesini bekler. Erkek tarafından korunan kadın, elinde bulunduğu kadarı ile yetinerek evlilikte mutluluğu bu yolla bulacaktır (1974: 54). Görüşme yapılan kadınlar, erkeklerde ilgi, güven, kendi ailesi ile olumlu iletişim kurma gibi özellikler görmeyi istemektedir. Ayrıca kadınlar, kendi beklentilerinin maddi değil manevi ve aslında kolay uygulanabilen istekler olduğunu, bu isteklere anlamın erkek tarafından verildiğini vurgulamaktadır: “Sevecek, sahip çıkacak, güven olacak arada, sorumluluklarını bilsin yeter ben çok fazla bir şey istemiyorum, yat, kat, araba olsun kesinlikle gözüm yok benim.” G9 (32 yaşında, boşanmış, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

“İşe gittiğın zaman mesela yoruldun mu diye sorabilir (ağlamaya başlıyor), sonra bir yere gezmeye gittiğın zaman telefon açıp rahat rahat gezmeye git ben eve geldim merak etme diyebilir. Hadi hazırlan seni bir yere götürecem diyebilir. Gidelim diyebilir. Bugün de annengil de çay içelim hadi hazırlan annengile gidelim diyebilir. Çocuklar hadi hazırlanın pikniğe gidiyoz hazırlanın diyebilir. Bugün ne yapalım pazar olduğu zaman diyebilir. Çok şey istemedim hiçbir zaman hiçbir zaman ne kıyafet ne araba ne eşya hiç hiç hiç sıradan. Aşırı derecede sıradan bir erkeğın yapması gereken şeyler istedim.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Erkeklik, maddi gücün kazanılması ve kullanılması üzerinden de tanımlanabilmektedir. Görüşme yapılan kadınlardan G25, parayı elinde bulundurmaları, kolay iş bulabilmeleri nedenleriyle erkekliği güç ile açıklamaktadır:

“Onlar çalışabiliyor birçok yerde ama bizim çalışabileceğimiz yerler sınırlı olduğu için onlarda haliyle para konusunda yani cepleri hiçbir zaman boş olmadığı için maddi konuda güçlü olduklarından bizden bir sıfır önde başlıyorlar hayata. Burda maddi konuda çok kapı açıyor onlara biz maddi konu olduğu için yerimizde sayıyoruz.”G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Hegemonik erkeklik, iktidar ve güç ile hegemonikleşir ve etkileme kabiliyetine erişir. Dolayısıyla bu durum fiziksel kuvvet, sağlıklı olma ve aklın en iyi kullanıldığı zamanlarda hayat bulmaktadır (Özbay, 2013: 191). Hegemonik erkekliğin sürdürülmesinde kadınların payı göz ardı edilememelidir. Bourdieu, “tahakkümün sosyal ilişkilerinin erotizasyonu” olarak, kadınların bedensel yetersizlikleri karşısında erkeklerin gücü ve iktidarını onayladıklarını ve Sandra Lee Bartky’ye atıfla “pek çok kadın için erkeklerin hükmediciliğinin heyecan verici” olduğunu belirtir (Bourdieu, 2016: 90). Erkeklerin güçlü, kimseye muhtaç olmayan, sahip çıkan gibi ifadelerle tanımlanması, iktidarın erkekte olduğu, hükmedilenlerin ise bunu benimsediği ve devam ettirdiği görülmektedir: “Babacan olmalı, fedakâr olmalı. Çalışkan olmalı. Evine bakmalı. Kimseye muhtaç olmamalı. Ekmeğini taştan çıkarmalı bence. Evde oturmaktansa. Kadın da idare etmeli, erkek de çalışmalı, çalışkan olmalı” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Bourdieu, kadınların niteliklerinin seçilip soyutlanarak, erkeklerin lehine hiyerarşinin sürmesinin sağlandığını vurgulamaktadır. Bunlar, baskın olan ve baskılananın birbirinden ayrıldığı sınırlar üzerinde uygulanan ve sembolik gücün etkisiyle, baskılananların işbirliği içinde olduğunu onaylayan bilgiler ve minnet ifadeleri ile meydana gelmektedir. Eril tahakküm, hakimiyetini, çoğunlukla utanç suçluluk, aşağılanma, çekingenlik, bedensel duygular, kaygı ile kurarken, baskılanan tarafın duyguları, sevgi, hayranlık, saygı gibi biçimler alır; bunun da ötesinde, öfke veya çaresizlik gibi durumları yaşayabilir (Bourdieu’danakt.Nye, 2013: 301). Kadınlar, eril tahakküm altında iken yaşadıkları kaygının sonucu olan “erkeklere güvenilmez” algısını genelleyerek dile getirmektedir:

“Erkeklere karşı bir korkum vardı zaten ama artık erkek göresim de yok, bilmiyorum artık her şeye korkarak yaklaşıyorum. Biri yanlış yapar mı diye. Yeni eski herkese. Pek güveneceğim kimse kalmadı. Güvenemem gibi geliyor. Herkesin katkılarıyla bu oldu. Ufak ufak birike birike böyle oldu.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Ataerkil toplumsal düzende, kadının cinselliğinin kontrolü diğer bir deyişle namusunun korunması erkeğe aittir. Namusun korunması erkeğin görevleri arasında yer alırken, beklentileri arasında ise kadınların namusuna leke sürdürmemesi için dürüst ve güvenilir olması vardır: “Tabi ki bana çok güveniyordu namus anlamında. Dürüstlük olarak. Hâlâ daha güveniyor onu biliyorum.” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkekler, kendi kimliklerine ihanet etmemek için, kendi duygu ve hislerinden korkmayı öğrenirler. Erkekler, hayatlarında sahip oldukları ve emek verdikleri diğer alanları kontrol edemeseler bile, kadınları kontrol etmeleri gerektiğini düşünür; bunu da emir vererek eşleri tarafından uyulmasını bekleyerek gerçekleştirirler. Bazen de hak sahibi olduklarına karşı inançları dâhilinde itaatten emin olmak için şiddeti kullanırlar (Seidler, 2006: 45). Bu ifadeye benzer durum yaşayan G17, eşini örnek göstererek, erkeklik tanımını, duygusallığa ve empatiye yer olmayan, bununla birlikte itaatın kurulması için şiddeti kullanan şekilde belirtmektedir:

“Kendine nasıl istiyorsa eşine de öyle istemeli, eşinin gözüne baktı mı anlamalı ki benim eşim yüzünü geç ben gidiyorum orada ağlıyom, ağlıyom kavgadan dayaktan sonra, ağlıyorum yatak odasında dua ediyorum, dua etmekten başka şeyim yok zaten, o kadar ağlıyorum çocuklar yanımda onları görüyorum daha çok ağlıyorum. O benim sesimi duyduğuna rağmen, bi insan der yeter ağlama, yeter ağlama der ya benim düşmanım da olsa ağlama. (ağlıyor) beni her sabah aslında o güçlü kıldı. Çünkü anladım ki bana acıyan biri yok. Çocuklarıma acıyan biri yok merhametli biri yok. Yeri geldi mi çocuklarına da öl, geber. Sen geber de biz kurtulalım. Böyle ağzı da kaba. Ondandır da çıkıyordu kavgalar. Öyle bir laf söylüyor ki çıkamıyorsun altından. Diyorsun ki ben napıcam ben napıcam.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Carrigan vd., erkekliğin, farklı durumlarda inşa edildiği için değişim gösterdiğini vurgular (1985: 561). Erkekliği, “bukalemun gibi” tanımlayan G25, beklentilerine karşı eşinin değiştiğini dolayısıyla erkekliğin, tek bir tanıma bağlı olarak değil toplumsal cinsiyet ilişkileri ile değişen bir şekilde inşa olduğunu belirtir. Ayrıca kadının evde kurallarının var olması ve bunun erkek tarafından fark edilmesi bile kadınların erkeği değiştirebilme gücüne karşı ne kadar olumlu baktıklarını ortaya koymaktadır:

“Erkek şöyle olmalıdır diyemeyiz. Erkekler gördüğüm kadarıyla değişebilen şeyler. Bukalemun gibiler yani. Değişiyorlar. Belki de onlar bize yaklaşıyorlar, bizden mutluluğu bulamıyorlar. Mesela eşim bana derdi ki sen çok zor kadınsın derdi. Çok katı kuralların var diyordu (gülüyor) ne diyon sen ya diyom kimden bahsediyorsun sen ne kurallarım var benim diyom. İçki içmeyeceksin yok işten geldiğinde kıyafetini değiştireceksin yok şöyle yok böyle bir sürü kural var senin diyordu.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların erkeğin beklentilerine ilişkin tanımlamaları, toplumsal cinsiyete dayalı işbölümünün inşa edilmesinde kadınların rolünü ortaya çıkarmaktadır. Zira kadınlara göre erkek; kadının ev işleri ile meşgul olmasını, “iyi bir

gelin” olmasını istemektedir. Bir başka deyişle erkek, kadınların, ev alanı sınırları içerisindeki sorumluluklarına dair beklenti içerisinde olarak tanımlanır: “Saygı ister. Hizmet ister. Hizmet, yemek, sırtını ütüleyecen. Akşam o hizmeti bulduğunda olmuyor. O hizmeti kendine sorun biliyor. Sabahleyin kalkacak çayı yemeği.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi); “İş bekler başka ne bekler. Temizlik, ailesine saygı, tutumlu olmasını bekler bir de az konuşmasını bekler (kahkaha atıyor).” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi); “Yüzüne gülsün, saygı göstereyim, ben öyleydim çünkü ailesi de saygı göstereyim ister.” G14 (30 yaşında, boşanmış, ortaokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Toplumsal cinsiyet öğretileri, erkeklere parayı dilediği gibi kullanmayı öğütlerken, kadınlara ise kanaatkâr olmayı, az kaynakla geçinebilmeyi öğretir. Kadınlar, evliliklerinde de bu öğretinin gerektirdiği biçimde davranırlar. Dolayısıyla aslında toplumsal olarak cinsiyete atfedilen ve davranış şekli olarak ortaya çıkan bu durum, kadınlar tarafından erkeğin isteği olarak sunulmaktadır: “Evimizde huzur olsun iyi olsun. Paraya fazla harcamasın idareli olsun ister.” G26 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını). “Bazı şeyleri bekler. Hani benim söylediğim gibi erkek nasıl şey yaparsa dürüstlük bekler, yetinmesini bilmeyi bekler.” G29 (42 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını). “Evine bakar, fazla para kazanmasın yeter, evine baksın yetinmesini bilsin. Kazanır, az kazanır çok kazanır yetinmesini bildikten sonra o ev cennet olur.” G29 (42 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Görüşme yapılan kadınlardan G8, erkekler ile anneleri arasındaki bağın, evlendikten sonra evlilik yaşantısını etkilediği, dolayısıyla kadının bu noktadaki görevinin, “erkeğin gönlünü hoş etmek” olduğunu vurgulamıştır. Bu sayede erkeğin iki kadın (karısı ve annesi) arasında seçimi, kendisi, annesi ve karısı arasındaki üçlü iletişim şekli üzerinden belirlenmektedir:

“Sevgi bekler, mesela onun gönlünü hoş edeceksin. Ben hoş ettiğim zaman benim yanıma yaklaşıyordu. Ama annesi bana laf söyledi mi annen bana böyle böyle dedi dedim mi çıkıp gidiyordu benim yanıma hiç gelmiyordu. Ben sürekli hoş tutmaya çalışsam da. İlgi bekliyor ilgi gösterdim ama olmadı... Annesinden çok eşine değer vermeli. Benimki bana vermiyordu hocam. Mesela bir eş gidip karısıyla yemek yemeli benim bildiğim. Karısını orada koyup da anasının orada yemek yemesi çok saçma. Annesinin yanında kocası ne diye karını koyup gidiyorsun ki.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Görüşme yapılan kadınların gözünden erkeklik, güç ekseninde tanımlanmıştır. Erkeğin, sevmesi, güven vermesi, sorumluluklarını bilmesi, maddi açıdan güçlü olmaları,

babacan olmaları önemszenmiştir. Bunun dışında erkeklik, kadından kanaatkâr olmasını bekleyen, evlilik ilişkisinde eşini annesine önceleyen, duygusallık ve empatiden uzak, şiddet uygulayan özellikleri ile anlatılmıştır. Bu anlatılar, kadınların erkekliğe dair deneyim ve beklentileri çerçevesinde oluşmakta; dolayısıyla gündelik yaşam pratikleri içinde, erkekliğin bu ataerkil ilişkilerin sürdürülmesine katkı sunan birçok inanç, tutum ve davranışı beslemektedir.

4.9.1.2. Kadınlık Tanımları

Ataerkilliğin erkeklerin gücünü ve özellikle de kendi gözünde ayrıcalıklarını doğallaştırdığını kabul etmemize rağmen, kendilerini tanımlayan kültürleri değiştiremeyeceklerini varsaymak yanlıştır. Meselenin gerçeği, “paradoksal biçimde, erkekler, eşzamanlı olarak hem kültürün üreticileri hem de ürünleridir; diğer bir deyişle ataerkil ideolojinin efendisi olduğu kadar kölesidir de” (Edley ve Wetherell, 1996: 109). Bu bakımdan erkekliğin toplumsal bir “ürün” olarak ortaya çıkarılmasında kadınların etkisi, söylemleri aktif bir görev üstlenir. Dolayısıyla bu kategoride kadınların, kadınlık tanımlarını nasıl kurguladıkları, hangi noktalara vurgu yaptıkları, erkeklik dolayısıyla ele alınmıştır.

Eril olmak, her konuda bilgi sahibi olmayı veya bilgi sahibiymiş gibi görünmeyi, kendine güvenmeyi, hatta bunu gerçekleştirebilmek için şiddet uygulamayı, kendi doğrularından sapmamayı, bunun yanlış olduğunu bilse bile bundan geri dönmeyi, özür dilememeyi ifade etmektedir (Cengiz ve Küçükural, 2018: 35). Benzer bir biçimde, erkeklik eril olmanın getirdiği güç ile kendini ezdirmeme biçiminde kadınların tanımlarında yer almaktadır. Kadınlık, arkasında kendisine destek veren bir erkeğin olmasını istemekle nitelendirilmektedir. Bu yönüyle kadınlığın güçsüz, korunmaya muhtaç olma tanımları erkekliğin gücü ile kıyaslanarak ifade edilmektedir:

“Biz hiç değilse, arkamızda olmasını istediğimiz birileri oluyor genelde erkekler o konuda kendilerini ezdirmiyorlar belki de ne biliyim manevi olarak yanımızda olmasını istiyoruz. Kendi başımıza bir şeyler yapabiliriz ama buna kendimizi inandıramıyoruz. Biri elimi tutsun arkamda olsun.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Kadınlık, erkeğe karşı gelmeme, namuslu olmak, erkeğin iftirasına mahal vermeyecek davranışlar sergileme gibi anlamları da içermektedir. Bu yönüyle, kadınlar, eril iktidarın, “kadın erkeğe itaat etmeli” formunu onaylayan nitelikte tanımlama yapmaktadır: “Erkeğine bağlı olmalı. Onun sözünden hiç çıkmamalı. Karşılık vermemeli.” G34 (28 yaşında, evli,

ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını). “Her konuya dikkat etmeli. Erkek de düzgün olmalı. Bir erkek karısına iftira atmaz. Kadın da namuslu olmalı. Namusuna sahip çıkmalı. Eşim iftira atıyordu sürekli.” G29 (42 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kamusal ve özel alan tanımlamaları, kadınların yaşamlarındaki sınırları belirlemekte, bunun da ötesinde kadınların deneyimleri bu sınırları yeniden çizmede önemli bir gösterge olmaktadır. Kadınlık, annelik rolünün ve çocuklara bakım verebilme durumunun yerine getirilme derecesine göre tanımlanmaktadır. Ücretli çalışmadan ziyade annelik rolü, bir kadını tanımlayan en önemli görev olabilmektedir. Bu noktada erkeğin bakım verme sorumluluğunun olmadığına ve olmayacağına ilişkin ön kabulün varlığı ortaya çıkmaktadır: “Çok iyi anne olmalı. Çocuklarına çok düşkün olmalı bağlı olmalı. Çocuklarını çok iyi yetiştirmeli.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

“Önce kendini baya eğitmiş olması lazım. Bir mesleği olacak diye bir şey yok kadının. Ama kendini geliştirmiş olması lazım çünkü er ya da geç kadın evlenecek çocuk sahibi olacak. Eşinin bir taraftan çocuklarını yetiştirecek. Bir kadının eğitimi ne kadar iyiyse donanımlıysa yetiştireceği çocuklar da kaliteli olur. Çocuk okula gidip de donanımlı olmuyor. 0-7 yaş aralığında ailedeki eğitim çok önemli bence.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Görüşme yapılan kadınlar arasında olan ve eşinin birçok yalanının yakaladığını belirten G28, kadınlık tanımını, annelik ve dürüstlük dolayısıyla anlatmaktadır: “İyi olacak çocuklarına bakacak. Sevgi saygı ister karşı tarafta dürüst olacak. Dürüst değilse de başka şeyden kaynaklanıyor korktuğu için olabilir.” G28 (33 yaşında, evli, okur-yazar değil, 3 çocuk sahibi, ev kadını). Bazen de kadınların dürüstlüğü, “yalan söylemenin erkeğe yakışması” üzerinden vurgulanmaktadır: “Kadın asla yalan söylememeli. Kadın sonuçta. Erkeğe yalanı yakıştırmam ama kadına hiçbir zaman yakıştırmam. Bir kadının yalanıyla erkekler birbirine girebilir.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, ataerkil toplumda sürekli sınırlandırılarak yaşamaktadır. Başka bir ifadeyle, erkekler bu sınırları, iktidarın üretilmesini sağlayan erkekliğin meşru tamamlayıcısı kadınlara karşı kullanmaktadır. Bu sınırlılık hali, yaşam pratikleri içerisinde kadının da kadınlığı tanımladığı noktada açıklığa kavuşur; kadının erkeğe bağımlı olduğu, tüm harcamalarında erkeğin iznini alması gerektiği gibi konularda anlam bulmaktadır:

“Kadın her hareketi eşinden izin alması gerekiyor. Aynı şekilde çocuklar da. Ama iyi bir baba olmadıktan sonra kadın kendi başına hareket ediyor. Evden çıkınca bile izin alması gerekiyor. Eşi bir kazanç getirirse ondan habersiz kimseye ailesine bile veremez. Erkeğin kazancını zıyan etmicek. Oraya buraya savurmucak. İsraf etmicek. Özellikle kendisi kazanmıyorsa.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Kadınlar anlatımlarında, kadınların, erkeğin toplumsal iktidarının sağlamlaştırıcıları olduğunu göstermiştir. Kadınlık, erkeklik ile güç özelinde kıyaslanarak tanımlanmakta; erkekten izin alma, evde çocuk bakma, ev işleri yapma, dürüst olma gibi toplumsal cinsiyet temalı özellikler ile belirginleşmektedir. Erkekliğin üretilmesi yalnızca erkekliğe ilişkin söylemlerle değil, kadınlığın aktif rolünü vurgulayarak kadınlığa ilişkin anlatımlarda da kendisini göstermektedir.

4.9.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet ilişkileri, insanlar (ve insan grupları) arasındaki etkileşimli bağlantılar ve farklılıklar sistemidir; bu sistemdeki bir gruba olanlar diğerlerini etkiler ve bunlardan etkilenir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri yüzeysel değildir, toplumsal yapılara, dini ve yasal kavramlara, insanların yaşamlarında kabul edilen düzenlemelerin (ev/iş ayrımı gibi) içine gömülüdür. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet ilişkileri, çok boyutlu, birbiriyle iç içe güç ilişkileri, ekonomik düzenlemeler ve duygusal ilişkileri içeren bir anlam sistemidir (Connell, 2003: 3). Bu sistem içerisinde erkekler daha çok kendileri ve yaşamlarındaki insanlar için olumlu faydalar gördüklerinde cinsiyet eşitliğine yönelik değişimi destekleme eğilimindedir. Bununla birlikte, kişisel fayda göremedikleri zamanlarda da bunun sonuçlarından erkekler sorumludur. Herhangi bir sistematik cinsiyet eşitsizliği devam ettiği sürece, erkekler kadınlara üstünlük sağlayarak, erkek çocuklarına gelecekte avantajlı olacakları vaadinde bulunduğu, erkeklerin sistemin bu yönde ilerlemesi için kaynakları değiştirmek gibi bir sorumluluğu vardır (Connell, 2003: 4). Bu durumun sonucunda ise toplumsal cinsiyet düzenini topyekûn etkileyecek sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki sorulara, erkeğin daha güçlü olması, kadının namusunu korumak zorunda olması, eğitim düzeylerinin farklılığı, sosyal ortamlarda erkeğin özgürlüğü, erkeğin şiddet uygulaması ve kadın ve erkeğin eşit olduğuna ilişkin düşünsel şemalar çerçevesinde yanıtlar vermişlerdir.

Oakley, kadınların tarihsel olarak “duyarlı, sezgisel, nesnellik yeteneğinden yoksun ve duygusal olmanın yanı sıra iş ilişkilerinde zayıf ve kişisel ilişkileri sürdürmede sıkıntı

yaşayan” gibi özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir (Oakley’denakt.Letherby, 2003: 23). Benzer şekilde, kadın ve erkeğin eşit olmadığı görüşü, toplumsal cinsiyet rolleri üzerinden, erkeklerin kurnaz, güçlü, ilişkide son sözü söyleyen, sosyal ortamlara erişimi fazla olarak kadınlarda olmayan özellikler üzerinden anlatılmıştır. Kadınlar ise namusunu korumak zorunda olan, duygusal olarak destek bekleyen, gelirini erkeğe vermek zorunda kalan, eşit haklara sahip olması için erkeğin iyi yorumlarına ihtiyaç duyan” olarak tanımlanarak kadın-erkek eşitliğinin olmadığı vurgulanmıştır: “Hayır kadınlarla erkekler eşit değildir. Kadınlar daha duygusal ince ruhludurlar erkekler genelde kabalardır. Yani anlayışsızlığı var anlayışlı olan var bilemezsin. Kadınlar daha incedir daha duygusaldır.”G35 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını) “Erkekler güçlüdür. Erkekler çok kurnaz. Kadına fırsat vermeden elinde avcunda ne varsa süpürüyor.” G2 (52 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Toplumların genelinde bireylerin doğuştan getirdiği biyolojik farklılıklar kültürel bir biçimde değerlendirilir. Kadınların ve erkeklerin toplum içerisindeki davranışları, tutumları, hangi haklara ve güce sahip olması gerektiğine dair toplumsal beklentiler oluşturulur. Bu beklentiler toplumdan topluma, kültürel ve bölgesel olarak değişse bile temelindeki ortak nokta; toplumsal cinsiyet temelli farklılıklar ve eşitsizliklerdir (Ecevit, 2003: 83). Buradan hareketle, farklı kültürel bağlamlarda yetişen kadınlar, erkekler ile eşit olmadıkları paydasında birleşmektedir. Doğu Anadolu illerinden birisinde büyüyen G15 kadın-erkek eşitliğini fiziksel güç ve sorumluluk olarak değerlendirirken; “Eşit değildir. Güç bakımından, fiziksel olarak onlar güçlüdür. Sorumluluk olarak onlar daha fazla sorumluluk sahibidir.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, hemşire) Akdeniz Bölgesinde büyüyen ve hala orada yaşayan G21, “Kesinlikle değiliz. İllaki baskın geliyorlar. İllaki onun dedikleri. Bir şekilde onların dediği olacak. Ne kadar uğraşsan da çaba yapsan da” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi) şeklinde belirtmektedir.

Kadınlar tarafından erkekler ile saat sınırlaması olmadan evden ayrılabilme, sosyal ortamlarda bulunabilme konusunda eşit olmadıkları vurgulanmıştır. Bu durum ev içerisinde eşit olmayan kurallara işaret etmektedir. Kadının hayatı ve hayatının düzenlemesi; kadına ait karar doğrultusunda değil de tıpkı bir tür ortaklığı çağrıştıran türde erkeğin kadın adına aldığı kararların kadının rızası ile gerçekleştirmesine benzemektedir:

“Eşit değil ya. Bence değil. Çünkü mesela erkeğin sahip olduğu imkânları bayan sahip olamıyor. Mesela ben evliyim ya şuan için eşimle eşim çok kolay bir arkadaşının yanına gidip gezip tozabiliyor ama ben tek başıma gezip tozamiyorum. Eşim haber vermeden gidebiliyor bir yere ben haber vermeden

gidemiyorum. En kısa örnekten ben annelere gittim ya bak arkadaş demiyorum ben anneme gidiyorum, görünümüm arıyor, kaçta gelcen eşim arıyor kaçta gelcen defalarca arıyorlar, kaçta gelcen diye. Şimdi diyorlar ya kadınlar ve erkekler eşit değil yani. Değil tabii.” G27 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, ev kadını)

Erkelerin özel alanda olduğu kadar kamusal alanda da özgür yaşadıklarını, kendilerinin gibi herhangi bir kontrol mekanizmasına “tabii olmadıkları”nı dile getiren kadınlar; kendilerinin bu tabii kılınmasının sorumluluğunu erkeğe yüklerken, erkeğin tahakkümünü ise erkeğin sosyal öğrenme sürecindeki kendi baba rolüne yüklemektedir:

“Bence eşittir. Erkekler göre değil, onlar hür, biz baskı altında, istediği zaman dışarı çıkar, içme içcem, ben sigara içeceğim. Mahalle dışında bir yere gideceğim zaman soruyorum. Git derse gidiyorum. Eşim yüzünden böyle. O da babasından böyle gördüğü için. Annesi de hiç dışarı çıkmıyor. Kayınpederim de dışarı çıkmasını istemez. O evine bakar ama. Çay yok mu diye sormaz gider alır gelir.” G4 (31 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Toplumsal cinsiyet işbölümünde kadınlara kıyasla erkeklerin daha fazla denetime sahip oluşu (Connell, 2016: 163) ve kadına çocuk bakımı vb. sorumlulukların yüklenmesi nedeniyle toplumsal cinsiyet düzeninde eşit bir sistemin varlığı söz konusu olmamaktadır. Buna ek olarak, erkeğin biyolojik ve fiziksel açıdan güçlü olması, şiddet uygulamalarını gerektirmemektedir. Çünkü şiddet, güç ile ilişkili olmaktan öte, bir tercihtir. Kadınlar tercih etmediği için şiddete başvurmamaktadır:

“Bence eşitler hiçbir farkı yok. Kadınların tek farkı, kadın olması doğum yapması, çocuk bakması. Niye ayrımcılık yapıyorlar ben de anlamıyorum. Eşimle göre erkekler kadınlardan güçlüler. Kadınları dövseler de kadınlar güçsüzlü. Aslında kadınlarla erkekler eşit güçte. Ben de kocamı dövebilirim. Evet kadınlarla erkeklerin gücü eşit değil ama ben hiçbir zaman elimi kaldırmadım kocama.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların cinselliği toplum tarafından gözetlenerek kontrol edilmektedir. Dolayısıyla kadınlar, kendi namusunu korumak zorunda olduklarına ve bu konuda cinsiyetlerin eşitsiz olduğuna ilişkin bir inanç geliştirmiştir. Bunun sonucunda kadının kadınlığa ilişkin zayıflık söylemi, eril tahakkümü onaylamaktadır: “Toplumumuzda eşit değil bazen. Çünkü hani mesela kadınların tecavüze uğrayabilme gibi bir durumu var erkeklerin yok. Bundan dolayı. Namus çok aşırı derecede önemli” diyen G30 (20 yaşında, bekâr, ortaokul mezunu, ev kadını), kuruluştan çıkıp kendisine yeni bir hayat kurmak istediğini de “tek başıma eve

çıkmaya korkuyom. Hani mesela tecavüz olayları çok oluyor ya. Ben kendimi koruyamam şahsen” şeklinde belirtmiştir.

Taylor ve Jasinski, kadınlar eşitlik kazandıkça, onların yaşam tarzlarındaki değişikliklerin, mağduriyeti yaşamaları için artan risk olduğunu belirtir. Kadınlar erkeklerle eşit statü kazanmaya başladıklarında, bu eşitlik kazanımını erkek bir tehdit olarak görürse, her zaman bir ters boşluğun oluşma potansiyelini ortaya çıkarır. Böyle erkeğin şiddet içeren bir tepkisine ve dolayısıyla kadın cinayeti riskinin artmasına neden olacaktır (2011: 346). Belki de bu tepkinin ortaya çıkmasının engellemek için kadınlar, bir takım gerekçelerle (din, mizaç vb.) erkek ile eşitsizliklerini vurgulamaktadır. Bu durum aslında kadınların kendilerini koruma mekanizmasının görünen tarafı olabilir:

“Dinen değil. Babadan miras kaldı diyelim. Kadın üçte birini alırken erkek üçte ikisini alır. Erkek yöneticidir. Kadının üstünde bir yönetici vardır. Erkeğin bir üstü yok. Bir evin otoritesini kurar. Kadın zayıf zaten. İster kabul etsin ister etmesin bu böyle. Bir kadın eksik yani eksik var. Erkek gibi dışarı çıktığında özgür olamıyor. Zarar görme ihtimali var. Bunu saklayamazsın. Mesela ben niye ev tutamıyorum, biri bana zarar verir diye. Eşit değil. O zaman yaradılıştan. Fıtratımızda illa arkada biri olacak. Tüm kadınlar böyle mi bilmiyorum ama. Realist baktığım zaman dışarı çıkamıyorum ben. 20 yaşına gelmişim reşitim. Kendi başıma ev tutayım da falan ilde yaşayım diyemiyorum. Ekonomik özgürlüğüm olsa da olmuyor işte. Kadın cinayetleri kadın tecavüzleri ne kadar arttı. Kendi kendimizi nasıl koruyacağız. Yani böyle bir olayla karşılaşınca Geri dönüşü olmuyor. Kadının hayatı biter. Erkek kardeşim mesela benim yaptığımı o yapmış olsa çok rahat yaşar.” G6 (20 yaşında, bekâr, lise mezunu, öğrenci)

Geleneksel erkek kimliğinin bir parçası olan şiddet kullanma, eşitliğin önündeki en büyük engel olarak da belirtilmektedir. Kadın güçsüzlüğüne vurgu yaparak, karşı koyamadığı erkek tarafından şiddete maruz kalmaktadır. Biyolojik farklılıkların toplumsal inşasında erkek “sopa atan” taraf olarak iktidarını korumaktadır: “Eşit değil. Kadın zopa yiyor erkek dayak atıyor. Hiç farklı değil.” G34 (28 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadın ve erkek eşitsizliğinin bir teması da eğitim seviyeleri olarak belirtilmiştir. Günümüzde, eğitim hakkının, toplumun tüm kesimlerine hitap edecek ve erişimini sağlayacak şekilde düzenlenmesi konusunda çalışmalar yapılmaktadır. TÜİK’in 2016 yılı verilerine bakıldığında kadınların eğitim ve öğretime katılım oranı % 8 iken erkeklerin % 10,9’dur (2016). Bu durumun, aile yapısı, kız çocuk olmasından dolayı okula gidememe, ücretli bir işte çalışmak zorunda kalma, evin sorumluluklarını alma vb. sebepleri olabilmektedir. Sonuç olarak kadınların eğitime katılımı erkeklerden daha düşüktür. Bu dayanak noktası göz önüne alındığında, kadının erkek ile aynı seviyede eğitim almaması, görüşme yapılan kadınlardan

G25 için eşitsizliğin göstergesi olmakta ve eşitsizliğin sebeplerinden biri olarak görülmektedir:

“Yani duruma göre. Yerine göre ortamına göre. Eğitim seviyesine göre. Mesela eğitim seviyesine göre ilkokul mezunu bir insan ile üniversite mezunu bir insan evlensin eşit olamaz duygular düşünceler eşit olamaz. Anlaşamazlar otomatikman. Koşullar aynıysa hangi koşul olursa olsun aynıysa eşittir ama aynı değilse eşit değildir.” G25 (28 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Yapılan araştırmalara göre, erkeklerin kadınlara göre daha tutucu toplumsal cinsiyet rollerine sahip olduğuna ilişkin bulgular mevcuttur. Erkeklerin bu geleneksel tutumları, mevcut ataerkil düzenin devamlılığını sağlamak için oluşturulan bir gereklilik olabilmektedir (Altuntaş ve Altınova, 2015: 97). Kadınlar ise yalnızca biyolojik farklılığa vurgu yaparak toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin eşitlik temasını belirtmektedir: “Eşittir. Kadın da çalışabiliyor evine de bakabiliyor çalışabiliyor da eşittir bence. Eşit haklara sahip. Bana göre bu.” G20 (38 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

“Kadını erkeği yok. Kadın erkek farkı olmuyor sadece cins şeyi vücudu farklı diye. Çünkü benim eşimde şöyle bir şey ikimiz de ikiz gibiyiz. Kullandığımız şey aynı renklerimiz aynı kıskançlığımız aynı. Hayvan sevişimiz aynı.” G31 (19 yaşında, evli, lise mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınların, toplumsal cinsiyet eşitliğinin olduğuna dair inançları olsa bile bu inanç deneyimlerle birlikte değişmekte; erkeğin iktidarı karşısında kabullenmeye yerini bırakmaktadır. Kadın, övülmek, değerli hissetmek en azından aşağılanmamak gibi isteklerinin karşılıksız olması nedeniyle eşitlik söylemi sadece beklenti olarak kalmakta, erkeğin egemen konumunu ataerkil sistemde sağlamlaştırmaktadır:

“Aslında eşit olmalı. Ama deneyimlerimde evet. Her şeyine katlanman lazım evin direği o. Bayanlar bir mal ve köle gibi canı istediğinde gel istemediğinde git dayağını ye otur. İnsan önemsenmek ister, yine de bir övülmek ister. Aşağılan aşağılana kendinden geçiyor. İnsanlar tuhaf hissediyor kendini ama karşı taraf bunu hiç anlamıyor. (...) Söзде eşittir. Normalde değiller erkeklerin önceliği daha fazla. Eşit olmalı.” G3 (30 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 1 çocuk sahibi, kuaför)

Toplumsal cinsiyet eşitliğini etkileyen birçok faktör olmasına karşın kadınlar bu kategoride belirli temaları ön plana çıkarmıştır. Kadınlar, ataerkil ilişkilerinde aşına olduğu, erkeğin fiziksel gücünü kullanarak şiddet uygulaması, ekonomik özgürlüğünün olması, daha

yüksek derecede eğitim alabilmesi, dilediği gibi arkadaşları ile gezebilmesi, hemcinslerinin cinsel eylemlerinden eşini korumak için kısıtlaması gibi konular üzerinden erkeklerle eşit olmadıklarını anlatmıştır. Kadınların bazılarında bulunan “erkek ile eşit olma” düşüncesi, pratikte maruz kalabilecekleri şiddet ve mağduriyet nedenleri ile mecburi bir yok olmayı beraberinde getirmektedir. Sonuç itibarıyla, egemen erkeklik normlarının da gerektirdiği gibi kadınlar, toplumsal cinsiyet eşitliğinin yukarıda belirtilen ölçütler nedeniyle olmadığını tanımlamıştır.

4.9.1.4. Çocukların Yetiştirilme Şekli

Erkeklik imgesi, kadınların deneyimleri sonrasında oluşturduğu dil, davranış, kültürel öğeler gibi araçlarla üretilmektedir. Bu üretim araçları, ebeveyn rolünde çocukların öğrenme süreçlerinde de kullanılmaktadır. Bu araçlar çoğunlukla, ev içerisinde kuşaklararası şiddetin aktarımına neden olan eşi gözlemleyen çocukların büyütülmesinde kullanılmaktadır.

Eril yapının ürünü olan şiddet, gündelik yaşam içerisinde yeniden üretim pratiği olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu yeniden üretim sürecinde, anneler ve babalar olduğu kadar çocuklar da önemli bir role sahiptir. Çocukların hali hazırda buldukları eril düzeni ne kadar benimsedikleri, içselleştirdikleri bu konuda önemlidir. Bu nedenle, kadınlar, kız çocuklarına, kendi yaşadıkları erkek şiddetinin hiçbir şeklini yansıtmama çabasıdadır. Bu şiddetin sonuçlarını deneyimleyen kadın, en azından gelecek kuşağın bu durumdan uzak kalmasını dilemektedir:

“Çocuğum ilk başta şiddeti hiç bilmesin. Şiddet bilmek o kadar kötü ki ben üvey annemden gördüğüm için kızımın yanında kimse bağırısın istemiyorum. Mesela kızımın yanında biri bağırды mı hemen ağlıyor psikolojisi çok bozuk gerçekten eşim yanında çok bağırıyordu. Ya beni dövüyorsan gel yatak odasında döv çocuğum yanında ısrarla dövüyordu. Tek istediğim şey kızım şiddetle büyümesin tek istediğim bu.”
G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kelly, Batı kültürlerinde sosyal olarak inşa edilmiş olan erkekliğin, fetih, iktidar, güç ve tahakküm kavramlarına dayandığını ve bunların da toplumsal cinsiyet ilişkilerine ve heteroseksüel uygulamalara yansıtılmakta olduğunu belirtmiştir (Kelly'denakt.Mooney, 2000: 97). Erkeklik, sosyal yapıdaki belirli alanlarda ortaya çıkar; sınıf, yaş ve etnik kökene göre şekillenir ve belirlenir (Mooney, 2000: 107). Erkekler sosyal yapıya bağlı bir biçimde “mafya gibi” görünerek güçlerini gösterirken erkek çocukları, babalarının bu özelliklerini gözleyerek ve onları rol model alarak akranları arasında güçlü konumda olmak istemektedir. Kadın ise

erkek kimliğine “olması gereken uygun davranış”ları dikte eden toplumun karşısında tek başına mücadele vererek, bu güçlü öğretilere yanlışılamaya çalışırken kendisini bulmaktadır:

“Kavga etmemeyi. Kavga çıkarmamasını ama kavga olduğu zamanda sessiz kalmamasını. Kendini savunmayı. Hepsi de öyledirler. Oğlan babasına biraz daha fazla güvenir. Kavga etmeye kalkar bir kaç defa kavga etmeye kalktı. Yaşları büyük. Diklenme kalkmış. Mafya gibi bir şey ya. Bela ya. Babasının adını deyince çekiliverirler güvenir. -Benziyor mu babasına? Fizik olarak değil de huy olarak ona benzemeye çalıştığından mı o varken onun dilinden konuşuverir. Ondan görünürerir.” G21 (34 yaşında, evli, lise mezunu, 3 çocuk sahibi, işçi)

Bourdieu, toplumsal yeniden üretim ile kan yoluyla miras alınmış gibi görünen cinsiyet özelliklerine sahip bireylerin bunu üretme şekillerinin olduğunu belirtmektedir. Askeri eğitim, spor ve diğer tüm erkek bağlamları, erkekliğin, bireylere nasıl yerleştirilebileceğini göstermek için daha uygundur. Ancak olumlu cinsiyet özelliklerinin aktarımı ise, ailelerin oğullarını yetiştirme şekillerinde daha az işe yarar ve onlarda iyi bir mirasçı, geleceğin öncüsü olacak nitelikleri bulmayı umar (Bourdieu’danakt.Nye, 2013: 302). Kadınlar, eşlerinden gördükleri şiddet dolayısıyla seçtikleri söylemler üzerinden erkek çocuklarının iyi bir birey olmaları, kadına değer verilmeleri ve onları incitmemeleri gerektiğine ilişkin öğretilerde bulunmaktadır: “Kadına değer vermesini öncelikle. Oğlum aldatma bak onlardan yana olurum beraber yaşarsınız incitme. Ben çok yaşadığım için herhalde onlardan yanayım. (kadınlardan).” G19 (43 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

“Ben erkek istiyordum lakin kadına nasıl davranmak nasıl yani bizim ailemizde olduğu gibi olmasın istiyordum kadına nasıl davranması gerektiğini öğretmek istiyordum. Kimseye küfür falan kullanmasın illaki büyücek. Çünkü ikimizin ailesinde de çok küfür var.” G31 (19 yaşında, evli, lise mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Yapılan araştırma sonuçları, çocukluk yaşantılarında tanıklık edilen veya maruz kalınan şiddetin, kadınların şiddete maruz kalma riski ile erkeklerin şiddet uygulama olasılığını iki kat artırdığını göstermektedir (Altınay ve Arat, 2008: 110). Bu durumu önlemek ve şiddetin meşrulaşmasını engellemek için çaba gösteren kadınlar, çocuklarını yetiştirmede dikkat ettikleri hususlar konusunda eşlerinin olumsuz tutumlarını aktarmışlardır. Çocuklara, babaları gibi olmamaları yolunda öğretiler verilmektedir: “Babanızı örnek almayın, baban böyle yapıyor ama ilerde siz yapmayın diyorum, aldığımız eşinize bile karışmayacağım

diyorum. Yuva kurunca kavgayla dövüşle sürdürmeyin diyorum.” G1 (32 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

“En çok babanız gibi olman diyorum. Onların iyi birisini olmasını, çoluğunu çocuğuna iyi bakmasını, yarın. Böyle kavga etmemelerini. Çünkü her gün duyuyorlar evde kavgaları. Tabi ki örnek alacaklar. Oğlan çocuğu babasını örnek alacak.” G7 (47 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkekliğin, kadınları ikincilleştirmeye yönelik tutumları, kadınların sosyal olarak pratiklerini şekillendirmektedir. Bu şekillendirme süreci, kadınların, oluşturdukları erkeklik imgesini çocukları dolayısıyla sürdürme eğilimine etki etmektedir. Çünkü kadınların, kontrol edebildikleri ve hâkimiyet kurabildikleri neredeyse tek alan çocuk ile iletişim alanıdır. Nispeten özgür olabildikleri bu alanda, kadınlar, erkek çocuklarına, kız çocuklarına iyi ve nazik davranmaları, şiddet uygulamamaları, saldırganlıktan uzak durmalarını öğretirken, “babaları gibi olmamaları” konusunda keskin uyarılar yapmaktadır.

4.9.1.5. Geçmiş Yaşantılara İlişkin Pişmanlıklar

Geçmiş yaşam konusundaki pişmanlıklar, erkeklik imgesinin sürdürülmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Pişmanlık yaşanan konular kimi zaman değiştirilmeye çalışılırken, kimi zaman ise kabullenilen durumları ifade etmektedir.

Kadınlar, geçmiş yaşamlarına dair pişmanlıklarını; annelik rolleri, ekonomik özgürlük sahibi olamama, evlilik yaşantıları ve okul yaşamına devam edememe şeklinde tanımlamıştır.

Erkeklik sosyalizasyon sürecinde, öznesi olduğu bir dünyada kadını erkeğin kendi yaşamına hapsederek, nesne konumuna sürükleyebilmektedir (Çelik, 2015: 58). Bu durum erkeğin sorumluluk almamasını, kadının da annelik rolünde başarılı olmasını bir zorunluluk olarak ortaya çıkarmaktadır. Annelik rolünü yerine getiremediğini belirten G8, eşinin kendisine kızının yanında şiddet uyguladığını, ayrıca baba olarak sorumluluklarını yerine getirmediğini belirterek, kızına istediği olanakları sunmadığı için pişmanlık yaşadığını anlatmıştır:

“Tek pişmanlığım kızıma keşke öyle bir hayat yaşatmasaydım. Yani şu anda çok iyiyim Allaha şükür aç değiliz açıkta değiliz. Ama vicdanımın tek rahat olmadığı yer acaba özlüyor mu diye düşünüyorum ama hak etmiyor. Babalık sadece bez, mama almakla değildir. Bebekler çok iyi anlıyor her şeyi, bebekler insanlardan bile akıllı oluyor. Beni mesela kızımın önünde çok dövdüğü oldu hocam. Hıçkırığa hıçkırığa ağlıyordu, ben sus kızım deyince de kafasını koyup ağlıyordu.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadınlar, evlilikle ilgili pişmanlıklarını evlenmeden önceki erkeklığe dair beklentileri üzerinden anlatmaktadır. Yaşın, eş seçiminde önemli olduğu düşüncesi, eş seçimindeki yanlışlarla değişmektedir. Görüşme yapılan diğer kadınlara göre yüksek eğitim seviyesine sahip G15, evliliğini daha ileri yaşta gerçekleştirmek istediğini belirtmiştir. Bunda eğitim düzeyi etkili olmuş olabilir. Ancak G15, evliliğinde şiddete maruz kaldığını, evlilik ile ileri bir yaşta olmanın ilintili olmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla kadının eğitim seviyesi, evlenme yaşı vb. sosyal pratikler, eş ile ilişkileri tam anlamıyla etkilememekte, eğitim seviyesi düşük kadınların yaşadığı şiddet mağduriyetinin benzerlerinin ortaya çıktığını göstermektedir:

“Evlilik diyeceğim, çocuklarım var. 30’umdan sonra evlendim. Evlenmeseydim de olurmuş. Ben hep öyle düşünmüşümdür. Erken evlenirsem sanki daha temeli bozuk daha kötü bir evlilik olurmuş gibi düşünmüşümdür. Bekârken. Yaş oturduktan sonra daha sağlam temeli olan daha yürütülebilir bir evlilik hayal etmişimdir ama gördüm ki hiç alakası yok. Geç evlenmenin hiç şeyi yok gene kötüye denk geliyorsun.” G15 (38 yaşında, evli, lisans mezunu, 2çocuk sahibi, hemşire)

Kadınların geçmiş yaşamlarına ilişkin pişmanlıkları, geçmişi değiştiremeyecek oluşlarını ve evliliklerine dair suçluluk duygularını ortaya çıkarmaktadır. G32, egemen erkeklik değerlerinin ve şiddetin altında ezildiğini, “mutlu bir yuva”ya erişemeyeceğini pişmanlık içerisinde anlatmaktadır: “Keşke evlenmeseydim. Yine çocuklarından yana bir düşmanlığım yok ama daha iyi birileri denk gelebilirdi karşıma. Yani böyle olmazdı belki şimdi mutlu bir hayatım olabilirdi. Sıcak bir ev mutlu bir yuvamız olabilirdi.” G32 (25 yaşında, evli, lise mezunu, 2 çocuk sahibi, işçi)

Kadınlar maddi gücü yaşamının güvencesi olarak tanımlamakta, bu gücün olmamasının ise mutsuz evliliklere devam etmek zorunda kalmak olduğunu belirtmektedir: “Ama çok pişmanım bu hayatı böyle çekeceğini bilseydim kesinlikle evlenmezdim. Bunu eşime de söyledim. Bu hayatın bu kadar yıpratıcı olacağını bilseydim okur mesleğimi elime alırdım evlenmezdim dedim yani.” G27 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, ev kadını)

Geçmiş yaşama dair pişmanlık söylemleri erkekliğin üretim formlarının birisi olarak ele alınabilir. Çünkü kadınlar, erkeğin evlilikteki karar mercii olduğunu, ekonomik gücü elinde bulundurduğunu evlilikteki deneyimleri ile meşrulaştırmakta, buna dair pişmanlık söylemleri ile yeniden inşa etmektedir. Kadınların, pişmanlık yaşadıkları olaylar genellikle yanlış evlilik ve eş seçimi nedeniyle maruz kalınan şiddet olarak aktarılmıştır. Kadınlar bu yaşantılarına son vermek için zaman zaman konukevi gibi kuruluşlara gelmeyi tercih ederken, çoğunlukla toplumsal cinsiyet düzenini bozmadan bu yıkıcı ilişkilerin devamlılığını

sağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla kadınların pişmanlık söylemleri, baskılandıkları sistemin bir ürünü olarak, erkekliği güçlendiren, erkekliğin iktidarını kabul eden bir pratik olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.9.1.6. Kadın Konukevi Süreci

Aile konusundaki yasal düzenlemeler ve sosyal hizmet uygulamalarının çoğunun kadınları ve çocukları odak noktasına alması, ataerkil ideolojinin önemli bir göstergesi konumundadır (Topçu, 2018: 55). Dolayısıyla kadınların konukevine gelme nedenleri genellikle eşinden şiddet görme, kalacak başka bir yer olmamasıdır:

“En son içti. Ben oturuyordum. O da söylenmeye başladı. Dövüyor zaten. Dövecek diye kaçtım. Kaçtım derken dövecek zaten. O içtiğimiz zaten gözü bir şey görmüyor. Söylenmeye başladı döverim bak, tehdit de vardı öldürürüm gibisiyle. Ben bu lafları duydun neden çıktın kaçtım değil de evden çıktım. Evden çıkarken oda benim arkamdan geldi. Geri götürse belki öldürecek. Dövücekti. Onu da polisler gördü polisler ölümden aldı. Çocuklar da odasında. Çocuklarına uygulamadı hiç.” G33 (23 yaşında, boşanmış, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Erkekler bazen şiddeti bir aile meselesi olarak tutmak için çaba gösterebilmektedir. Bunu, kadın ile kapalı kapılar ardında ve kamunun dışındayken karısını döverek yapabilmektedir. Kadın ise bu durumu dışarıdan birine söyler veya yardım isterse erkek, şiddeti tehdit ederek yapabilir. Ayrıca, kadını yardım istemek için telefonu kullanmaktan ya da evi terk etmekten alıkoymak adına fiziksel olarak sınırlandırabilir. Kadınların neden yardım için polise gitmediği sorulduğunda, kadınlar, tipik bir şekilde, “iki kere düşünmek zorundayım eğer polisi kapıya getirirsem, hayatım yaşanmaya değer olmayacaktı” diye belirtmektedir (Dobash ve Dobash, 1979: 166). Kadının, ev içerisinde kocasından maruz kaldığı şiddeti polise anlatmaktan alıkoyan faktörler arasında kendi ailesi de yer almaktadır. Şiddet uygulayan koca ile yaşamı arasında seçim yapmak zorunda kalan kadın, kadın konukevine gelmeyi tercih etmekte, çocuklarını evde bırakmak zorunda kalmaktadır:

“Ben iki kere karakola gittim iki kere darp raporum vardı. İkisini de geri çektim onun yüzünden git dedi geri çek dedi. Annemler de buna destek oldu bak yapma kocandır, hapse girecek bak yapma. Bunda gireceğini bildiğim için çekmeyeceğim dedim, annemlerin yanına gitsem çek diyecekler demi çekmeyeceğim dedim. Darp raporumu da aldım, dedim polise ne yapabilirim benim gitçek yerim yok. Çocuklarım da alamadım zaten. Kadın sığınmaevine gidebilirsin dediler. Gittim bir de orada çocuklu aileleri gördüm bir ağlıyom bir ağlıyom.” G17 (33 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 3 çocuk sahibi, terzi)

Farklı ülkelerdeki sosyal hizmet uygulamaları da kadınların güvenliğini korumaya yönelik politikalar ile gerçekleştirilmektedir. G18, eşinin Türkiye’de yaşadığını, evlendikten sonra kendi yanına Almanya’ya taşındığını ancak ciddi sıkıntılar ve şiddet nedeniyle boşandıklarını, bu evrede kamu görevlilerince kendisine kadın konukevinde kalma önerisinin sunulduğu belirtmiştir:

“Ben eşimden boşandığım zaman devlet bana önermişti kadın konukevlerini. Almanya’da böyle toplu yaşanmıyor ayrı. Eşimden korumak anlamıyla hem de eşimin Türkiye’ye sürülme işlemi tamamlanıncaya kadar devlet güvencesinde çocuklar küçük olduğu için korunmak anlamında. Ben istemiyorum demiştim. Bir hafta içerisinde devlet bana bahçe içerisinde iki katlı altta tek oda üstte iki oda ev vermişti bana kadın konukevinde. Türkiye’de ne zaman olacak gerçi böyle bir şey olursa ne kadar iyi olur.” G18 (53 yaşında, boşanmış, lisans mezunu, 2 çocuk sahibi, pedagog)

Kadın konukevine gelmek bazen zor olabilmektedir. Şiddet uygulayan eşten kaçamayan kadınlar, beyanları olmadığı için kuruluşa gelememektedir. Kuruluşa kalma süreci yalnızca kadınların kendi beyanlarının olması mukabilinde gerçekleştirilmektedir. Bu durumu yaşayan G12, zorlu sürecini anlatmaktadır:

“O gün bile dövdü nikâha götürdü zorla. Benim buramda(beli) bıçak dayanık. Dövüyor beni belediyenin önünde. Polis kameradan görmüş geldi ama benim buramda böyle bıçak dayanık. Polis soruyor, o benim eşim karışamazsın diye bağırdı polise. Polis abla bir şey var mı diye sordu ama bir şey diyemiyorum, tir tir titriyorum, korkuyorum. Elinde bastın mı açılan bıçağı var. Polise yok dedirtirdi bana.” G12 (44 yaşında, evli, ilkokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadın konukevine, yalnızca eş şiddetinden dolayı değil babadan görülen şiddet nedeniyle de gelen kadınlar vardır. Kuruluşa gelmeden önce yaşadıklarını anlatan G14, babasının kendisini öldürmesinden polis tarafından kurtulduğunu belirtmiştir: “Ben babaya düşkünüm ama ağır diliyle sözüyle beni işte ilçede son günümde, polislerden Allah razı olsun ya onlar olmasa belki de şu anda ben yoktum.” G14 (30 yaşında, boşanmış, ortaokul mezunu, 2 çocuk sahibi, ev kadını)

İlkkaracan vd. tarafından yapılan bir araştırmada, şiddete maruz kalan kadınların çok azının belediye veya diğer hizmet veren kuruluşlara başvurdukları görülmüştür. Kadınlar şiddet durumunda polis çağırılmakta, doktora gitmemekte veya kadın sığınma evleri vb. diğer sosyal hizmet kuruluşlarına başvurmamaktadır. Kadınların şiddeti engellemek için daha çok arkadaş, aile ve komşu gibi resmi olmayan destek mekanizmalarını kullanmak, evlerini terk etmek veya kocaları ile konuşmamak, başvurmayı tercih ettikleri yollar arasındadır (1996:

53). Bu durum kadınların, erkeğin şiddeti ile baş etmelerin kültürel öğretilerin de güçlü bir yanı olduğunu göstermektedir. Devlete sığınıp, korunmanın “Doğulular” tarafından hoş karşılanmadığı, evdeki erkek bireyin ne olursa olsun kız kardeşine şiddet uygulayan erkekten korumakla ilgili görevinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Kadın bir erkeğin şiddetinden kaçarken, diğer erkeğin korumasına müsaade etmemekte, iki erkeğin şiddeti arasında sıkışmakta bu nedenle kadın konukevlerini daha güvenli olduğu için tercih etmektedir:

“Abime ablam söylemiş buraya geldiğimi, bana kızıyorlar şimdi. Neden beni aramadın da devlete sığındın. Ben onun iyiliği için burayı istedim gerçekten. Ben ona dışarıda eşimi söylesem gelir onu döver döver o mezara kendi hapise girer. Bizim Doğulularda polismiş jandarmaymış yok kendileri ders verecek. Öyle bir kafadalar. Dün de bana şifreli konuşuyor. Gel ben onları sustururum, konuşururum. Ben gitsem şimdi ne yaparlar biliyor musun, ikisi de döver döver koyarlar, bir daha eşin dövse de sövse de devlete gitme jandarmaya gitme diye. Beni döverler diye korkudan evime gidemiyorum. Yoksa ben dönerdim eşime. Beni dövdü dövdü aç susuz evde kilitledi. Ondan sonra sütüm kesildi zaten aç kaldığım için. Benim bir yıldır kontörüm yok mesaj hakkım yok. Bana iftira atıyorlar, doneyim diye yok erkekle konuşmuşum, yok nişan yüzüğümü satmışım.” G8 (18 yaşında, evli, ortaokul mezunu, 1 çocuk sahibi, ev kadını)

Toplumsal cinsiyet öğretilerinde kadının ev ve yuva ile karakterize oluşu, eşin şiddeti nedeniyle kuruluşa gelen kadınlar dolayısıyla gündeme gelmektedir. Kadın kendi sıcak yuvasını ve evindeki özgürlüğü özlemekte, ancak bunu devlete teşekkür ederek dile getirmektedir:

“Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır derler. Kötülük adamı dinden imandan çıkarır derler. Benle niye oldu, niye geldim buraya, elimden her şeyi aldı, evim iyi olsa, bülbülü altın kafese koymuşlar, vay vatan vay vatan demiş, dikenin başına koymuşlar bülbülü bunun vatani bura mı demiş hesap edin. Sağ olun gene bak burada gizlendim yedim içtim Allah razı olsun, devletimizden sizlerden ben memnunum sizlerden ama yine de herkesin yuvası.” G13 (65 yaşında, evli, okur-yazar, 3 çocuk sahibi, ev kadını)

Kadın konukevleri gibi kadınları koruyan sosyal hizmet uygulamaları ataerkil bakış açısının bir ürünü olarak değerlendirilebilir. Genellikle eş veya herhangi bir erkeğin şiddeti nedeniyle başvuru alan bu kuruluşlar, kadınların bir süreliğine psikososyal, hukuki, sağlık açılarından desteklenmesini sağlasa bile, kadına yönelik aile içi şiddetin çözümüne yardımcı olmamakta, aksine erkeğin daha fazla şiddet uygulamasına bile sebep olabilmektedir. Şiddet uygulayan erkek imgesinin, kuruluş içerisinde diğer kadınlar ile etkileşimlerle sağlamlaşmakta olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, kadın konukevleri kadınların bir süreliğine

“gizlenebildiği” yerler olmakla birlikte, Şiddetin olası sonuçlarının göz önüne alınması ve bu konuda daha kalıcı çözümler bulunması gerekliliği ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kuruluş içerisinde kadınların birbirleri ile etkileŐim halinde bulunmaları nedeniyle erkekliğin yeniden üretildiği, söylemler aracılığıyla özne olma konumlarının devam ettiği görülmektedir. Görece daha yaşlı kadınların, kendilerinden daha genç kadınlara “akıl” verme adı altında, kendi yaşam tecrübelerini aktardıkları; bunun da genellikle erkekler ile iletiŐimlerde nasıl davranılması gerektiğine dair “ipuçları”nı içerdiği görülmektedir. Sonuç olarak erkeklik adına kadınlık dolayımıyla yeniden üretilen stratejiler, kuruluş içerisindeki etkileŐimlerde ortaya çıkmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışma, feminizmin kuramsal çerçevesine dayanarak, Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğü'nden hizmet alan 37 kadın örneğinde mülakat yöntemi ile kadınların ataerkil sistem içerisinde erkeklik imgelerinin hangi unsurlar etrafında ortaya çıktığını ve şekillendiğini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Kadınlar ile yapılan görüşmeler sonucunda, kadınların verdiği yanıtların her birisi ayrı ayrı raporlandırılarak düzenlenmiştir. Soru formunda da yer aldığı üzere erkeklik imgesinin üç ana başlık altında sınıflandırılması yapılmış; bu başlıkların alt sorularına ait cevaplar, NVivo Nitel analiz programına aktararak düzenlenmesi yapılmıştır. Her bölüme ait kategoriler, kadınların yanıtlarının çoğunluğuna göre ele alınmış ve feminist kuram ışığında tartışılmıştır.

Kadınlar aile içerisinde çeşitli sebepler dolayısıyla maruz kaldıkları şiddet sonrasında veya şiddete maruz kalma riski olması durumunda kadın konukevleri gibi kuruluşlarda kalmaktadırlar. Bu kuruluşlarda, psikososyal destek, barınma desteği, hukuki danışmanlık yapılabilmektedir. Geliş süreci itibarıyla şiddete maruz kalmış kadınların, barınma ihtiyacı nedeniyle gelen kadınların oranından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum da kadınların yaşam öykülerinde şiddet ekseninde şekillendiği görülmektedir.

Toplumsal cinsiyetin oluştuğu ilk yer ailedir. Aile içerisinde kız ve erkek çocukları ne giyeceklerine, nasıl konuşacaklarına, hangi oyunları oynayacaklarına, hangi arkadaşlarla iletişim kuracaklarına, renk tercihlerinin ne olması gerektiğine kadar çok çeşitli konularda bakım veren kişilerce şekillendirilmektedir. Bu süreçte kız çocukları ev içerisinde fazla miktarda rol ve sorumluluk alma eğilimde olup ikincil planda kalırken, erkek çocukları güç, iktidar sahibi olma, dış çevrede aktif rol oynama gibi özellikler ile donatılırlar. Çocuklukta oluşan sosyal öğrenme süreçlerinde davranış biçimi haline gelen cinsiyet rolleri, bireyleri devam eden yaşantılarındaki ilişkilerini bu roller çerçevesinde farklılaşmasının temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla öğrenilen toplumsal cinsiyet öğretileri bireyleri “uygun” davranışlar ile toplumun kabul gördüğü bir biçime getirilebilmeyi amaçlamaktadır. Bu öğrenme, yetişkinlikteki deneyimler ile değişip yeniden inşa olabilmekte, toplumsal cinsiyete atfedilen özellikler tekrar değerlendirilebilmektedir.

Kadınların aile içerisindeki konumu, cinsellik, namus, bakım verme, kanaatkâr olma ile ilişkilendirilir. Ayrıca kadınların duygusal olmasına rağmen duygularını ifade edememeleri, erkeğin iktidarını onaylar bir durumu da ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle gündelik yaşam pratiklerinde oluşan erkeklik, konumunun sarsılmaması adına tüm riskleri

kontrol altına almayı, iktidarın yegâne temsilciliğini bırakmamayı temsil etmektedir. Dolayısıyla sürekli devam eden mücadelede, erkek için performans odaklı olmak önemlidir. Erkeklik, grubun dışında kalmama, erkekliğe laf ettirmeme gibi durumlarla karşılaşmamak için süreğen bir kaygı barındırır. Kadının ise verili özelliklere sahip olduğu için herhangi bir çaba ve değişim göstermesi beklenmez. Toplum tarafından kadının, namusuna leke sürmediği, çocuğuna baktığı, yemeğini pişirdiği, evini temizliği takdirde “iyi kadın” sıfatını alması yeteli görülmektedir.

Bu kavramsal çerçeve temelinde, kadınların erkeklik imgesini oluşturan etmenleri, kadınların yaşam öykülerinde ilk olarak çocukluk yaşantılarında aile yaşamı, yakın çevre ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde oluşan erkeklik imgesi şeklinde değerlendirilmiştir.

Yapılan görüşmelerde kadınların farklı kültürel geçmişleri ve buna bağlı çocukluk yaşantıları olmasına rağmen benzer erkeklik özelliklerini aktardıkları; ilk erkek modeli olan baba figürlerinin çoğunlukla sorumluluk sahibi olmayan, duygularını belli etmeyen, şiddet uygulayan, anneyi aldatan, anne ile sevgi bağı bulunmayan şeklinde ortaya çıktığı saptanmıştır. Baba konusundaki anlatılarda birden fazla kadının ağladığı dolayısıyla bu konuda çözümlenmemiş ve dile getirilememiş pek çok duygunun bulunduğu izlenimi oluşmuştur. Kadınların yakın çevrelerinde bulunan erkek bireylere ilişkin de sahip çıkmayan, maddi olarak destek vermeyen kişiler olarak tanımlamaları bulunup bu husustaki paylaşımlarda zaman zaman öfkelenedikleri gözlenmiştir. Ayrıca kadınların anlatılarında sık sık ifade edilen, ev içerisinde annelerin evin sorumluluklarını yerine getirirken, babalar kamusal alanda, çalışma yaşamında yer almaları, kadınların özel alana hapsolmalarının, erkeklerin ekonomik gücü ve iktidarı elinde tutmalarının göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde erkeklik imgesi, kız çocuklarının ayrımcılığa maruz kalması, erkek kardeş ile aynı imkânlarla sahip olamama -beslenme, yiyecek, giyecek, maddi vb.- ailedeki yetişkinler tarafından erkek kardeşin daha değerli olduğuna ilişkin davranışlarının olması, kız çocuğunun giydiği kıyafetlerinin kontrol edilmesi gibi durumlarla ortaya çıkmaktadır. Görüşmelerde, kız çocuğu oldukları için okula gönderilmediklerini belirten kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Dolayısıyla erkeklerle aynı haklara sahip olamamaları, kadınların yaşamlarında Simone De Beauvoir'e atıfla ikinci cins olarak yer almalarının en temel nedenlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Görüşme yapılan kadınların yaşadığı bölgelere bakıldığında, egemen ataerkil sistemin sosyal kültürel seviyeye göre değişmediği, toplumsal cinsiyet rollerinin yetişkin kadın ve erkek tarafından, kadınlığa güçsüz olmayı, erkeğin gücünü onaylamayı öğrettiği, dolayısıyla cinsiyet eşitsizliklerinin ve adil olmayan dünya algısının olduğu

görülmektedir.

Alanda ikinci değerlendirme, kadınların yetişkinlik dönemlerinde geliştirdiği ve meşrulaştırdığı erkeklik imgesinin izlerini anlamayı amaçlamıştır. Bu bölüm, kavramsal çerçevede anlatılan ataerkillik, hegemonik erkeklik, erkeklik ve kadına yönelik şiddet konuları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan kadınlar, evlilik yaşantılarındaki veya beraberlik yaşadıkları erkeleri, baba tanımına benzer şekilde sorumluluk sahibi olmayan, gelir getirmeyen, evine bakmayan, aldatan, sevgisini göstermeyen ve şiddet uygulayan olarak tanımlamıştır. Araştırmada kadınların, 14-32 yaşları aralığında ilk evliliklerini yaptıkları, bu bağlamda evlilikten beklentileri, aile içerisindeki huzursuzluklardan kaçmak, sevgi, saygı ve huzur bulmak, sosyal destek sistemlerinin yokluğu olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların bu beklentileri, evlilikte eş tarafından, psikolojik, fiziksel, sözel, cinsel şiddet uygulanması, öz ailesi ile görüşmelerin kısıtlanması, kürtaja zorlanması, yaşanan ekonomik sıkıntılara çözümün bulunmaması gibi durumlar ile hayal kırıklığına dönüşmektedir.

Feminizm, kamusal/özel alan ayrışmasında erkek egemenliğine eleştirel bir bakış sunar. Ev içerisindeki görev paylaşımında, kadınların aile öğretilerinde aktardığı bölümdekine benzer biçimde, kadınların ev içerisindeki işlerde -yemek yapmak, ütü yapmak, bulaşık ve çamaşır yıkamak vb.- yer aldığı, erkeklerin ise ev dışında -kahvehanede arkadaşları ile vakit geçirmek, işe gitmek vb.- bulunduğu ancak zaman zaman evin dışındaki sorumluluklarını yapmaktan imtina ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra kendi evlerindeki, ev işlerini yapmayan erkekler, annelerinin evinde yapmakta, bu bağlamda eş rolü ile evlat rolü arasında tezat bir davranış örüntüsü bulunmaktadır. Bunun nedenleri arasında, erkekliğin evlilikteki iktidarının değişmemesi için kadının kontrol altında tutulması, dirençli ve karar verici pozisyonun değişmemesi gerektiğine ilişkin toplumsal öğretiler yer almaktadır. Bu bölümde, kadınların erkek iktidarını onaylama stratejileri değerlendirilmiş, kadınların ataerkil pazarlık yaparak mevcut konumlarını korumaları ve şiddetten uzak kalma düşünceleri ortaya çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra evlilik yaşamındaki erkek şiddetinin, çocukların öğrenme süreçleri aracılığıyla meşrulaştırılması dolayısıyla kadınların iki şiddet uygulayan erkek tarafından mağdur oldukları görülmüştür.

Alana ilişkin üçüncü değerlendirme, erkeklik imgesinin nasıl sürdürüldüğünü ortaya çıkarmaktır. Bu bölümde kadınların, çocukluk yaşantılarında oluşturdukları erkeklik imgelerini, yetişkinlikteki deneyimleri ile yeniden inşa ederek gelecek nesillere aktarmada kullandıkları söylemleri anlamak amaçlanmıştır. Görüşme yapılan kadınlar, gündelik yaşam pratiklerinde erkeklik imgesini erkeklik ve kadınlık tanımları, toplumsal cinsiyet eşitliği söylemleri, pişmanlıklar, çocukların yetiştirilme biçimleri ve kadın konukevine geliş süreçleri

üzerinde belirli nitelikleri ön plana çıkararak aktarmıştır. Kadınlık, kadınlar tarafından, erkeklerden kıyafet, mal, mülk istemeyen, iyi niyet sahibi, şefkatli, merhametli, çocuklarına bakım veren özelliklerinin yanı sıra erkeğin gücünü kabul eden ve namusuna sahip çıkan olarak da anlatılmıştır. Erkeklik ise, daima para ve maddi gücü elinde bulunduran, şiddet uygulayan ve aldatan olarak nitelendirilmiştir. Erkeklik bazen de değişebilen, kadınlık özelliklerine göre şekil alabilen bir imge olarak tanımlanmıştır.

Bu bölümde, pilot görüşmelerde, rol model alınan kadın, en sevilen dizi ve/veya film karakterleri ile gazeteci ve yazarlarının kim olduğu soruları da sorulmuştur. Buna yanıt olarak kadınların bazıları “bilmiyorum, hiç fırsatım, kalmıyor (G4)” yanıtları verirken bazıları da cevaplandırmıştır: “Demet Akalın, bazen kendim gibi görüyorum. Kadın çok diktatör gibi, pat diye yüzüne söylüyor” (G5); “Ayşe Arman’ı beğeniyorum. Konuşması, yazıları” (G1). Türkiye’de kendinize model aldığınız bir kadın var mı, sorusuna G2; “Meral Akşener” yanıtını verirken, en beğenilen dizi-film karakterine, “Türkan Şoray, Fatma Girik, Kartal Tibet Türk filmleri yaşanmış olduğu için çok severim. İnsanın ruhunu okşuyor.” şeklinde cevap vermiştir. Bu durumda kadınların, popüler kültürde yer alan sanatçılar ile Yeşilçam sinemasındaki oyuncularını kendi yaşamlarında iz buldukları için beğendikleri söylenebilir. Kadınların, kadın yazar, siyasetçi ve sanatçıları rol model olarak tercih etmeleri, kadınlar tarafından kültürün ve sanatın içerisinde erkek kurallarının var olmasına karşı bir direniş olarak içselleştirilmiştir. Bunun nedeni ise Firestone’ nun söylediklerinde anlam kazanır. O’na göre; kadınların, kültüre katkı sunmalarının, annelik rollerinin olması nedeniyle yasaklanmış olduğunu, çocuk büyütme görevi, onları başka bir sanat dalında (resim vb.) üretim ihtiyaçlarına engel teşkil ettiğini söyler. Bu süreçte erkeğin, düşünüyor, yazıyor ve üretiyor iken; kadının bütün gücünü erkeğe vermekle meşgul olduğunu vurgular (1993: 137).

Feminizm kadınların cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmalarına karşı çıkan bir ideolojidir. Bu noktada, cinsiyetler arasında eşit hakların mevcudiyetinin ön koşullarından biri, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin kurulmasındaki ataerkil sistemin yapısının da anlaşılmasını gerektirmektedir. Ataerkil sistemin işleyişi, erkeklerin kadınlara karşı tek taraflı bir iktidar eylemi olarak görülürken, kadınların bu mekanizmanın devamlılığında veya sekteye uğramayışında aktif rol oynadığı göz ardı edilebilmektedir. Ancak bu karşılıklı olarak işleyen ve deneyimlenen bir sistemdir. Erkeklerin gücünün, kadınların duygusallığına her zaman galip geldiği düşüncesi kadınlar tarafından kabul görmekte, dolayısıyla bu inancın bir yansıması olarak gelecek kuşaklara erkeklere güvenilmemesi gerektiğine ilişkin öğretilerin aktarılması kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Ataerkil sistem içerisinde yalnızlıklarını vurgulayan kadınlar, geçmiş yaşamlarındaki pişmanlıklarını, yanlış eş seçimi, ekonomik

olarak bir kazançlarının olmaması, eğitime devam etmeme gibi nedenler ile açıklamaktadır. Bu pişmanlıkların sonucunda, genellikle şiddet dolayısıyla kadınlar kadın konukevine gelmeyi tercih etmekte, bunu dışında aileden destek isteme gibi seçenekleri kullanmamaktadır. Kadın konukevindeki kalma süreçlerinde kadınlar, toplu yaşamdan sıkılma gibi sebeplerle bazı kadınların kendi deyimiyle “evinin değerini” anladığını belirterek, eşin şiddetine rağmen “sıcak yuva”ya dönüşü seçmektedir.

Erkeklik imgesi, kadınların gözünde, şiddet, saldırganlık, iktidar kurma, öfke, duygularını belli etmeme ile ilişkilendirilmektedir. Toplumsal öğretilerde, erkekliğin güçlü olma, sorunlarla baş edebilme, hem kamusal alanda hem de özel alanda iktidar sahibi olma özellikleri ön plana çıkarken, kadınlar, erkekliğe ilişkin anlatılarında, her ne kadar bu durumdan muzdarip olduklarını dile getirsel de egemen erkeklik tanımlarını onaylamaktadır. Kadınlar, “erkek gibi kadın olmak...” söylemleri ile erkekliğe atfedilen özelliklerin toplumsal inşa sürecinde ve ataerkilliğin üretilmesinde rol oynamaktadır. Ancak erkeklik imgesinin oluşması, meşrulaştırılması ve sürdürülmesi tamamen kadınların bakış açısından ele alınması gereken bir araştırma alanı değildir. Toplumsal yaşamın pratikleri içerisinde oluşan bu sorunun değerlendirilmesi, geniş bir perspektifle, her iki cinsiyetin niteliksel yollarla yaşam deneyimlerinin karşılaştırılması ile sağlanabilir.

Sonuç olarak, ataerkilliği ve erkekliği açıklamanın ötesinde, erkekliğin toplumsal cinsiyet düzeni içerisindeki konumlarının, bunu oluşturan, meşrulaştıran ve devam ettiren pratiklerin anlaşılması önemlidir. Dolayısıyla toplumun ayrılmaz parçaları olan kadınlık ve erkeklik konusunda, kadınların anlatıları ve toplumsal cinsiyet normları içindeki değerlendirmeleri, erkek iktidarı ile işleyen ataerkil sistemdeki kadını anlamaya ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar-Savran, G. (2013). *Beden, Emek, Tarih: Diyalektik Bir Feminizm İçin*. Kanat Kitap, İstanbul.
- Altınay, A. G. ve Arat, A. (2008). *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*. Punto Baskı, İstanbul.
- Altuntaş, O ve Altınova, H. H. (2015). “Toplumsal Cinsiyet Algısı İle Sosyo-Ekonomik Değişkenler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(6): 83-100.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumları Araştırması*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Ankara.
- Ashe, F. (2007). *The New Politics of Masculinity Men, Power and Resistance*. Routledge, London and New York.
- Atay, T. (2004). “‘Erkeklik’ En Çok Erkeği Ezer!”. *Toplum ve Bilim*, 101: 11-30.
- Aydemir, E. (2011). *Evlilik Mi Evcilik Mi? Erken ve Zorla Evlilikler: Çocuk Gelinler*. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.
- Aydın, A. (2018). Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Sığınmaevi Sonrası Destek Hizmetlerinin Önemi. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 2(1): 136-151.
- Baber, K. (2002). “Women’s Sexualities”. M. Biaggio ve M. Hersen (Ed.), *Issues in the Psychology of Women*. Kluwer Academic Publishers, New York, 145-173.
- Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, 73(4): 133-205.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. General Learning Press, New York.
- Barrett, M. ve McIntosh, M. (1979). “Christine Delphy: Towards a Materialist Feminism?”. *Feminist Review*, 1(1): 95-106.
- Baştürk-Akca, E. ve Tönel, E. (2011). “Erkek(lik) Çalışmalarına Teorik Bir Çerçeve: Feminist Çalışmalardan Hegemonik Erkekliğe”. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek(lik) ve Temsi*. Kalkedon Yayınları, İstanbul, 11-41.
- Beauvoir, S. D. (1953). *The Second Sex*. Jonathan Cape, London.
- Beauvoir, S. D. (1971). *Kadın Genç Kızlık Çağı*. Payel Yayınları, İstanbul.
- Beauvoir, S. D. (1974). *Kadın Evlilik Çağı*. Payel Yayınları, İstanbul

- Belek-Erşen, U. (2015). *Farklı Sosyal Kategorilerden Gelen Kadınların Toplumsal Cinsiyet Algıları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Berktaş, F. (2012). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. (4 b.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Berktaş, F. (2015). *Tarihin Cinsiyeti*. (5 b.). Metis Yayınları, İstanbul.
- Best, S. ve Kellner, D. (1991). *Postmodern theory: Critical interrogations*. Macmillan, London.
- Birleşmiş Milletler (1948). *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*. BM.
- Birleşmiş Milletler (1993). *Declaration on the Elimination of Violence against Women*. BM. New York.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (2004). *Dünya Çocuklarının Durumu 2004*. UNICEF. New York.
- Bora, A. Ve Üstün, İ. (2005). *"Sıcak Aile Ortamı" Demokratikleşme Sürecinde Kadın ve Erkekler/ Algılar ve Zihniyet Yapıları: Cinsiyet Rejim Eksenine*. TESEV Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu, P. (2001). *Masculine Domination*. Stanford University Press, California.
- Bourdieu, P. (2016). *Eril Tahakküm*. (B. Yılmaz, Çev.) İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Brooks, A. (1997). *Postfeminisms: Feminism, Cultural Theory and Cultural Forms*. Routledge, New York.
- Brown, C. (1981). "Mothers, Fathers and Children: From Private to Public Patriarchy". L. Sargent (Ed.), *Women and Revolution: A Discussion of the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*. Black Rose Books, Montreal, 239-267.
- Brownmiller, S. (1993). *Against Our Will: Men Women and Rape*. Ballantine Books, New York.
- Bryson, V. (2003). *Feminist Political Theory*. (2 b.). Palgrave Macmillan, New York.
- Butler, J. (2016). *Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi*. (Çev. B. Ertür), Metis Yayınları, İstanbul.
- Byers, E. S. (1996). How Well Does the Traditional Sexual Script Explain Sexual Coercion? Review of a Program of Research. *Journal of Psychology and Human Sexuality*, 8(1-2): 7-25.
- Carrigan, T., Connell, B. ve Lee, J. (1985). "Toward A New Sociology Of Masculinity". *Theory and society*, 14(5): 551-604.
- Cengiz, K. ve Küçükural, Ö. (2018). "Sabitleyici Bir Tartışma (Argümantasyon) Pratiği Olarak Erkeklik". *Toplum ve Bilim*, 145: 32-54.

- Connell, R. (1977). *Ruling Class, Ruling Culture*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Connell, R. W. (1987). *Gender and Power*. Polity Press, Cambridge.
- Connell, R. W. (2002). "On Hegemonic Masculinity and Violence: Response to Jefferson and Hall". *Theoretical Criminology*, 6(1): 89–99.
- Connell, R. W. (2003). *The Role of Men and Boys in Achieving Gender Equality*. Brazil: United Nations, Division for the Advancement of Women. UNICEF. New York.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. University of California Press, Berkeley and Los Angeles.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Connell, R. W. ve Messerschmidt, J. W. (2005). "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". *Gender and Society*, 16(9): 829-859.
- Cornwall, A. ve Lindisfarne, N. (2005). *Dislocating Masculinity Comparative Ethnographies*. Routledge, London and New York.
- Council of Europe. (2006). *Combating Violence Against Women- Stocktaking Study On The Measures And Actions Taken in Council of Europe Member States*. Council of Europe Directorate General of Human Rights, Strasbourg.
- Creswell, J. W. (2017). *Nitel Araştırmalar İçin 30 Temel Beceri*. (Çev. H. Özcan), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Çelik, G. (2015). *Eşine Şiddet Uygulayan Hükümlü Erkeklerin Özellikleri ve Toplumsal Cinsiyet Alguları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, G. (2016). "Erkekler (de) ağlar!: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü". *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 8(2): 1-12.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye’de Aile ve Kadın Emegi. *Toplum ve Bilim*, 86: 139-170.
- Delaney, C. L. (2009). *Tohum ve Toprak: Türk Köy Toplumunda Cinsiyet ve Kozmoloji*. (Çev. S. Somuncuoğlu ve A. Bora), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Delphy, C. (1984). *Close to Home: A Materialist Analysis of Women's Oppression*. The University of Massachusetts Press, Amherst.
- Delphy, C. (1993). "Rethinking Sex and Gender". *Women's Studies International Forum*, 16(1): 1-9.
- Demez, G. (2005). *Kabadaydan Sanal Delikanlıya Değişen Erkek İmgesi*. Babil Yayınları, İstanbul.

- Demez, G. (2011). “Sanal Dünyanın Kişisel Alanı: Bir Sosyal Paylaşım Ağı Olarak Facebook’ta Erkek (lik) Tartışmaları”. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada Hegemonik Erkek (Lik) ve Temsil*. Kalkedon Yayınları, İstanbul, 325-352.
- Dobash, R. E. ve Dobash, R. (1979). *Violence Against Wives: A Case Against the Patriarchy*. The Free Press, New York.
- Donaldson, M. (1993). “What is Hegemonic Masculinity?”. *Theory and Society*, 22: 643-657.
- Donovan, J. (2013). *Feminist Teori*. (Çev. A. Bora, M. Gevrek ve M. Sayılan), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2014). *Toplumsal Cinsiyet, Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Dutton, D. G. (1994). “Patriarchy and Wife Assault: The Ecological Fallacy”. *Violence and Victims*, 9(2): 167-182.
- Dworkin, S. L. ve Wachs, F. L. (2000). “The Morality/Manhood Paradox: Masculinity, Sport and the Media”. J. M. McKay (Ed.), *Masculinities, Gender Relations, and Sport*. Sage Publications, California, 47-67.
- Ecevit, Y. (2003). “Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çatışabilir?”. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4): 83-88.
- Ecevit, Y. (2011). “Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç”. Y. Ecevit ve N. Karkıner (Ed.), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2-32.
- Eckert, P. ve McConnell-Ginet, S. (2003). *Language and Gender*. Cambridge University Press, Cambridge and New York.
- Edley, N. ve Wetherell, M. (1996). “Masculinity, Power and Identity”. M. M. An Ghail (Ed.), *Understanding Masculinities: Social Relations and Cultural Arenas*. Open University Press, Buckingham, 97-113.
- Edwards, T. (2006). *Cultures of Masculinity*. Routledge, London and New York
- Ehrenreich, B. (1995). “The Decline of Patriarchy”. M. Berger, B. Wallis, S. Watson (Ed.), *Constructing Masculinity*. Routledge, New York and London, 284-291.
- Eisenstein, Z. R. (1979). “Developing a Theory of Capitalist Patriarchy and Socialist Feminism”. Z. R. Eisenstein (Ed.), *Capitalist Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*. Monthly Review Press, New York and London, 5-40.
- European Union Agency for Fundamental Rights (2014). *Violence Against Women: An EU-Wide Survey*. EU. Viyana.
- Fausto-Sterling, A. (1985). *Myths Of Gender: Biological Theories About Women And Men*. Basic Books, New York.

- Firestone, S. (1993). *Cinselliğin Diyalektiği: Kadın Özgürlüğü Davası*. (Çev. Y. Salman), Payel Yayınları, İstanbul.
- Freedman, J. L. (2014). *Reclaiming the Feminist Vision: Consciousness-Raising and Small Group Practice*. McFarland, North Carolina.
- Fulu, E., Warner, X., Miedema, S., Jewkes, R. ve Roselli, T.. (2013). *Why Do Some Men Use Violence Against Women and How Can We Prevent It?: Quantitative Findings from the United Nations Multi-country Study on Men and Violence in Asia and the Pacific*. UNDP, UNFPA, UN Women and UNV, Bangkok.
- Genz, S. ve Brabon, B. A. (2009). *Postfeminism: Cultural Texts and Theories*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Gilbert, K. R. (2001). "Introduction: Why Are We Interested in Emotions?". K. R. Gilbert (Ed.), *The Emotional Nature of Qualitative Research*. CRC Press, Florida, 3-17.
- Glesne, C. (2015). *Nitel Araştırmaya Giriş*. (Çev. A. Ersoy, P. Yalçınoğlu), Anı Yayıncılık, Ankara.
- Gramsci, A. (1971). *Selections from Prison Notebooks*. International Publishers, New York.
- Green, E., Hebron, S. ve Woodward, D. (1987). "Women, Leisure and Social Control". J. H. Maynard (Ed.), *Women, Violence and Social Control*. Macmillan Press, London, 75-93.
- Gross, A. E. (1978). The Male Role and Heterosexual Behavior. *Journal of Social Issues*, 87-107.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2015). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Elma Teknik Basım Matbaacılık. Ankara.
- Hacısofuoğlu, İ. ve Bulgu, N. (2015). "Yedi Dağın Ötesindeki Çocuklar: Güreşte Erkeklik ve Şiddet". B. Yazar (Ed.), *Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 113-140.
- Hacker, H. M. (1957). "The New Burdens of Masculinity. *Marriage and Family Living*". 19(3): 227-233.
- Hamel, J. (2007). "Toward a Gender-Inclusive Conception of Intimate Partner Violence Research and Theory: Part 1-Traditional Perspectives". *International Journal of Men's Health*, 6(1): 36-53.
- Hanke, R. (1992). "Redesigning Men: Hegemonic Masculinity in Transition". S. Craig (Ed.), *Men, Masculinity, and the Media*. Sage Publications, California, 185-199.
- Hannam, J. (2007). *Feminism*. Pearson, Great Britain.

- Harris, K. M. ve Morgan, S. P. (1991). "Fathers, Sons, and Daughters: Differential Paternal Involvement in Parenting". *Journal of Marriage and the Family*, 53(3): 531-544.
- Hartmann, H. (1981). "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union". L. Sargent (Ed.), *Women and Revolution*. Black Rose Books, Montreal, 1-43.
- Hartmann, H. I. (1979). "The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism: Towards a More Progressive Union". *Capital & Class*, 3(2): 1-33.
- Haupt, H. A. ve Rovere., G. D. (1984). "Anabolic Steroids: A Review of the Literature". *The American Journal of Sports Medicine*, 12(6): 469-484.
- Haywood, C. ve Mac an Ghaill, M. (2003). *Men and Masculinities Theory, Research and Social Practice*. Open University Press, Buckingham.
- Hearn, J. (2006). *Men in the Public Eye.*: Routledge, London and New York.
- Hearn, J. R. (1998). *The Violences of Men: How Men Talk About and How Agencies Respond to Men's Violence to Women*. Sage Publications, California.
- Hearn, J. ve Hein, W. (2015). "Reframing Gender and Feminist Knowledge Construction, Marketing and Consumer Research". *Journal of Marketing Management*, 31(15-16): 1626-1651.
- Holter, Ø. G. (2005). "Social theories for researching men and masculinities, direct gender hierarchy and structural inequality". M. Kimmel, J. Hearn ve 291 R. W. Connell (Ed.), *Handbook of Studies On Men and Masculinities*. Sage, London, 15- 34.
- Hooks, B. (2000). *Feminism Is For Everybody: Passionate Politics*. South End Press, Cambridge-MA.
- İlkkaracan, P., Gülnur, L. ve Arın, C. (1996). *Sıcak Yuva Masalı: Aile İçi Şiddet ve Cinsel Taciz*. Metis Kadın Araştırmaları, İstanbul.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (2017). *Türkiye'de Kadın*. KSGM. Ankara.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2018). *Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı 2018-2023*. KSGM. Ankara.
- Kandemirci, D. ve Kağnıcı, D. Y. (2014). "Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Bas Etme: Çok Boyutlu Bir İnceleme". *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33): 1-14.
- Kandiyoti, D. (1988). "Bargaining with Patriarchy". *Gender and Society*, 2(3): 274-290.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar Kimlikler ve Toplumsal Dönüşümler*. (Çev. A. Bora, F. Sayılan, Ş. Tekeli, H. Tapınç ve F. Özbay), Metis Yayınları, İstanbul.

- Kardam, F. (2005). *Türkiye'deki Namus Cinayetlerinin Dinamikleri Eylem Programı için Öneriler Sonuç Raporu*. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Nüfus Bilimleri Derneği. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. Ankara.
- Kaufman, M. (1987). "The Construction of Masculinity and the Triad of Men's Violence". M. Kaufman (Ed.), *Beyond Patriarchy: Essays by Men on Pleasure, Power, and Change*. Oxford University Press, Toronto and New York, 1-16.
- Kelly, L. (1988). *Surviving Sexual Violence*. Polity Press, Cambridge.
- Kılıç, G. ve Yıldız, M. (2017). "Kadın Konuquevinde Kalan ve Şiddete Uğramış Kadınların İlişkilere İlişkin Bilişsel Çarpıtma Düzeylerinin Örseleyici Stres, Depresyon ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkisi". *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(2): 1-5.
- Kidder, Kristen M. (2003), "Men's Studies". Carroll, B. E. (Ed.), *American Masculinities: A Historical Encyclopedia*. Sage, New York, 304-305.
- Kilpatrick, D. G. (2004). "What Is Violence Against Women? Defining and Measuring the Problem". *Journal of Interpersonal Violence*, 19(11): 1209-1234.
- Kimmel, M. S. (1987a). "The Contemporary "Crisis" of Masculinity in Historical Perspective". H. Brod (Ed.), *The Making of Masculinities. The New Men's Studies*. Allen & Unwin, USA, 121-153.
- Kimmel, M. (1987b). "Men's Responses to Feminism at the Turn of the Century". *Gender and Society*, 1(3): 261-283.
- Kimmel, M. (2002). "Foreword". J. K. Gardiner (Ed.), *Masculinity Studies Feminist Theory*. Columbia University Press, New York, ix-xi).
- Kolay, H. (2015). "Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları". *EMO Kadın Bülteni*, 3: 5-11.
- Komut, S. (2011). Türkiye'de Kadın, Cinsellik ve Kürtaj. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(1): 87-95.
- Kümbetoğlu, B., User, İ. ve Akpınar, A. (2012). *Kayıp İşçi Kadınlar: Kayıt dışı Çalışmaya Dair Bir Alan Araştırması*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kümbetoğlu, B. (2017). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Lerner, G. (1986). *The Creation of Patriarchy*. Oxford University Press, New York and Oxford.
- Letherby, G. (2003). *Feminist Research in Theory and Practice*. Open University Press, Buckingham and Philadelphia.

- MacKinnon, C. A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press, Cambridge.
- Macnamara, J. R. (2006). *Media and Male Identity: The Making and Remaking of Men*. Palgrave Macmillan, New York.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. D. Kömürcü ve O. Akinhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Martinez, P. R. (2011). "Feminism and violence: The Hegemonic Second Wave's Encounter With Rape and Domestic Abuse in USA (1970-1985)". *Cultural Dynamics*, 23(3): 147-172.
- Matthews, J. J. (1978). *Good and Mad Women the Historical Construction of Femininity in Twentieth-Century Australia*. University of Adelaide, Adelaide.
- Maybek, S. D. (2017). "Şiddet Mağduru Kadınların Sığınmaevi Sonrası Deneyimleri". *Sosyoloji Konferansları*, 55(1): 153-179.
- McDonough, R. ve Harrison, R. (2013). "Patriarchy and Relations of Production". A. Kuhn ve A. Wolpe (Ed.), *Feminism and Materialism: Women and Modes of Production*. Routledge, London and New York, 11-41.
- McMillan, J. (2000). *France and Women, 1789-1914. Gender, Society and Politics*. Routledge, London.
- McPhail, B. A. (2007). "An Integrative Feminist Model: The Evolving Feminist Perspective on Intimate Partner Violence". *Violence Against Women*, 13(8): 817-841.
- Merry, S. E. (2006). *Human Rights and Gender Violence: Translating International Law into Local Justice*. Chicago University Press, Chicago.
- Messerschmidt, J. W. (1997). *Crime as Structured Action: Gender, Race, Class, and Crime in the Making*. Sage Publications, California.
- Messerschmidt, J. W. (2018). *Hegemonic Masculinity: Formulation, Reformulation, and Amplification*. Rowman & Littlefield, London.
- Michel, A. (1993). *Feminizm*. (Çev. Ş. Tekeli), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Millett, K. (2000). *Sexual Politics*. University of Illinois Press, Urbana and Chicago.
- Mirchandani, R. (2006). "Hitting Is Not Manly: Domestic Violence Courts And The Re-Imagination Of The Patriarchal State". *Gender and Society*, 20(6): 781-804.
- Mitchell, J. (1971). *Women's Estate*. Penguin Books, New York.
- Mitchell, J. (1991). *Kadın ve Eşitlik*. (Çev. F. Berktaş), Pencere Yayınları, İstanbul.
- Mitchell, J. (2000). *Psychoanalysis and Feminism: A Radical Reassessment of Freudian Psychoanalysis*. Basic Books, New York.

- Mooney, J. (2000). *Gender, Violence and the Social Order*. Palgrave, New York.
- Moore, H. L. (1995). *Feminism and Anthropology*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. 1 Cilt. (Çev. S. Özge), Yayın Odası, Ankara.
- Newburn, T., & Stanko, E. A. (1994). "Introduction: Men, Masculinities and Crime". T. Newburn ve E. A. Stanko (Ed.), *Just Boys Doing Business?: Men, Masculinities and Crime*. Routledge, London and New York, 1-10.
- Nye, R. (2013). "The Transmission of Masculinities: The Case of Early Modern France". P. S. Gorski (Ed.), *Bourdieu and Historical Analysis*. Duke University Press, Durham and London, 286-302.
- Ortner, S. B. (1974). "Is Female to Male as Nature Is to Culture?". M. Z. Lamphere (Ed.), *Woman, Culture, and Society*. CA: Stanford University Press, Stanford, 68-87.
- Özbay, C. (2013). Türkiye'de Hegemonik Erkekliği Aramak. *Doğu Batı*, 63: 185-204.
- Öztürk, A. B. (2014) *Erkeklik ve Kadına Yönelik Aile içi Şiddet: Eşine Yönelik Şiddet Uygulayan Erkekler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Parsons, T. ve Bales, R. F. (1955). *Family Socialization and Interaction Process*. The Free Press, Illinois.
- Pleck, J. ve Sawyer, J. (1974). *Men and Masculinity*. Prentice-Hall, New Jersey.
- Previti, D. ve Amato, P. R. (2004). "Is Infidelity a Cause or a Consequence of Poor Marital Quality?". *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(2): 217-230.
- Pyke, K. (1996). "Class-Based Masculinities: The Interdependence of Gender, Class, and Interpersonal Power". *Gender & Society*, 10(5): 527-549.
- Ramazanoğlu, C. (1989). *Feminism and the Contradictions of Oppression*. Routledge, London and New York.
- Rossmann, G. ve Rallis, S. F. (2012). *Learning in the Field: An Introduction to Qualitative Research*. Sage Publications, California.
- Rozee, P. D. (2002). "Sexual Victimization: Harassment and Rape". M. Biaggio ve M. Hersen (Ed.), *Issues in the Psychology of Women*. Kluwer Academic Publishers, New York, 93-115.
- Rubin, G. (1975). "The Traffic in Women: Notes on the 'Political Economy' of Sex". R. R. Reiter (Ed.), *Toward an Anthropology of Women*. Monthly View Press, New York, 157-210.

- Sallan Gül, S. (2013a). *Türkiye'de Kadın Sığınmaevleri Erkek Şiddetinden Uzak Yaşama Açılan Kapılar Mı?*. Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Sallan Gül, S. (2013b). "The Role of the State in Protecting Women Against Domestic Violence and Women's Shelters in Turkey". *Women's Studies International Forum*, 38: 107–116.
- Sancar, S. (2014). *Türk Modernleşmesinin Cinsiyeti*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Sancar, S. (2016). *Erkeklik: İmkânsız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler*. Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Scott, J. W. (1986). "Gender: A Useful Category of Historical Analysis". *The American Historical Review*, 91(5): 1053-1075.
- Segal, L. (1992). *Ağır Çekim Değişen Erkeklikler ve Değişen Erkekler*. (Çev. V. Ersoy), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Seidler, V. (2006). *Transforming Masculinities: Men, Cultures, Bodies, Power, Sex and Love*. Routledge, London and New York.
- Sevim, A. (2005). *Feminizm*. İnsan Yayınları, İstanbul.
- Skelton, A. (1993). "On Becoming a Male Physical Education Teacher: The Informal Culture of Students and the Construction of Hegemonic Masculinity". *Gender and Education*, 5(3): 289-303.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009). *Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. KSGM. Ankara.
- Taş, G. (2016). "Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel Süreçleri ve Dönüşümleri". *Akademik Hassasiyetler*, 3(5): 163-175.
- Taşdemir-Afşar, S. (2018). "Sığınmaevinde Kalan Kadınlara Sunulan Hizmetler ve Kadınların Sığınmevi Sonrası Yaşam Planları". *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(2): 190-225.
- Taylor, R. ve Jasinski, J. L. (2011). "Femicide and the Feminist Perspective". *Homicide Studies*, 15(4): 341-362.
- Taylor, S. J. (2016). *Introduction to Qualitative Research Methods: A Guidebook and Resource*. John Wiley & Sons, New Jersey.
- Topçu, G. (2018). "Varsayılan Aile Kısıcında Babalık: Türkiye'de Farklı Babalık Algıları ve Sosyal Politika İlişkisi". *Toplum ve Bilim*, 145: 54-102.

- Tortamış, B. (2009). *Sığınmaevinde Kalan Kadınlarda Şiddet Öyküsü Açısından Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Benlik Saygısı ve Beden Algısının Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, İstanbul.
- Tracy, S. J. (2013). *Qualitative Research Methods: Collecting Evidence, Crafting Analysis, Communicating Impact*. John Wiley & Sons, USA.
- Uçar, C. (2011). *Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları ve Etkinlikleri*. Uzmanlık Tezi. TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Vatandaş, C. (2011). "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı". *Sosyoloji Konferansları*, 35: 29-56.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Basil Blackwell, Oxford.
- Watts, C. ve Zimmerman, C. (2002). "Violence Against Women: Global Scope and Magnitude". *The Lancet*, 359(9313): 1232-1237.
- WAVE. (2000). *Prevention of Domestic Violence against Women, European Survey, Good Practice Models Training Programme*. WAVE Office/Austrian Women's Shelter Network. Viyana.
- WAVE. (2007). *Şiddetten Uzakta*. (Çev. Z. Korkman), Mor Çatı Yayınları, İstanbul.
- Wetherell, M. ve Edley, N. (1999). "Negotiating Hegemonic Masculinity: Imaginary Positions and Psycho-Discursive Practices". *Feminism & Psychology*, 9(3): 335-356.
- Wetherell, M. ve Edley, N. (2014). "A Discursive Psychological Framework for Analysing Men and Masculinities". *Psychology of Men & Masculinity*, 15(4): 355-364.
- World Health Organization. (2002). *World Report on Violence and Health*. WHO. Cenevre.
- World Health Organization. (2013). *Global and Regional Estimates of Violence against Women: Prevalence and Health Effects of Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence*. WHO. Cenevre.
- Yarar, B. (2015). "Yakın İlişki İçinde Şiddet'i Feminist Bakışla Yeniden Düşünmek", Şiddetin Cinsiyetli Yüzleri. B. Yarar (drl.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Young, K. ve White, P. (2000). "Researching Sports Injury: Reconstructing Dangerous Masculinities". J. McKay, M. Messner ve D. Sabo (Ed.), *Masculinities, Gender Relations and Sport Vol 11*. Sage Publications, California, 108-126.
- Yuval-Davis, N. (2005). "Gender and Nation". R. Wilford ve R. L. Miller (Ed.), *Women, Ethnicity and Nationalism: The Politics of Transition*. Routledge, London and New York, 21-32.

İnternet Kaynakları

- Resmi Gazete. “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”.
https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2018.pdf (erişim tarihi:20.05.2019).
- Resmi Gazete. “Sosyal Hizmetler Alanında Bazı Düzenlemeler Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.633.pdf> (24.05.2019).
- Resmi Gazete. “Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri Hakkında Yönetmelik”.
<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-8.htm> (24.05.2019).
- Resmi Gazete. “6284 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf> (erişim tarihi: 24.05.2019).
- Resmi Gazete. “4320 Sayılı Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> (erişim tarihi: 24.05.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2009). “Hanehalkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları, Türkiye”. http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1013 (erişim tarihi:16.05.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2008). “Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet İstatistikleri, Eşi veya Birlikte Olduğu Kişi(ler)den Fiziksel Şiddet Yaşamış Kadınların Yüzdesi”.
<http://rapory.tuik.gov.tr/16-05-2019-22:55:59-12012895811469196221125143535.html?> (erişim tarihi:16.05.2019).
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2016). “Cinsiyet, Yaş Grubu, Eğitim Durumu ve İşgücü Durumuna Göre Eğitim ve Öğretime Katılımı”.
http://tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018 (erişim tarihi:19.05.2019)

EK 1- GÖRÜŞÜLEN KADINLARA İLİŞKİN BİLGİLER

Görüşmeci	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Meslek	Eşinin Eğitim Durumu	Eşinin Mesleği
G1	32	Evli	İlkokul	2	Ev Kadını	İlkokul	Çiftçi
G2	52	Evli	İlkokul	2	İşçi	Lise	Müdür
G3	30	Boşanmış	İlkokul	1	Kuaför	Lise	Esnaf
G4	31	Evli	Lise	2	Ev Kadını	Ortaokul	İşçi
G5	27	Boşanmış	İlkokul	Yok	Ev Kadını	İlkokul	Çiftçi
G6	20	Bekâr	Lise	Yok	Öğrenci	Yok	Yok
G7	47	Evli	Ortaokul	3	Ev Kadını	İlkokul	Şoför
G8	18	Evli	Ortaokul	1	Ev Kadını	Lise	Çiftçi
G9	32	Boşanmış	Lise	2	Ev Kadını	Lise	Şoför
G10	26	Evli	Ortaokul	3	Ev Kadını	Ortaokul	Çiftçi
G11	45	Evli	İlkokul	2	Ev Kadını	İlkokul	Emekli
G12	44	Evli	İlkokul	2	Ev Kadını	İlkokul	Esnaf
G13	65	Evli	Okur-yazar	3	Ev Kadını	İlkokul	İşçi
G14	30	Boşanmış	Ortaokul	2	Ev Kadını	Lise	Din Görevlisi

EK 1 (devamı)							
Görüşmeci	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Meslek	Eşinin Eğitim Durumu	Eşinin Mesleği
G15	38	Evli	Lisans	2	Hemşire	Lisans	Grafik Tasarımcı
G16	39	Evli	İlkokul	6	İşçi	İlkokul	Esnaf
G17	33	Evli	İlkokul	3	Terzi	İlkokul	İşçi
G18	53	Boşanmış	Lisans	2	Pedagog	Lisans	Çalışmıyor
G19	43	Evli	İlkokul	2	İşçi	İlkokul	Emekli
G20	38	Boşanmış	İlkokul	2	İşçi	İlkokul	İşçi
G21	34	Evli	Lise	3	İşçi	İlkokul	İşçi
G22	22	Evli	İlkokul	1	Ev Kadını	İlkokul	İşçi
G23	39	Boşanmış	Okur-yazar	4	İşçi	Okur-yazar değil	İşçi
G24	23	Boşanmış	Lise	4	Ev Kadını	Ortaokul	Esnaf
G25	28	Evli	Lise	2	Ev Kadını	Ortaokul	Çiftçi
G26	44	Evli	İlkokul	2	Ev Kadını	İlkokul	Çiftçi
G27	18	Evli	Ortaokul	Yok	Ev Kadını	Ortaokul	Esnaf
G28	33	Evli	Okur-yazar değil	3	Ev Kadını	İlkokul	İşçi

EK 1 (devamı)							
Görüşmeci	Yaş	Medeni Durum	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı	Meslek	Eşinin Eğitim Durumu	Eşinin Mesleği
G29	42	Evli	İlkokul	1	Ev Kadını	İlkokul	İşçi
G30	20	Bekâr	Ortaokul	Yok	Ev Kadını	Yok	Yok
G31	19	Evli	Lise	1	Ev Kadını	Ortaokul	Esnaf
G32	25	Evli	Lise	2	İşçi	Okur-yazar	Çalışmıyor
G33	23	Boşanmış	İlkokul	2	Ev Kadını	Lise	Çalışmıyor
G34	28	Evli	Ortaokul	1	Ev Kadını	Ortaokul	İşçi
G35	32	Evli	İlkokul	1	Ev Kadını	Okur-yazar	Serbest Meslek
G36	22	Evli	Ortaokul	1	Ev Kadını	İlkokul	Esnaf
G37	63	Evli	Okur-yazar	1	Ev Kadını	İlkokul	Emekli

EK 2- YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

1. Kişisel Bilgiler

1. Yaşınız
2. Eğitim durumunuz
3. Medeni durumunuz
4. Çocuk sayınız
5. Çocukların cinsiyeti, yaşları ve eğitim durumları nedir?
6. Mesleğiniz nedir?
7. Anne ve babanın meslekleri nedir?
8. Anne ve babanın eğitim durumları nedir?
9. Kardeş sayısı, cinsiyetleri ve eğitim durumları nedir?
10. (Varsa) Eşin memleketi, eğitim durumu, mesleği, anne ve babasının mesleği nedir?
11. Kendinizi tanımlar mısınız?

2. Erkeklik İmgesinin Kurulması

2.1. Aile Yaşamı/Yetiştirilme Şekli

1. Çocukluğunuzu nerede geçirdiniz?
2. Size kim baktı?
3. En sevdiğiniz oyuncağınız neydi?
4. Hangi oyunları oynardınız?
5. Çocukluğunuzdaki ev hayatınızı anlatır mısınız?
6. Anne babanızın birbirleriyle ilişkileri nasıldı?
7. Anneniz sizce nasıl bir anneydi?
8. Babanız sizce nasıl bir babaydı?
9. Anne ve babanızla ilişkileriniz nasıldı?
10. Anne ve babanızın kardeşlerinizle ilişkileri nasıldı? Farklılık görür müydünüz?
11. Çocukluğunuzda kız çocuk olmanın olumlu veya olumsuz yanlarını yaşadınız mı?
12. Hiç şiddete maruz kaldınız mı veya şiddete tanıklık ettiniz mi?
13. Çocukluğunuzda size söylenmiş ve aklınızda kalan bir nasihat var mı?
14. Küçükken hayalini kurduğunuz bir meslek var mıydı? Bunu ailenize söylediniz mi?

2.2. Eğitim Yaşamı

1. Okul sizin için ne ifade etmektedir?
2. Nasıl bir öğrenciydiniz?
3. Okul içerisinde ayrımcılık yaşadığınız bir olay oldu mu?

3. Erkeklik İmgesinin Meşruiyet Kazanması

3.1. Eş/Berberlik Yaşanan Erkek ile İlişkiler

1. Kaç yaşında evlendiniz?
2. Nasıl evlendiniz?
3. İdeal bir eş/partner nasıl olmalı?
4. Bir erkek eşinden ne bekler?
5. Bir kadın eşinden ne bekler?
6. İyi bir evliliğin tanımı nedir?
7. Eşinizin en beğendiğiniz yönü nedir?
8. Eşinizin değiştirmesini istediğiniz yönleri var mı? Bu konuda neler yapıyorsunuz?
9. Ev içerisindeki iş bölümü nasıldır?
10. Eşiniz ev içerisinde veya ev dışında yaptığınız işleri takdir eder mi?
11. Eşiniz olmadan sosyal ortamlarda bulunur musunuz?
12. Eşiniz siz olmadan sosyal ortamlarda bulunur mu?
13. Eşiniz başkalarıyla ilişkilerinizi kısıtlar mı?
14. Eşiniz ile tartışma yaşadığınızda bunu nasıl çözersiniz?
15. Eşiniz sizce nasıl bir baba?
16. Annelik sizin için ne ifade ediyor/sizde neleri değiştirdi?

3.2. İş Yaşamı

1. Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?
2. İş yaşamında kadın olmaktan dolayı herhangi bir ayrımcılıkla karşılaştınız mı?

4. Erkeklik İmgesinin Sürdürülmesi

4.1. Gündelik Yaşam Pratikleri ve Ataerkillik

1. Sizce bir kadın nasıl olmalı?
2. Sizce bir erkek nasıl olmalı?
3. Sizce kadınlarla erkekler eşit midir? Eşit olmalı mıdır?
4. Sizce bir kadını ne güçlü yapar?
5. Çocuğunu yetiştirirken en dikkat ettiğiniz hususlar nelerdir?
6. Çocuğunuza ilişkin pişmanlığınız var mı?
7. Hayatınızla ilgili pişmanlıklarınız var mı?
8. Hayatınızda değiştirebilseydiniz neyi değiştirirdiniz?
9. Hayalleriniz nelerdir?
10. Kadın konukevine gelme süreciniz nasıl oldu?

EK 3- BAKANLIK ONAYI

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 73595336-605.01-E.136382
Konu : Hale Nur SEVAL

26/12/2017

MÜSTEŞARLIK MAKAMINA

Burdur Valiliği Aile Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 12/12/2017 tarih ve 8294 sayılı yazısı ile İl Müdürlüğünde Psikolog olarak görev yapan Hale Nur SEVAL'in 2015-2017 tarihleri arasında Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğünde görev yaptığı süreç içerisinde hizmet alan kadınların ve çocukların şiddet döngüsüne ilişkin tekrarlayan davranışsal problemlerini gözlemlediğini bu kapsamda hizmet alan kadınlar ile yapılacak bilimsel araştırmalara koruyucu/önleyici çalışmalara yarar sağlaması amacıyla Burdur Kadın Konukevi Müdürlüğünden hizmet almakta olan kadınlar ile "Şiddet Mağduru Kadınların Erkeklik Algıları:Burdur İli Örneği" konulu 24 ay süreli bireysel araştırma yapabileme talebi bildirilmiştir.

Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün 21/12/2017 tarih ve 134013 sayılı yazısı ile olumlu değerlendirilen söz konusu araştırmanın Onay tarihinden itibaren 24 ay süre ile İl Müdürlüğü'nün koordinesinde ve uygun göreceği bir mekanda, gönüllülük esasına dayalı olarak, ses-görüntü kaydı alınmaksızın, görüşmelerin kadınların özel hayat ve kimliklerinin gizliliğine özen gösterilerek, kadınların ayrıntılı bilgilendirilmesinin sağlanması sonrasında yalnızca istekli olan kadınların katılımları ile gerçekleştirilmesi, araştırma sonuçlarının herhangi bir yerde yayınlanmadan önce kurum izni alınması ve araştırma bitiminde bir örneğinin Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığına gönderilmesi koşulları ile uygulanabilmesi hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

Abdulkerim GÜN
Daire Başkan V.

OLUR

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (NNV3zp-Vdj739-zpK/6K-OPj0Qg-1nHOnARo) kodunu yazınız.

26/12/2017

Ayşe KARDAŞ
Müşteriler Yardımcısı V.

EK :
1- 1 Sayfa

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aisc.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (NNV3zp-Vdj739-zpK/8K-0Pj0Qg-1nH0nARo) kodunu yazınız.

EK 4- ETİK KURUL İZİNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 08/03/2018-E.31335

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu

Sayı : 55578142-050.01.04-E.31335
Konu : Kararlar

08/03/2018

Sayın Doç.Dr. Gönül DEMEZ

İlgi : 22/02/2018 tarih ve 24836 sayılı yazınız.

İlgide kayıtlı yazınıza istinaden; yürütücülüğünü üstlendiğiniz, "*Kadın Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi*" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında kullanılacak olan anketin uygulanması, Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından uygun bulunmuş olup Etik Kurulumuzun 07.03.2018 tarih ve 14 sayılı kararı ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof.Dr. Osman ERAVŞAR
Kurul Başkanı

Ek: 07.03.2018 tarih ve 14 sayılı Etik Kurul Kararı (1 Sayfa)

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KARAR

Toplantı Tarihi : 07/03/2018

Karar Sayısı : 14

Yürütücülüğünü Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Gönül DEMEZ**'in üstlendiği, "*Kadın Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi*" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında kullanılacak olan anketin uygunluğunun görüşülmesi istemi.

Üniversitemiz Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü öğretim üyesi **Doç. Dr. Gönül DEMEZ**'in yürütücülüğünü üstlendiği, "*Kadın Anlatılarında Ataerkillik ve Erkeklik İmgesi*" konulu anket çalışmasının, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Başkan
Prof. Dr.
Osman ERAVŞAR

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Suat KOLUKIRIK

Üye
Prof. Dr.
Osman KARKACIER

Üye
Prof. Dr. (bulunmadı)
Mustafa ŞEKER

Üye
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Üye
Prof. Dr.
Ahmet BAYANER

Üye
Prof. Dr.
Bahattin ÖZDEMİR

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Hale Nur SEVAL
Doğum Yeri - Tarihi	Yozgat – 03.01.1991

EĞİTİM DURUMU

Mezun Olduğu Lise	Manisa Hasan Türek Anadolu Lisesi
Lisans Diploması	Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü (2009-2013) Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü (Yandal) (2010-2013)
Yabancı Dil	İngilizce

BİLİMSEL FAALİYETLER

<p>Demez, G. ve Seval, H. N. (2018). “Şiddet Mağduru Kadınların Erkeklik Tanımlamaları: Burdur İli Özelinde Bir Çalışma”. <i>Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi</i>, 10(23): 90-113.</p> <p>Seval, H. N. (2017). “Çalışan Kadınların En Büyük Sınava: İş-Aile Yaşamı Dengesi(zlığı) ve Kadın Sağlığına Etkisi”. <i>Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi</i>, 1(2): 184-193.</p> <p>Seval, H. N. (2017). “Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Konusunda Temel Uluslararası ve Ulusal Düzenlemeler”. N. Öztürk, G. Yarar ve Ş. Arslan (Ed.), <i>Türk Hukukunda Kadın: Temel Kanunlar, Uluslararası Sözleşmeler ve Uygulama</i>. Adalet Yayınları, Ankara, 105-128.</p>
--

İŞ DENEYİMİ

Projeler	2019	Proje Sorumlusu	Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı 2018 Teknik Destek Programı, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitici Eğitimi
	2019	Proje Sorumlusu	Avustralya Büyükelçiliği Doğrudan Yardım Programı, Bilgi ve Beceri Atölyesi Projesi
Çalıştığı Kurumlar	2017-...	Psikolog	Burdur Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
	2015-2017	Kuruluş Müdür V.	Burdur Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Kadın Konukevi Müdürlüğü
	2013-2015	Psikolog	Amasya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüğü
E-Posta	pskhaleseval@gmail.com		